

AD IOANNIS

COCHLEI DE CANONICAE SCRIPTURAE
& Catholicae ecclesiae auctoritate libellum, pro solida
Scripturae canonicae auctoritate, tum & absoluta
eius perfectione, ueraq; Catholicae ecclesiae
dignitate, Heinrychi Bullingeri
orthodoxa Responsio.

I E S V S.

Hic est filius meus dilectus, in quo placata est anima
mea, Ipsum audite.
Math. 17.

TIGVRI APVD FROSCHOVERVM
Mense Martio, Anno M. D. XLIIII.

AD IOANNIS CO

CHLEI DE CANONICAE SCRIPTURAE ET

Catholicæ ecclesiæ autoritate libellum, pro solida Scripturæ
canonicæ autoritate, tum & absoluta eius perfectione,
ueratq; catholicæ ecclesiæ dignitate, Heinrychi
Bullingeri orthodoxa Responso.

NON ignoro optimis quibusq; magnis ex cau-
sis, ualde displicere morē nostri sæculi, quo mul-
ti nimio rixandi altercandiq; studio inflamma-
ti, adeo acidis, fœdis & uirulētis conuitijs se mu-
tuo conspuunt, proluunt ac lacerant, ut non im-
merito mireris quis ipsis tam exquisitam malo-
rum uerborum copiam suppeditet. Non caruit
quidem ea animi impotentia maledicentiaq; omni fructu haftenus
ex aduersarijs, quos multi uiri boni propter immodica conuitia abo-
minari, rursus autem aures æquiores ueritatis prædicationi præbere
cœperunt. Vicissim uero non profuit admodum, sed obscurit quæpluri-
mum, si quando euangelicæ ueritatis præpostere studiosi malum ma-
lo, conuiuium conuitio retaliantes, modestia illa Christiana, quæ uas
electionis Paulus innorescere uult omnibus, exciderūt. Nam & cau-
sam optimam reddiderunt suspectam, synceros item euangelij præ-
cones plurimis odiosos effecerunt, ac cursum euangelij impedierūt
apud simplices. parumq; iudicii & roboris etiamnum habentes.
Fateor ut grano sinapis, ita uerbo dei suam esse acrimoniam, præser-
tim cum manu teritur atq; tractatur. Fateor Apostolo alicubi & im-
portunitatem probari, qui & alio in loco dicit, Oportet episcopum
tenacem esse eius qui secundum doctrinā est fidelis sermonis, ut po-
tens sit etiam exhortari per doctrinā sanam, & cōtradicentes conuin-
cere. Sunt enim multi intractabiles & uaniloqui & mentiū seducto-
res, quibus oportet *in ueritate* os obturare seu occludere. Proinde nō
ea sum sententia, uelut peti aduersariorum perulans ferē & sordidum
genus hominum liberiore aliqua stili acrimonia non debeat, præser-
tim cum isti omnia sibi & in ueritatem & in ueritatis ministros per-
mittāt. Aduersarijs modo, nostros, quos propter euangelij professio-
nem, nisi non sint nostri, modestia decet iusta, nolim pares effici, qui
istorum rabiem ac maledicentiam uel pensare uel gradibus aliquot
superare contendant. Ego certē modis omnibus conabor, ne conui-

tiando iurgandoq; æquis lectoribus pergam esse molestus. Ad rem,
 non ad personam, quod dici solet, respondens, respiciã, memor utiq;
 illius Apostoli, Sitis parati semper ad respondendum cuilibet peten-
 ti, ut loquamini de ea quæ in uobis est spe cum mansuetudine & re-
 uerentia: illius item, Sapienter ambulate erga extraneos, opportuni-
 tatem redimentes, sermoq; uester semper cum gratia sit sale conditus,
 ut sciatis quomodo oporteat unicuiq; respõdere. Quod si alicubi pa-
 tientia meiq; oblitus & superatus affectu, acrius liberiũsue aduersa-
 rium perstrinxero, peto & oro ut imbecillitatis memores humanã,
 pro me apud clementissimum patrem deum oretis. Scio enim quan-
 ta cum religione & cura hic mihi sit uersandum coram ecclesia Chri-
 sti, qui de quouis otioso uerbo rationem in illo die reposcet. Atq; in
 eo ipso non parum mihi ipsi displiceo, quod iam cogor in gladiato-
 riam descendere harenam. Maluisssem enim, si licuisset per aduersa-
 rium, sine antagonista ueritatis pietatisue negotium placide inãquil-
 lo flumine nauigans tractare. Libenter sanẽ obticuisssem prorsus, nisi
 impietas esset tacendo ueluti agnoscere crimen impietatis, cuius mi-
 hi per gratiam dei non sum conscius. Corpus profecto hoc meum
 haud grauatim, fauente mihi saluifica Christi gratia, impõderim pro
 Christo & confessione euangelij eius, tantũ abest ut mea scripta uel
 dicta uelim aduersari gloriæ nominis eius. Feram item conuiitia o-
 mnia propter Christum satis æquanimiter: ad hæreseos, seditionis,
 oppugnationisq; ecclesiæ dei atrociam crimina mutus esse nec uolo
 nec debeo. Non certatur hic de oleastro, sed de religione nostra salu-
 tari: nõ certatur de legibus Solonis aut Lycurgi, sed de lege uerboq;
 omnipotẽtis & æterni dei. Ego fidem meam, quam habeo de autho-
 ritate & absoluta scripturarum perfectione, scripto publico testatus
 sum. Hanc summis oppugnat uiribus edito libello Ioannes Coche-
 leus, magno simul conuiitorum nimbo immeritum adobruens,
 ac hæreses, schismata, seditiones & dira quæq; in nos contorquens.
 Iubet ergo ipsa pietas, iubet æquitas, imò compellit ipsa necessitas,
 confessam tueri ueritatem, meamq; defendere innocentiam, ni deser-
 tor fidei meiq; ipsius uideri uelim. Quid quod ille me prouocat ua-
 lide, magnisq; à me obtestationibus aliquam saltem responsionem
 efflagitat. Magnã mox ab initio modestiam pollicetur, sed inter disse-
 rendum sui, opinor, oblitus, aut criminatione ita assuetus, pessima
 quæq; in nos effundit cõuiitia. Cur autem me præcipue è multis de-
 legerit cui certamen indiceret, cum non solus hoc argumenti tracta-
 rim, ipse uiderit. Fallitur profecto, si me suo elogio, quo me obiter or-
 nat, uel tantillum commoueri putat. Commendat fili nostri elegan-
 tiam,

niam, ingenium item varia lectione & eruditione cultum atq; instructum. Sed fingit hoc fortassis in suum commodū, ne uideatur cum gregario quolibet, quod dicitur, manus cōseruisse. Verum quicquid sentiat Cochleus de me, inō magnopere curo. Neq; mihi ipsi ob ista eius siue simplicia siue figurata præconia, excido. Didici iam olim mecum habitare, ac probe meam nosse penuriam, imō ingenue confiteor pertenuis esse illas meas qualescunq; facultates, quas tamen ut humiliter à domini gratia me accepisse cōfiteor, ita ad gloriam eius, ecclesiæq; sanctæ incolumitatem fideliter cupio dispensare. Christo seruatori desidero probari, probari autem fide sincera, charitate non ficta, & spe firmissima. Non præsumebat Apostolus quicquam se scire in ecclesia dei, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum, qui datus est nobis à deo sapiētia institutūq; sanctificatio & redēptio, ut quem admodum scriptum est, Qui gloriatur, in domino gloriatur.

His uero hæctenus tanquam præfari libuit, quibus iam nonnulla de ordine agendi meo adijciam. Non est quod expectet lector, ut in respondendo filum orationis Cochleana sequar. Quemadmodum enim hoc intricatissimum est, perspicuitate carens & euidentia, ita si singula uellē minutatim excutere, nihilq; relinquere intactum, opus mihi nasceretur prolixius Iliade. Neq; id à me fieri inique clamabit aduersarius, cum hoc ipsum sibi quoq; in sua ad me responsione permiserit. Non intendo, inquit, ad omnia tua sigillatim respondere, sed ad præcipua duntaxat rerum disputabilium capita quæ grauioris sunt ponderis & momenti. Atq; uinam hoc quod amplificis pollicebatur uerbis, reipsa præstitisset. Deprehendent enim quicunq; illius scripta nostris composuerint, nostra quibus solidam & authenticam auctoritatem, absolutam item scripturarum perfectionem munimus, & pie propugnamus, à pugile hoc sua sententia admodū strenuo adeo non esse uel commota uel conuulsa, ut ea in quibus maximum est præsidium, præterierit intacta prorsus. Porro id non meo tribuo ingenio, nostræ uel structuræ aut arti, sed ueritati uerbi dei semper inuictæ & consurgenti aduersus omnem uersutiam hominum. Cum uero aduersarius non potuit claro uerbi dei fulgore suas illas illustrare nānias, lectoribusq; commendabiles facere, fumo excitato illustratam à me ueritatem uoluit obscurare, ut uel sic affectas suos, Romanarum legum admiratores, retineret in officio, aut auerteret saltem, ne plenū nostris præberent assensum. Principio ergo fumos nebulasq; eius discutiemus, quas non obscuræ, uerbo absit inuidia, tractationi nostræ de canonica scripturarū auctoritate offudit, ipsam uero tractationem nostram dilucidius paulo illustrantes reprobabi-

mus. Deinde alterum caput libri nostri de absoluta scripturarum perfectione editi, contra Cochlei sophismata defendemus, demonstrantes palam & diserte eos fidei articulos in scripturis doceri quos Cochleus explicari aut expresse literis sacris comprehendere negat. Interim ualde mihi ipsi gratulor in pugnam protracto argumentum obuenisse tam plausibile imò sacrum defendendum. Scio enim cui seruiamus: scio quod ueritatis, causæ optimæ & inuictæ, negotium agam. Dominus, cui serui, faxit, ut ipsam multo cū fructu feliciter & sancte peragam. Postremo aut respondebo ad criminationes, conuitia, contumelias, calumnias atq; sutelas Cochlei, quibus ille nos conspuens obruere totos & toti mundo inuisos reddere satagit. Dominus hominis misereatur. Compendio autem & simplicitati studebo, ac optime me mea defunctum functione arbitrabor, si cordati lectores intelligant Verbo domini, scripturæ inquam canonicæ, primam deberi gloriā, & hanc ex seipsa, non ulla alia ex re, quia dei uerbum est, esse authenticam, ad quam ceu unicam cynosuram sancta dei ecclesia unice respicit in omnibus, omnia inde sua, ut è plenissimo omnis pietatis fonte petens, credendorum nimirum agendorumq; regulam formulamue perfectissimam. Hoc enim melius fore puto q̃ acri concertatione instructa, & exquisita criminatione adornata, frustra meipsum fatigare imò polluere, & lectores offendere ac molestare. Dominus Iesus faueat cæptis nostris.

Cochleum eum Papisticis socijs insincere disputare de auctoritate scripturarum & ecclesiæ. Caput I.

Occasio
huius
disputa-
tionis.

OTVS liber meus quem Cochleus oppugnat, duabus absoluitur partibus. Prior docet scripturā ipsum dei uerbum longe maius esse & certius, q̃ quod egeat uel approbatione ecclesiæ, uel ulla confirmatione humana. Huic tractationi occasionem suppeditarunt factionis papisticæ homines, qui Romanas pontificiasq; leges defendentes, disputant, maior ne sit scripturarum an ecclesiæ auctoritas, ac protinus pronunciant ecclesiā esse priorem maioremq;, utpote sine cuius assensu & approbatione nullam auctoritatem haberent scripturæ. Cæterum Cochleus mox ab initio libri sui clamat, hanc meam de uerbi dei auctoritate tractationem curiosam potius q̃ necessariam, & ex inconsiderato zelo profectam uideri, cum neq; Papa neq; catholicorum quicquam quicquam uerbo dei derogat, auctoritatē uel eius cupiat laesam. In 3. cap. Nos non dicimus, ait, potiorē & maiorem esse

esse ecclesiæ quàm euangelij aut canonicæ scripturæ autoritatem, sed tecum unanimiter credimus omnem scripturam sacram suam esse & à spiritu sancto (qui utiq; potior ac maior est q̃ ecclesia) habere autoritatem, certitudinem & infallibilem ueritatem: & anathema dicimus omnibus qui aliter sentiunt. Hæc ille. Paucis itaq; pijs lectoribus planum faciam quid papisticæ factionis homines, quos Cochleus Catholicos appellat, de autoritate scripturæ & ecclesiæ, non in publicis modo concionibus ad plebem, in quibus pleriq; nihil non sibi permittit, sed & libris editis docent: ut inde clareat quibus anathema dicat Coch. & quod nulla curiositate, nullo inconsiderato zelo, sed iustis ex causis ad hoc argumentum tractandum descendim: deniq; Cochleum cum suis aut non cōuenire, aut in præsentia non ingenuè aut candide quod sentit confiteri: aut certe mea ex ænuando, contemptu, apud lectorem simplicem, obruere uelle.

Ioannes Eccius fortiss. ille, à suis habitus, Romanæ ecclesiæ pro *Eccij doctor* pugnator, in Locis suis asserit id quod sancta mater ecclesia defini- *eterna de* & acceptat, non minori ueneratione tenendum firmitateq; creden- *authorita* dum esse, q̃ si in diuinis literis exprimat. Ac inter alia de ecclesia *scriptu* hac loquens, fatetur quidem ecclesiam esse omnium fidelium con- *ra ecca* gregationem, mox tamen, Prælatus, inquit, & potiores in ecclesia con- *clesia.* gregati sunt ecclesia representatiue. Idem inter hæreticorum obiectiones hanc propositionem collocat, Maior est scripturæ quàm ecclesiæ autoritas. Ac idem rursus, Ecclesia, inquit, est antiquior scriptura. Hæc non est authentica sine autoritate ecclesiæ. Hunc Coræbum siue Choraquū sequitur reliqua sacrificum & monachorum monastica turba, ad eandem salutis mensuram. Horum enim sunt illæ propositiones, Ecclesia est super scripturam. Ecclesia immutare potest quæ sunt scripturis tradita: & quæ sunt huius generis reliqua, ueræ contraria pietati. Imò ne quid desit temeritati plus q̃ gygantes, inseruit se huic fuliginoso choro ineptissimus saltator picalis quidam monachus, qui ad cumulum illum ineptiarum scripto publico hæc quoq; adiecit, Adeo scripturæ non sufficiunt ad quorumlibet creden- *Scriptura* dorum stabilitionē, ut etiam nū multis sint occasio errorum. Hęc scilicet *errorum oc* cet sunt istorum hominum præconia quibus scripturam ornantes, ecclesiæ commendant.

Habet autem paucula ex multis lector pius, ex quibus intelligat, quid aduersarij, qui suis illis ineptijs zelum meum non iniustū, opinor, irritarunt, & me ad scribendum impulerunt, de scripturarum & ecclesiæ autoritate sentiant. Ea si agnoscit Cochleus, qua mente audet socijs suis anathema dicere: quo uultu aut qua fronte scribi ne-

minem ex catholicis, id est papisticis, scripturæ siue uerbo dei derogare? An non derogat scripturæ, qui dicit has adeo non sufficere ad tradendam ueram fidem, ut multis potius suppeditet errorum occasionem? Hic certè absolutam scripturis perfectionem adimit, imò non modo adimit, sed & atroci cum blasphemia seductionis quodāmodo insinuat. Non potest ullas ex seipso tenebras fundere sol: ac uerbum ueritatis lux est sole ipso clarior, quomodo itaq; in luce illa illustrissima tenebrę sunt? quomodo ex ueritate error & seductio existit? Multo religiosius & circumspectius apostoli loquētes, ex nobis ipsis ac seductore prisco seductionem errores & mala deriuāt. Nam Paulus, Si adhuc, inquit, uelatum est euangelium nostrum, in his qui pereunt uelatum est, in quibus deus huius sæculi excæcauit sensus incredulorum, ne illucescat ipsis lumen euāgelij, 2. Cor. 4. Et S. Petrus de epistolis Pauli loquens, Inter quæ, inquit, sunt nonnulla difficilia intellectu, quæ indocti parumq; firmi detorquēt, sicut & cæteras scripturas, ad suam ipsorum perniciem: manifestissime utiq; perniciem non in scripturas, sed scripturarum detorsionem reiiciens. An nõ derogat scripturæ, id est uerbo dei, qui purissimæ scripturarum doctrinæ componit & æquat definitiones prælatorum, & prælatorum quidem huiusmodi, qui quales sint nouit propemodū totus orbis? Aut quomodo non labefactatam cupit scripturæ auctoritatem, qui hanc inter hæreticas obiectiones propositionem, Maior est scripturæ q̃ ecclesiæ auctoritas, recenset? deniq; qui hanc palam illi opponit, Scriptura nõ est authentica sine auctoritate ecclesiæ? Rursus an non præponit uerbo dei ecclesiā, qui tanti ipsam facit, ut scripturæ ex seipsa nihil auctoritatis relinquat, omnem ipsi deriuat participetq; ex maiestate ecclesiæ? Patet ecclesiā, inquit ille, antiquiorem esse scriptura: neq; hanc esse authenticā, nisi ex auctoritate ecclesiæ. Porro si hæc non agnoscit Cochleus, conuincetur libris editis. Si fuco & commoda aliqua interpretatione perrexerit ornare, redarguetur conuinceturq; sententijs minime ambiguis & obscuris, sed nimium rudibus & ruditate ineptiaq; mirabiliter claris. Si dixerit nihil ad se pertinere, quod alij libris editis inepte & nimis absurde disputarunt, certè non poterit dissimulare Eccij sui de ipso, id est Coch. testimonium. Ille enim post longam disputationem de auctoritate habitam ecclesiæ, in qua ea quæ in præsentī adduximus profudit, relegat tandē & sub finem disputationis ad librum Ioannis Cochlei de auctoritate ecclesiæ scriptum: quem licet non uiderim unquam, facile tamen ex citatione Eccij colligo, Cochleum eadem sentire cum Eccio. Quod si ita habet res, quid obsecro necessum erat tantopere asserere neminem ex papistis

papistis derogare uerbo dei, neminem scripturis præferre ecclesiam? Cur piger aut puderet fateri palam simpliciter & citra figuram uerborumq; ambages, quod præcipuos Papismi propugnatores non piguit rotundo ore & quam crassissime profiteri? Nos ingenue & can- *Aperta & dilucida ue- ritatis cons- fessio.*
dide agimus, liberaq; uoce & uerbis significantis, profitemur Verbum dei ecclesia esse maius, ac certius, quam quod egeat ulla ecclesie approbatione: cum ex seipso sit authenticum. Id proinus scripturis demonstramus, & iustis rationibus confirmamus. Hoc ipsum itaq; uel agnosce & confitere nobiscum simpliciter; uel doce scripturæ locos à nobis prolatis nil ad negotium siue institutum nostrum pertinere: aut scripturarum testimonijs fideliter prolati, ostēde maiorem esse uerbo dei ecclesiam, ostēde uerbum dei siue scripturam ex seipsa non esse authenticam, nisi ecclesie autoritas accedēs efficiat authenticam. Nec est quod Prothei in morem in omnes te formas sophistice conuertas.

*Discutiuntur nebulae offusæ claræ & authenticæ scripturarum
authoritati. Cap. II.*

On pluris, inquit Coch, facimus aut præponimus (ut in uidiote dicis) ecclesie iudiciū uerbo dei, sed rectam san- *Status con- trauersie.*
ctarum scripturarum intelligentiam ab ecclesie potius doctoribus quam ab hæreticis addiscimus. Ita ne uero serio hæc loqueris Cochlee? Quid hæc obsecro ad rem faciūt, de qua nobis disputatio est? An oblitus es status cōtrouersie? Si nescis, de auctoritate scripturarum disputamus, non de syncera scripturarum expositione atq; intelligentia. Habet hæc priuatam suam consideratio nem, Ignoras, opinor, in disputationibus omnia & singula argumen- ta ad statum esse dirigenda: perinde ut uidemus certantes arcibus omnes suas ad scopum collimare atq; iacere sagittas. Quod mox in altero membro appendis, nec ipsum quidem quicquam ad nos pertinere uel tantillum contra nos facere putamus, Et de scripturis quæ nam, ais, authenticæ sint & diuinitus traditæ, ecclesie potius q̃ synagoga & hæreticorum iudicium sequimur & approbamus. Quasi uero quisquam nostrum unquam putarit aut docuerit scripturas ex Iudaicæ synagoga aut hæreticorum schola & iudicio uel recipi uel reijci oportere. An nondum intelligis nos tantum honorem scripturæ, quæ uerbum dei est, deferre, ut simpliciter dicamus Verbum dei ex se ipso, quia uidelicet dei uerbum est, auctoritatem habere, & non ulla uel sanctissimorum hominum indigere approbatione nedum impurissimorum hæreticorum aut peruinacium Iudæorum.

Quomodo
usurpetur
uocabulum
approbati
in hac re.

Rursus quod dicis, Non concesserim tibi Christum semel reijcere omnium hominum approbationem. Vult enim nos homines ipsum credere, hoc est sibi fidem haberi. Quis autem credit, nisi qui approbat? Et reliqua: indicat te magno laborare calumniandi meaque peruertendi studio. Neque enim ignorare potes me in hac disputatione uocabulo approbandi non uti pro eo quod est credere, assentiri, fidemque tribuere rei propositae: sicut non raro usurpatur a scriptoribus Latinis: sed pro eo quod est auctoritatem rei per se alioqui dubie dare, id est authenticam facere: ueluti cum res aliqua per se quidem ambigua proponitur, certa autem redditur approbatione sapientium, quae per se relinqueretur incerta, nisi uidelicet istorum accederet interponereturque approbatio. Ita sane assero Christum & uerbum eius diuinum omnium hominum reijcere approbationem, id est, cum per se authenticum sit, non egere hominum approbatione quae reddat authenticum. Imo repetam hic quod in libro meo disertis uerbis sic posui, Fateor sane approbationem fidem quandam habere eius rei quam credimus. Nisi enim ea nobis probaretur, non crederemus. At hic ipsa res quam credimus, ex seipsa habet auctoritatem, suapte uirtute & praestantia insinuantem se animis nostris: quam etiam prompte recipiunt, receptaque se submitunt per omnia, quicumque recipiunt, non aliunde nedum ex seipsis aut ullo homine expectantes confirmationem. Illud uero genus approbationis quo de loquuntur aduersarii, censuram sibi in eam rem uendicat, quae per se erat credenda: atque ideo praefert se rei credenda, adeo ut plane existimet hanc instabilem prorsusque nullam futuram, nisi suus accessisset calculus. Nam ita loquuntur isti, Si scriptura & euangelium non esset approbatum & receptum ab ecclesia, nullum omnino esset. Haec protinus in cap. 1. lib. mei posui. Porro in his aequus lector luculenter cernit calumniandi studium Cochlei, & quare commendationem & testificationem ecclesiae tribuam, approbationem non tribuam, quod aduersarius ualde exagitat, & multum pro se facere putat. Commendat enim ecclesia, id est committit scripturas fidelibus ceu certas & fide dignas: non ipsa sua auctoritate ex incertis facit certas, sed ideo quia ex seipsis certissimae sunt, fidelibus commendat. Ita testificatur de scriptura quod sit uerbum dei & ueritas dei aeterna. Ideo autem testificatur, quia uerbum dei est: non ideo sit uerbum dei scriptura, quia ecclesia testificatur. Verum satis copiose de his disputaui in libro meo.

Commenda-
tio tribui-
tur eccle-
siae non ap-
probatio.

Luciferani
ea super-
bia.

Iam cum scriptura ipsissimum uerbum dei sit, quid peccaui obsecro, quod dixi Luciferanicam esse superbiam, asserere euangelio atque scripturis tantum inesse fidei atque momenti, quantum illi conceditur ecclesiae

ecclesiæ suffragiis, hominum inquam in ecclesia. Ita enim præferunt sese homines ipsi deo, non æquant modo: quod reuera diaboli ingenium est. An eam non præferunt se deo, qui suum iudicium, suam approbationem, tanti faciunt, ut sine hac, autoritate uera carere dicant uerbum dei?

Verum obijcit, testimonia ecclesiæ de Christo & uerbo eius non ab hominibus & secundum homines, sed à deo esse, à spiritu sancto inquam, qui datus sit ecclesiæ, ut doceat ipsam omnem ueritatem. At qui hoc ipsum pro nobis, nihil contra nos facit. Hoc enim quid aliud adstruit & probat, quam diuinas scripturas ex seipsis solidam habere autoritatē? Quid enim aliud sunt scripturæ, quam prophetarum & apostolorum scripta publica? De prophetis autem siue scriptura oraculari prisca loquens apostolus Petrus, Non uoluntate hominis allata est olim prophetia, sed à spiritu sancto impulsu loquuti sunt sancti dei homines. Et de apostolis dominus Iesus in euangelio, Non, ait, uos estis illi loquentes, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. Proinde cum testimonia ecclesiæ reddita, non sint secundum homines, sed ex sancto dei spiritu, ipse sibi spiritus per sanctos in ecclesia fert testimonium, ac habet scriptura ex semetipsa robur, firmitatem & autoritatem, quia inspiratio est æterni dei, ipsius inquam sancti dei spiritus. Præterea cum ecclesia fidelium eundem illum habeat spiritum qui loquitur per scripturas, agnoscit has & consentit his humiliter ipsas recipiens & ueneras, simplicemque ipsis fidem & obsequio fam præbens obedientiam.

*Approbas
tio ecclesiæ
ex spiritu
sancto.*

Opponit aduersarius, Cum autem dubium sit quænam euangelia scripta sint à ueris apostolis, quæ à falsis, necesse est ut suam auctoritatem hic interponat ecclesia, & certiores nos faciat qui libri classicorum fuerint scriptorum, qui item ementito sparsi titulo prodierint ab impostoribus. Nisi enim iudiciū recipiamus ecclesiæ de his, & in conflictibus confugiamus ad determinationem ecclesiæ, arbitratu Cochleus nos exutos, nihil habituros quod porro opponamus negantibus quinque Mosis libros esse Mosis, aut negantibus euangelium Ioannis à Ioanne apostolo esse conscriptum, aut euangelium Nicodemi, Thomæ & Andreæ præferentibus euangelio Matthæi, Marci & Lucæ. Atque hæc multis inculcat, & fusissime spargit. Cæterum frustra se in his torquet & fatigat Coch. In primitiua enim ecclesia non fuit ullum sanctis ac in fide firmioribus dubium uel de libris Mosis, uel de quatuor euangelistis. Horum enim libros de manu acceperunt auctorum tanquam de manu dei, quem in animis suis & loquentem & operantem sentiebant: ut iam nihil dicam de signis & prodigiis au-

*Quid res
sponderi
oporteat ne-
gantibus Ca-
nonicos li-
bros esse ca-
nonicos.*

thorum, per quæ dominus ueritatem confessam & scripto publicatam, ueluti obfignabat. Interim quæ circumferebantur notha, ac ab impostoribus supposititijs ornata titulis, non ignorare poterant unde essent profecta, non tam è testimonijs apostolorum & uiuis & scriptis, quàm è spiritus contestatione in cordibus eorum testificans, reijci ueritatem & falsitatem euincens. Sed & posterius receperunt genuina, repulerunt notha: non quod maioribus ita esset uisum, sed quod idem spiritus in horum quoque testificaretur cordibus sicut illorum, scripturarumque genius, tam uerarum quàm supposititiarum ponderet & maiestate uel carens uel uigens apostolica, quale esset scripti genus de semetipso abunde testificaretur: quod denique indubia opinio omnium infederat animis Mosis libros à deo esse per Moysen profectos, & euangelicam historiam per ipsos domini apostolos & uiros apostolicos siue discipulos domini 1111. esse proditam. Quod autem Cochleus putat desertores non posse conuinci, nisi per autoritatem de terminationemque ecclesiæ, tam est ineptum quàm quod ineptissimum. Quasi uero rebelles & impij isti, omnia dei oracula negantes, non possint & ecclesiæ autoritatem per eandem contemnere impietatem. Certè qui uerbum dei negat & contemnit, quo plantatur fides, quæ inserit & retinet in consortio ecclesiæ, non poterit non & ecclesiæ uilipendere. Proinde nihil effecerit Cochleus apud huiusmodi aphronios probationibus suis ductis ab ecclesiâ. Quid ergo fiet? Non ferenda est temeraria, audax, impia & sacrilega dei & uerbi eius illusio: non ferenda inanis rebellio. Si quis reijciat aut neget in foro tabulas obfignatas, quas appellant sigillatas literas, expellitur prius & eiicitur, propter impudentiam plus quàm prophanam. Quia omnium mentibus persuasum est fidem tabularum sanctissime esse seruandam. Multo autem magis uindicanda est & asserenda fides et autoritas illa scripturarum sacrosancta, nec unquàm permittendum ut indubitata scripturarum ueritas, irreligiosis illuorum uocibus uocetur in dubium. Illis uero qui nondum in profundum demersi omnia contemnunt, demonstrandum est ex ipsis scripturis quanta sit harum dignitas, certitudo, ueritas, autoritas, plenitudo & maiestas. Atque huc uellem studiosos pietatis & theologiæ cultores, omnes neruos & uniuersum conuertere studium, quo uidelicet omnium oculi maiestatem scripturarum clare cernerent, illuforesque conuicti oblatrare desinerent, aut saltem magna cum confusione propria ogganniret. In quem finem ego, quod omniscius deus nouit, laborem illum meum suscepi, ac de autoritate scripturarum maiestateque libellum edidi. Video autem Cochleum cum suis, non tam anxium esse,

ut de diuina ueritate omnes homines sentiant quàm honorificèssimè, quàm pròni & animis deuotissimis adorent ac colant ecclesiàm. Hanc tamen si uideri uelit catholicam, deficit tamen nimis turpiter ad Romanam, omniatq; eius huc uidentur tendere, ut ecclesiæ omnes, quibuslibet ecclesiæ Romanæ placitis, sub nomine ecclesiæ catholice editis, sese subiiciant. Hoc ut impetret à suis illis hominibus, non pudet ipsum absurda quædam de scripturarum fide effutire, ac omnia sursum deorsumq; uoluere, indubitataq; uertere in dubiū. Indignissima omnino uox est, quam his euomit uerbis, Quis certos faciet Moses & apostolorum libros, esse profectos ex deo? Elumbis interim & puris causa sit oportet, quæ non potest nisi talibus muniri quæstionibus, talibusq; ornari præconijs. Vbi nunc illud est, quod est Tertulliano prouultum, hæreticos non admittebat esse ad ullam de scripturis disputationem? Dominus det tibi oculos ad uidendum ea quæ synecera pietatis & indubitata ueritatis sunt.

His nebulas Cochlei simplici meæ tractationi de auctoritate uerbi dei offusas discussi hæcenus, nec sine modica nausea & molestia. Sciunt enim cordati lectores qui libellum eius legerunt, & meo cum libello contulerunt, quàm nullo ordine obseruato disserat, quàm deniq; aliena & ad scopum nihil pertinentia infartiat ubiq; ad quæ singillatim respondere hac in causa nolui, ne de industria perplexiorem redderem disputationē de uerbo dei, satis superq; alias per ipsius triacas perplexā. Poniissemus & hæc ad quæ hucusq; respondimus transire intacta, nisi simpliciore à iusto tramite in auia pertrahendos timuissem. De mediocri ingenio prædijs nihil sum sollicitus. Quibus enim Cochi aliquid suis persuadet argumentis hoc ipso quàm rudes ac amentes sint, indicant.

Non nimium auctoritati hominum esse deferendum.

Cap. III.

Est ut non nihil respondeam & ad crimen iniquitatis & acceptionis personarum. Obijcit enim Cochi quod Lutherum laudari tanquam hominem dei, qui spiritu instructus Helicæ, egregie se in reformanda ecclesia gesserit, cum tamen is iudicio deprauatissimo polluat & laceret non Moysen duntaxat, sed & reliquas scripturas diuinas: quod inique dissimulem: in Pontificios autem stilum stringam, propter ecclesiæ auctoritatem, quam constentur asserantq; absq; scripturarum detrimento & iniuria: unde merito iudex uidear iniquus, ac reprehensibilis personarum acceptor. Ego uero Cochlee stilum meum minime uel in scripturæ uel in ullos stringerem pontificios, si intelligere possem uos synecere solidam & authenticam agnoscere fateri & propugnare auctoritatis officios.

Quare scripserit de auctoritate contra pontificios.

ritatem diuinæ scripturæ: nunc autem cum ipsam quidem per uos saluā intemeratamq; manere clameis, interim uero assuatis sine auctoritate ecclesiæ scripturarum auctoritatem in multis periclitari statuare (agnoscit Coch. opinor uerba propria) & labascere, fatemini utiq; scripturam aliquam habere auctoritatem, sed solidam, id est authenticam, nondum fatemini, qui alieno ipsam præsidio arbitrari ni indigere: cur itaq; non pugnarem contra papisticas phalāges, pro repurganda reparandāue solida & authentica scripturarum auctoritate? quæ nimirum salua, integra & intemerata est, cum ingenue & simpliciter fateamur omnes, Scripturam, quæ uerbum dei est, non alijs præsidijs aut fulcris egere, sed solam ipsam sibi ad se sustinendum, quia æterni & ueri dei uerissimum uerbum est, sufficere. Hoc si faceris mecum ingenue & simpliciter, Cochlee, constaret hac de re inter nos pax solida & firma: quā uero alienus sis ab hac tam syncera confessione, nemo ignorat nisi qui librum tuum non legit. Quid ergo peccaui, quod arma pro asserenda scripturarum auctoritate solida sumpsi?

Quare lau-
datus Lu-
therus.

Aur quid peccaui quod Lutherum dixi Heliz indutum spiritus in reparanda religione magnanimum sese & excellentem præstitisse? Dum uiueret Helias, oppressa iacebat religio, oppressa autem hominum pessimis inuentis & corruptelis sacerdotum Baal: quibus se Helias Thesbites sine Theseo opposuit, ac homines in uniuersum omnes ad legem dei uerumq; dei cultum reuocans, sacerdotum collegia, adde & regem cum populi primoribus grauissimè impietatis ac cufauit. Iacuit & ante XX. annos syncerior Christi doctrina papisticis oppressa nugis, fœdèq; sacrificum & monachorum polluta traditionibus. At his opposuit deus Lutherum, qui mox ab initio Papæ, collegijs purpuratorum, scholis item uniuersalibus, choro deniq; sacrificum, & monachorū turbis resistens, omnes à traditionibus prauis reuocare studuit ad uerbum excelsi dei, ad quod omnia probare consuluit, & in Christum credere suasit, qui nobis à deo datus est sapientia, iustitia, sanctificatioq; & redemptio. Id autem fecit mox ab initio eximia spiritus magnanimitate. Hoc cum uniuersa norit ecclesia, ipsumq; fateantur boni uiri omnes, nihil peccaui opinor, qui dei in hoc homine beneficiā ecclesiæ exhibitam prædicaui. Ad deum enim non ad ullum hominem tantum referimus beneficium: quam uis interim ingenue agnoscamus, deum opera & ministerio hominum bene uiri ad suam ipsius gloriam. Neq; quicquam sibi arrogat qui sapiunt ministri, deo ac uerbo ipsius omnem tribuunt gloriam: præsertim quod Paulus dixerit, Quid habes quod non acceperis? Si autem

autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Fallitur ergo Cochleus, si putat nos uel Luthero uel ulli docto pioque uiro amplius quiddam tribuere quàm uera permittit pietas. Scimus Lutherum esse hominem, qui & errare & in errorem abducere potest, quando præterito dei uerbo indulget affectibus. Non erigimus nobis homines uelut idola quæ adoremus, & à quibus pendeamus, quorum dicta & facta citra delectum in expensa & citra iudicium recipiamus approbemusque omnia. Christi domini & unici orbis magistri (si nescis Cochlee) non Lutheri, discipuli sumus. Iactitent alij licet se hominum esse discipulos: nos non patiemur ullam nobis aliam præterquam Christianorum imponi appellationem. Probe enim memores sumus horum apostoli uerborum, Num diuisus est Christus? num Paulus crucifixus est pro uobis? aut in nomine Pauli baptizati estis? Vnusquisque enim uester dicit, Ego quidem sum Pauli, ego uero Apollo, ego uero Cepha, ego uero Christi. Et quod idem mox dicit, Cum in uobis sit æmulatio & contentio & factiones, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Etenim cum dicat aliquis, Ego quidem sum Pauli: alter uero, Ego Apollo, nonne carnales estis? De seipso uero cæterisque apostolis loquens, Quis igitur, ait, est Paulus? quis autem Apollos? nisi ministri per quos credidistis, & ut cuique dominus dedit. Item, Sic nos æstimet homo, ut ministros Christi & dispensatores mysteriorum dei. Hæc iusta est laus, hæc gloria sanctorum. Nihil ipsi dum uiuerent apostoli domini Iesu sibi amplius arrogabant: nihil sibi amplius qui hodie uiuunt, nisi prauo cæcati affectu uel ipsi sibi tribuunt, uel alios sibi tribuere postulant. Proinde citra personarum respectum agnoscimus & ueneramur pro Christi ministris, qui cunctique uerbum Christi asserunt. Si qui uero sua nobis præfracte & arroganter citra uel contra uerbum dei obrudere perrexerint, tales nec agnoscimus nec recipimus. Scripturas appellamus, quibus humiliter subiecti sunt quicunque fideles Christi ministri sunt. Neque enim Pythagoricum illud *αὐτὸς ἑα* sibi sumunt ministri, nisi qui insaniunt prorsus. Ac cuperem Lutherum sobrie magis modestius accircumspectius de S. Iacobi epistola, de Apocalypsi Ioannis apostoli, & de nonnullis alijs iudicasse pronunciasseque. Quamuis non ignorat Cochleus forassis, à ueteribus quibusdam, nescio quid esse disceptatum de authoribus librorum istorum: quod ipsum ut non laudo, ita neque Lutheri neque hominis opinione ullius premi uolo, scripturarum authoritati cedens credo. De Mose quid scripserit Lutherus nescio. Neque enim sermonem eius quem mihi obijcit Cochleus, unquam uidi aut legi: iccirco Lutherum ea in re nec accusare nec defendere possum. Neque

ille meo indiget parrocinio. Viuit adhuc ac ipse potest, si uult, aspersam sibi abstergere maculam. Id interim nec uolo nec debeo dissimulare, quod in libris Lutheri non uulgaria reperi Mosi legisq; preconia. Quid ergo hic illi uenerit in mentem quod parum tribuit Mosi, ignoretu uideris ne quam innocti calumniam struxeris. Breuib; ego mea absoluo, ac testor mihi non nisi pia, uera, iusta, modesta & laudatæ non in Luthero duntaxat, sed in omnibus reliquis placere probariq; ministris: quibus eatenus credo quatenus sua mihi probat scripturis. Sic ubi à scriptura recedunt, aut proportionē fidei non obseruata in modestius efferuntur, suisq; indulgent affectibus; nec probo nec defendo. Hoc autem ex doctrina didici Apostoli, dicentis, Spiritum ne extinguatis, prophetias ne aspernemini: omnia probate, quod bonū fuerit tenete. Item, Si nos aut angelus è cælo prædicauerit uobis euangelium de cælo, præter id quod prædicauimus uobis, anathema sit. Et rursus, Quæcunq; sunt uera, quæcunq; honesta, quæcunq; iusta, quæcunq; pura, quæcunq; boni nominis; si qua uirtus, si qua laus, hæc cogitate, &c. Et sicut iudico de alijs, ita alios uolo de me q; iudicare. Nemo mihi credat, nisi mea scripturis & iustis rationibus comprobans demonstraui. Habet Cochleus quod quærebat, uel potius non quærebat. Suauius enim spectaculum ipsi ac socijs eius exhiberemus, si nos qui Pontificis regnum oppugnamus; ipsi inter nos mutuo committeremur, quo plus pacis & tranquillitatis haberet regnum illud infelix. Sed uigilat pro ecclesia sua pater benignus, qui electis suis etiam paupum fausta reddit auspiciatissima.

De solida & authentica Canoniarum scripturarū auctoritate. Ca. IIIT.

Scriptura
est uerbum
dei.

Is porro adiiciam pauca de solida & authentica canonicarum scripturarum auctoritate ueraq; dignitate sanctæ dei ecclesiæ: ut lectorem molesta concertatione non nihil fatigatum, breui lata utiliq; inibonā, ad rem interim præsentem faciente plurimum, reficiam. Scriptura canonica ueteris & noui testamenti, opera prophetarum & apostolorum, ex spiritus sancti inspiratione edita, ipsissimum est os dei ac uerbum dei: ut domini dei uerbo credat, qui scripturis credit: domini dei uocē rejiciat & aspernetur, qui scripturam negat & repellit. Nihil hic acutius disputabo de uerbo cordis seu mentis, de uerbo oris seu articulado, de uerbo interno & externo, de spiritu & litera, & an deus loquatur, & quomodo loquatur, simpliciter sequor propheticam & apostolicam phrasim, qua uerbū dei dicitur quod per prophetas & apostolos prolatum imò scriptum est, qua deniq; deus dixisse & loquutus esse dicitur, quod homines dei attulerunt. Non enim obscuræ sunt illæ prophetarum

phetarū uoces, Hæc dicit dominus. Dominus qui misit me, hæc nunti-
 ciat, & sic loqui iubet. Item, Spiritus domini loquutus est per me, &
 eloquiū eius fuit in lingua mea. Nemo item ignorat principes apo-
 stolos Petrum & Paulum non disparia docuisse: cum ille dicat spiri-
 tum Christi fuisse in prophetis, ac prophetiam nō hominis allatam
 uoluntate, sed spiritu sancto impulsos loquutos esse sanctos dei ho-
 mines: hic uero scripturā asserat diuinitus inspiratā, deumq; ipsum
 multifariam & multis modis loquutum esse patribus per prophetas,
 extremis uero diebus per filium, Idem scribens Thessal. gratias agit
 deo, quod cum acceperint sermonem ab apostolis quo deum discer-
 bant, acceperint non ut sermonem hominum, sed sicut erat uere ser-
 monem dei. Nam dominus quoq; in euāgelio dixit, Non uos estis
 illi loquentes, sed spiritus patris uestri loquitur in uobis. Iam quod
 ipsius dei uerbis credat, qui scripturæ credit: rursus uerbum dei repro-
 bet, qui scripturas rejicit, non opinor multis esse demonstrandum.
 Nam id sponte sua colligitur ex superioribus, Subijciam tamen pau-
 cula hæc ex multis, scripturarum testimonia. De Mose & Aarone le-
 gis, Quid nos sumus ut murmuretis contra nos? non cōtra nos sunt
 querimonie uestre, sed contra dominum. Ad Samuelem dixit do-
 minus, Non te reprobant, sed me. Daniel clamat, Non obtempera-
 uimus uoci domini dei nostri, ut transigeremus uitam ex ipsius legi-
 bus quas proposuit nobis per suos seruos prophetas. Iosias legerat li-
 brum legis, sed audit à prophetissa, Quia uerba quæ audisti, commo-
 uerunt cor tuum, & subdidisti te deo, cum audiuisti uerba eius cōtra
 locum hunc, &c. Porro in euangelio dicit dominus, Qui uos audit,
 me audit: & qui uos spernit, me spernit: qui autem me spernit, spernit
 eum qui misit me. Et rursus, Amen amen dico uobis, q; recipit quem
 cūq; misero, me recipit: qui autem me recipit, recipit eum qui me mi-
 sit. Paulus quoq; ait, Qui rejicit, non rejicit hominem, sed deum, qui
 dedit spiritū suum sanctum in nos. Pluribus non est opus, cum hæc
 luce clariora & multo firmissima sint testimonia.

Quorsum uero hæc, inquis, tam longe repetita, & tam probe mu-
 nita pertinent, cum nemo prorsus neget scripturam esse uerbum dei?
 Utinam uero omnes semper & ingenue fateantur scripturā esse uer-
 bum dei. Huc uero ista omnia pertinent, ut omnes liquido perspi-
 ciant scripturam ex seipsa, id est quia uerbum dei est, abunde satis habe-
 re autoritatis, nec indigere hominum approbatione: id est non ex-
 pectare calculos & suffragia hominum, quibus ex incerta reddatur
 certa & authentica. Quis enim sanæ sobrietatis mentis candide agno-
 scens & simpliciter consuetus scripturam esse uerbum æterni dei, qui

1. Pet. 1.

2. Pet. 1.

2. Tim. 3.

Heb. 1.

1. Thess. 4.

Matt. 10.

Exod. 15.

1. Sam. 9.

Dan. 9.

2. Par. 34.

Luc. 10.

Ioan. 13.

1. Thess. 4.

Scriptura
 ex seipsa au-
 thoritatem
 habet.

est ueritas prima, supremus iudex, sanctissimus, purissimus, optimus, maximus, non etiā uerbo dei ut uerissimo, purissimo sanctissimo; & teū primā ueritati credat. Rursus quis tam demēs ac excors, qui exorientem solem, & totum mundum læto suo iubare exhilarantem, pīneis rēdis aut facibus fumigantibus illustrem reddere conetur? Multo autem stultiores & ineptiores esse uidentur, quibus persuasum est primam & æternam scripturarū ueritatem lucem ut purissimam sic illustrissimam suffragiis mortalium effici claram, id est authenticam. Quemadmodum ergo omnes creaturæ, spiritus quotq; angelici, nedum miseri mortales, deum reuerenter adorāt ut regem supremum, conditorem & gubernatorem omnium uisibilibus & inuisibilibus: ita legem ac uerba tanti regis & domini sui magna cum humilitate & religione recipiūt, nihil dubitantes de eius fide, qui non ignorant nō nisi uerissima oriri ex ueritate æterna. Hæc, opinor, simplicia sunt & exposita omnibus hominibus, satis item in se diuini roboris habentia.

Scriptura Concidit hic impia quorundam quæstio, qui rogant unde cōstet
seipsam ful scripta prophetarū & apostolorum uerba esse dei? Indubitata enim
est & robo ac plurima iam nunc audita sunt testimonia, perhibentia prophetarum & apostolorum scripta dei esse uerba. Quibus accedit quod ipsa
rat testimo nio mutuo. sese utriusq; testamenti scriptura per singulos propemodum libros mutuis & diuinis quidem testimonijs roborat atq; suffulcit: hoc est deus ipse per uerbum suum reddit authenticam scripturam: idq; facit tam diserte, tam copiose, tam euidenter, ut post tam clara dei testimonia adhuc expectare humana, quæ faciant authenticam scripturam, ex dubia certam, nil aliud sit q̃ solem exorientem iuuare facibus. Id ne cui dubium aut obscurum sit, collatione testimoniorum prolata in medium, demonstrabo non ē singulis, sed potissimis duntaxat scripturæ libris.

Testimonia In genere quidem de uniuersa ueteris testamenti scriptura nouiq;
Christi de tota predicatione agens dominus, ad discipulos, Hæc sunt uerba quæ
ueteri scri loquutus sum ad uos, ait, cum adhuc essem uobiscum, quod necesse
ptura. foret impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moſis & prophetis & psalmis de me. Tunc aperuit illorum mentem, ut intelligerent scripturas, & dixit eis, Sic scriptum est, & sic oportebat Christum pati, & resurgere à mortuis tertio die, & prædicari in nomine eius pœnitentiam ac remissionem peccatorum in omnes gentes. Principio autem scripturam ueteris testamenti omnem in legem & prophetas recolligit, ne quis ignoraret quid oporteat intelligere per scripturas. Deinde de scripturæ ut ueritati certissimæ omnia sua imponit, has uelut authenticas

thenticas & indubitatę fidei citat. Postremo sua omnia dicta & facta adeoq; totam euangelij prædicationem uel testificationem apostolicam (quæ & ipsa non multos post annos literis comprehensa, & nouum Testamentum appellatum est, ueteri tamen autoritate non impar) ex lege & prophetis produxit confirmauitq; ut mutuum ubiq; cernere liceat testimonium. Apud Lucam in 16. cap. idem dominus Iesus legem & prophetas, authentica utiq; pollêtes autoritate, commendans, inducit diuitem epulonem postulâtem, Rogo pater Abraham, ut mittas Lazarum in domum patris mei: habeo enim quinq; fratres, ut testetur illis, ne & ipsi ueniant in hunc locū cruciatus: huic autem respondentem Abraham, Habent Moſen ac prophetas, audiant illos. Si Moſen & prophetas non audiūt, neq; si quis ex mortuis resurrexerit, credent. Quid quod in 10. apud Ioan. cap. dominus Iesus scripturam manifestissime insolubilem appellat, authenticam ni mirum & autoritatis primæ? Verba si quis requirat, sunt huiusmodi, Nonne scriptum est in lege uestra, Ego dixi, Dii estis: Si illos dixit deos ad quos sermo dei factus est, & non potest solui scriptura, quem pater sanctificauit & emisit in mūdum, uos dicitis me blasphemare, quia dixerim, Filius dei sum?

Sigillatim uero idem dominus Iesus Moſen suis commendās. Idem dicit, apud Ioannem, Scrutamini, inquit, scripturas, quia uos uidemini in ipsis uitam æternam habere, & illæ sunt quæ testantur de me. Et mox, Si credidissetis Moſi, credidissetis utiq; mihi. De me enim ille scripsit. Si autem illius scriptis non creditis, quomodo uerbis meis credetis? Idem ex libro Genesis Moſisq; doctrina matrimonij integritatem restituit, apud Matth. in cap. 19. meritum item & effectum passionis suæ demonstrat ex Numeris, typo ænei serpentis per Moſen erecti reuocato, apud Ioan. in cap. 3. Porro legisperito de summa religionis percontanti, respondet, In lege quid scriptum est? quomodo legis? Et iterum, Primum omnium præceptum est, Audi Israel, dominus deus noster, deus unus est. Et reliqua quæ petijt ē 6. Deuteronomij cap. Præterea sathanæ temptationem elisit, & acrem fudit aduersariū, petito ē Deuteronomij 8. cap. telo. Leprosus uero mundatum ad sacerdotes ablegauit, quo legi satisfaceret, quæ continetur in Leuitico. Apud Matthæum in 5. leges in Leuitico & Exodo comprehensas, repurgatâ traditionibus pharisaicis, natiuoq; restituit nitore. Quid quod apostolus Paulus potissima doctrinæ suæ capita ē libris Moſis & petit & corroborať. Testimonium mihi præbent epistolæ Romanis, Hebræis & Galatis inscriptæ. Ex Deuteronomio Petrus, apud Iudæos Hierosolymis prædicans, docet Iesum uerum illum esse pro-

*Testimonia
Christi &
apostolorū
de libris
Moſis & hi
storia sa-
cra.*

*Luc. 10.
Marc. 12.*

phetam, quem deus in lege promissit. Iam & euangelica apostolicaq; autoritas spiritu sancto illustris historicos ueteris testamenti libros ualde commendat. Id quod colligere licet ex splendida S. Pauli oratione, quam habuit ad Iudæos Antiochiæ in Pisidia congregatos, cuius meminit Lucas in Actis cap. 13. Idem Apostolus ad Hebræos 11. cap. illustria ex Iosue & Iudicum libris exempla protulit. Mathæus ex libro Ruth bonam partem genealogiæ Christi petijt. E libris Regum testimonia siue exempla ipse dominus Iesus in causis grauissimis desumpsit: quemadmodum apud Math. in 12. & Lucam in 4. cer- nere licet. Sed & Paulus apostolus non raro ex ijs testimoniis petijisse legitur. Libri Paralipomenon cum libris Regum per omnia consen- tiunt, sicut & Ezras & Nehemias cum prophetis postremis tribus: ac reginæ Hesther historia cū genio totius historiæ sacræ, unde eadem est omnium autoritas. Ex libro Psalmodum, uelut ex amplissimo di- uinæ sapientiæ thesauro, mutuarunt & munierunt quæcunq; Chris- tus & apostoli docuerunt de Messie uera diuinitate & humanitate, de sacerdotio & regno eius æterno, de morte, passione & effectu eius, de resurrectione item, ascensione in cælos, & sancti spiritus mis- sione. Locos si quis luculentiores in numero habere & conferre cu- piat, reperiet apud Math. in cap. 22. apud Paulum ad Hebræos 5. & 7. in uniuersa passionis domini historia locupletissimos. In Actis ap- postolicis cap. 2. & 13. & apud Paulum sparsim, præcipue aut Eph. 4. Ignorat autem quid Petrus & Paulus apostolorum principes docue- rint scripserintue, qui interrogat an apostoli Solomonis mortalium sapien- tialis testimonijs sint usi.

*Liber Psal-
morum.*

*Testimonia
Christi &
apostolorū
de libris
propheta-
rum.*

Cæterum Isaiam dignatus est dominus Iesus non modo palam in synagoga legere, sed & summa cum diligentia reuerentiæq; ho- minibus suis Nazarethanis interpretari. Id quod Lucas graphice de- scribit in cap. euangelicæ suæ historiæ. Ex apostolis nullus est, cuius modo ad nos scripta peruenerūt, qui non frequēssime citet Isaiam. Huius lectionis beneficio ad fidem conuersus est Christianam Aethiops ille Cándaces reginæ aulicus, dum interpretē assequutus Phi- lippum Christum agnoscit uniuersorum dominū, & omnium cre- dentium redemptorem. Id quod legere est apud Lucam in Actis ca- pite 8. Ieremiam & Ezechielem euangelica & apostolica scripta ceu scriptores classici citarunt. Ad Danielis lectionem ipse dominus Ie- sus in euangelio relegat lectores. Stephanus uero protomartyr Chri- sti Iesu, apud pontifices, sacerdotes, scribas proceresq; populi Hiero- solymitani de obiectis criminibus se repurgans, & ueritatem profi- tens euangelicam siue Christianam, librum prophetarum, XII. ni-
mirum,

mirum, magna cum fiducia producit in medium, unde aduersarios redarguit, qui nisi fuisset authenticus, omni proculdubio pondere caruisset eius argumentatio. Nimis autem excresceret hæc nostra demonstratio, si pergerem ostendere quid singuli apostoli ex singulis propemodum prophetis, quos Minores appellant, mutuantes, doctrinam euangelicam & ornarunt & roborauerunt.

Ad Noui testamenti libros uenio, cuius scriptores ut ex spiritu sancto prophetis reddiderunt testimonium ueritatis, agnoscetes & testificantes libros Mosis & prophetarum quibus comprehenditur testamentum uetus, esse authenticos, utpote ipso sancto spiritu profectos: ita prædicationem suam euangelicam uiuam, quam ex ipso dei filio Iesu Christo didicerant, scripturis in idem Mosis & prophetarum communierunt. Cui accedit quod rerum quas testificabant spectatores fuerant, utpote discipuli filij dei, donati præterea ditissimo spiritus sancti munere. Huc enim pertinent illa S. Petri uerba ex posteriore epistola, Non arte compositas fabulas sequuti notam uobis fecimus domini nostri Iesu Christi uirutem & aduentum, sed qui oculis nostris aspeximus illius maiestatem. Acceperat enim à deo patre honorem & gloriam, uoce ad illum delata huiusmodi à magnifica gloria, Hic est ille filius meus dilectus, in quo mihi complacitum est. Et hanc uocem nos audiuius è cælo delatam, cum essemus unam cum illo in monte sancto. Et habemus firmiorem sermonem propheticum, cui dum attenditis ceu lucernæ apparenti in obscuro loco, recte facitis, donec dies illucescat, & lucifer exoriat in cordibus uestris. Habes unde prædicatio S. Petri authoritatē habuerit: principio ex ipso dei filio reuera expositæ certitudine firma: deinde ex scriptura prophetica, quam & stellæ confert omnium clarissimæ Soli prælucenti. S. Paulus multis asserit prædicationem suam non esse ex hominibus neque secundum homines, sed ex reuelatione Iesu Christi. Copiosissima de hac re inueniet, quisquis legerit epistolam ad Galat. cap. 1. Cum idem ille Berthæen sibus prædicaret euangelium, conferunt hi proinus prædicata ad scripturam propheticam, & inueniunt congruere per omnia. Porro dilectus domino discipulus Ioannes, idem apostolus primarius, & euāgelista clarissimus, Quod uidimus, inquit, oculis nostris, quod audiuius, quod perspeximus, & manus nostræ contrectauerunt de uerbo uitæ, & uita manifestata est, & uidimus etiā, testamur & annunciamus uobis uitam æternam, quæ erat apud patrem, & manifestata est nobis. Quod uidimus & audiuius annunciamus uobis. Idem in historia sua per frequenter quæ pura narratione exposuerat, mox scripturarum testimonijs corroboret. Ex scripturarum ergo

Noui testamenti libri roborantur legis & prophetarum testimonijs.

prophetarū robore, spiritus sancti testimonio, rerumq; testificata-
rum ceritudine, nempe quod ea de quibus apostoli testificabantur,
ipsi & uiderant & audierat, existit autoritas fidesq; & certitudo præ-
dicationi euangelicæ per apostolos ueritatis ministros mundo pro-
positæ. Ac per initia quidem nihil scripserunt apostoli, sed uiua uoce
gentibus & Iudæis tradiderunt quæ acceperant à domino, non mul-
tos tamen post annos scriptis comprehenderunt quoq; quæ prædica-
rant. Quæ sanè scripta ab ipsis uelut ex manibus eorum accepimus,
quemadmodū paulo ante attigi, & paulo post ubi de traditionibus
patrum & apostolorum disputaui, fusius explicabo. Hactenus ue-
ro collatione copiosa & euidenti demonstrauimus, mutua scripturæ
proferentes testimonia, quod sacræ canonicæq; literæ sue utriusq; te-
stamenti scripturæ, ex seipsis auctoritatem habent, ac authenticæ sunt.

*Authentici
libri aut:
21591.*

Ea de causâ libri Veteris & Noui testamenti à priscis haud dubie
appellati sunt canonici ac authentici, quasi quis dicat *αὐθιςμοι*, ueluti
per se fidem facientes, etiam sine argumētis, ex seipsis utiq; non ali-
unde ueritatis opinionem & auctoritatem habentes. Græci enim *αὐ-
θεντικὸς* appellantur, quod non est sine auctore certo: cui opposuerūt
ἀσθενὴς pro dubio, nulloq; auctore profectum certo. Sed & authenti-
ca scripta & instrumenta dicta sunt scriptoribus Latinis, quæ certam
& iustam habent auctoritatem & maiestatem quandam. Nam & au-
thoritas à nobis consistit in ueneratione, suapte nos dignitate ad cre-
dendum inuitans. Et sanè est in scripturis eximia quædā auctoritas,
numen quoddam, ipsissimam nobis spirans diuinitatem, omnesq;
sua dignitate lectores auditoresq; ad credendum sibi sollicitans. Sim-
pliciter ergo propheta & apostoli mundum adhortabantur ad cre-
dendum prædicationi suæ tanquam per omnia certæ dignæq; cui
credatur propter seipsam. Vnde certum est eos uel malitia incertam
simulare, uel ignorare prorsus quid sit authentica scriptura, qui con-
tendunt ipsam citra ecclesiæ suffragium non esse authenticam. Nam
si ex semetipsa suaq; dignitate non habet auctoritatem plenam, quo
modo dicitur authentica? Si uero ex seipsa plenam habet, quid gar-
riunt de auctoritate ecclesiæ, scripturam faciente authenticam?

*Habet scri-
ptura diui-
nam quan-
dam in se
energiam.*

Et certè habet in semetipsa uirutem & testimonium spiritus ueri-
tatis prædicationi suæ canonica scriptura. Nam huc pertinet illud apo-
stoli, Prædicationis mea non erat in persuasorijs humanæ sapienciæ uer-
bis, sed in ostensione spiritus ac potentia, ut fides uestra non sit in sa-
pientia hominum, sed in potentia dei. Habet scriptura tacitam quan-
dam energiam quæ afficit mentem, rapit, oblectat, impellit, torumq;
hominem transformat, qua & omnes alias scripturas superat, cor
ipsam

ipsum penetrat, medullisq; insidet. Neq; enim frustra dixit Aposto-
 lus, Si propheteris in ecclesia, & ingrediat incredulus aut indoctus, 1. Cor. 14.
 coarguitur ab omnibus, dijudicatur ab omnibus, & sic occulta cor-
 dis eius manifesta fiunt, atq; ita procidens in faciem adorabit deum,
 renūcians quod deus reuera sit in uobis. Et iterum, Viuis est, inquit, Heb. 4.
 sermo dei & efficax & penetrantior quouis gladio utrinq; inciden-
 te, ac pertingens usq; ad diuisionem animæ simul ac spiritus, compa-
 gumq; & medullarum. De domino nostro Iesu Christo legimus q; Math. 7.
 docuerit cum autoritate, & nō sicut scribæ. Sed & discipuli illi duo
 Emaum proficiscentes, Nōne, inquiunt, cor nostrum ardebat in Luc. 24.
 nobis dū loqueretur nobis in uia, & aperiret nobis scripturas? Huc
 pertinet quod uir ille secundum cor dei, canens, dict, Eloquia domi Psal. 11.
 ni eloquia mūda, argenti excoctum in catino terreo septies depu-
 ratum. Lex domini integra est, conueriēs animam, testimonium do- Psal. 19.
 mini fidele, imperitis sapientiam suppedians. Decreta domini recta
 sunt, cor exhilarantia, præceptum domini repurgatum, illuminans
 oculos. Timor domini mundus perstans perpetuo, iudicia domini
 uera simulq; iusta. Magis expetibilia quā sit aurum uel præstantissi-
 mum atq; plurimum, & dulciora melle & fauo stillantibus. Etiam
 seruus tuus perspicue illis admonetur, in illorum obseruantia multa
 merces est. Et quæ huius generis permulta alia sequuntur per inte-
 grum Psal. 119.

Hæc autem sentimus & ita loquimur ingenue, splendide & clare Scripturæ
 de solida uerbi dei scripturarumq; autoritate. Huc refero repetens nullo un-
 quæcunq; attuli in libro meo de autoritate scripturæ, demonstrans quam tem-
 scripturam sanctam uerbum dei à mundi exordio per seipsum fuisse pore autho-
 authenticum, neq; unquam ullam ab hominibus autoritatem uel ritatem ac-
 mutuassee uel accepisse. Exorsus ergo à patriarchis ueni ad Moysen, à cepit à ho-
 Mose descendi ad prophetas, à prophetis transui ad apostolos, de minibus.
 monstraui hos omnes uerbo dei scripturæ sanctæ obedisse ut authen-
 ticæ, non ex dubia fecisse certam uel authenticam: adieci his scriptu-
 ræ autoritatem non pendere à generalium Consiliorum definitiua
 sententia, neq; à sanctorum patrum decretis. Testimonia copiosa &
 firma irrefutabiliq; pro illa mea assertionem produxi. Ad ea uero ni-
 hilum respondit Cochleus, nihil contra hæc solida protulit, pulue-
 rem modo sophisticum lectorum oculis offudit. Porro itaq; mecum
 gloriam deo & æternæ eius ueritati tribuens, simpliciter & uere soli-
 dam & authenticam scripturarū autoritatem fateatur: aut his meis
 confutatis aut subuersis, doceat canonicam scripturam ex seipsa non
 esse authenticam, nisi & hominum in ecclesia approbauo accedens

ipſi authoritatem cōciliet efficiatq; authenticam: doceat autem non
ē hominum placitis lubricis, ſed ē ſcripturarū certiffimis testimonijs.

De Eccleſiæ catholice authoritate & dignitate. Cap. V.

C de Eccleſiæ authoritate & dignitate iuſta, ne quam mi
hi calumniā ſtruat aduerſarius, ſic ſentio ſicut libris iam
olim editis profeſſus ſum, adhuc profiteor iamq; repeto.

Veneran-
dum & dul-
ce nomē ec-
cleſiæ.

Venerandū merito & dulce eſt omnibus ſanctis nomen
eccleſiæ. Hæc enim eſt ſponſa ſeruatoris Ieſu Chriſti filij dei, deo di-
lecta & unice chara, cuius illerex eſt & princeps, in cuius ſocietate
uel communione recensentur omnes qui à mūdi exordio ſancti pla-
cuerunt deo, & qui ad finem uſq; mundi placebunt per orbem fide-
les. Nam cum Eccleſiam nomino, non intelligo Papam, caput illud
fictitium eccleſiæ cum membris ſuis, episcopis, ſacrificis & mona-
chis, quorum utinam non optima pars aduerſarij ſint ac hoſtes eccle-
ſiæ. Communio ſanctorum, ceteris inquam deo uere credētijs per
Chriſtum, & omnia ſua ad lucem & regulam uerbi dei, quam unice
ſpectat, inſtituentiū, deo chariſſima eſt eccleſia, fide filio dei deſpon-
ſa, iuxta illud, Oues meæ uocem meam audiunt. Item, Deſpondebo
te mihi in fide. Sicut autē fides, catholica ideo nuncupatur, quia deus
ipſam ut certiffimā, ita communem omnibus eſſe uoluit, à qua nūll-

Eccleſia ca-
tholica.

la excluditur aut repellitur ætas, nullus ſexus, natio condiōue ulla:
ſic etiam eccleſia appellata eſt catholica, quia fideles omnis generis,
omnium nationum atq; ætatum, recipit & complectitur. Cæterum
Apoſtolus, Fides, inquit, ex auditu eſt, auditus autem per uerbū dei.
Itaq; nexus quidam indiſſolubilis & coniunctio perpetua eſt inter
Chriſtum ſponſum & ſponſam eius eccleſiam, quæ illi connectitur
fide per uerbū: quo uinculo diſrupto neceſſe eſt conſequi diuortium.
Iccirco nullam eccleſiæ authoritatem extra uerbum dei poſſumus tri-
buere, imò dicimus eccleſiam uerbo dei connexam ſponſo Chriſto,
neq; ab hoc neq; ab illo ſeparari poſſe. Nec inconueniēs eſt ſponſam
ſuo ſponſo, diſcipulam ſubijci magiſtro: D. Ioannes baptiſta, Qui ha-
bet ſponſam, inquit, ſponſus eſt: ac mox indicat Chriſtum eſſe ſpon-
ſum, ſe autem ſponſi amicum. Foret autem ineptum & abſurdum, ſi
ſponſo imperitaret ſponſa. Imperiū & authoritas omnis penes ſpon-
ſum eſt. Princeps regni ſui Chriſtus eſt, imperitans uniuerſo regno
per uerbum. Regnum regisq; ſubditi ſunt omnes quos nomen com-
prehendit eccleſiæ. Domus & ſcholę recte inſtitutæ ratio eſt, ut in o-
mnibus p̄deat à patrefamiliās, & unice ſpectet ad præſcripta & uer-
ba magiſtri. Proinde illa demum habenda eſt pro uera dei eccleſia,
quæ fida eſt cuſtos uerbi dei, quæ ſyncerum illud & nullo uitiatione
fermento,

fermento, suo conseruat, & ad posteros propagat, ministerio. Atque hæc autoritate habet præstatiſſimam: non quia cæteris hominum est, sed quia cæteris est fidelium innitentium fundamento prophetarum & apostolorum, domus dei uiuentis, columna & basis ueritatis, sicut dicit Apostolus, arca item Noë, extra quã non est salus. Verbum enim suum apud hanc deposuit dominus superq; ueritatẽ æternam ipsam collocauit. Ex ueritate itaq; uerbi dei habet omnem auctoritatem, sine qua nullam habet auctoritatem, imò ne nomen quidem ecclesiæ. Ex uerbo dei uiuentis & agentis in ecclesia, habet & est quod dicitur domus dei uiuentis, columna & basis ueritatis. Nam uerbum dei ueritas est, cui qui innititur, columnæ & petræ innititur firmissimæ. Vnde scripturæ, quæ uerbum dei est, tantum deferimus honorem, tantam auctoritatem, ut ad eius examen omnia ecclesiæ exigenda esse doceamus. Quicquid eius auctoritate probatur, ne uocetur à quoquam in dubium: nil recipiatur alienum ab ipsa, & quicquid diuersum ab ea est, habeatur pro damnato. Equidem subiicit se ecclesia uerbo dei cui consensit quod & recipit. Ideo autem recepit primitiua ecclesia uerbum dei, quia per spiritum inus docentem agnouit, id quod ipsi prædicabatur esse uerbum dei, ac illi ipsi testificabatur qui rerum testificatarum fuerant spectatores.

Moses in Exodo apud dominum conquerens dicit, En non credent mihi, neq; audient uocem meam, sed dicent, Dominus non apparuit tibi. At donat ipsum dominus facultate designandorum miraculorũ, ut credant, inquit, quod dominus deus patrum uisus sit tibi. Cumq; ille nihilominus causaretur se tantis rebus imparẽ esse, neq; satis instructum dicendi facultate, audit à domino, Quis dedit homini os? aut quis facit hominem mutum aut surdum, uidentem aut cæcum? an non ego dominus? Vade ergo, & ego adero ori tuo, doceboq; te quæ loquaris. Et iterum, Ecce ego ueniam ad te in densa nube, ut populus audiat me tecum loquentem, & etiam credãt tibi perpetuò. Ad hunc autem modum accepta à deo auctoritate, prodit Moses, agit & docet, docet autem non aliud, q̃ quod reuelatũ fuerat ipsi uerbum dei. Hoc uerbo prædicato per Moſen, credit Israelis ecclesia: ac Moſes quæ uiua uoce tradiderat, etiam literis mandat, & coram ecclesia recitat. Ecclesia uero sanctorum testificatur uera esse quæ mandarat literis Moſes. Fuerat enim spectatrix non eorum quidem quæ sub patriarchis gesta fuerant, sed plerorũq; dei operum, quæ in deserto parauerat. Testificatione autem sua ecclesia uerbũ dei scriptum non fecit authenticum: authenticum enim erat cum primum reciperet credereq; imò ideo recepit, quia sentiebat Moſis scripta esse ex

deo, præterea uiderat oculis suis omnia illa, gesta esse deo authore atq; moderatore. Quod si Israelis ecclesia scripta Mosis nec agnouisset nec ueritatem esset confessa, ut certè non pauci rebelles erant, nihilominus tamen id quod à Mose proponebatur authenticum erat, & adeo authenticum, ut rebellem ecclesiam per scripturam iudicari præciperet. Scripto enim legis libro Leuitis arcæ portantibus, Accipite, inquit Moses, librum legis huius, & reponite eum in latere arcæ fœderis domini dei uestri, ut sit ibi cõtra te in testimonium. Ego enim non ui rebellionem tuam, & ceruicem tuam præfractam: etenim etiamnum hodie cum adhuc sum uobiscum uiuens, estis rebelles domino, quanto ergo magis post mortem? En quid dici poterat clarius? Iubetur rebellis ecclesia per scripturam cõterci atq; redargui. Nam authentica est, licet ecclesia maxime reclamet. Porro de fideli ecclesia & patribus sanctis canens propheta dei, Quæ audiuius, inquit, quæq; cognouimus, & patres nostri narrauerunt nobis, non calabimus filios eorum, & in posteris narrabimus laudes domini, & robur eius stupendaq; opera eius quæ gessit. Constituit enim confessionem in Iacob, & legem tulit in Israele, quæ præcepit patribus nostris, ut ea nota facerent filiis suis. Inde q; in deo fiduciam suam ponant, nec obliuiscantur operum dei, mandataq; eius obseruent, &c. Psal. 78. Valer ergo & in autoritate est apud posteros ecclesiæ contestatio, sed eius quæ de uerbo & operibus dei simpliciter testificatur, & doctrinam ueritatis prorogat ad posteros.

*Ecclesia
sub propheta
is.*

Docuerunt ecclesiam Israelis post Mosen prophetæ, qui eius scripta coram ipsa uelut authentica uiua uoce interpretarunt, & scriptos sermones suos ecclesiæ reliquerunt. Agnouit fidelis ecclesia spiritu dei instructa, prophetarum sermones atq; interpretationes proficisci à deo, & eam fidem quam uiuis præbuit sermonibus, scriptis quoq; non denegauit: quæ protinus posteris commendauit ut authentica.

*Ecclesia
sub Christo
& apostolis.*

Venit tandem Iesus Christus uiuus & uerus uiui ueriq; dei filius, qui quæ lex & prophetæ futura prædixerant, præsto esse ac iam in ipso compleri docebat. Delegit apostolos atq; discipulos, qui testes essent apud omnes gentes eorum quæ docuerat feceratq;. Itaq; ubi conscendisset cælos, spiritumq; suum misisset in discipulos, qui omnem ueritatem suggereret, ac uarijs facultatibus siue uirtutibus instrueret, exierunt in orbem, & prædicarunt euangelium omni creaturæ, stupenda simul doctrinæ suæ signa adiicientes, quo plus fidei inueniret doctrina. Nam & Apostolus, Primum quidem, ait, enarra-
ri cepit salus per ipsum dominum, deinde ab his qui audierant, inde in nos confirmata fuit: attestante simul deo signis & prodigijs uarijsq;

Hebr. 2.

rijsq; uirtutibus & spiritus sancti donis secundum ipsius uoluntatem distributis. Inuenit autem prædicatio euangelij auditores idoneos non paucos, qui ueritati consentientes prædicatæ, constituerunt ecclesiam Christianam, natam uidelicet ex uerbo prædicato per fidem, præcedente utiq; uerbo. Postremo cum non pauci exorirentur pseudopostoli, non sincere dicta, facta, doctrinamq; Christi commendantes ecclesiæ, uisum est spiritui sancto instigare apostolos & uiros apostolicos ad describendam Christi plenissimam doctrinam, & ad comprehendendum absolutissimam rerum à Christo gestarum historiam, ut ueræ genuinæ & uiuæ apostolorum doctrinæ extaret apud posteros testimonium scriptum, quo simul notha impostorum prædicatio discernereur a uera. Scripserunt itaq; ex apostolis duo testes oculati, scripserunt ex discipulis & apostolicis testes auriti duo, quos alij & oculatos fuisse asserunt. Ea scripta legit & audiuit Christi ecclesia, quæ scripto euangelio caruit hætenus, uiuam solam habuit prædicationem: ac protinus scriptum cum prædicato conferens, agnouit ueritatem historię atq; doctrinæ Christi synceram, eamq; transmisit ad posteros. Et tunc quidem agnita & recepta est ueritas euangelica, cum adhuc superessent qui dominum ipsum in sua carne mortali & audierant & uiderant, aut qui eos audiuisent qui ipsi fuerant familiares, apostolos & discipulos delectos. Fuit autem tunc conueniens & conducibile recipi & agnosci quod sequentes quoq; ætates pro indubitato reciperent atq; teneret, cū uidelicet omnes acta illa doctrinamq; non tam ex scriptura cognoscerent, q̃ ex uiua prædicatione uel ipsius domini Iesu, uel ex eorum testificatione, qui uiderant & audierant quæ tradebant, adde & signis prodigijsq; confirmarant. Hi demum testari poterant quid in illis rebus genuinū erat, quid nothum, quid tenendum, quid reiiciendum: idq; non ex seipsis, sed uerbo dei sancto. Hoc testimonium omnes postea omnium ætatum insequentium ecclesiæ receperunt, ac eos libros noui testamenti pro authenticis habuerunt, quos uel hodie pro authenticis religiose agnoscimus, quibus & citra contradictionem credi oportere constanter contendimus. Porro quis neget hunc consensum, hanc testificationem ecclesiæ, suo pondere suaq; autoritate carere? Quis rursus non uideat iccirco ecclesiæ auctoritatem esse splendidam, quia clara uerbi dei luce illustratur?

Similiter & dignitas ecclesiæ percelebris est, quia ex fide in dominum Iesum existit. Hic enim ecclesiam ab erroribus repurgans lumine gratiæ & ueritatis illuminat, sanctificat, omnigenisq; ornatiuibus. Huc enim pertinet illud è propheta, Laui te aquis, ait dominus,

ablui sanguines tuos à te, & unxi te oleo, indui te acupictis, calceauit te melino, amictui te bysso, obtexi te serico subtilissimo. Ornaui te ornamento, armillas posui super manus tuas, & torquem ad collum tuum. Et reliqua quæ sequuntur cap. 16. Ezech. Ac ne quis hæc de synagoga duntaxat interpretetur, audi & apostolum testificantem & dicentem ad Ephesios, Christus dilexit ecclesiam, & semetipsum exposuit pro ea, ut illam sanctificaret mundatam lauacro aquæ per uerbum, ut adhiberet eam sibi ipsi gloriosam ecclesiam, non habentem aut maculam aut rugam aut quicquid huiusmodi, sed ut esset sancta & irreprehensibilis. Tanta uero gloria & dignitate præcellentem ecclesiam, sponsam Christi sanctam, qui contemnit, nullum sanè locum inter sanctos apud deum habere meretur. Redundat enim contemptus ille sponsæ prædilectæ in ipsum sponsum ecclesiæ dei filium, qui sibi putat uel irrogatum uel impensum quodcumque ecclesiæ dei fuerit irrogatum atque impensum. Hanc magnis ornans præconijs scriptura diuina totam pulchram appellat, paradisum magni opificis, ciuitatem sancti regis, illustrem & promicantem uelut matutinum aërem & auroram, pulchram ut lunam, electam ut solem, quæ unguenta spiret, quæ item stet à dextra regis, induta fimbrijs deauratis uariiegata, quæ nihil tenebrosum habeat, & per Christum tota candidissima sit. Non dicere opinor Cochleus me parcum aut malignum esse in ueris ecclesiæ laudibus deprædicandis. Falsas & indignas ecclesiæ laudes qui concinunt, Christi sponsam non ornant, sed pollunt. At qui primam causam faciunt ecclesiam cur scripturis credendum sit, id est quod scripturæ sint authenticæ, falsissima profecto laude ornant, non ornant ecclesiam, quæ primam authoritatem solidam & authenticam uerbo dei per se tribuit. De quo hæc hæcenus.

Quæ sequuntur capita in libro meo, continent laudem & gloriam uerbi diuini. At de ea non putat Cochleus ullam nobis esse contentionem: ergo præteritis ijs, descendit ad id in quo non leuem fateretur esse controuersiam, An scilicet omnia quæ ueræ pietatis sunt, perfecte dei ecclesiæ sacris sint tradita literis?

De absoluta scripturarum perfectione.

Cap. VI.

Enio ergo ad caput disputationis nostræ alterum, ad confectionem uidelicet de absoluta scripturarum perfectione, quam in posteriore libri mei parte asserens, Restat, dixi, ultimum, quod reuera primum est, ut demonstremus scripturam canonicam per omnia perfecte absolutam, omnia continere quæ ueræ pietatis sunt, adeo ut post illam pietatis studio nullis opus sit traditionibus humanis, quibus sarciant quod quibusdam

busdam legislatoribus in illa diminutum uidentur. Hoc ut luculenta demonstratione ostenderem pijs, principio quia pietatis meminere, explicui pietatis uocabulū quod significet uerum dei cultum. Deinde docui scripturarū testimonijs uerum dei cultum esse fidem, innocentiam & charitatem: & per consequens pietatem uerā consistere studio rerum diuinarum, fide, spe, charitate, innocentiaq; uitæ. Postremo subiunxi, Quis uero nesciat ea quæ de studio dei, de fide, deq; charitate in deum & proximum, id est de officijs uitæ & pietatis, item de integritate & sanctimonia uitæ, scire refert, literis comprehensa esse canonicis? Hæc autem mea oppugnans Cochleus, assertionis suæ summam ponens, contendit non omnia in scripturis esse comprehensa, saltem expresse. Addit, Fallaciter & insidiosè Bullingerum loqui, dum dicit scripturis omnia esse comprehensa. Nam populum intelligere omnia posita esse expresse.

Ego uero simpliciter & circa dolum malum Comprehensionis uocabulo usus sum. Intelligo enim omnia esse in scripturis comprehensa, ut ex ipsa ceu thesauro inexhausto peti queant quæcūq; pietatis sunt, comprehensa autem, id est collecta, cōclusa, contenta, sic ut possint omnia illa in ipsis & ex ipsis diserta & plana expositione uel significatione posita, ostendi, uel necessaria consequentia deduci. Quid hic peccaui quæso? quem fefelli? cui meis nocui insidijs? Disertis uerbis comprehensum est in literis euangelicis euangelicam prædicationem pertinere ad omnes totius orbis homines: comprehensum est itaq; quod hinc necessaria consequentia elicitur, euangelicam prædicationem pertinere ad Heluetios, & Marcomannos siue Silesios, ad urbes quoq; Tigurum & Vratslauiam, adde & ad ciues harum urbium, ad Bullingerum & Cochleum. Rursus comprehensum est literis canonicis & disertis quidem uerbis, Iesum Christum uerū esse hominem, cōprehensum est itaq; per necessariam concomitantiam Christum habere ueram carnem humanam et rationalem animam, tamen si hoc non esset totidem uerbis expressum. Hoc si negarit Cochleus, quis non uideat ipsum uerbigerari, & contentiosum dedita opera ducere funem? Si autem ita colligere perrexerit, Pertinet ad salutem nostram prædicatione euangelica: at nullibi inuenias expressum in scripturis quod Germanis prædicandū sit euangelium: ergo non omnia quæ ad salutem nostram pertinent scripturis sunt expressa ca-

De uocabulo Comprehensionis, & quomodo omnia comprehendantur scripturis.

Vnde sit quod nō omnia comprehenduntur.

is sub unica uoce Gentium, sub unica uoce Orbis uniuersi, sub uni
ca uoce Creaturæ (Docete omnes gentes. Ite in orbē uniuersum, præ
dicate euangeliū omni creaturæ) perinde omnes gentes & singula
rum regionum populos comprehendit expressitq; ac si dixisset, Do
cete Aegyptios & Afros. Ite ad Germanos, et ad singulas Germaniæ,
Asiæ, Græciæ & Septentrionis urbes, adeoq; singulis ciuitatum inco
lis ac ciuibus prædicare euangelium? An ad scripturarum perfectio
nem pertinet, ut nisi Latinus suam linguam, Germanus sua uerba,
Gallus suam dialectū in scripturis diuinis inueniat, & totidem qui
dem literis, totidem uerbis, ea ratione & eo modo, quo utitur gens
quælibet, positum inueniat, quod inquit, protinus clamitet non o
mnia quæ pietatis sunt sacris cōprehendi literis? Satis & abunde qui
dem satis esse ducunt sancti, si non discrepantia sed similia siue æqui
pollentia reperiantur, si in sensu nulla sit dissonantia. Quis enim ne
sciat bonos uiros de uerbis non digladiari, ubi probe conuenit de re
bus? Ac quid uetat, obsecro, quo minus liceat quæ perplexa & obscu
ra sunt, planioribus enūciare uerbis, quæ tamen seruiant ueritati scri
pturæ, & quæ nihil aliud significant, quàm quod scripturis consigna
tum est? Coacti sunt ecclesiarum pastores, prauorum dogmatum cer
taminibus exagitari, exquisita perspicuitate uocabula aliquot rebus
apposita inuenire, quibus quid sentirent explicarent, cauereq; ne
obliqua subterfugia relinquerent rixatoribus. Atqui ex æquo desipe
re uidentur qui illas uoces repudiare, uel ipsis in derogationem ab
solutæ scripturarum perfectionis abuti perrexerint.

*Papistæ nō
possunt sua
illa dogma
ta ostendere
in scripturis
compre
hensa.*

Non nescio quomodo hæc excepturus sit Cochleus, clamabit hoc
ipsum illud esse fundamentū, q̄ pleraq; Papistæ nitant. q̄ tamen si
gula sua dogmata totidē literis totidēq; uerbis & talibus sententijs,
qualibus utunt ipsi ex scripturis nequeant ostendere, illa tamen à scri
pturis aliena non esse: & proinde nos peccare grauius, qui non alia
caussa Papismi multa repudiamus, q̄ qd scripturis non sint expressa.
Ea enim ratione, ait Cochleus, reijcis aliquot sacramēta nouæ legis,
Confirmationem, Ordinē, Extremam unctionem, Matrimoniu, &
multa alia, quæ tot sæculis pie credidit ecclesia: qualia sunt Missæ sacri
ficiū, Purgatoriū, Sanctonē inuocatio, &c. Ego uero Noui testamenti
sacramēta diuinitus instituta, Baptismum & Cœnam dōmini Chri
stiane agnosco, & religiose ueneror: sed & reliquas ordinationes &
salutares ritus per scripturas confirmatos & traditos, tamen si pro sa
cramentis non recipiam, minime tamen gentium reijcio atq; conte
mno, Cuius quidem generis sunt Catechismus puerorum, Ordina
tio ministrorum & manuum impositio, Cura uem in firmis ægro
tantibusue

tantibusue impensa, & si quæ alia sunt quæ secundum scripturas sancta dei ecclesia custodit. Reliqua uero, Missæ uidelicet sacrificiū pro uiuis & mortuis, Purgatoriū incendium, & Inuocationem diuorum scripturis planè aduersa esse, libera uoce profiteor, tantū abest ut putem uel te uel ullum alium superstitionis patronum, solidis & iuris & scriptura deductionibus, aut disertis scripturarum testimonijs demonstraturū illa uel implicite uel explicite, ut tuo more loquar, comprehendere aut exprimi canonica scriptura. Neque uero de uocabulis, sed de rebus nobis certamen est. Nam Missæ uocabulum non tam offendit, quàm quod per uocabulum Missæ significatur. Sed de his aliàs. Hæc enim obiter annotare uolui, ne inani spe Cochleus se oblectaret, futurum sperans ut recipiam aliquando quod ex scripturis mihi nequeat probari.

Ad disputationem nunc paululum interruptam redeo, soluturus modo, deo propitio, nodos Herculanos, quos Cochleus, Strychno bene potius, sibi contexuisse uidetur. Ego ad pietatem & cultum dei internum refero fidem præcipue. Addo omnia fidei plenissime tradita esse in sacris literis. Cochleus autem nominatim recenset nobis multos quidem & potissimos fidei articulos, nulla nobis scriptura, sed auctoritate patrum traditos. Verba ipsius audire libet, Si circa aut extra scripturam nihil uelis adminere aut agnoscere, quod ad ueram pietatem pertineat, multos profecto reijcies articulos fidei nostræ, quos summa cū pietate asserimus, à sanctis patribus nobis traditos. Quorum multos contra Vuiclephum commemorat Vuidefordus Anglus, multos contra Thaboritas M. Ioannes Pezibram Bohemus, & ego nonnullos contra Melanchthonem in Philippica 5. Hæc ad uerbum Cochleus. Cæterum non puto mihi unio uerti, si nihil respondeam ad auctores illos, quos citat aduersarius, non classici quidem illos, sed proletarios. Equidem barbarum siue exoticum illud uocabulum Pezibram nunquam ad aures meas peruenit, tantū abest ut librum hominis uiderim unquā. Guilhelmi Vuidefordi con-
Articuli fidei traditi, non scripti.
 furationem articuloꝝ Vuiclephi, & præsertim articuli XVIII. le-
Vuidefordus de articulis non scriptis.
 gi iam olim, & ne quid in hominem ineptum scribam acerbius, hoc duntaxat in præsenarum dixero, hac in causa Vuidefordum mul-
 gere hircum, Cochleum autem supponere cribrum. Nam illius sunt hæc grandia, si dijs placet, mysteria. Multa, inquit, tenemur credere, & multa facere quæ ex sola scriptura deduci non possunt. Dæcere ergo quod non est credendum uel ad monita Papæ faciendum, nisi quod sciunt clare deducere ex sacra scriptura, est planè contradicere ecclesiæ, &c. Quis hæc audiens non clamet prouus, Sunt apud tri

etq; & si quid uilius istis. Nam de ineptissimis argumentis quibus hic disputator ineptus frigidissimam causam frigidissime tuetur, nihil nunc dicam cum alio festinet oratio. Illud uero acutum & elegans est per Musas, quod doctor irrefragabilis Vuidefordus colligit dissoluit spirituale & temporalem politiam, si pergat Vuiclephus asserere, ex scripturis credenda demonstrari oportere. Nam ex scripturis deduci non potest, inquit, quod Thomas Arundellis est archiepiscopus Cantuariensis, & Robertus Braizbroke est episcopus Londoniensis. Heinrichus rex Angliæ. Quis hic quæso risum contineat? Quis non exclamet,

Nauiget Anticyras

Elleborumq; bibat Samij Lucumonis acumen.

Illud autem fateor ingenue, quod Philippicas Cochlei nunquam uiderim legerimue. Vix enim suppetit tempus legendi utilia. Quid quod ex pauculis Cochlei opusculis hætenus non indiligenter perlectis cætera eius omnia æstimo atq; cognosco, è simbria, quod dict solet, contextum, Aethiopem ex ipso uultu, ut non magnopere cupiam bonas horas male collocare.

Canonicis scripturis manifeste comprehensum esse articulum fidei de mysterio adorandæ Trinitatis. Cap. VII.

*Impia est
obiectio de
articulo tri-
nitatis tra-
dito non scri-
pto.*

Ed quid attinet multa lectione argumenta colligere Cochlei, cum ipse potissima illa sua quibus nititur, abunde satis exponat per compendium? Potissimos uidelicet fidei articulos ecclesiam non è scripturis sed à patribus traditos accepisse, uelut articulum de trinitate dei in una essentia diuina. Nam uerba Cochlei hæc sunt, Inter quos articulos præcipuus est de Trinitate personarum in una deitatis essentia. De quo sanè à te quoque responderi uelim. Scriptura enim nusquam dicit tres personas, nusquam essentiam, nusquam trinitatem. Ex reliqua. Ego uero obiectio nem huiusmodi, ut ingenue quod sentio dicam, non à nominis Christiani socio, sed à Machometista aut Iudæo aliquo sanctæ trinitatis irrisore expectassem. Neque sine magno animi mei dolore, non sine uehementi mentis commotione & indignatione hæc tua legi, qui ausis propter scortum illud Romanum metetricemq; Babyloniam, propterq; Missam illam Italicam & commendationem traditionum humanarum, æterni ac omnipotentis dei & in sæcula benedictæ & adorandæ trinitatis fidem apud simplices & infirmos, tuis nugis obsecurare, & tantum non in dubium uertere. Proh pudor, quis dæmonum impura illa uerba in os tuum impurissimum inferuit, scripturam nusquam dicere tres personas, aut unam essentiam: à sanctis patribus illa

illa nobis esse tradita? Quid enim hinc colligunt infirmiores, quam articulum de fide sanctæ trinitatis ab hominibus esse & inuentum & traditum? Et quæ obsecro erit posthac fidei certitudo & stabilitas, si ab hominum pendeat traditione? si citra aut extra scripturam (ita enim loqueris) hæc tanta mysteria dicantur constituta? Absit, absit, ut fides Christiana tam infirmo & caduco fundamento fulciatur & nitatur. Negamus omnibus modis Cochlee, articulos fidei posse con- *Patres non possunt tra- dere articu- los fidei.*
 stitui decerniue ab hominibus. Fides nostra ut non reuelatur à carne & sanguine, ita non fundatur in humana decreta, sed in uera uiua & æterna dei testimonia, Paulo attestante, Prædicatio mea non erat in persuasorijs humanæ sapientiæ uerbis, sed in ostensione spiritus & potentia, ut fides uestra non sit in sapientia hominum, sed in potentia dei. Et iterum, Fides ex auditu est, auditus autem per uerbū Christi. Et rursus, Cum acciperetis sermonem à nobis, accepistis non sermonem hominum, sed sicut erat uere sermonem dei.

Proinde corde sincero & ore aperto libere & diserte profiteor fidem quam in benedictam, & de adoranda dei trinitate & unitate habemus & confitemur, è scripturis diuinis nos habere & cōfiteri. Ad- *Patres nul- los extra scripturam fidei articu- los nobis tradiderūt.*
 dimus sanctos patres grandi contumelia à Cochleo affici, si perrexe- rit defendere quod semel hisce uerbis effutiuit, Si citra aut extra scri- pturam nihil uelis admittere aut agnoscere quod ad ueram pietatem pertineat, multos profecto rejicies articulos fidei nostræ, quos sum- ma cū pietate asserimus à sanctis patrib. nobis traditos, &c. Hæc em̃ omnia Cochlei sunt. Quasi uero patres sibi citra aut extra scripturas credi uoluerint. Quasi Arium & socios inique damnarint, ex suis utiq; inuentis non è iudicio scripturarum uero. Damnarunt autem Arium & socios iustissime. Sua enim omnia ex scripturis & confir- marunt & tradiderūt ecclesiæ: eatenus sibi cupientes fidem dari, qua tenus ipsi uere deo crediderunt, & sua illa ex scripturis demonstrare potuerunt.

Et ut propius ad ipsam rem de qua agimus perueniam, Si Cochleo *De uocabu- lis est de ipsa re que creditur, ut arbitretur citra aut extra scripturam, lis Trini- tas, Vni- tas, Perso- na, &c.*
 eruditione, sapientia siue ingenio patrum, inuentum & traditū esse quod de unitate & trinitate dei credimus atq; fatemur, quis nō ipsum pro ignaro scripturarum, aut impio defectore fidei ueræ exhibet atq; explodit? Vt iam non dicam quod manifestissimis & scripturæ & pa- trum redargui poterit testimonijs. Si uero certat de uocabulis rerum, cuiusmodi sunt Trinitas, Vnitas, Essentia, Persona, quos sibi in for- ma, ut aiunt, rotidem uidelicet literis & syllabis, in sacris perit osten- di libris, quis non indoctum, contentiosum & ineptum hominem

negligat. Si enim nescit, discat uel hodie prophetas & apostolos utriusq; testamenti seu sacri codicis scriptores atq; notarios dei, Hebraice & Græce scripsisse. Sunt autem uocabula, Vnitas, Trinitas, Essentia, Persona nō Hebræa aut Græca, sed Latina: ut nō sit mirū si non reperiuntur in sacris Hebraice & Græce editis. At hinc non sequitur omnia quæ pietatis sunt non plene comprehēsa esse sacris literis: quod aduersarius protinus infert, & de quo nobis est cōtēctio. Si enim negat similes aut æquipollentes inueniri in sacris literis, conuincetur turpissimi mēdacij. Si cōcesserit, uicimus, imō uicit ueritas. Quid quod pares Latini uocabula illa sua, quæ obiecit Cochleus, non nisi consulta scriptura, & ex scripturis, & ad scripturæ sensum, suis protulerunt hominibus, quibus hoc quod scriptura credere docet, commode & discrete explicarent. De qua re paulō ante non nihil auigi.

De rebus significatis per uocabula.

Custodientes ergo patres ecclesiastici, docentesq; διανομήσας sacramentum, quæ unitatem in trinitatem disponit, tres dirigens, patrem, filium & spiritum sanctum, tres uicq; confitēs, non statim, sed gradu: nec substantia, sed forma: nec potestate, sed specie: unius autem substantiæ & unius status & unius potestatis, quia deus unus, ex quo & gradus isti & formæ & species in nomine patris & filij & spiritus sancti deputantur, dixerunt unam esse dei essentiam, & tres distinctas personas, uel unam usiam, tres hypostases. Quid uero hic aberrarūt a uerbo dei? Vnde hæc nisi ex scriptura acceperunt? An non canonica scriptura paria & æquipollentia docuit iam olim? An non David pater ille Christi domini iuxta carnem nobilis, trinitatem nō obscuris quidem, sed clarissimis uerbis confitens, dixit, Verbo domini cæli facti sunt, & spiritu oris eius omnis uirtus eorum? An non ipse dei filius Iesus Christus eandem nos benedictam & adorandam trinitatem credere & confiteri docens, & iam olim per prophetas cōfessam confirmans, deniq; sacramentum Christianæ religionis commendans, Data est mihi, inquit, omnis potestas in cælo & in terra. Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomen patris & filij & spiritus sancti: docentes eos seruare omnia quæcunq; præcepi uobis? An non sanctissimus inter natos mulierum Ioannes baptista trinitatis mysterium meridiana luce clarius exponēs, testificatur, Quem misit deus, is uerba dei loquitur. Non enim ad mēsuram dat deus spiritum. Pater diligit filium, & omnia dedit illi in manum. Et cætera. Et iterum, Vidi spiritum descendētem specie columbæ de cælo, & mansit super eum: & ego non nouerā eum, sed qui misit me ut baptizārē aqua, is mihi dixit, Super quē uideris spiritū descendētem, ac manentem super eum, hic est qui baptizat spiritū sancto. Et ego uidī

Testimonia trinitatis.

nidi, & testatus sum hunc esse filium dei. Sufficiant hæc illustrissima de sancta trinitate testimonia. Nam in ore duorum aut trium stabit omne testimonium.

Quod si his nondū uideretur Coch. expresse satis explicata esse per- *Testimonia*
sonarum distinctio, adijcimus his sequētia, Quid oro clarius dici po- *distinctiois*
terat pro personarum expressa distinctione, q̄ quod archangelus Ga- *personarū.*
briel apud S. Lucam uirgini dominicæ incarnationis sacramentum
explanans, Spiritus sanctus, inquit, superueniet in te, & uirtus altissi-
mi obumbrabit tibi. Quapropter & quod nasceretur sanctum, uocabi-
tur filius dei. Habemus in his altissimi, dei nimirū patris, personam,
Præcedit enim in uerbis angeli, Is erit magnus, & filius altissimi uo-
cabitur. Habemus & filij dei ac spiritus sancti personas non cōfusas
uel immixtas, aut obscure duntaxat consignatas, sed clarissime cum
proprietatibus suis in diuise significatas. Patri enim nascitur ē uirgi-
ne filius, qui æterna & ineffabili generatione ex patre erat filius. Fi-
lius autem incarnatur, non pater, non spiritus sanctus. Spiritus san-
ctus uirginem sēcundam reddit, citra uirile semen. Distinctas ergo
non diuise cernere licet personas, proprietatibus non essentia distan-
tes. Quo pertinet & diuina illa theophania, quam Mathæus in fine
tertij capitis describens, ait spiritum sanctum in specie columbæ cœ-
litus super caput Iesu descendisse, ac patrem ē nube clarissima huius-
modi edidisse super filio oraculū, Hic est filius meus dilectus, in quo
placata est anima mea. Rursus quid distinctius personarum proprie-
tates in una diuina essentia explicat illustrius, quā quod dominus
ipse in euangelio dicit, Cum uenerit paracletus, quem ego mitam
uobis à patre, spiritus ueritatis, is inducet uos in omnem ueritatem.
Non enim loquetur à semetipso, sed quæcūq; audierit loquetur, &
quæ futura sunt annuntiabit uobis. Ille me glorificabit, quia de meo
accipiet, & annuntiabit uobis. Omnia quæcūq; habet pater, mea
sunt. Propterea dixi quod de meo accipiet, & annūciabit uobis, &c.
Congruunt iterum testes ueritatis tres, qui significatissimis uerbis
distinctionem siue proprietatem personarum testificati sunt.

Si rogat Cochleus cur non æque tres deos aut tres uiros sicut tres *ut nō tres*
personas appellem in sancta trinitate proprietates? Respondeo, quia *deos ut tres*
scriptura prohibet confiteri plures deos. Viri uocabulum separatam *personas di-*
significaret substantiam. Persona uero non significat separatam sub- *cinus.*
stantiam, sed proprietatem subsistentem quidem, indiuiduam tamen
à substantia: sicut claruit in scripturæ locis modo adductis. Scholasti-
cas subtilitates nihil moror, apostolicam & scripturæ simplicita-
tem sequor.

*Testimonia
diuinæ es-
sentia.*

Si uero nulla fit in scripturis diuinæ essentia & sanctæ trinitatis indiuisæ unitatis mentio, quid obsecro illud est quod in Exodo in hæc uerba legitur, Et ait Moses ad deum, En si ueniens ad filios Israel, dixerò eis, Deus patrum uestrorum misit me ad uos, ipsiꝫ interroga rint me, Quod est nomen eius? Quid respondebo eis? Et respondit deus Moysi, Sum qui sum. Et ait, Sic dices filiis Israel, Sum, uel qui est, misit me ad uos. Si nulla fit in scripturis essentia diuinæ mentio, quid obsecro illud est quod dominus apud Isaiam dicit, Ego dominus, Hæc est nomen meum: & gloriam meam alteri non dabo. Ego sum primus & ego sum nouissimus, & præter me non est deus. An non sum ego dominus, & non est alius deus præter me solum? Deus iustus & saluans nullus præter me. Rursus quid illud quod ipse dominus in euangelio dicit, Antequam Abraham esset, ego sum? Et iterum, Ego & pater unum sumus? Proinde secundum scripturas credimus adorandam trinitatem unius esse essentia, cum ipsa essentia dei, quod & S. Augustinus fateatur, non aliud sit q̃ sancta trinitas uerus deus. Plura postea de hac re dicam, ubi de coæqualitate dixerò filiis. Constat itaq; quod post tot & tam illustra plana exposta euidentia urgentiaq; scripturarum testimonia, quæcunq; de trinitate pie credimus, ex scripturis accepta & tradita credimus, & quod scripturæ omnia quæ pertinent ad credenda adorandæ trinitatis mysteria, abunde satis comprehendentes tradant.

*Augusti.
de sancta
trinitate.*

Nec hic quicquam pro te facit quod S. Augustinus (quem & Vulfordus tuus adducit) lib. de Trinitate 7. cap. 4. Disputandi, inquit, loquendiq; necessitate licuit tres personas dicere: non quia scriptura dicit, sed quia scriptura non cōtradicit. Quis enim non uideat S. Augustinū in hoc negotio unice ad scripturas respicere: cum Cochleus perpetuò à scripturis auersus, & ad patres conuersus, ad ecclesiæ traditionem hanc causam reiiciat. Nam & inter alia adhuc significantius loquens Cochleus, Credere nos, ait, tres in uno deo personas, non autem tres deos aut dominos, ex ecclesiæ autoritate & fide potius quàm ex ullis scripturæ locis habemus. Contra uero S. Augustinus in eodem cap. quod modo citauimus, Certissime, inquit, & de scripturis cognoscitur quod pie credendum est, & aspectus mentis indubitata perceptione perstringitur, & patrem esse & filium & spiritum sanctū: nec eundem filium esse qui pater est, nec spiritum sanctum eundem esse uel patrem uel filiū Et quæ sequuntur. Nec dissentiunt ab his quæ lib. 5. cap. 9. idem tradidit. Quod si S. Augustinus Cochleo consensuens diserte diceret, nos mysterium uel sacramentum trinitatis & unitatis dei non ex scripturis, sed paupum autoritate ac traditione

traditione accepisse & credere, non possem profecto scripturis usq[ue] adeo claris & euidenibus relictis cōcedere ad hominem. Atqui construit uir ille sanctissimus totam suam de sancta trinitate disputationem ex auctoritate scripturæ canonicæ, cuius præscriptioni præcipit non modo in lib. de Trinitate, sed & in alijs operibus suis credere: unde nos pie & recte scripturarum auctoritatem unice in omnibus appellamus.

Hactenus uero atigi uerius quàm tractaui certos aliquot scripturæ locos de sancta trinitate testantes, unitatemq[ue] diuinæ essentia: asserentes, atq[ue] distinctionem personarum pulchre significantes: partim ut lectori amplissimam occasionem subministrarem maiora copiosioræ cogitandi & inquirendi, partim ut os aduersarij impudens obstruerem. Potuisssem autem si uoluisssem multo plures proferre locos. Si autem aduersario his nondum factum est satis, relego ipsum ad librū scriptoris uetustissimi Tertulliani, scriptum doctissime contra Praxeam. Nam in hoc libro ostendit adductis undiq[ue] & collatis scripturis deum esse unum in essentia, trinum in personis. Præcessit hic scriptor synodum Nicenam annis 325. & amplius. Floruit enim sub Seuero principe Romano, cuius anno 19. ut ipse de sese testatur, libros contra Martionem composuit: anno nimirum à natiuitate domini 210. à passione eiusdē 177. Paucissimos ergo ante se habuit scriptores ecclesiasticos. Nam & Hieronymus inter Latinos recenset primum post Victorem & Apollonium. Nec est quod hæresim ipsi impingat Cochleus. Licet enim in quibusdā hærescos, & Montanismi maxime, sit notatus, in dogmate tamen adorandæ trinitatis nūquam suspectus, sed semper habitus fuit pro orthodoxo. Is in media disputatione contra Praxeam, Scripturæ omnes, inquit, & demonstratio-

Tertullianus de S. trinitate.

nem & distinctionem trinitatis ostendunt: à quibus & præscriptio nostra deducitur. Hunc ergo ubi debellarit Cochleus, ad nos redeat. Quin alios sibi quærat quibus centones farciat. Gloriosus Thra-
so & Italica Missæ propugnator, sua opinione inuictus, satis militan-
riter hic insolescit & prouocat me in harenam, non siccam quidem il-
lam & sociam, sed ad cruentam & letalem. Concedit mihi sanctæ
trinitatis & distinctionis personarum defensionem, seu personarum
demonstrationem: ipse sibi deligit patrocinium Missæ papisticæ: pro
cuius sacrificio pollicetur se producturū locos scripturæ denos, quo-
ties ego pro trinitate, siue pro tribus personis, aut quod debeant dici
tres personæ, protulero singulos: idq[ue] testat se mihi dicere in faciem,
asuetus proculdubio propius cōgredi, pedē pedi iungere, manumq[ue]
manui conferere, terribilis nimirum & inuictus Atalys. Deo autem

Prouocatio Cochleus.

nostro gratias ago, qui sua prouidentia hoc negotium sic temperat, ut nobis, aduersarijs quoq; ipsis permittentibus, defensio obueniat, & demonstratio relinquatur sanctissimæ & per se satis inuictæ & euidentis ueritatis. Libentissime cedimus Cochleo patrociniū Ro manensium nugarum, imò & impietati & imposturarum. Nec admodum miror cur hic sibi Missæ delegerit patrociniū, mihi trinitatis defensionem aut personarum distinctionem reliquerit. Demonstratio enim adorandæ trinitatis ex scriptura, non tam uberes & largas auri & argenti uenas aperit p̄fassis & monachis, quorum hic patronus est, atq; sacrificiū Missæ & purgatorii ignis, apud quem ualde bene, ut bonus ille pater aiebat, coxerunt aliquot sæculis. Sed extra iocum, in faciem dico aduersario, nisi hic sacris oraculis medium cessarit porrigere digitum, nisi ex animo nugis renunciarit papisticis, & augustius ex scripturarum diuinit̄ thesauro de adorandis & tremendis mysterijs in sæcula benedictæ trinitatis apud simplices disserere, & gloriā deo & ueritati eius tribuere cœperit, non admodum propitiū habiturum deum: cuius mystes celebris dixit, Maledictus qui facit opus dōmini fraudulenter aut maligne.

*Fides ecclesie
sue consensu
scrip-
turis.*

Porro ne quam mihi struat calumniam aduersarius, profiteor ingenue & corde uero me sanctæ & orthodoxæ ecclesiæ cōfessionem de sancta trinitate uenerari & exosculari. Agnosco enim quod suam confessionem ex scripturarum arcanis accepit & fidelibus tradidit. Quia ergo scripturam pro uerbo dei agnosco, recipio & profiteor si dem ecclesiæ cōsentientem, imò petitam ē scripturis: non autem cum Cochleo confiteor articulum de trinitate magis confirmatum traditumq; nobis ex ecclesiæ quā scripturarum authoritate: imò contrarium planē assero. Sicut autem ad gloriā dei & scripturarum absolutam perfectionem asserendā trinitatis mysterium ex scripturis asserui, ita paulō post ex iisdem scripturis deo iuuante & propitio sic asseram unicum Christi sacrificiū, ut manifeste inde colliqueſcat nugas & meras impietates esse, quas tenebrio Cochleus de Missæ papisticæ sacrificio profert.

Filium patri cōqualem aut consubstantialē esse, manifestissime in scripturis sanctis doceri.

Cap. VIII.

*Mysterium
Christi do-
mini nullis
scripturis
explicatum
Cochleo.*

Ergat iam Cochleus reliquos nobis de Christo articulos in scriptura non comprehēſos enumerare. De Christo insuper multa, inquit, pie credimus, quæ non explicat canonica scriptura, uerbi gratia, Christum esse hominē seu consubstantialē & cōqualem (hanc enim uocem addit Cochleo. cap. 9.) deo patri. Contra Arianos. II. Mariam esse dei genitricem,

ac perperno uirginem. Vel, Christum esse unigenitum uirginis Mariæ filium. Contra Heluidium. 111, Christum esse unius personæ & duarum naturarum. Contra Nestorium. 1111, Christū habere duas uoluntates in una persona. Contra Monothelitas. V. Christum habere præter diuinum spiritum rationalem quoque animam. Contra Apollinarem, &c. Hæc exempli & breuitatis causa sufficiant: quæ ab ecclesia edocti firmiter credimus & pie asserimus, licet in scripturis non sint expresse comprehensa. Ista omnia Cochlei sunt, qui nisi protus expuisset cerebrum, aut arbitraretur se apud fungos uerba fundere, quibus uel nullus sit codex sacer, uel qui codicem sacrum legere non possint, aut qui blateroni cuilibet credant quidlibet, proculdubio nunquam ausus fuisset tam prodigiosas nugæ & mendacia stupenda spargere per ecclesiam. Vt uero ecclesia dei quæ impuris Cochlei uerbis grauiter haud dubie offenditur, clare cernat, imò et manifestissime deprehendat Cochleum uanissima mendacia contra Christum & uerbum eius (non libenter huiusmodi uerbis utor, sed zelus ille meus non iniustus spero, quem pro gloria uerbi dei gero, incalenscens, ipsa extorquet) confingere & euomere, docebo nunc & euincam perspicuis scripturæ testimonijs Christum Iesum dominum nostrum patri esse consubstantialem & coæqualem: hoc est demonstrabo quod scriptura explicet & expresse comprehendat Christū Iesum patri deo coæqualem, adeoque *ὁμοούσιον*, id est consubstantialem esse.

Dominus apud Zachariam in cap. 13. Excitare ô gladiæ, inquit, super pastorem meum, & super uirū coæqualem mihi, dicit dominus *Coæqualis patri filius.* exercituum. Percute pastorem, & dispergentur oves. Et reliqua. Hæc autem uerba de Christo exponenda esse, euincit autoritas euangelica. In euangelio enim secundū Mattheum hæc ipsa uerba recitans dominus Iesus, sibi ipsi apertat. Si obijcit Cochleus S. Hieronymū non ira ueruisse, cupio edisserat mihi quid legerit, quid uerterit, & quomodo exposuerit eum locum S. Hieronymus. Non poterit aliud respondere, quā quod Cōmentarijs proditū est Hieronymianis. Legit ergo ex Hebræo *עַל אֶבְרָהָם*. Nam postremū hoc, de quolibet est, manifeste ponit in commentarijs suis. Atqui apertum est omnibus Hebraicæ linguæ uel mediocriter peritis quid significet *עַל*. Lexica linguæ sanctæ tradunt eam uocem significare consimilem, parem, socium, proximum, &c. Iam nemini obscurum est quid uerterit Hieronymus super uirum coherentem mihi. Ita autem uoluit uir sanctus intimam ipsamque substantialem, ut sic dicam, inhaerentiam siue coequalitatem & immanentiam patris & filij propriissimam exprimere, Nam his uerbis quod uerit exponit, dicens, Et uir coherens

deo, qui ait, Ego in patre, & pater in me, &c. Quomodo autem est filius in patre, aut pater in filio? An sicut Metangismonij fabulantur: an porius secundum æqualitatem in diuinitate & potentia: sicut orthodoxe sentit Phylastrius. Zacharias itaq; propheta testatur patri filium esse coæqualem, ac testatur uerbis luculentissimis. Falsissimum ergo dicit Cochleus, scripturam id nec explicare, nec expresse comprehendere.

*Cōsubstan-
tialis patri
filius.*

Prodeat iam & Ioannes arcanorum cœlestium secretarius, Christoq; domino præ alijs dilectus discipulus, ac disertis uerbis testetur patri filium esse consubstantialem. Clamat ergo, Deus erat sermo ille. Hic erat in principio apud deum. Omnia per ipsum facta sunt, & sine eo factum est nihil, quod factum est. Testificatur his perspicue, opinor, satis filium siue uerbum aut sermonem non esse factū. Nam quæcunq; facta sunt, inquit, per ipsum facta sunt, adeo ut sine eo factum sit nihil, quod modo factū siue creatura est. Vnde manifestissimum est filium iuxta diuinā naturam non esse creaturam. Si autem creatura non est, eiusdem cum patre substantiæ est. Omnis enim substantia quæ deus non est, creatura est: & quæ creatura nō est, deus est. Quod si filius non est eius substantiæ cuius pater est, certē facta substantia est. Si facta substantia est, mentitur qui dixit omnia quæ facta sunt per ipsum esse facta. Atqui uerū dixit qui testatus est, omnia quæ facta sunt, per ipsum esse facta: est ergo filius unius eiusdemq; substantiæ cum patre, ac iccirco consubstantialis patri, non tantum deus, sed & uerus, id est substantialis deus. Huc pertinent & Ioannis baptistæ testimonia illa, Deum nemo uidit unquā, Vnigenitus filius, qui est in sinu patris, ipse enarrauit. Item, Post me uenit uir qui me antecessit, quia prior me erat, Apud eundem in cap. s. ita legis, Propterea ergo quærebant Iudæi eum interficere, quia non solum soluisset fabbatū, (ἀνὰ τὴν πατρὶα ἱερόν τε καὶ τὸν θρόνον) sed & patrem suum (proprium utiq;) dixisset deum (θεόν) æqualem se faciens deo. At Græci τοὺς exponunt per ὁμοῖον. Nequic autem æqualitas aut similitudo illa inter patrem & filium in ulla alia re esse, quā in substantia. Nam & Augustinus in Tractatu in Ioan. 17. Non quomodo cunq; ait, patrem suum dicebat deum, sed quid? Aequalem se faciens deo. Alioqui omnes dicimus deo, Pater noster qui es in cœlis. Legimus & Iudæos dixisse, Cum tu sis pater noster. Ergo non huic irascebantur, quia patrem suum dicebat deum, sed q̄ longe alio modo q̄ homines. Ecce inrelligunt Iudæi quod non inrelligunt Ariani. Ariani quippe inæqualem patri filium dicunt, & inde hæresis pullulat in ecclesiam. Et certē uerba euangelistæ hunc sensum ipsa exprimunt, diligenter singula

gula obseruantibus. Nam Iudæi intelligunt ex uerbis saluatoris de-
minum singulari quodā modo deum appellasse patrem suum, utiq;
Idiop proprium natium seu genuinum, ex quo naturaliter natura-
lis filius patri sit genitus, coæqualis & consubstantialis. Sequitur e-
nim protinus, æqualem se faciens deo. Quo sanè nihil potest dici cla-
rius, euidentius, & instituto nostro magis appositum. Rursus Ioan-
nis 8. dicit dominus, Si deus pater uester esset, diligeretis utiq; me.
Ego enim ex deo processi & ueni. Duobus utitur uerbis procedendi
& ueniendi. Priori subindicauit æternā illam & ineffabilem ab æter-
no generationē qua ex patre genitus est, talis utiq; procedens filius,
qualis erat pater, lumen de lumine, deus uerus ex deo uero, consub-
stantialis patri. Posteriori incarnationem denotauit. Descendit enim
filius dei de cælis, & uenit in mundum. In eodem capite non sine iu-
rejurando illud expresse explicans, quod Cochleus toties scripturis
nō explicatum esse clamat, dicit, Amen amen dico uobis, antequam
Abrahā nasceretur, ego sum. Non dicit fui uel ero, sed sum, alludens
nimirum ad essentialē dei nomen, cuius mentio fit Exodi 3. Vsurpat
itaq; dominus Iesus patris nomen, quod ineffabilem essentiam & in-
demurabilem naturam significat. Sicut ergo deus pater tempus ne-
scit, & semper est quod est: ita filius quoq; iuxta naturam diuinam
non nouit tempus, sed semper idem fuit, & idem nunc quoq; manet
& est in secula deus benedictus. Huc pertinet & illud domini dictū
perspicuum & percelebre, Ego & pater unum sumus. Vnum utique
potestate, uirtute, substantia siue essentia diuinitatis. Neutrum enim
uerbum cum sit, non pertinet ad singularitatem, sed ad communio-
nem rerum omnium, & præcipue ad unitatem siue identitatem natu-
ræ atq; substantiæ. Vnum præterea dixit significanter, non unus: nec
sum dixit, sed sumus. Illo percutiens Ariū, hoc iugulans Sabellium.
Neq; aliter quā de coæqualitate & consubstantialitate patris ac fi-
lij intellexerūt ista auditores Iudæi, quos hoc nomine Cyrillus The-
saur. lib. 12. cap. 15. Arianis putauit meliores. Sequitur enim, Sustule-
runt ergo lapides Iudæi, ut lapidarent eum. Quare lapidarent? Quia
lex iubet illum lapidibus obruere, qui diuinā sibi arrogarit gloriam,
proq; deo sese uendiderit. Imō ipsi Iudæi protinus adiciunt, Ob ho-
num opus non lapidamus te, sed ob blasphemiam: & quia tu homo
cum sis, facis te ipsum deum. Quibus nescio si quid uel fingi potuisset
clarius & euidentius magis, pro nostræ assertionis confirmatione. Cui
illud insuper accedit quod dominus ipsos non redarguit erroris, sub-
monēs perperam illos quod dixisset intelligere. Imō planius, fusius
& euidentius per consequentia declarat atq; confirmat, quod deum
ff

non blasphemarit, cū deus sit uerus, filius utiq; dei naturalis, ac con-
substantialis patri. Verba non recitabo. Sunt enim omnibus exposi-
ta, Ioan. cap. 10. Plura adhuc possem huius generis argumenta & te-
stimonia pro instituto nostro proferre ex euangelio Ioannis, nisi hec
sufficerēt, abunde satis perspicua & inuicta. Mirum uero si nondum
pœnitet Cochleum suæ temeritatis. Mirum si nondum pudet libelli
illius sui putidissimi, tituloreus quidem pro autoritate Canonica
Scripturæ & catholica ecclesiæ, sed reuera contra auctoritatem abso-
lutamq; perfectionem diuinarū scripturarum editi? Sed uinciemus
illum uinculis & nodis quoq; alijs, non minus insolubilibus.

*Paulus ma-
nifestissime
docet filiū
patri esse
consubstan-
tialem.* Nunc enim unum atq; alterum ē Paulo doctore gentium profe-
remus testimonium. Hic ad Colossen. de domino nostro Iesu Chri-
sto loquens, Qui est imago, ait, dei inconspicui, primogenitus uni-
uersæ creaturæ quod per illū creata sint omnia. Et cætera Coloss. 1.
Hoc uero quid obsecro aliud est quā si dixisset, Filius patri consub-
stantialis est? Cum enim deus secundum suam substantiam sit inuisi-
bilis, & lucem habiter inaccessam, consequens est dominum Iesum
secundum assumptam speciem humanam, non esse imaginem, dei
inconspicui: imò necesse est in Christo aliud esse secundum quod ima-
go dei sit, nimirum ipsa diuinitas, iuxta quam patri cœqualis est, lu-
men ex lumine, deus uerus ex deo uero, consubstantialis patri. Quo
referendum puto & 1. cap. epistolę ad Hebræos. Ad Philippen. idem
Apostolus, Is, dicit, affectus sit in uobis, qui fuit & in Christo Iesu,
qui cum esset in forma dei, non rapinam arbitratus est ut esset æqua-
lis deo, sed semetipsum inaniuit forma serui sumpta, in similitudine
hominum constitutus, & figura repertus ut homo. Et reliqua. Pote-
rat hic locus unicus sufficere sobrijs mentibus, & nullo contentiōnis
mero ebrijs. Nam diserte testatur filiū patri homouision & cœqua-
lem esse. Nam in forma dei esse, nil aliud est, q̄ deo per omnia æqua-
lem, adeoq; ipsum deum esse. Sequitur enim, Formam serui assump-
sit: id quod iterum exponitur per cōsequens, In similitudine homi-
num constitutus: id est, uerus homo factus, cæteris hominibus nulla
in re dissimilis, peccato excepto: quod idem alibi appēdit. Nam pro-
tinus adiūgit denuo, Et figura repertus ut homo. Proinde in forma
dei esse, nil aliud est quā ipsum deum uerum esse, deo pari per o-
mnia similem. Adjicit enim, Non rapinā arbitratus est ut esset æqua-
lis deo. Rapina autem res est aliena, quæ possideretur per iniuriam.
Cum ergo dei filius natura esset filius, deo per omnia æqualis, non
rapina, id est alieno modo, siue per rapinam ueluti Iuppiter aliquis,
sed natura erat æqualis deo. Consequitur ergo necessario & perspi-
cuae

Cue filium patri esse coequallem & consubstantiallem. Habet Cochleus prophetis, euangelicis apostolicisq; comprehensum literis, & expresse quidem comprehensum, adeoq; discrete expressum, quod negabat in scripturis exprimi & explicari, patri filium esse coequallem & consubstantiallem. In sermo itaq; deprehensus errore propriam coram sancta Christi ecclesia portat ignominiam. Vindicat semetipsam scriptura, & stultitiam, ut ne quid dicam acerbius, redarguit stultum Cochleum. Sentit iam claritatem & absolutam uerbi dei perfectionem, quam satis irreligiose impetijt, Dominus aperiat cæcis oculos.

His omnibus illud quoq; accedit, quod ne ipsi quidem patres uetusti, qui uocabulo *in uobis* frequenter & necessario in conspectu contra impium Arium usi sunt, æquo tulissent animo, si ipsorum sæculo hoc dixisset Cochleus, quod modo literis mādare fuit ausus, Christum dei filium hominison, id est consubstantiallem esse patri, nullis expressum contineri scripturis. Ac ne quid odiosius in aduersarium uidear cōtingere, proferam aliquot sanctorum patrum testimonia, quæ ipsum uanitatis & imperitiæ redarguant, scripturarum uero absolutam perfectionem confirmant, adde & confessionem fidei nostræ roborent.

Epiphanius Salaminæ Cypri episcopus, pietate & eruditione uir clarissimus, in opere suo contra hæreses edito, quod appellauit Panarium lib. 2. tom. 2. de Ariomanitis uerba faciens, Rursus, inquit, prætexunt curatiuum hoc pharmacum & salutare antidotum, firmitatem fidei sanctæ dei ecclesiæ abijcere uolentes, ac dicentes, Vnde nobis Essentiæ nomen affertur? Cur filius coessentialis patri dicitur? Quæ scriptura dixit de Coessentialitate? Quis ex apostolis essentiam dei dixit? Non sciunt autem quod & substantia & essentia idem est ratio ne. Consistit enim dominus in substantia sua. Et hoc, Splendor gloriæ & character substantiæ ipsius. Essentia igitur est non excessus, sed ipsum hoc quod est: sicut dicit Moses, Qui est misit me, ad filios Israël loquens: Qui est igitur, est quod est. Quod uero est, essentia existens est. At particula con, non unum rursus significat, sed de coessentiali duo perfecta significat, sed non inter se diuersa, neq; ab ipsorum unitate aliena. Si uero etiā uteremur pietatis gratia dictione aliqua propter connexionem ueritatis. Nam sine hoc ut confiteamur coessentiallem omnes hæretici confutari non possunt. Quemadmodum enim serpens odit odorem bituminis, & spirationem cerui, & suffitum gagatæ lapidis, & fimum styracis: sic etiam Arius & Sabellius odio habent uerbum cōfessionis coessentialis in ueritate. Sed tamen ad ipsos dicimus, Etiam si non esset hæc uox in diuinis scripturis (est

autē & clare habetur in lege & apud apostolos ac prophetas: ex duobus enim aut tribus testimonijs stabilietur omne uerbum; autamen licebat nobis propter pietatem uti dictione utili ad muniendam sanctam fidem. Et reliqua. Hæc Epiphanijs sunt.

Ambrosius

Porro ex scriptoribus Latinis eximie doctrinæ & sanctimonie uir S. Ambrosius lib. de Fide contra Arianos cap. 4. Quæ est, inquit, substantia dei? Ipsum quod deus est simplex, singulare, purum, nulla concretionem permixtum, lympidum, bonum, perfectum, beatum, integrum, sanctum, totum. An tu putas inane aliquid esse & uacuum quod est deus? Hoc enim dici blasphemia est, ut inane puteur per quem cuncta constiterunt: qui omnia uerbo edidit, ratione composuit, uirtute profecit, cuius nutu & imperio cuncta reguntur, cuncta deseruiunt. Et bene quod de deo legis scriptum, Ego sum qui sum, & qui est misit me. Et ipse saluator dominus, Hæc est inquit uita æterna, ut cognoscât te solum uerum deum, & quem misisti Iesum Christum. Est ergo in substantia essentia sua deus: cuius cognitio uita æterna est, qui & tantus est quantum dici non potest. Qui tunc digne æstimatur, cum inestimabilis dicitur, utiq; uelis an nolis. Ergo ipsum quod est, hoc est substantiæ huius rei quæ esse defenditur, quod tamen iam dictum est, quantum & quale sit nec mente concipi, nec sensu æstimari, nec animo definiri potest, dummodo constet esse quod esse creditur, ut de eo ipso quod deus est, inde sit filius, ut uerus sit filius, & uerus sit pater in filio, & filius in patre: hoc erit Homousion, id est unius substantiæ cum patre. Sicut ipse dominus ait, Ego in patre, & pater in me. Ego & pater unum sumus. Et, Ego de patre exiui. Et, Qui me uidet, uidet & patrem, Non immerito, quia filius dei de deo patre natus est, & ideo de unitate substantiæ, & de maiestate deitatis, unum sunt, &c. Et in cap. 5. Cum ergo hanc unitatem substantiæ in patre & filio non solum prophetica sed & euangelica autoritate cognoscas: quomodo dicis in scripturis diuinis homousion non inueniri? Quasi aliud sit homousion, quam quod dicit, Ego de deo patre exiui. Et, Ego & pater unum sumus. Vel quod prophetæ ex aperto substantiam dei intimabunt? Hæc est autem nominis ratio, ut in patre & in filio unitatem substantiæ credas, licet rem ipsam quæ est, inenarrabilis definire non possis, ut siue lumen de lumine dicas, siue uerbum de uerbo, siue spiritum de spiritu, siue dominum de domino, quodcumq; de eo dixeris unius tantum essentia patrem & filium credas, & de eo ipso quod pater est filium intelligas. Et cætera.

Augustinus

Ambrosium uero sequutus D. Aurelius Augustinus ecclesiæ Christi doctor fidelissimus doctissimusq; in Altercatione cum Pascērio, Confub-

Consubstantialem, inquit, sibi genuit filium pater, quia non accepit
 tanquam creatura, indigens unde genuisset, tota copia, quod ipse est,
 hoc genuit, perfectum genuit, quia sine tempore est ipse, qui genuit
 & quem genuit. Si homo generat quod est, deus non potuit gene-
 rare quod est. Accepit homo ab ipso deo, et tamen licet acceperit, hoc
 generat quod accepit, à nullo accipiens pater deus, quod est, gene-
 rare non potuit. Hanc æqualitatem substantiæ *ἰσοότης* sermo Græcus
 ostendit, nil austerum, sed optimum dulcē, & hoc quod credendum
 est humanis cordibus introducit. Esi enim uerbum ipsum in lege
 scriptum non inuenitur, quia æqualis est patri filius, per beatum Io-
 annem primum, & per Paulum postea comprobatur. Ioannes enim
 æqualitatem dixit, Paulus formam impleuit. In duobus, inquit scri-
 ptura, aut tribus testibus stabit omne uerbū. Per duos em̄ uerissimos
 testes iam probauimus unius substantiæ esse æqualesq; patrem & fi-
 lium. Addamus & tertium Thomam illum discipulum post dubita-
 tionem fortius confitentem dominum & deum, quem nec resurre-
 xisse crediderat crucifixum. Dominus meus, inquit, & deus meus.
 Approbat filius dictum, quia se cognoscit à sua creatura iustissime
 deum & dominum proclamatum, patri atq; & sancto spiritui coæ-
 ternum. Homouision itaq; uerbum est Græcū, & Christus Græcum
 est nomen. Qui accusat per iniustitiam de uerbo quod nō intelligit,
 fidem non accipiat & de nomine nomen. Homouision uerbū unius
 eiusdemq; substantiæ sonat in Græco non quenquam infirmum, sed
 patrem & filium & spiritum sanctum, Et quæ sequuntur.

Idem author significantius scripturæ omnem deferens honorem, *Augusti.*
 etsi interim patrum disputationes non cōtemnat, seu ijs quoq; suum *hoc nego-*
 locum relinquat in ecclesia, lib. contra Maximinum Arianorum epi *tium nō ex*
 scopum 3. cap. 14. Pater, inquit, & filius unius sunt eiusdemq; substan *sentētia pa-*
 tiæ. Hoc est illud Homouision quod in Cōsilio Niceno aduersus hæ *trum, sed*
 reticos Arianos à catholicis patribus ueritatis autoritate & authori *scripturæ*
 tatis ueritate firmatum est: quod postea in Consilio Ariminenfi pro *uult indica-*
 pter nouitatem in uerbis minus q̄ oportuit intellectā, quam tamen *ri.*
 fides antiqua pepererat, multis paucorum fraude deceptis, hæretica
 impietas sub hærenico imperatore Constantio labefactare tentauit.
 Sed post non longum tempus liberrate fidei catholica præualente,
 posteaquam uis uerbi, sicut debuit intellecta est, Homouision illud ca-
 thol' & fidei sanitate longelateq; defensum est. Quid est enim Ho-
 mouision, nisi unius eiusdemq; substantiæ? Quid est inquam Homou-
 ision, nisi, Ego & pater unum sumus? Sed nunc nec ego Nicenum, *Vide & ob*
 nec tu debes Ariminense tanquā præiudicaturus proferre consilium: *serua.*

nec ego huius autoritate, nec tu illius detineris: scripturarum autoritatibus, non quorumq; proprijs, sed utriusq; communibus testibus, res cum re, causa cum causa, ratio cum ratione concertet. Vtriq; legimus, Vt sumus in uero filio eius Iesu Christo: ipse est uerus deus & uita æterna Vtriq; tã ponderis molibus cedamus. Dicite ergo nobis, Vtrum iste uerus dei filius ab eis qui gratia filij sunt huius nominis quadam proprietate discretus de nulla substantia sit, an de aliqua? Non dico, inquis, de nulla, ne de nihilo dicam. Ergo de aliqua est. Quæro, De qua? Si non de patris, aliam quære. Si aliam non inuenis, quia omnino non inuenis, patris agnosce, & filium cum patre homouision confitere: Hæc ex Augustino recensui hucusq;.

Ista uero hæcenus protuli ex patribus, non quod patrum aut ullo-
rum hominum authoritati innitar, scripturis enim innitor: sed ut
lectores cernant Cochleum omnibus modis superatum, & in erro-
re fædo deprehensum, ne patres quidem in hac causa sibi habere pro-
prios atq; fauentes. Interim testimonia & expositiones scripturæ san-
ctorum patrum libenter & magna cum gratia recipio & laudo, quo-
ties uidelicet sua illa uel ex scripturis deducunt, uel scripturam scri-
pturis illustrent: quod hoc in negotio abunde præstiterunt.

Mariam & dei genitricem & perpetuam uirginem esse, manifestissime in scriptu-
ris sanctis doceri. Cap. . 1X.

Maria est
mater dei.

Variis præterea Cochleus quibus scripturis sit proditum
Mariam sanctam & dei genitricem & perpetuam esse uir-
ginem? Ego uero respondeo, mirari me Cochleum uictita-
re lolio tam uili scilicet tritico. Reuera enim lusciosum
esse oportet, qui in scripturis non uidet, quod tanto irradiat fulgore.
Isaias enim clamat, Ecce uirgo concipiet, & pariet filium, & uocabitur
nomen eius Emmanuel. At qd obsecro significat Emmanuel? Mar-
thæus hoc interpretas, Emmanuel, inquit, si quis interpretetur, sonat,
nobiscum deus. Concepit ergo & peperit uirgo deum, unde merito
appellatur Dei mater: uel Ioanne quoq; attestare & dicente, Verbum
caro factum est, & habitauit in nobis. Certè S. Athanasius in epistola
ad Epictetum Corinthiorum episcopum, Conticescant de cætero, in-
quit, qui aliquando dixerunt eum qui ex Maria prodijt, nō esse ipsum
Christum & dominum & deum. Si enim non deus erat in corpore,
quomodo statim progressus ex Maria, uocatus est Emmanuel, quod
est, si interpretaris, nobiscum deus? Quomodo uero etiam Paulus, si
non uerbum erat in carne, Romanis scripsit, Ex quibus Christus quan-
tum ad carnem atinet, qui est in omnibus deus benedictus in sæcu-
la. Amen, Hæc ille.

Iam uero & archangelus Gabriel apud Lucam eadem uerba prophetae repetens, Ecce, inquit, in utero concipies & paries filium, & uocabis eum Iesum. Is erit magnus, & filius altissimi uocabitur. Et mox, Quod nascetur sanctum, uocabitur filius dei. Fortus ergo editus ex uirgine, est ipse dei filius, iccirco mater huius fortus est mater filij dei. Accedit his tertium Elizabethæ, non modo clarum, sed expressissimum quoque testimonium. Hæc cum uidisset & audisset deiparam ultro in montana ad se uenientem, exclamat, Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus uentris tui. Et unde hoc mihi, ut ueniat mater domini mei ad me? Audis Cochlee Mariam uirginem manifeste appellari domini matrem? Non opinor tam rudis es apostolicarum literarum, ut ignores in idem recidere, siue quis dicat matrem domini, siue matrem dei. Imò apostoli Iesum Christum, dominum frequentius appellarunt quàm deum, ac per dominum ipsum deum intellexerunt. Notissima enim sunt quæ de hac re tradidit S. Petrus apud Lucam libro Actuum apostolicorum cap. 2. Cæterum ne quis Elizabethæ testimonium eleuaret, tanquam fœmineo aut muliebri prolatum affectu, præmisit Lucas, Et repleta est spiritu sancto Elizabeth, exclamauitque uoce magna, & dixit, Benedicta tu inter mulieres. Et reliqua. Proinde è spiritu sancto, in literis sanctis, citra ambages & non obsecure relatum est diuam uirginem Mariam & dici & esse matrem dei.

Perpetuam uero uirginis integritatem Ezechiel propheta prophætico ænigmate significauit, cum conuersus ad uiam portæ sanctuarij exterioris, quæ respiciebat ad Orientem, audit ab eodẽ spiritu qui Mariæ pudicitiam consecrauit, Porta hæc clausa erit, & non aperietur, et uir non transibit per eam, quoniam dominus deus Israel ingressus est per eam, eritque clausa principi. Nonne satis apte propheta depinxit sacratum uirginis uterum, ex quo nobis exortus est sol ille iustitiæ, qui illuminat omnem hominem ueniens in hunc mundum: de quo & Zacharias apud Lucam, Visitauit nos oriens ex alto, ut illucescat his qui in tenebris & in umbra mortis sedent. Clausa erat hæc porta ante partum, clausa fuit in partu, clausa mansit & post partum. Soli Christo principi paruit, qui suo ingressu sanctificauit eam, egressu consecrauit, quoniam illa non spectabat nisi ad Orientem, unde purissimus emergit Sol, sol ille nunquã occidens, innouans & exhilarans omnia. Spectabar ad uiam sanctuarij exterioris, quoniam ea natiuitas erat extra uulgarem hominum natiuitatem, nil habens admixtum humanæ concupiscentiæ. Nec aliter interpretatus est eum locum Ezechielis & Proclus ille Cyzicenus episcopus, uir in ecclesia Christi maximi nominis. *Beauissima ceterè dei genitrix impolluta uirginitate uirginis.*

Mariâ perpetuam esse uirginem.

Laus dei pæra uirginis.

nitatis thesaurus, rationalis secundi Adam paradifus, officina unio-
nis naturarum, thalamus in quo uerbum desponsauit carnem, ani-
matus naturæ rubus quem diuinæ parturitiois neuitquam exussit
ignis, uere leuis illa nubes, eum qui supra Cherubim stetit cum cor-
pore gestans, cœlestis pluuiæ purissimum uellus, ex quo pastor ouem
indutus est, Maria deniq; ancilla & mater uirgo & cœli, unicus deo
ad homines pons. Ac cui quæso uerisimile uideatur uirorum iustissi-
mum Ioseph, templum illud sacrosanctum soli dei filio cōsecratum,
unquam complecti potuisse, qui angelo docēte didicerat uirginem
& concepturam & parituram, qui præterea ex uirgine natum uide-
rat eum, quem cœlestibus hymnis celebrabant angeli, adorabāt ma-
gi Persici, pro deo & redemptore exosculabantur Simeon & Anna
prophetissa in templo. Postremo cum ipsa sic loquitur archangelo,
Quomodo fiet istud, quoniā uirum non cognosco? satis aperit per-
petuum uirginitatis propositum. Sed & epitheton Virginis ita semel
est deiparæ attributum, ut postmodum nunquam ademptum uidea-
tur. Pluribus hac de re ex scripturis agit S. Epiphanius contra Anti-
comarianitas lib. 3. tomo 2. qui & inter alia, disputationem suam scri-
pturis imponens & superædificans, Audiui, inquit, à quodam, quod
audēt aliqui de Maria dicere, quod postquam genuit saluatorem, co-
pulara est uiro. Er non admiror. Nam ignorantia eorum qui certum
dinem diuinarum scripturarum non nouerunt, neq; in historijs uer-
sati sunt, semper ab alijs ad alia transfert ac distrahit eum qui ex pro-
pria mente uult aliquid de ueritate inuestigare. Et cætera.

*Christo domino in una persona duas esse naturas, manifestissime scri-
pturis doceri.* Cap. X.

Vnc quoniam Cochleo uisum est, nullis explicari scri-
pturis quod Christo duæ sint in una persona naturæ, qd
tamen patres religiose contra Nestorium ecclesiæ tradi-
derint, audiamus quid beatus & fidelis ecclesiæ Tridenti-
næ episcopus, & gloriosus Christi martyr Vigilius super hac re no-
bis reliquerint, ut inde omnes intelligāt sanctos patres omnia sua ar-
ma contra Nestorium & Eutychem deprompta, ex armario petijisse
scripturarū: de quibus loquens Apostolus, utiles esse perhibet ad do-
ctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad institutionem, quæ
est in iustitia, ut integer sit dei homo, ad omne bonum opus appa-
tus, 2. Timoth. 3.

Proprieta-
tis siue na-
turæ, uox
asserta.

Vigilius ergo lib. contra hæreses 1. Cur, inquit, isti uel quomodo
in ambabus naturis proprietatis nomen refugiūt, nescio, num eousq;
perfidia uelamine obducuntur, ut non uideant, non intelligant in
Christo

Christo aliud diuinitati, aliud humanitati eius congruere, licet simul
 utrunq; commune. Ait namq; discipulis suis, Si diligereis me, gaude
 reris, quia uado ad patrem, quia pater maior me est. Et iterum, Expe
 dit uobis ut ego eam. Si enim ego nō abiero, paraclerus ad uos non
 ueniet. Et certe uerbum dei, uirtus dei, sapientia dei, semper apud pa
 trem & in patre fuit, etiam quando in nobis nobiscum fuit. Neq; e
 nim cum terrena misericorditer incoluit de cœlesti habitatione re
 cessit. Cum patre enim ubiq; est totus pari diuinitate, quem nullus
 continet locus. Plena quippe sunt omnia filio, nec est aliquis locus
 diuinitatis eius præsentia uacuus. Vnde ergo & quō se iturum dicit
 aut quomodo se ad patrem perrecturū adserat, à quo sine dubio nun
 quam recessit? Sed hoc erat ire ad patrem, & recedere à nobis, auferre
 de hoc mūdo naturam quam susceperat ex nobis. Vides ergo eidem
 naturæ proprium fuisse, ut auferretur & abiret à nobis, quæ in fine
 temporum reddenda est nobis secundum attestantium uocem ange
 lorum, Hic Iesus qui receptus est à nobis, sic ueniet quemadmodum
 uidistis eum euntem in cœlum. Nam uide miraculum, uide utriusq;
 proprietatis mysterium, Dei filius secundum humanitatem suam re
 cessit à nobis: secundum diuinitatem suam ait nobis, Ecce ego uobi
 scum sum omnibus diebus usq; ad consummationem sæculi. Si no
 biscum est, quomodo ait, Venient dies quando desiderabitis uidere
 unum diem filij hominis, & non uidebitis? Sed & nobiscum est, &
 non est nobiscum. Quia quos reliquit, & à quibus discessit humani
 tate sua, nō reliquit nec deseruit diuinitate sua. Per formam enim ser
 ui quam abstulit à nobis in cœlum, absens est nobis: per formam dei
 quæ non recedit à nobis in terris, præsens est nobis: tamen & præsens
 & absens, ipse unus idemq; est nobis.

Idem libro 2. Certum est dominum nostrum Iesum Christum se- *Due natiui*
 cundum catholicam fidem & præconia scripturarum duas habere *tates & na*
 natiuitates: unam de patre sine tempore, alteram de matre sine femi- *tura Chri*
 ne: & harum duarum natiuitatum utranq; gerens naturam, dei scili- *sti.*
 cet, qua de patre natus ē: & matris, qua de matre progenitus est, u-
 nus idemq; deus & homo est Christus. Gemina enim natiuitas, ge-
 minam uno Christo dedit naturam, dum qui deus est de patre, idem
 & homo est de matre. Has itaq; naturas quas ex utroq; habet paren-
 te, Apostolus duas nominat formas, dicens de ipso, Qui cum in for-
 ma dei esset, non rapinam arbitrans est esse se æqualem deo, sed se
 metipsum exinaniuit formam serui accipiēs. De quibus formis siue
 quam ex deo patre habet, siue quam ex homine matre accepit, pro-
 phetali uaticinio clarius cōstat expressum, Isaia de serui formam eius,

quæ passionis uilitate quodammodo indecora apparuit, ita loquente, Inglorius erit inter uiros aspectus eius, & forma eius inter filios hominum. Et iterum, Vidimus, inquit, eum, & non erat in eo species neq; decor, sed forma eius despecta & deficiens super filios hominū. Et hæc quidem de seruili forma, in qua uniuersas passionis iniurias pertulit, Itaias loquutus est. De diuinitatis autē forma, quæ decorem suum per sui impassibilitatem retinens, licet passionis pulsata iniurijs, scdari non potuit, Dauid euidentius cecinit, dicēs, Speciosus forma præ filijs hominum. Cernis in una Christi persona, utriusq; formæ, id est, utriusq; mysterium contineri, forma serui indecora & despecta, forma dei speciosa in eo & pulcherrima prædicatur. Hæc alius quomodolibet accipiat interim, prophetico atq; apostolico præconio docuimus Christum duas formas habere. Nunc doceamus in ambabus, unam eandemq; esse personā. Dicit Apostolus, Erego quod donauit in persona Christi, Claruit ergo Christum ex duabus manenti bus naturis, in unione persistere personæ.

Mysterium Christi elegantisime explicatū. Rursus lib. 5. illud Pauli tractans, Mediator nō est unius, sed deus unus est, post multa tandem quæ petijt scripturis, Quia transgressio ne, inquit, mandati inimici dei exiueramus, & in contrarium animis discordantibus uergebamus, à supernis declinātes, & ad ima tendentes, necesse fuerat interuentu miserationis diuinæ solutis inimicitijs, contraria in unum reuocari, & supernis ima restitui, quod non aliter fieri potuit, nisi talis mediator existeret, qui de cælestibus ueniens, cōiuniretur terrenis, retinens in se id quod non erat, unus fieret in utroq; & ita per utriusq; naturæ cōiunctionem in una eademq; persona, & humana diuinis & diuina sociaret humanis, prius utrunq; sine utriusq; abolitione ueniens in seipso, deinde omnes fideles patri reconcilians deo. Et quia reconciliationis sacramētum immaculatum flagitabat sacrificium, talis hostia requirenda fuerat, quæ iā media esset inter deum & homines, ut & morti succumberet per illud quod hominis habebat, & mortem reuinceret per id quod in se diuinitatis tenebat. Vnus est ergo ante incarnationem uerbi deus, & qui in humanitate mansit in qua erat & erit. Non discernendo igitur unū dominum Christū in hominem seorsim, & seorsim in deum, sed unum eundemq; Iesum Christum esse dicimus, non ignorantes differētiās naturarum, sed eas inconfuse inter sese seruantes.

Plura huius generis clara & euidentia ex hoc doctore sancto testimonia ascribere possem, nisi hæc p̄is & minime contentiosis satis facere crederem. Intelligunt enim lectores æqui quæcūq; in ecclesiā traduntur de inconfusis naturis Christi in una indissociabili persona,

sona, ex scripturis petita, atq; ijs ipsis esse munita. Ac Vigilium ideo adduxi, quod hic scripturis explicatum ostendit, quod Cochleus dicit à patribus potius q̃ ex scripturis, ecclesiæ esse traditum. Si uero perrexerit contentiosum intendere funem propter uoces Natura, Proprietas, Persona, non scriptas totidem literis & syllabis, non contentam, nec ulla, sicut & 6. cap. atigi, stolidum & pugna uerborum insanientem hominem, responsione dignabor. Imò illud Apostoli maleferiato obijcio, Si quis diuersam sequitur doctrinam, & non accedit sanis sermonibus domini nostri Iesu Christi, & ei quæ secundum pietatem est doctrinæ, is inflatus est; nihil sciens, sed agrotans circa quæstiones & uerborum pugnas, &c. Seiungere ab his qui eiusmodi sunt.

Christum Iesum duas habere uoluntates & animam rationalem, manifestissimè scripturis doceri. Cap. XI.

Orò Christum habere duas uoluntates in una persona, *Due uoluntates* adeo expresse canonicis explicatum est scripturis, ut *nes tates* Christum minem putem nō damnare insaniam Cochlei, qui hoc si negare fuerit ausus. Quid enim clarius, q̃ quod in euangelio secundum Lucam dicit dominus? Pater, si uis, trāsfer poculum hoc à me: ueruntamen non mea uoluntas fiat, sed tua. His enim uerbis duas uoluntates ostendit, unam quidem humanam, quæ est carnis, alterā uero diuinam. Et humana quidem propter infirmitatem carnis recusat passionē, diuina autem eius prompta est. Et secundum quod filius est dei, una est uoluntas patris & filij propter essentię unitatem. Præterea quid opus est pluribus astruere ex scriptura duas esse in Christo uoluntates naturales, cum naturam uolūtas sequitur, modoq; ostenderimus ex diuinis scripturis, Christum duas habere naturas inconfusas? Neq; uero & patres sancti in synodo Constantinopolitana VI. Monothelitas damnarunt ex proprijs, quod dici solet, capitibus, sed ex scripturis diuinis. Id quod Aſta abunde reſtatur.

Quod amplius negat Cochleus ullis explicari literis sacris quod Christus præter diuinum spiritū rationalem quoq; animam habeat: quod tamen patres contra Apollinarem Laodicensem decreuerint, eiusdem est farinæ cum superioribus. Venit mihi in mentem cum ista tua legerem Cochlee, illud Comici, Vnocule ſalue. Ex Coclitū proſapia te eſſe arbitror. Nam ſic ſunt unoculi. Agè enim decreuerint ut dicis, Christum præter diuinum spiritum rationalem quoq; animam *Christus* habere, conſtat tamen id conſulto, religioſe, neceſſarie & prudenter *habet ani* eſſe decretum, & ex ſcripturis quidem decretum. Scriptura enim *ma mam* ratiō nifeſte domino noſtro Ieſu Chriſto animā tribuit humanam. Quid *nalem*.

enim significantius est, q̄ quod ipse dominus dicit: Filius hominis non uenit ut sibi ministraretur, sed ut ipse ministraret, utq; daret animam suam redemptionē pro multis. Et quod Mathæus de ipso scribit, Cœpit affici dolore & mœstitudine. Et ait Iesus, Tristis est anima mea usq; ad mortem. Rursus dicit apud Ioannem dominus, Ego ponam animam meam pro ouibus, ut iterum sumam eam. Nemo tollit eam à me, sed ego ponam eam à meipso. Et iterum, Nunc anima mea turbata est. Innumera huius generis testimonia sunt in scripturis. Quid quod hæc Christū aperte nuncupant hominem? At sine anima nihil sumus, ne homines quidem, sed cadaueris nomen?

Christū habere mentem.

Rogat aduersarius, scio, quæ scriptura diserte exprimat Christum habere animā rationalem adeoq; mentem? Respondeo Cochleum mente carere, si id nondum uidet ac intelligit. Scriptura enim diserte perhibet Christum animam habere humanā, quomodo autem anima humana fuit, si mente uel ratione caruit? An non dixit Apostolus ipsum per omnia fratribus similem esse factum, excepto peccato? An non dixit idem ille ad Philippen. Formam serui sumpsit in similitudine hominū constitutus, & figura repertus ut homo? Ac quid obsecro dominus ut saluaret uenit? Hominem certē totum. Totus enim anima & corpore perierat: igitur omnia quæ in homine sunt perfecte accepit. Nam apud Lucam ipse dixit, Filius hominis nō uenit ad perdendum animas hominum, sed ad seruādum. Si uero mentem non habuit anima Christi, quomodo proficiebat dominus, quomodo idem intelligebat? Lucæ enim 2. cap. ita legis, Et Iesus proficiebat sapientia & ætate & gratia apud deum & apud homines. Alibi scriptura domino tribuit intelligentiam. Oporteret autem intelligentiam ad perfectam referri naturam humanam. Neq; potest is quicquā intelligere qui mente caret. Neq; in deitate illud impletur. Non enim indiga est intelligentia, quæ ipsa per se intelligentia existit: neq; opus habet sapientia, quæ per se est æterna sapientia. Vnde uero esuriebat, dic mihi? Siquidem enim caro solum erat, quomodo poterat famis meminisse? Et si ex anima & corpore solum erat, anima nō habente mentem rationalem, partem & rationē humanæ naturæ, quomodo poterat esurire, aut de fame cogitare? Vnde uero tristitia affectus est, dic mihi, anima non habente mentem ac rationationem? Nam anima rationis exorte, aut carne animæ exorte existente, neq; in mœrorem incidisset, neq; in tristitiam. Dic obsecro, an non concupiuisti cum dixit, Desiderio desiderauisti hoc pascha manducare uobiscum? Desiderium uero ex deitate non contigit neq; ex sola carne, neq; ex anima mentis exorte, sed ex perfecta humanitate corporis & mentis.

mētis. Huc accedit quod Apostolus aperte dicit, Non habemus pontificem qui non possit affici sensu infirmitatum nostrarum, sed tenetum per omnia iuxta similitudinem. Quid uero hoc testimonio pro rationali & uere humana anima Christi perspicacius & efficacius? Addit tamen religiosissime, Absq; peccato. Vt enim dominus in carne sua immaculata nihil sensit pollutionis, ita anima, ratio ac mens puritatem & diuinitatem, sed & honesta erant eius fames, tristitia, uiscerumq; commotio. Verum de his operosius & prolixius fortē disse-
*Nil polluti-
onis in de-
nima Chris-
sti.*

*Spiritum sanctum procedere ab utroq; , patre inquam & filio , mani-
festissime in scripturis doceri. Cap. XII.*

Ostremo inter alia et post uarias questionēs, quas necesse est, rogar, quibusnam sit comprehensum scripturis, Spiritum sanctū procedere ab utroq; , a patre inquam & filio? Audiatur ergo S. Augustinum non aliunde hoc q̄ ex scripturis demonstrantem. Tractatu enim in Ioannem 99. Quærat forsan aliquis, Vtrum et a filio procedat spiritus sanctus? Filius enim solius patris est filius, & pater solius filij est pater, spiritus autē sanctus non est unius eorum spiritus, sed amborum. Habes ipsum dominum dicentem, Non enim uos estis qui loquimini, sed spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. Habes & Apostolum, Misit deus, inquit, spiritum filij sui in corda uestra. Nunquid duo sunt alius patris, alius filij? Absit. Vnum enim corpus, ait, cum significaret ecclesiam, moxq; addit, Et unus spiritus. Et uide quomodo illic impleat trinitatem, Si-
*ut uocati estis, inquit, in una spe uocationis uestre, Vnus dominus. Hic utiq; Christū intelligi uoluit. Restat ut etiam patrem nominet. Sequitur ergo, Vna fides, unū baptisma, unus deus & pater omnium, qui super omnes & per omnia & in omnibus nobis. Cum ergo si-
cut unus pater & unus dominus, id est filius, ita sit & unus spiritus, profecto amborum est: sicut ipse Christus Iesus dixit, Spiritus patris uestri qui loquitur in uobis. Et dicit Apostolus, Misit deus spiritum filij sui in corda uestra. Habes & alio loco eundem Apostolū dicen-
tem, Si autem spiritus eius qui suscitauit Iesum a mortuis, habitat in*

uobis. Hic utiq; spiritū patris intelligi uoluit. De quo tamen alio loco dicit, Quisquis autem spiritum Christi non habet, hic non est eius. Et multa alia sunt testimonia, quibus hoc euidenter ostenditur & patris & filij ipsum esse spiritum, qui in trinitate dicitur spiritus sanctus. Cur ergo non credamus quod etiam de filio procedat spiritus sanctus, cum filij quoq; ipse sit spiritus? Si enim nō ab eo procederet, non post resurrectionem se representans discipulis suis insuflans diceret, Accipite spiritum sanctum. Quid enim aliud significauit illa insuflatio, nisi quod procedat spiritus sanctus & de ipso? Ad hoc pertinet etiam illud quod de muliere quæ fluxum sanguinis patiebatur, ait, Tetigit me aliquis. Ego enim sensi de me uirtutem exiisse. Nam uirtutis nomine appellari etiam spiritum sanctum & eo loco clarum est ubi angelus dicenti Mariæ, Quomodo fiet istud, quoniam uirum non cognosco, respondit, Spiritus sanctus superueniet in te, & uirtus altissimi obūbrabit tibi. Et ipse dominus promittens eum discipulis, ait, Accipietis uirtutem spiritus sancti superuenientem in uos, & eritis mihi testes. De hac uirtute credendus est dicere euangelista, Virtus de illo exibat, & sanabat omnes. Et reliqua. Porro idem argumentum tractat idem hic author ex scripturarū fontibus lib. 3. contra Maximinum Arianorum episcopum cap. 14. &c.

Demonstrauimus, opinor, satis euidenter Cochleo eos articulos in scripturis diserte & manifeste comprehensos esse, quos ipse negauit in scripturis expresse comprehendī. Proinde euicī palām quod defendendum ac demonstrandum sumpsi, scripturis canonicis abunde satis comprehendi quæ ad ueram pietatem pertinere uidentur.

Summam doctrinæ apostolicæ literis abunde esse comprehensam.

Caput XIII.

Is ad hunc modum expositis, pergitur alacri mente ad reliqua Cochlei sophismata confutanda. Exclamat ille, Quis uero credat scripta omnia quæ duo præcipui apostoli Petrus & Paulus annis ab ascensione dñi XXXVI. Iudæis & gentibus per tot prouincias tradiderunt? Nunquid unum duntaxat sermonem uiua uoce habuit Petrus ad tot gentes & populos quibus Christum prædicauit? Neq; de Paulo id recte dixeris, qui ab Hierusalem per circuitum usq; ad Illyricum repleuit euangelium Christi, non ab ipso scriptum, sed uiua uoce traditum: sicut ait ad Corinthios, Cætera cum uenero disponam. Quis uero unquam credidisset Cochleum tam acrem, sua opinione, defensorem humanarum constitutionum, usq; adeo infirmis & puridis fulcris structurā suam imponere potuisse? Prædicarunt uiua uoce Petrus & Paulus Christi-

stum,

rum, & hunc crucifixum, atq; in hoc uno salutis pietatisq; & uitæ *Certum e-*
omnia. Ac nisi certū succinctorū fuisset doctrinæ genus quod pau *succinctum*
cissimis potuisset comprehendere, quomodo obsecro uerisimile uidea- *doctrinæ*
tur intra annos opido paucos, & per præcones paucissimos, deniq; *genus quod*
per omnia terrarum regna, euangelicam prædicationem propagari *ecclesiæ tra-*
potuisse? S. Paulus egressus Damasco, totam peragrauit Arabiam, in *diderit a-*
de rediit Hierosolymā, qua protinus relicta, deductus est Cæsaream, *posoli.*
inde dimissus est Tarsum. Ea est metropolis Ciliciæ, patria Pauli. A
Tarsis per Barnabam reductus est Antiochiam, inde denuo Hieroso-
lymam profectus est, ut exhiberet pecuniam collectā in pauperum
subsidiū, quo peracto reuersus est Antiochiam. Vbi donatus no-
mine apostolico profectus est Seleuciam. E Seleucia soluit in Cy-
prum. A Cypro nauigans Pergem, appulit in Pamphilia. Inde pro-
fectus est in Pisidiam, deinde Lycaoniam. Venit & in Ciliciam, de-
niq; in Syriam, Phrygiam, Galatiam & Mysiam. Rursus ab Asia per
uarias Aegei maris insulas in Europam trāsiens, Atticam, Beotiam,
Achaïam, Thessalonicam, Epirum, Apolloniam, Macedoniam, Illy-
ricos usq; permeauit: postremo rediens etiam Asiā & Ephesum euan-
gelij prædicatione illustrauit. Et hæc omnia perfecit priusquam ca-
peretur Hierosolymis coniectusq; in uincula, biennio exacto Ro-
mam perducereur. Aiunt autem Claudij anno 13. coniectum in ui-
cula, 19. Tiberij Cæsaris cōuersum esse ad fidem Christi, iuxta quam
supputationē intercurrent anni plus minus 22. Certē intra pauculos
hosce annos neuiquam potuisset tot gentes & tam uasta regna ple-
nē in fide Christiana instituere, nisi uerbo usus fuisset abbreviato: qđ
tamen copiosius uoce uiua ecclesijs dei exposuit, totam tamen præ-
dicationis summam, ac quod doctrinæ attinet substantiam & ipsa sa-
luta capita; editis epistolis sufficienter comprehendit.

Ad Romanos dicit, Græcis simul & Barbaris omnibus deniq; de *Pauli do-*
bitor sum, ita quantum in me est paratus sum uobis quoq; qui Ro- *ctrina suffi-*
mæ estis euangelium prædicare. Simul autem prædicationem euan- *ciēter com-*
gelij auspiciens, per eam epistolam, scripto uelut in compendium re- *prehēsa est*
colligit, quod uiua uoce fusius solebat explicare. Vnde semper habi- *scripturis.*
ta est epistola Pauli ad Romanos pro compendio euangelij à Paulo
prædicati. In epistola ad Ephesios palam & apertis uerbis confiterur
se cognitionem in mysterio Christi, id est, quid in uniuersum de my-
sterio Christi reuelatum sentiat, comprehendisse. Verba eius si quis re-
quirat, hæc sunt, Audistis dispensationem gratiæ dei, quæ data est mi-
hi in uos, quod secundum reuelationem notum mihi fecit mysterium
quemadmodum scripsi paucis, ex quibus potestis legētes intelligere

cognitionem meam in mysterio Christi, quod in alijs ætatibus non innotuit filijs hominum, quemadmodum nunc reuelatum est sanctis apostolis eius & prophetis per spiritum, ut sint gentes coheredes & eiusdē corporis cōsortesq; promissionis eius in Christo per euangelium, cuius factus sum minister secundum donū gratiæ dei, quod datum est mihi secundum efficaciam potentiæ illius. His quid obsecro poterat pro nostro proposito aliud planius, perspicacius euidentiusq; dici? Potestis, inquit, legentes hæc quæ paucis ad Ephesios scripti intelligere cognitionem meam in mysterio Christi. Comprehen dit ergo uel unica illa epistola euāgelij cognitionem & fidem Christianam, quam habuit Paulus apostolus. Quod si huic iungamus reliquas eius XIII, habebimus profecto plenissimam Pauli doctrinam, non uiua modo uoce traditam, sed & in literas relatum. Quid quod Lucas in Actis apostolicis aliquot orationes siue sermones apostoli Pauli consignat, sed usq; adeo sibi similes omnes, ut nihil dubitare possimus, non disparem futuram, si ad unum conscriptæ essent omnes? Et in his quoq; aliud non agit, q̃ quod copiose satis exornās persequitur in epistolis. Quomodo itaq; non omnia Paulinæ doctrinæ scripturis comprehensa habemus?

Petri doctrina satis sufficienter cōprehensa est in scripturis.

Ac de Petro apostolo quid dicam, cuius duæ ad dispersionem Iudeorum epistolæ extant, breues quidem illæ, sed quæ summam prædicationis euangelij & fidei Christianæ comprehendant. Equidem in fine cap. i. Hoc autem est uerbū, inquit, quod per euangelium delatum est ad nos, ceu epilogo & clausula appensa, testificans uel hætenus se summam prædicationis euangelicæ contexuisse. In epistola secunda testatur se docuisse ecclesiam ea quæ uidit & audiuit à domino, quæ deniq; propheta tradiderūt priores. Quis uero nesciat ea quæ uiderunt & audierunt apostoli, euangelistarum narratione historica plenissime esse comprehensa? Quis deniq; ignoret scripturas propheticas & absolutas, & absolute perfectas ecclesiæ dei esse traditas? Habemus ergo & prædicationem siue doctrinam. S. Petri copiosissime quidem uiua uoce enarratam ecclesiæ, per compendium uero & quantū summam pietatis atinet, abunde sufficienter nobis esse conscriptam. Fateor istum non unum duntaxat habuisse sermonem per annos ministerij sui XXXVI. sed addo eos quos apud uarias gentes habuit, omnes eiusdē fuisse generis, nec disparem scriptis. Extant in Actis apostolicis orationes, prædicationes siue sermones Petri aliquot: uerum si pauculos hos inter se conferas, dices omnes penè unius atq; eiusdem esse argumenti & generis. In singulis Christi inculcat, & in hoc salutis uirg & perfectionis omnia. Mox ad fidem, charitatem,

charitatem uicq; hortatur innocentiam. Hoc agit in die Pentecostes coram tota plebe, Acto. 2. Rursus coram plebe in templo, Acto. 3. In senatu item coram doctis & potentibus, Acto. 4. & 5. Deniq; apud Cornelium Centurionem Cæsariæ, Act. 10. & in synodo Hierosolymitana, Act. 15. cap.

Breuiter, quod de factis & dictis Christi domini in libro meo de autoritate scripturæ capite 14. dixi, id de apostolorum quoq; Petri & Pauli doctrina & gestis dictū uolo. Dixi, Quanquam omnia per singula (obseruate mihi hoc per singula) non sint scripta, ea tamen scripta sunt, quæ ad pietatem & salutem consequendam necessaria sunt. Atq; hoc est caput illud primariū, quod in hac causa uolumus probatum. Et reliqua. Ad eundem modum dico omnia quæ uitæ & pietatis sunt, literis commendasse Christi domini apostolos. Nec est quod copiosorem super hac responsionem expectet à nobis Cochleus, cum quæ prius dedimus, solutioni satis esse poterint, ueritatem simplici animo indaganti. Metuo tamen ne Cochleus ullo ueritatis quærendi studio teneatur, qui tam claræ & simplici responsioni olim datæ adeo non acquieuit, ut eam prius audiam, quasi nihil audierit, continere, adde & cauillari pergat.

De præcepto domini, iubentis uerbo suo nihil addere, nihil adimere.

Caput XIII.

Omnino locos scripturæ, quos pro mea assertionē adduxi, pro more suo obscurat Cochleus, non dissoluit. Ego sic colligo, Ea lex et doctrina perfecte absoluta est, cui nihil uel addi potest uel adimi. Legi autē dei & canonicæ doctrinæ nihil potest uel addi uel adimi: unde perfecte absoluta est. His opponit Cochleus, Si legi dei nihil potest addi uel adimi, ubi ergo manet lex euangelica? Quomodo dicit Apostolus? Reprobatio quidem sit præcedentis mandati, propter infirmitatē & inuitilitatem, &c. Ad ea respōdeo, Nec prophetas nec apostolos, adeoq; ne ipsum quidem dominum Iesum Mosi quicquam adiecisse alieni, aut ademisse quicquam perfectę aut perpetuę dei uoluntati, cuius sanē lex ipsa est expressio uel comprehensio. Nam prophetæ fuerunt ueluti interpretes diuinæ legis, omnia sua referentes ad legem Mosi. Testantur id historiæ Iudicum & Regum Israelis, prophetarum deniq; omnium libri. Ac dominus Iesus manifestissime testatur se uenisse ad cōplendam legem & prophetas. Imò de fide Christiana disputans apud Iudæos in Ioanne, & apud discipulos in Luca, ex Mose producit testimonium, doctrinam uidelicet suam cōfirmans ex lege. Sed & Paulus Christianæ fidei præco celeberrimus, & gratiæ dei testis amplissimus,

h h

palam proficitur se nihil docere extra ea quæ docuit Moses, & tradiderunt prophætæ. Nam coram rege Agrippa pro se dicens, Iudæi, inquit, me comprehensum in templo tentauerunt interficere: auxilium autem nactus dei usq; in hodiernum diem sto, testificans tum paruo tum magno, nil dicens aliud (ὅλλ' ἰστέον ἡγοῦμαι) quàm ea quæ prophætæ prædixerant futura esse & Moses, an passurus fuerit Christus, an primus ex resurrectione mortuorum lumen annūciaturus sit populo & gentibus. Ac Ceremonialia mox ab initio non ut perpetua sed temporaria ad aduentū inquam Christi usq; qui legis perfectio est, diuinitus instituta sunt. Id quod Paulus in 7. cap. epistolæ ad Hebræos significare uoluit. Nil ergo legi dei uel adiectum uel ademptum est à Christo, prophetis & apostolis, manetq; uerbum dei integrum, & perpetuò perfecte absolutum, qui nostræ disputationis scopus est.

Quod sub finem adijcit aduersarius, Ego uerbum Mosi de nō addendo aut minuendo intelligo, ut nihil addi aut adimi debeat, per quod genuinus literæ sensus corrūpatur aut minuat: maxime contra ipsum pugnat, qui multa defendit cōtra genuinum scripturæ sensum instituta & recepta, reuera adiecta dei uerbo. Possem hoc, si necesse foret, multis euincere exemplis: uerum in præsentī satis euidenter accusat & redarguit te tuosq; complices impius ille idolorum in templis uestris usus, cōtra apertissimum dei uerbum, non dicam iam contra ueteris ecclesiæ ritum & consuetudinem à uobis receptus & usurpatus iam aliquot sæculis.

Abrogationem Sabbati, & mandatum de non edendo suffocato & sanguine, nihil derogare absolutæ scripturarum perfectioni. Cap. XV.

Roducit præterea Cochleus contra absolutam scripturarum perfectionē, quod multa cum Papistis abrogem quæ in scripturis exprimantur præcipianturq; expresse, ueluti sabbatum: multa item faciam quæ apertis scripturis sint prohibita, ueluti quod carne uescar suilla, nec abstineā à suffocato & sanguine: quibus addit, Qua rogo authoritate & ratione sic facis, si ecclesiæ traditionē authoritatēq; despicias? Vnde scire queas quid in scripturis ueteris testamenti seruandum, quid abrogandū sit Christianis, si te non doceat mater ecclesia, & sanctorum patrum traditio? Quid iactitas, Verbum domini manet in æternum? Quasi uero non ipsæ scripturæ abunde doceant omnes ceremonias non nisi ad tempus usq; reuelari euangelij uigere debere, quo uidelicet gentes & Iudæi per fidem Christi in unū coalescant hominem, in unum corpus & unam ecclesiam, medio illo pariete Iudaicarum obseruationum

tionum sublato ē medio. Ego certē nunquam despexi ecclesiam, nec unquam despiciam, interim tamen nunquam quiduis quod ecclesię obtruditur nomine, recipiam. Et nisi ecclesia patresq; ecclesiastici doctrinā suam de Sabbato ex scriptura mihi approbassent, doctrinam ipsorum neq; reciperem, neq; ecclesiam pro genuina matre uerāq; ecclesia agnoscerem.

Quicumq; scripturis uere imbuti sunt, fatentur genus in præcepto *Sabbati re* de sabbato, causamq; finalem & principale illud quod eo præcepto *ligio*, respicit deus, neq; abrogari posse unquam, neq; à quoquam ecclesiastico esse abrogatum, speciem duntaxat abrogari mutariue. Præcipuum autem illud in præcepto de Sabbato, adeoq; immutabilis & perpetua dei uoluntas est, ut homines semper habeant cultum externum, & exercitium religionis ueræ. De quo intelligendum est quod apostoli die dominico collectas celebrarunt, ministerium uerbi & sacramentorum exercuerunt. Ad quod opus est orio, quod & charitas, perpetua dei lex, exigit. De specie sabbatorum loquitur Apostolus cū ad Coloss. Nemo uos iudicet, inquit. in cibo aut potu, aut in parte diei festi, aut nouilunii, aut sabbatorū, quæ sunt umbra rerum futurarū, corpus autem Christi. De eadem non unus in euangelio locus intelligendus est. Cæterum dominicę diei manifeste meminerūt primarij apostoli Ioannes & Paulus. Ioannes in Apocalypsi cap. 1. & Paulus in 1. ad Corin. 16. cap. Certē Lucas in Actis meminit Christianos uno die sabbatorum conuenisse ad preces publicas, ad audiendum Paulum, & frangendum panem dominicum. Non ignorat, opinor, Cochleus, Vnam sabbatorum poni in scripturis pro prima, id est die dominica. Claret ergo à temporibus apostolorum dominicę diei celebritatem esse obseruatam, & iccirco hodie quoq; secundum scripturas obseruari. Claret illud quoq; absolutę perfectioni scripturarū adeo nihil decedere per obiectionem Cochlei, ut accesserit magis, imò & huius detecta sit & inscitia & malignitas.

De prohibito sanguine & suffocato, hoc respondeo. Fateor apostolos ex sancti spiritus instinctu ethnicis prohibuisse esum sanguinis & suffocati, sed addo eam legē ad tempus ac propter Iudæos quidem, quibus apostoli per charitatem hætenus parci uoluerunt, esse latam. Id quod duplici testimonio sic ostendo. Principio S. Iacobus sic dicit, Censeo non esse obtrubandum eis qui ex gentibus conuertuntur ad deum, sed scribendum ad eos ut abstineant se ab inquinamenti simulachrorum, & foricatione, & suffocato, & sanguine. Moses enim ab ætatibus antiquis in singulis ciuitatibus habet q; ipsum prædicent in synagogis, ubi per omne sabbatum legitur. Deinde S.

*Suffocata
& sanguis*

Paulus aliquot post illam synodum annis scribens Corinthijs dicit, Omne quod in macello uenditur, edite, nihil interrogantes propter conscientiam. Domini siquidem est terra & plenitudo eius. Proinde uescor suilla carne, sanguine & suffocato, quod præceptum apostolicum ad tempus datum in scripturis explicatum adeoque relaxatum est, Quò & illud pertinet quod in euangelio legimus, Quicquid ingreditur in os, non impurat hominem, sed quod egreditur ex ore, hoc impurum reddit hominem. Item illud Apostoli, Omnia pura puris, pollutis autem & infidelibus nihil est purum, sed polluta est illo rum mens & cōscientia, Cernit Cochleus, opinor, scripturas & hanc litem pulchre dirimere, ac omnia quæ ueræ pietatis sunt sufficienter docere. Interea non uideo quare hæc prophetae sententia uere aures, Veritas domini manet in æternū, usque adeo auribus Cochlei doleat, nisi quod à scripturarum ueritate auersa, fabulis & præceptis hominum sese dediderunt.

Quæ externum dei cultum instruunt, abunde satis in scripturis comprehendunt. Caput XVI.

Am uero disputationem meam de externo dei cultu abunde satis in scripturis comprehenso, post adductas scripturas & rationes petitas à scripturis concludens dico, Ex illis omnibus constare puto uel externam religionem satis perspicue & abundanter canonica traditam esse scriptura, in qua compendio breui continetur, ut nullis copiosis & infinitis ad illam absoluendam traditionibus humanis opus habeamus. Quibus nec oppugnatis nec subuersis hæc opponit aduersarius, Quæ in externo cultu obseruamus, nequaquam scripta sunt omnia in sacris literis. Et mox, Bene sciuerunt apostoli nimis longum fore, si omnia scriberentur, propterea iusserunt nos audire ecclesiam & præpositos nostros. Si quis ecclesiam non audierit, sit tibi tanquam ethnicus & publicanus. Et Paulus, Obedite præpositis uestris, & subiaceat eis. Atqui illa ex se fingit Cochleus ueluti araneus. Loca enim hæc scripturæ suo

si ecclesia instituto non quadrant. Dominus enim apud Matthæum in 18. cap. non loquitur de ecclesia quæ ex se fingit leges & ritus, sed de ea quæ legibus gubernatur saluatoris. Neque eo loci ullus sermo fit de instituendo externo dei cultu per ecclesiam, sed de admonitione fraterna, de correptione seuiore, & multa siue pœna infligenda pernaciter in scelere aliquo obstinatis. Sic enim dicit dominus, Si peccarit in te frater tuus, uade & argue eum inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum. Sin uero te non audierit, adhibe te cum adhuc unum aut duos, ut in ore duorum aut trium testium con-

sistat

fitat omne uerbum. Quod si non audierit eos, dic ecclesiæ. Quod si ecclesiæ non audierit, fit tibi uelut ethnicus & publicanus. Quid hæc quæso faciunt ad institutum Cochleii? Non enim dicit, Si ecclesiam extra dei uerbum cultum dei externum condentem non audierit, fit tibi uelut ethnicus & publicanus. De correptione sceleratorum, sicut modo dixi, loquitur.

Iuber sane Paulus obedire subiaceretq; præpositis, uerum de præpositis uerbum domini & sequentibus & ecclesiæ suæ fidei cōmissæ tradentibus loquitur. Petrus enim apostolus, Si quis loquitur, inquit, loquatur ut eloquia dei. Et Paulus ad Timotheum scribēs, Obtestor, inquit, ego coram deo & domino Iesu Christo, qui iudicaturus est uiuos & mortuos in apparitione sua & in regno suo. Prædica sermonem, in sta tempestiue, in tempestiue, &c. 2. Timoth. 4. Proinde si aduersarius prælatos mihi obijciat, qui ex sua officina proferant nuper cufos articulos, ritus, constitutiones, negabo qui tales sunt esse præpositos ecclesiæ. Non debent illi sibi plus sumere arrogareq; quàm habuerit Israelis præpositus Iosue, cui dictum legimus cælitus, Vide ut custodias & agas secundum uniuersam legem quam præcepit Moyses seruus meus. Ne recedas ab ea neq; ad dextram neq; ad sinistram, ut prudenter agas in omnibus in quibus incedis. Non recedet liber legis huius ab ore tuo; sed meditaberis in eo die & nocte, &c. Quod nimirum & illud pertinet Ieremiæ, Sic dicit dominus exercituum, Ne audieritis uerba prophetarum qui uobis prophetant, uanos reddunt uos: uisionem cordis sui loquuntur, non ex ore domini. Item illud, Propheta apud quem est somniū, somnium narret: & is apud quem est uerbum meum, loquatur uerbum meum uere. Quid enim paleæ cum tritico? ait dominus, An non uerbum meum quasi ignis, dicit dominus, & sicut malleus conterens petra? Certissima ueri prophetæ dei nota est afferre uerbum domini. Nam & Isaias, Ad legem, inquit, & ad testimonium: quod si non dixerint iuxta uerbum hoc, non erit eis matutina lux. Proinde qui uerbū dei deserunt, cæci sunt. Non trahes autem in participationem cæcorum, de quibus in euangelio dixit dominus, Si cæcus cæcum duxerit, ambo concidunt in fornam, Lucæ 6.

Quid nero illa Apostoli uerba, An ecclesiam dei cōtemnitis? 1. Cor. 11. pro te (disputante de non scripto, sed tradito per homines, qui se fuco exornant ecclesiæ, cultu dei externo) faciūt? Paulus enim loquitur de pauperibus, quos diuites Corinthij luxu suo nimio, in epulo sacro, contemnere uidebantur. Addit enim, Et pudefacitis eos qui nihil habent. An non habetis domos ad edendum & bibedum?

Cæterum quadrant uobis omnia, qui per crines, quod dici solet, scripturas sursum & deorsum pro uestra trahitis libidine.

De Traditionibus patrum & apostolorum uiuis & non scriptis.

Caput XVII.

Ostremo autem ad ueterem confugit Cochleus sophistica, in qua tamen collocat præsidium maximum & tutissimum, adeo ut omnia nostra scripturarum testimonia nihil plus timeat quàm testudo muscas, culicem elephanta. Duabus enim nixus in portu ancoris sibi sedere uidetur. Verus autem sophistica est, Traditiones apostolorum uiuas non scriptas iactare. De quibus Cochleus, Viua, ait, apostolorum traditio non minus à spiritu sancto est, quàm eorù scriptura quam post se nobis reliquerunt. Itaque persæpe obiecimus uobis illud Apostoli, State fratres, & tenere traditiones quas didicistis siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Quid ad hoc respondistis? Si ergo recte pro uerbo dei habentur traditiones patrum, quæ legem Mosi præcesserunt, ut dicis, cur non habeantur pari ratione pro uerbo dei Traditiones apostolorum, quæ uel præcesserunt euangelium scriptum, uel in euangelio scripto non sunt expressæ? Certe multa tradiderunt primis Christianis apostoli, antequam ullum scriptum esset euangelium. Quandoquidem ultra L X. annos fuerint Christiani post ascensionem domini, antequam suum scripsit euangelium Ioannes. Hæc omnia Cochlei sunt.

Lex dei patriarcharum insculpta cordibus.

Cæterum de uiuis antiquorum patrum nedum sanctorum apostolorum traditionibus sic habeat Lector pius. Legem deus cõditor cæli & terræ, suam inquam uoluntatem & institutionem omnem uitæ & pietatis, quicquid uidelicet interni & externi cultus est, insculpsit pectoribus primorum parentum ac sanctorum patriarcharum, quos inspiratione arcana & uoce uiua familiaribusque instituit colloquijs: qui rursus eam institutionem, sicuti à deo acceperant, posteris suis ceu per manus pro ipsissimo uerbo dei tradiderunt. Id quod liber Mosi primus manifeste testatur. Ac durauit hic tradendi modus sacculis planè multis, ad ætatem usque Mosi, sub quo traditio cœpit transferri in literas. Vbi enim uisum est domino gentem olim in Abrahamo delectam sibi segregare ex gentibus, & multiplicibus ditare & ornare donis, inter alia beneficia, id non postremum minimique momenti contulit, quod potissima religionis capita contraxit in cõpendium, eaque magna cum maiestate è monte Sina, coram uniuersa Israël ecclesia, promulgans recitauit, hinc & in tabulas lapideas, quod essent durabiliora, digito proprio inscripsit, Mosique demum tradidit ferenda

Traditio in literas relata.

ferenda ad populum. Eundem Moſen in fidem recepit dominus, familiarius ei apparuit, et in pietate inſtituit plene, ſpiritu ſuo imbuens; ac ei præcipiens, ut totum pietatis negotium à patribus traditum poſteris, & nunc quoq; cœlius ipſi Moſi ſingulari modo reuelatum, liberis comprehenderet. Obediſt domino ſeruus fidelis, totamq; theologiam ſacram, & ipſam ab exordio mundi ad ſua uſq; tempora hiſtoriam, uti acceperat à deo & ex patrum traditione, ac multiplici rerum experientia, quinque libris fideliter complexus eſt. Habes Patrum traditiōnū originem atq; progreſſum, habes & ſcripturarum initia, iam accipe & progreſſum. Moſen ſequuti ſunt ſacerdotes & prophetae, qui uiua uoce legem Moſi ſcriptam interpretantes, locis, perſonis atq; temporibus ſuis accommodarunt. Ex quibus nonnulli ea quæ publice duocuerant eccleſiam, reuelantēq; deo cœlitus acceperant, literis quoq; mandantes tranſmiſerunt ad poſteros. Hinc enim habemus hiſtoriam ſanctam Ioſue, Iudicum, Regum Ducumq; Iſrael. Hinc habemus ſacraſſimos hymnos, Solomonis philoſophiā, ac prophetarum ſermones, Iſaiæ, Ioelis, Oſee, Abacuk, Michææ, Ieremiæ, Sophoniæ, & aliorū prophetarum. Perſuaſum autem fuit ueteri Iſraelitarum eccleſiæ, omnem ſanctorum patrum traditiōnem ſanctam, literis comprehenſam legis & prophetarum, perfectē abſolutam contineri: donec factio phariſaica paulo ante ætate Chriſti erumpens, nouas quaſdam comminiſceretur traditiōnes, quas maiorum appellauit: & quas grauiffime oppugnauiſt unā cum apoſtolicis dominus noſter Ieſus, ad ſolas reſpiciens ſcripturas, & omnes ad ſcripturarum ſtudia impellens.

Iam uero ut in principio mundi patribus digito deus in corda religionem inſcripſit, uiuāq; ſanctorum hominum traditione in eccleſia retinuit: ſic ab initio reuelati euāgelij dominus Ieſus per ſpiritu ſuum mentem inſtruxit eccleſiā, ac primum ipſus, deinde apoſtoli & diſcipuli eius, uoce & traditiōe uiua foris tradebāt euāgelium, cui in cordibus teſtimonium præbebat ſpiritus ſanctus. Nihil ſcripſit ipſe dominus, ſed tamen omnibus dictis & factis ſuis teſtes, ſpectatores & auditores adhibuit apoſtolos. Hi principio quod uiderant & audierant apud eccleſiam uiua uoce teſtabantur: quanquam interim & legis & prophetarū teſtimonijs ſcriptis, expoſitionem ſue narrationem ſuam confirmarent. Mox cum ab aſcenſione domini ſubreperent pseudoapoſtoli, aliter dicta & facta Chriſti adeoq; uniuerſum euāgelij negotium contexentes, quā ipſa ferret rei ueritas, ſpiritu ſancto excitati prodierunt cum apoſtolicis uiri apoſtolici, qui id quod uiderant & audierant per omnes apoſtolos haſtenus uiua uoce traditum fuerat eccleſiæ, res reſcripſerunt.

scripto seu literis quoq; comprehenderent. Non ex meipso hæc fin-
go, Lucam habeo testem, qui in Præfatione euangelij sui, Quoniam
complures, inquit, aggressi sunt ordine conscribere narrationem, de
certo compertis inter nos rebus, sicuti tradiderunt nobis hi, qui ab ini-
tio ipsi spectatores ac pars aliqua fuerunt dicendorum, uisum est
& mihi, persequendo ab initio omnia deinceps tibi scribere, optime
Theophile, ut cognoscas earum, de quibus edoctus es, rerum certitu-
dinem. En, lector sancte, tradiderunt apostoli uiua uoce quæ uide-
rant, & quorum pars magna fuerant, tradiderunt autem ecclesiæ &
Lucæ discipulo Christi, Lucas autem, sicut & Marcus, eam traditio-
nem in literas retulit: scripta est iam itaq; traditio apostolorū, nec est
aliud quàm scriptum sacrosanctum euangelium.

*Quid Pau-
lus de tradi-
tionib. scrip-
serit.*

Huc accedit quod apostolus quoq; gentium Paulus de fide dispu-
rans Christiana & primis eius capitibus ad Corinthios dicit, Noui
uobis facio fratres, euangelium quod annunciaui uobis, quod & ac-
cepistis, in quo & stitis, per quod & salutem consequimini, quo pa-
cto annūciarim uobis, si teneris: nisi frustra credidistis. Tradidi enim
uobis in primis quod & acceperam, quod Christus mortuus fuerit
pro peccatis nostris, secundū scripturas, & quod sepultus sit, & quod
resurrexerit die tertio secundum scripturas, &c. Habes iterū quæ fue-
rit traditio apostolorum de euangelio, hæc nimirum quæ & in lege
& prophetis fundata, ac per euangelistas conscripta est, nempe quod
dominus Iesus pro nobis peccatoribus crucifixus, resurrexerit à mor-
tuis, &c. Habes traditionem apostolicam congruere cum scriptura
ueteri. Imò si quis roget quæ fuerit apostolorum traditio de Cœna
domini: nil aliud respondeo, quàm quod apud Matheum, Marcum
& Lucam de Cœna domini scriptum lego. Paulus enim in epistola
ad Corinthios, Ego, inquit, accepi à domino, quod & tradidi uobis,
quod dominus Iesus in ea nocte qua traditus est accepit panem, &
postquam gratias egisset, fregit. Et reliqua, quæ per omnia cōgruunt
cum ijs quæ leguntur in euangelistis. Ergo de euangelica & aposto-
lorum doctrina factum est, sicut modo retuli de Mose & prophetis.
Viua erat traditio temporibus Christi, & decem circiter ab ascensio-
ne domini annis. Inde uero cœpit uiua euangelij prædicatio in lite-
ras referri, & eo modo commendari ecclesiæ: quod primo omnium
factum perhibent à Matheo, cuius euangelium Barptolemus apo-
stolus Indis exposuerit. Sequuti sunt nō ita multos post annos Mar-
cus atq; Lucas. Quibus acceperunt S. Petrus, Paulus, Iacobus, Iudas
atq; Ioannes idem apostolus euangelista discipulus domini & ma-
gnus theologus. Hi epistolis librisq; editis splendidum aliqui ne-
gorium

gorium euangelij multo clarius illustriusue reddiderunt. Accesserūt his Acta apostolica, nō singula quidem & singulorum, sed certa potissima & præcipuorum, in quibus summam haberemus puræ & plenæ ueritatis apostolicæ, quæ sufficeret ecclesiæ Christi.

Quod ergo Paulus Thessalonicen. scribens, dixit, State fratres, & retinete traditiones quas didicistis siue per sermonem, siue per epistolam nostram, nihil pro uestris traditionibus papisticis faciens protulit. Traditionis enim uocabulo comprehendit & sermones & epistolas. De epistolis nulla est lis, nullum dubium. Per sermones uero intelligit Cochleus traditiones non scriptas: ego uero doctrinā Pauli, doctrinam inquam de euangelio ex scripturis Moysi & prophetarum decerpā, & ita contextam sicut summam expositionis in literas retulere alij euangelistæ & apostoli, qui dextras Paulo dederunt socias consensionis symbolum. Nam de sermonibus siue prædicatione sua loquens coram Agrippa, testificatur se nihil docere extra id, quod Moses & propheta docuerint priores. Et ad Galatas, Norum, inquit, facio uobis fratres euangelium quod prædicatū est à me, non esse secundum hominem. Neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per reuelationem Iesu Christi. Nihil autem à seipsa diffidet reuelatio Iesu Christi: at ex eadē scripserunt Matthæus, Marcus, Lucas & Ioannes, unde necesse est Paulum eadem cum illis in suis sermonibus ecclesiæ tradidisse uiua uoce, quæ isti literis comprehensa ecclesiæ reliquerunt: ut non sit necesse Cochleum nobis per sermones interpretari uiuas non scriptas traditiones: quod nō est aliud quam commentum uanissimum.

Circumferuntur, fateor, Canones quidam apostolorum, nomine Clementis editi, quibus tamen si Iustinianus Imperator, uir nec magnus nec indoctus, permultum tribuat, & aliquot Romanorum pontifices eos receperint, ipsi tamen in seipsis habent quo refutari possunt. Nemo enim diligentius ipsos perlegens, perlegendosque pensans, & cum scriptis conferens uere apostolicis, facile dixerit hos quicquam post fictitium titulum apostolici habere spiritus: ut non sine graui causa Isidorus Hispalen. episcopus ipsos repudiasse uideatur. Retinuit haud dubie in ueneratione Iustinianum longi temporis præscriptio & apostolici nominis autoritas, & in primis eorum ars & sedulitas, qui bono imperatori illos obruserunt pro priscis & apostolicis. Faciunt & Acta apostolorum mentionem apostolicæ traditionis Acto. 16. uerum eadem manifeste perhibet illam ipsam in literas esse relata: quod uidere licet in cap. 15. Meminerūt alicubi & uetusti patres traditionum apostolicarum, sed repeto hic denuo quod in libro

Quomodo Paulus iussit retinere traditiones.
2. Thess. 2.

Canones apostolorum.

Patres uetusti de traditionibus

meo de authoritate scripturæ testatum reliqui, Certum esse apostolos domini alia non tradidisse uoce uiua ecclesijs, & alia literis commendasse: id est ueras apostolorum traditiones non pugnare cum scriptis apostolicis. Nam & Tertullianus, Confinant tale, inquit, aliquid hæretici: quid enim illis post blasphemiam illicitum est? Sed & si confinxerint, nihil promouebunt. Ipsa enim doctrina eorum cum apostolica comparata, ex diuersitate & contrarietate sua pronuntiabit, neque apostoli alicuius authoris esse neque apostolici. Quia sicut apostoli non diuersa inter se docuissent, ita & apostolici non contraria apostolis edidissent, nisi illi qui ab apostolis descuerunt & aliter prædicauerunt. Hæc ille. Et reuera Traditiones illæ nostræ apostolico ornata titulo (Siquidem Missam, Diuorum inuocationem, Purgatorium, Vota monastica, Imaginum siue idolorum usum in templis, ac his similia intelligitis) pugnant manifeste cum scripturis apostolicis, neque enim ergo traditiones apostolorum uiuæ nominari, nisi per imposturam.

Breuitè, Apostoli domini nostri Iesu Christi unicam fidei recteque uiuendi regulam faciunt Verbum dei scripturis comprehensum. Nam & Paulus, Fides, inquit, ex auditu est, auditus autem per uerbum dei. Et iterum, Omnis scriptura diuinitus inspirata & utilis est ad doctrinam, ad redargutionem, ad correctionem, ad institutionem quæ est in iustitia, ut integer sit dei homo, ad omne opus bonum apparatus. Sed & Solomon, Omnis, inquit, sermo dei purgatus est, scutum his qui eo nituntur. Ne addas sermonibus eius, ne te redarguat, & mendax inueniaris. Proinde qui sapiunt fideles, solum dei uerbum in omnibus sibi proponunt sequendum; ad quod examinant, si qui proferuntur canones aut traditiones apostolorum, aut aliorum patrum: quippe quod abunde satis comprehensum continet quæcumque ad ueram pietatem pertinent.

De Ecclesiasticis traditionibus & humanis constitutionibus.

Caput XVIII.

Traditiones ecclesiasticæ non aliæ à scripturis.

Orrò tractatio Ecclesiasticarum traditionum, quam in libro meo per cap. 13. tractaui, cohæret cum uerbo dei siue scriptura sancta. Vt enim ecclesiam Christi à scripturis siue à uerbo dei non separo, ita neque traditiones ecclesiasticas aliunde quam ex scripturis deriuo. Summā enim exprimunt agendorum, idque planè, plene, diserte & significatè, circumstantias singulas non item. Habet ergo ecclesia suos ministros, mentis diuinæ & scripturarum consultos, pastores, uoluntatis dei præcones & interpretes, qui quouis in loco, tempore quolibet, & erga quaslibet personas quicquid

quicquid sentiendum agendumue est siue priuatim siue publice, cum erga deum tum erga homines, præscribentes tradunt. In quibus ut per circumstantias conuenit res explicare, ita quod cum scripturis pugnat præscribere, mutare, addere, detrahere non conuenit. Equidem uiri ecclesiastici non possunt aliunde quàm ex scripturis decerpere quod ecclesiæ suæ fidei commissæ tradunt. Alioqui enim ecclesia nec illos pro ueris pastoribus uirisque ecclesiasticis agnosceret, neque doctrinam eorum reciperet: cum scriptum sit, Oues pastoris uocem audiunt, aliorum non audiunt.

Cæterum non magnopere impetit illa mea de Traditionibus ecclesiasticis disputata aduersarius. Quod interim quæstiunculas nescit aliquot & pro more suo, ne nihil dicat prorsus, parum ad rem pertinentia ingerit, non arbitror responsione operosa excipiendum esse & tractandum fusius, cum & liber hic inter differendum iusto plus excrescat, & consilium sit necessaria duntaxat maximeque ad rem pertinentia prosequi.

Ad humanarum uero constitutionum tractationem ubi peruen- Cōstitutiones humane.
tum est, deus bone, quàm hic clamat & iurgatur ictus, imò transuerberatus ueritatis telo Cochleus. Ego simpliciter in libro meo hæc scribo, Humanæ constitutiones reuera illæ sunt, quæ ab hominibus & contra scripturam & sine scriptura, uel bona aut stulta potius intentione ac superstitione, uel alio quopiam affectu humano prauoque naturæ conditæ atque confirmatæ sunt. Cuiusmodi sunt leges papisticæ uariæ & innumeræ, de purgatorio & purgatorijs animabus, de expiationibus, &c. Cochleus uero, Nullam adducis scripturam, inquit, in hac definitione tua, per quam tibi credendum esse iure postulare possis. Quare secure cōcludo, tua contra scripturam, & sine scriptura ex prauo cordis humani affectu maligne esse conficta. Ita ne uero Cochlee? Serio ne agis an iocaris? Si S. Iacobum audisses apostolū præcipientem, Sit omnis homo uelox ad audiendum, tardus ad loquendum, tardus ad iram. Nam ira uiri iustitiam dei non efficit: proculdubio in expensa illa in me tua & furore inflata uerba non expuisses. Legunt mea, legunt & tua studiosi: & mea quidem scripturis uidetur munita atque fundata. Quid ergo de te iudicare possunt quæ de furioso & impudente, quem nullius pudeat calumniæ: aut qui canonem sequens sophisticum, contemnat, quod confutare non potest, conuictis adobruat & infestet clamoribus, quod rationibus infringere nequit, denique conuertatur ad personam qui cernit rem sua mole sic constare, ut uel tantillum commoueri nequeat. Quod si nulla profero scripturas pro mea definitione, cur obsecro tu præterito loco ex Mat. 15.

capite, & eo quem ex Paulo ad Coloss. paulò fufius adduxi è 2. cap. ad unicum illum quem è 1. cap. epistolæ ad Titum protuli, deuoluere, meaq; tam maligne cauillando calumniaris, ut nemo bonus bene de te iudicare possit. Obijcis mihi Paulum fuisse hominem: cui mox adiungis, Nūquid igitur omnia eius mandata erant mera mendacia? Ego uero diserte dixi ea hominum mandata mera esse mendacia, quæ ex hominibus, id est affectu humano contra scripturam & sine scriptura, utiq; sine dei spiritu, conficta sunt. Quis hæc nisi infanus & impotentissime malignus applicarit S. Paulo apostolo, qui tamen si homo fuerit, humanis obnoxius affectibus, ut ipse de sese testatur Acto. 14. cap. doctrinam tamen non humanam, id est suis naturam affectibus, sed diuinā è scripturis & è spiritu sancto profectam peritiamq; tradidit. Verum huiusmodi calumnias ac nugas offundit lectorum oculis *lyburti* quoties simplicium animis genuinum aliquis loci sensum subducere, & adulterinum supponere uolunt.

Ecclesia audienda, & obediendum prapositionis. Tela quæ ex scripturis contra me eiaculata uideri cupit, nihil ferienda, & unt, Tua determinatio, inquit, est contra scripturam, quæ te iubet au-
obediendum prapositionis. dire ecclesiam, subdiū esse sublimiori potestati, ac tuo subiacere prapositionis. Libenter enim ecclesiam Christi sponsam audio, à sponsi ore pendentem, & alienorū uocem q̄ longissime repellentem. Ideo non agnosco quæ tu mihi & alijs Christianis sub inuolucro ecclesiæ obnudere nequicquam conaris. Ecclesiam uocas haud dubie Romani pontificis coniuratam turbam, cui me credere iubes indulgentias & reliquas nugas & merces exponēti. Si ecclesia est, ubi est uerbū Christi? Si ecclesia est, unde illi pallium Assyriacum? unde ornatus Baby-
ius in euangelio, ionicus? Hominum plus q̄ gentilitia figmenta intelligo. Culus certe redarguit meretricem esse, à sponsi sui legibus & synceritate prauaricantem. Ecclesia quam me audire iubet scriptura, matrona est casta, & legum sponsi sui obseruatissima. In eius gremio requiescunt, qui uerbo Christi acquiescunt. Sannionis integuntur pallio, qui prætérito dei uerbo, Romanas Romani pontificis & cōiuratorum ipsius leges uerbo dei contrarias adorant. Sublimiori potestati iubent me subditum esse scripturæ: uerum quatenus ea nihil mihi alienum à dei uerbo præcipit. Alioqui enim oportet deo plus obedire q̄ hominibus. Prapositum uero meum non agnosco alium, quàm eum qui uerbum Christi mihi affert, dicentis, Audēdite uobis à pseudopphetis qui ueniunt ad uos in uestitu ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. Et iterum, Ego sum lux mundi, qui sequitur me, non ambulabit in tenebris, sed habebit lumen uitæ. Alioqui enim idem domi-
ius in euangelio, nus in euangelio, Omittite illos, inquit, cæci sunt, & duces cecorum.

Indi-

Indignatur & frendet Cochleus contra Catalogum quem contem-
 zo constitutionum humanarum. Clamat, Non poteris nobis indica-
 re ullos ex scripturis canonicis locos, in quibus prohibeantur nobis
 Monachismus, Primatus Papæ, Meritum, cultus & ueneratio sancto-
 rum, Picturæ aut diuorum imagines: & reliqua. Videtur uero mihi
 aduersarius in medio nauigans ponto postulare aquam, uisq; sicut
 prouerbio fertur, præsentis uestigia quærere. Per multa enim perspi-
 cua & euidentia neq; detorta inique scripturarum testimonia iam o-
 lim à nostris prolata sunt & profervunt in diem: quæ nullus uestro-
 rum hucusq; uel tantillum suo commouit loco. Nam uerbum domi-
 ni manet in æternum. Interim de tuis illis humanis figmentis beni-
 gne pronuntiās dicis, Non ignoras talium rerum cultuumq; & ob-
 seruationū crebram hinc inde in scripturis canonicis prophetarum
 & apostolorum mentionem fieri, si non passim expressis uerbis, sal-
 tem implicite iuxta sanam ecclesiæ intelligentiam. Imò planè igno-
 ro ista tua ex ullis prophetarū aut apostolorum literis ulla posse uel
 probabili deduci consequentia. Non enim magnopere, quod aliās
 quoq; testatus sum, concertarem tecum aut cum quoquam, mihi cre-
 de, propter certas uoces, nō iisdem syllabis, eo numero, eo modo eaq;
 ratione qua uos uiuimini positas in scripturis, si sententia cum his ue-
 raq; pietate congrueret. Et certè pietatis studiosi uiri non multum ri-
 xantur de uocabulis, modo de rebus constet. Sophistarum ac sycop-
 phantarum id est. Paulus episcopū iubet fugere rixas & pugnas uer-
 borum, quæ ad nihil sunt utiles, nisi ad subuersionem audientium. Hoc
 autem non ignoro te tuiq; similes, permultos sanctæ scripturæ locos
 per crines, quod dici solet, trahere & detorquere ad exornandum &
 commendandum quod semel pro constitutione ecclesiastica defen-
 dendum uobis assumpsistis. Atqui ipsa res clamat, ipsaq; demonstra-
 tiones uestre testantur quā probe respondeatis professioni uestre
 profitentes implicite, & reuera implicate, in sacris illa uestra conūne-
 ri, id est quā iniqui sitis & in scripturas sanctas & scripturarum san-
 ctarum custodem sanctam & catholicam ecclesiam: cuius intelligen-
 tiam orthodoxam, ut sancte ueneramur: ita errores recentes, sæculis
 iam aliquot exortos & obseruatos, cōtra scripturas & purioris eccle-
 siæ iudicia, nunc tamen pro constitutionibus ecclesiasticis obrufos
 simplicioribus, omnibus modis exhorrentes detestamur: non tam
 quod impium credimus quicquam quod cum scripturis pugnat re-
 cipere, q̄ quod uehemētē dolet, & indignissimum iudicamus, eccle-
 siæ intelligentiam appellare, quod non congruit cum scripturis, ex
 quibus ecclesia capit & instruit suam intelligentiam. Ecclesia enim

Sana eccle-
 siæ intelli-
 gentia.

super Christum fundata, Christi uerbo & spiritu regitur ac gubernatur, quia spiritu & uerbo Christi congregata est, ijsq; subsistit tota. Absq; uerbo & spiritu Christi exanimis est ecclesia, ut ecclesiam à uerbo & spiritu dei separatam iactare, sit exanime corpus siue cadauer putridum ornare & prædicare.

Ecclesia si ne scripturis credens Viderit ergo Cochleus quomodo dicat ecclesie uel sine scripturis esse credendum. Nam quod addit, Saltem propter spiritum Christi in ipsa habitatem: debebat expendere quod ipse dominus Iesus, qui

dum.

spiritum misit apostolis, sua penè omnia scripturis demonstraui, quod deniq; apostoli spiritu sancto donati scripturas pro sua doctrina confirmanda creberrimas adduxerunt. Quid quod scripturæ ipsæ spiritus sancti sunt inspiratio siue instinctus: sicut confitemur in Symbolo, Qui loquutus est per prophetas in unam sanctam et apostolicam ecclesiam? Iccirco ecclesia propter inhabitantem spiritum scripturis maxime credit, nec citra illas cupit sibi fidem attribui.

Disputatur per Digressionem de Sacrificio Missæ papistica. Cap. XIX.

Astenus præcipua tua, Cochlee, quibus absolutam scripturæ perfectionem per me assertam oppugnasti, confutauit: restaret nunc ut assertionem meam munirem fortius, sicuti feci cum de auctoritate scripturæ canonice disserem. Quoniam uero pleraq; mea, quibus meam confirmaui assertionem, ne uerbo quidem attigisti, præcipue quæ adduxi ex 17. capite prioris libri Samuelis, & ex posteriore Pauli ad Timotheum cap. 3. manet etiamnum inuictum quod proposui, scripturas perfecte absolutas omnia ueræ pietatis & uitæ continere, nec quicquam ad perfectionem eius hominum conferre fragmenta. Iam itaq; ad postremum conuerterer locum ad abstergendas calumniarum maculas, quibus nos nostrasq; ecclesias aspergit Cochleus, nisi me magnis suis obtestationibus reuocaret postulareq; ut ad scripturæ locos, quos obijcit de Sacrificio Missæ respondeam. De Missæ, inquit, quam abrogatis sacrificio pauca recensibo, & perscrutandę ueritatis causa familiariter tibi obijciam argumenta, quæ me firmiter constringunt ac retinent in antiqua patrum totiusq; ecclesiæ fide. In quibus si me errore teneri putaueris, tuæ fuerit charitatis & Christiani officij, me rectiora docere, & non contemptim atq; superbe dissimulare, atq; ad omnia filere, &c.

Tu uero uideris Cochlee, ne non ueritatis perscrutandę gratia scribas, sed causâ insinuandi te in eorum amicitiam, qui promachis primatus Petri & Romanæ ecclesiæ pro maculatis chartis, proq; plaustris conuictorum in nos exoneratis, nauiculas Petri aureas submittunt,

tunt. Quibus tamen suaderem, si me admitterent consultorem, ne si-
bi huiusmodi patronos deligerent conducerentq; qui malā causā
male agendo semetipsa peiorē efficiunt. Siue uero gratis siue pro bra-
uio certet Cochleus, à me certē non grauātim impetrat quod efflāgi-
tat tantopere: cum quod hæc causā quodammodo cognata uideā-
tur cum ea quam tractamus. Nam ex hac, quæ Papistis præcipua est,
apparebit quā frigide & renitente scriptura, reclamantēq; uera pie-
tate, suas illas apostolorum & ecclesiæ traditiones ex scripturis dedu-
cant: reliquas multo ineptius & coactius tractant: tum quod magno
animi mei desiderio cupiam omnibus numeris absolutā, totiūq; mun-
do salutarem hostiam, sacrificium inquam unici & æterni sacerdotis
& redemptoris ac domini nostri Iesu Christi, semel dūtaxat oblatum
pro nobis propugnando confiteri, & confitendo prædicare. Cui glo-
ria & honor in sæcula sæculorum, Amen.

Inter alia longo enumerat aduersarius catalogo Latinæ siue Itali-
cæ Missæ propugnatores diuersis in prouincijs atq; regnis sacrificiū
Missæ defendentes. Cæterum nescit fortassis, si hominum suffragijs
certandum sit, etiam nos posse testimonia illustrium proferre uiro-
rum, qui singulari pietate & eruditione præditi, acriter pro unico Ie-
su Christi sacerdotio & sacrificio certātes, Missam Romanensem im-
pietatis redarguerunt. Verum ut in hominibus non gloriamur, ita
non uolumus ulla premi hominum ullorum autoritate: scripturæ
innitumur, ad scripturas canonicas, omnia uitæ & pietatis compre-
hendentes, appellamus.

Sic uero agam cū antagonista. Initio testimonia prolata ab ipso,
pro sacrificio Missæ, leuiter perstringam, ostendens ea nihil pertine-
re ad Missam, sed ad ipsum domini Iesu in cruce semel duntaxat per-
actum sacrificium. Deinde certissima producā argumenta, quibus
demonstrabo Missam planē nō esse sacrificium expiatorium pro ui-
uis & mortuis, sicut uenditur à Papistis. Ante omnia tamen pauca
la quædam de ratione sacrificij præmittam, Sacrificium scriptura usu
perpetuo appellat quod Græci nunc *θυσιαν* uerterunt, nunc *προσφοραν*, *Sacrificiū*
nunc *κρυθλον*, quicquid uidelicet offertur numini. Alij Sacrificium, in
quibus, ipsum est officium siue donum munusq; quod ad cultum fit
dei. Habuerunt Hebræi uaria uocabula, quibus sacrificia sua deno-
minarunt & interstinxerūt, cuius generis sunt illæ uoces Olah, Min-
hah, Hah, Ascha, Thodah, Schelamim, Milluim, &c. Et quanquam
Latini quoq; suis utantur uoculis, qualia sunt, oblatio, uictima, ho-
stia, holocaustum, libamen, difficulter tamen ex his species illæ intel-
liguntur. Varias enim sacrificiorum formas fuisse quis nesciat? Adhū

bebantur alia ad expiandum peccata & satisfaciendum deo, unde & frequentissime Peccata appellabantur. Alia fiebant pro simplici pietatis exercitatione ad renouandam fœderis sanctionem. Alia erant

Sacrificiorũ species. Supplicationis: confessionis & gratulationis alia. Omnes tamen in duas possunt contrahi species, ut alia sint propitiatoria siue expiatoria: alia uero gratulatoria siue cõfessionis aut laudis. Propitiatoria sunt quæ offeruntur deo ad placandam ipsius iram, & ad expurgationem criminum, Cæterum non expiabantur peccata uictimis tantorum, non abluebantur scelera sanguine hircorum: symbola duntaxat erant ueterum hostiæ, Christi uenturi, per cuius unicam pro peccatis oblatam in ara crucis uictimam uere expiatoriam catholicæ ecclesiæ obtigit omnium peccatorum remissio, ut in oblatione & morte Christi desierint omnia ueteris ecclesiæ Israeliticę sacrificia, in Christianorũ autem unica maneat, non iterabilis, sed perpetuum durans actiuosa & effectiuia Iesu Christi hostia. Porro Cõfessionis siue gratulatoria sacrificia illa sunt, quæ aliàs appellantur *ἱερά*, quæ in quã sponte fiunt à fidelibus pietatis opera, laudes deniq; deo ac gratiarũ actiones pro acceptis beneficijs oblatæ. Ea non reconciliant uel acceptos reddunt deo, non iustificanti siue purgant, sed à iustificatis sunt officij gratia seu pietatis ergo. Ideoq; appellantur a alijs *λατρίαι* *ἡμῶν ὁμολογία*. Huc uero pertinent hi loci scripturæ, Sacrificate sacrificia iustitiæ, & sperate in domino. Sacrificiũ dei sunt spiritus contractus, cor contritum & humiliatũ deus non despicit. Item illud Pauli, Obsecro uos fratres per miserationes dei, ut præbeatis corpora uestra hostiam uiuentem, sanctam, acceptam deo, rationalem cultũ uestrum. De Sacrificio laudis & gratiarum actionis hi loci scripturę testantur,

Psal. 49. Sacrifica deo laudẽ, & redde altissimo uota tua: & inuoca me in die tribulationis, eruam te, & glorificabis me. Item, Tibi sacrificabo sacrificium laudis, & nomen domini inuocabo. Hoc autem unicum est Christianorũ sacrificium, quod reges & sacerdotes per Christum consecrati, deo iugiter offerunt in ecclesia. Cessarunt enim oblationes & libamina, cessarunt holocaustomata, cessarunt deniq; pacificatoria siue gratulatoria quæ accipiebantur ex frugibus, armentis & gregibus olim. Non indiget ulla re terrena & peritura deus æternus & Christus dominus in gloria. Terrena illa & peritura, aurum, argentum, uestes, pecora, & alia his similia donaria, iussit substitutis suis pendendi offerri uel pauperibus, sibi uero innocentiam & laudem. Nam

Heb. 13. Paulus, Beneficiæ, inquit, & communicationis ne obliuiscamini. Talibus enim uictimis placetur deo. Et in euangelio dicit dominus,

Matth. 23. Amen amen dico uobis, quatenus fecistis uni de his fratribus meis minimis,

minimis, mihi fecistis. Rursus Paulus, Per Christum offerimus, ait, hostiam laudis semper deo, hoc est fructum laborum confitentium nomini eius. Hæc de Sacrificio perstrinximus hæcenus. De Missa si *Cæna qdæ* ne Cæna domini, hæc paucula è multis adijcimus, Cæna dominica aliud non est quàm celebris & mystica sacerrimæq; fidelium actio, qua dominus per fractionem panis & distributionem calicis, mysterium redemptionis suæ testificari, ac in memoria apud ecclesiā suam uoluit retinere: ipso domino dicente, Hoc facite in mei memoriam, Adumbro duntaxat, non plene desinio, mysterium uitæ saluberri-
mum. Ac ista nostræ puto contrarietatis facere satis. Nam hæcenus uocabula rerum de quibus disputatur, certis uolui circūducere limi-
tibus, ne quid prorsus dubij aut lubrici maneant reliquum.

Iam ergo à Cochleo certam & minime ancipitem confessionem *Certus ma* requiro. Dicat nobis quā ratione appellet Cænam domini, quam *quiriur sta* ipse Missam uocat, sacrificium pro peccatis uiuorū & mortuorum: *tus disputa*
An quia corpus in ipsa Christi domini ceu expiatoria offert hostia: *tionis.*
An quia laudes & gratiæ in ipsa pro beneficijs Christi, ceu gratula-
toria immolatur oblario? An quia utrunq; Vtrunq; responder, opi-
nor. Nam pro peccatis sacrificat sacerdos, inquit, in Missa, & gratias
agit benefactori & redemptori Christo. Proinde certam habemus
nunc sententiam siue confessionem à Cochleo. Accipiat uicissim &
ille à nobis sententiam & cōfessionem planam & simplicem. Fateor
ingenue actionem illam solennem qua ecclesia Christo redemptori *Quomodo*
gratias agit, & beneficentiam eius laudat, sacrificium esse. Agnosco *Cæna sit sa*
enim gratias & laudem dei, Christianorum esse sacrificium. Agno- *cificium.*
sco misericordiam & charitatem, adeoq; cōsæderationem omnium
membrorum, quæ sit in cæna, sacrificium esse Christianorum. Sacri-
ficat ergo ecclesia quoties celebrat cænam mysticam. Significat au-
tem dico Ecclesiam sacrificare. Ita enim occasionem sacrificandi ijs
rescindo, qui pretio conducti sacrificant pro alijs. Apostolus Paulus,
Quotiescunq; inquit, comederitis panem hunc, & de poculo hoc bi-
beritis, mortem domini annunciate donec ueniat. Id quod ad totam
pertinet ecclesiam, ad omnis generis sexus ordinis & conditionis fi-
deles homines, non ad sacrificos duntaxat. Epistolam enim ad Co-
rinthios scripsit Apostolus ecclesiæ dei, sanctificatis per Christum Ie-
sum uocatis sanctis. Præterea diserte dicit, Ego accepi à domino qd
& tradidi uobis, &c. Proinde si hoc nomine Cænam fidelium appel-
lat sacrificium, quia in ea peragenda laudes & gratias deo uniuersa
offert ecclesia, bene est, non male nobis congruit. Cæterū corde sim-
plici & ore pleno nego Cænam esse sacrificium propitiatoriū, quo
kk

uidelicet corpus Christi quotidie à sacerdotibus offeratur pro peccatis uiuorum & mortuorum. In hoc erit contrauersæ nostræ cardo. Nam tu hanc propositionem quadruplici probatam uis uideri testimonio, figurarum legis, prophetarum, apostolorum & sanctorum patrum: quæ qualia sint, uideamus.

Diluantur argumenta Cochlei, pro sacrificio Missæ prolata. Cap. XX.

*Sacrificiū
Abel.*

X cap. Geneseos 4. adducit sacrificium Abel, cuius & in Canone Missæ fiat mentio, & multi patres sancti dicant figuram sacrificij Christi prætulisse. Id uero si cōcedam quid obsecro probauit Cochleus? Non nego Christum sacrificatum pro nobis esse semel, imò id maxime & uoce liberrima confiteor: nego autem illum quotidie per sacerdotes in Missa offerri. Quomodo autem sacrificiū Abel id probat? Quid si dicerem Cochlee, disputationem nostram esse de expiatorio sacrificio, te autem proferre exemplum gratulatorij sacrificij: itaq; nihil facere ad propositum? Vide deniq; ne magna afficias iniuria fideles ecclesiæ doctores S. Ambrosium & S. Augustinum, qui haud dubie rationem istam uestram sacrificandi, qua hodie utimini in Romanensi ecclesia, modis damnassent omnibus.

*Sacrificiū
Noë.*

Holocausta, inquis, quæ super extructum altare obrulit Noë, figura fuerunt sacrificij nostri, quod Christus instituit, sicut egregie declarat Rupertus abbas olim Tuicensis super Gen. lib. 4. cap. 27. Quis sit Rupertus ille ignoro: hoc scio sacrificium Noë typum prætulisse sacrificij Iesu Christi. Idq; non ex Ruperto aliquo didici, sed ex S. Paulo apostolo, Moses enim Gene. 8. Noë, inquit, obrulit ex omni pecore & uolucrum mundo holocausta super aram. Oloratusq; est dominus odorem quietis, & dixit, Posthac nō amplius execrabor terram, &c. Paulus uero, Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationem ac uictimam deo, in odorem bonæ fragrantiae. Christus enim oblatuſ est & unica uictima reconciliauit pauperem, adeoq; absoluit fideles in perpetuum, ut iam nō sit amplius offerendum in ecclesia pro peccato.

*Sacrificiū
Melchizedek.*

Rursus Sacrificium Melchizedek, ait, clarissima fuit figura sacrificij nostri, quod ille in pane & uino obrulit. Quid uero si typus hic sacrificio uestro planè nihil respondeat? In Genesi enim 14. cap. legimus Melchizedekū panem & uinum protulisse, ac Abraham quidem & eius militibus pro recreatione ex longo fessis itinere, non deo obrulisse pro peccatorum expiatione. Ipse enim negare non potes, protulit & non obrulit esse legendū. Sed & Iosephus & Chrysostomus xenia exercitui Abraham data exponit per Melchizedekum: imò claritas

ritas contextus non aliud suggerit. Præterea non obtulit in cœna dominus Iesus uel semetipsum uel panem ac uinum deo patri. Obtulit se semel in cruce, in cœna symbola corporis & sanguinis sui nobis reliquit. Neque ea re typum Christi gessit Melchizedek quod panem & uinum obtulit, sed in eo potius quod duntaxat legitur fuisse sacerdos, genus autem & successio eius non legitur. De qua re mox dicemus ex Paulo ad Hebræos 7.

Gene. 22. sacrificat deo Abraham, quem unice dilexit filium Isaac. *Sacrificiū Abrahæ.*
Sed quid hoc facit ad probationem eius quod in Missis corpus domini quotidie sacrificatur? Habemus præterea interpretē apostolum Paulum, ut non sit opus expositore Cochleo. Per fidem, inquit Apostolus, obtulit Abraham Isaac, cum tentaretur et unigenitum obtulit, in quo promissiones acceperat ad quem dictum fuerat, In Isaac uocabitur tibi semen, cum illud secum perpendisset, Deum uel à mortuis excitare posse: unde eum & *ἐν παραβολῇ* in parabolam accepit, siue in similitudine & typo reduxit. Parabola uel typo inquam immolandi Christi, qui tertia die superata morte, exarmato peccato, et deuictio principe huius mundi, reuixit.

Exodi 12. & Numeri 9. præcipitur Iudaico populo agnum inter uesperas immaculatum offerat. Vbi denuo nullo nobis Cochleo opus interprete, cum Ioannes Baptista digito in Christum protenso, clamet, Ecce agnus ille dei qui tollit peccatum mundi. Sed & Petrus agni illius mysteria enarrans, dicat, Redempti estis non auro aut argento, sed pretioso sanguine, uelut agni immaculati & incontaminati Christi. Omnium autem significantissime Paulus, Pascha nostrum, inquit, pro nobis immolatus est Christus. Immolatus est Christus, adeoque semel immolatus est, non immolatur quotidie, nisi oblatio eius non fuerit præstantior oblationibus Aaronicis siue Iudaicis. De quibus Apostolus, Non possunt accedentes perfectos reddere: alioqui nonne desissent offerri? Propterea quod nullam iam habuissent conscientiam peccatorum qui sacrificassent, &c. Nec aliam potest habere significationem iuge agnorum sacrificium, Exod. 29. Numeri 29. Christus enim agnus ille est apud Ioannem in Apocalypsi ab ipsa mundi origine occisus, per cuius cruorem purgantur quotquot ab exordio mundi ad finem usque purgantur. Ideo & Paulus, Iesus Christus heri & hodie, inquit, idem etiam in sæcula.

Ita sacrificium uiruli immaculati Leuit. 4. quemadmodum & uac *Sacrificiū uiruli immaculati.*
cærusæ, Num. 19. significauit Christum innocentem, & omnibus modis purissimum holocaustum pro emundatione peccatorum nostro rum semel in cruce offerendum esse: sicut declarat manifestissime Pau-

Ius in epistola ad Hebræos.

Non ignoro quid mihi hic obiecturus sit Cochleus, Hisce meis sua illa nondum esse eneruata, ne probarint in Missis quotidie offerri corpus Christi. Se enim cum suis, non uarias, non diuersas ponere hostias, sed unam atq; eandē: nec aliam q̃ Christi domini, qui semel quidem sese cruentam deo patri sacrificarit uictimam, nunc autem quotidie incruentā oblatio ac per mysterium in ecclesia offeratur deo patri à sacerdotibus. Caterum hæc sine scripturis & contra scripturas ex seipsis confingunt. Quod enim locos hucusq; per Cochleum recensitos attinet, nil aliud figurant quàm Christum semel offerendum pro peccatis totius mundi: id cum completum sit, consequuta sunt testimonia illa certum finem & hætenus consistunt. Nam remissa sunt peccata credentibus per unicum sacrificium, ut alijs porro aut repetitione huius eiusdem amplius non sit opus. Nam quod Cochleus de suo assuere poterat Corpus Christi per mysterium & hostiam incruentam quotidie offerri pro peccatis, id est, pro expiatione peccatorum tam uiuorum q̃ mortuorum, id suffulcus apostolicis scripturis ita dissoluo, De Expiatorio siue propitiatorio sacrificio nobis sermo est. Diciis enim Missam offerri pro peccatis uiuorum & mortuorum. Nequit autem mysticum & incruentum sacrificium expiare peccatū, quod non nisi sanguine & morte expiatur. Paulus enim, Vbi testamentū est, inquit, mors intercedat necesse est testatoris. Nam testamentum in mortuis ratum est. Item, Absq; sanguinis effusione non fit remissio. Vnde & Ioannes apostolus, Sanguis Iesu Christi filij dei emundat nos ab omni peccato. Si ergo incruenta & mystica hostia est Missa, profecto expiatoria non est, per quam remittuntur uiuis & mortuis peccata. Nam si expiatoria est, cruenta est. Alterū ergo ē duobus eligat sibi Cochleus. Aut fateatur in Missis peccata non remitti, aut cruentam hostiam esse Missam. At si peccata uiuis & mortuis Missæ sacrificio non remittuntur, mentiri sunt Papistæ, qui auditoribus Missæ promiserunt peccatorum remissionem. Si uero cruenta est hostia Missa, denuo imò sæpius mactatur immortalis & in gloria sua regnans dominus. Id qd absurdissimum & à communi sensu alienissimum est. Proinde suo semetipsos gladio iugulant Papistæ, dum glossemata confingunt, quæ repugnantia quadam seipsa subuertunt. Nec facile hic cedam cuiquam nedum Cochleo. Clarissima enim ueritatis lux omnes omnium sophistarum tenebras huic negotio offusas prorsus dispellit. Deinde cessant ibi sacrificia, ubi peccata plene expiata sunt & remissa, dicente Apostolo, Vbi peccatorum est remissio, ibi nō est amplius oblatio pro peccato. In Nouo autem testamento

Missæ oblatio incruenta.

Incruenta hostia non expiat.

testamento ac morte domini Iesu est plenaria omnium peccatorum remissio. Id quod cum prophetis testantur sancti apostoli omnes: ergo in nouo testamento nulla est oblatio pro peccato, sed memoria & recordatio duntaxat semel oblata in cruce sacrificij. Hæc ratiocinatio Apostoli omnia Papistarum de Missæ suæ corporis & sanguinis domini sacrificio pro peccatis glossata ceu malleus conterens petram, dissipat. Dissoluat hanc, si potest, Cochleus, quando ita pugnae cupidus est. Postremo quod dicit quotidie corpus domini per sacerdotes offerri in ecclesia, derogat gloriæ sacerdotij & sacrificij Christi, quem Apostolus conferens cum sacerdotibus Aaronicis, negat omnibus modis immolare aut immolari quotidie. Semel enim obtulit. Et semetipsum quidem obtulit. Nequit enim ab hominibus ullis quantumuis sanctis, nedum ab impuris sacrificari sacerdotibus. Ex unica hostia perfectos effecit in perpetuum fideles. Nolo mihi crederetur, nisi Apostolus eadem sic tradat in 7. 8. 9. & 10. cap. ad Hebræos. Ac nisi iam defint oculi Cochleo, uidet clare quod erret turpiter, & seductur ab Ecclesia, alijsque papismi promachis, qui huiusmodi uerborum præstigijs oculos fascinant simplicium. Nolo urgere causam & argumenta grauius, nolo sordidum errorem exagitare odiosius. Si enim sapit Cochleus, aut alius papistico errore implicitus, qui sibi consultus cupit, herbam præbebit sponte, non mihi, sed apertæ & inuictæ ueritati.

Pergimus ad testimonia ex prophetarum apostolorum & patrum scriptis per Cochleum pro sacrificio Missæ prolata. Dic oro Cochlee, quis prophetarum prædixit aliquando filium dei per sacerdotes in Missis quotidie sacrificandum? Dauidne? At iniuriam facis sanctissimo Dauid de mo & integerrimo regi & uari. Producis locum est Psalmi 39. Sacrificium sacrificio. & oblationem noluisti, corpus autem perfecisti mihi. Sed quid hæc ad Missam uestram? Dicis, Cassiodorum & Augustinum sic exponere. Ego uero non moror ullam hominum expositionem, cum apostolicam interpretationem habeo. Ea legitur apud Apostolum ad Hebr. 10. & ad unicam Christi hostiam semel oblatam se refert. De Cassiodori expositione nihil dico. Nam qualis sit, nescio: cum pauca huius uiderim hæcenus. Augustinum uereor ne non recte intelligas. Nam quæ pro te uident facere hæc opinor sunt, Nos iam hoc tempore sine sacrificio dimissi sumus? Absit. Et mox, Ablata sunt signa promittentia, quia exhibitæ est ueritas promissa. In hoc corpore sumus, huius corporis participes sumus: quod accipimus, nouimus: & qui non nostis, noueritis: & cum didiceritis, non ad iudicium accipiat. Et reliqua. Hæc Augustini sententia clarius illustratur lib. de Ciuit. dei 10.

cap. 4. 5. & 6. in cuius calce legis quę maxime huc pertinent, Hoc est sacrificium Christianorum, ait, multi unum corpus sumus in Christo: quod etiam sacramento altaris noto frequentat ecclesia, ubi ei demonstratur, quod in ea oblatione quam offert, ipsa offeratur. Intelligit Cochleus quān nihil pro ipso faciat Augustinus. In Psal. 49. nihil est quod ei suffragetur, neq; in uerbis Davidis, neq; S. Augustini, qui Enarratione in Psal. 149. Vnde sacerdos, inquit, Christus? quia se pro nobis obtulit. Date sacerdoti quod offerat. Quid inueniret homo quod daret? Mundam uictimam. Quam uictimam? Quid mundum potest offerre peccator? O inique, ô impie, quicquid attuleris immundum est, etsi aliquid immundū pro eo afferendum est. Quare apud te quid offeras, nō inuenies. Quare ex te quod offeras: non delectatur arietibus, nec hircis, nec tauris. Omnia ipsius sunt, etsi nō offeras. Offer ergo illi mundum sacrificium. Sed peccator es, impius es, sed conscientiam inquinatam habes. Poteris fortē aliquid mundum offerre purgatus: sed ut purgeris, aliquid pro te offerendum est. Quid ergo pro te oblaturus es ut munderis? Si munderus es, poteris offerre quod mundum est. Offerat ergo seipsum mundus sacerdos, ut mūdet hoc quod Christus fecit. Nihil mundum inuenit in hominibus quod offerret pro hominibus, seipsum obtulit mundam uictimam, hostiam immaculatam. Felix uictima, uera uictima, munda uictima, hostia immaculata. Non ergo obtulit quod nos illi dedimus: imō hoc obtulit quod à nobis accepit, & mundum obtulit. Carnem enim à nobis accepit, hanc obtulit. Sed unde illam accepit? De utero uirginis Marię, ut mundam offerret pro immūdis, &c. Habet in his magnam discendi occasionem Cochleus, & resipiscendi à noxijs erroribus amplissimam.

Daniel de sacrificio.

Porro ex 9. cap. Danielis palām apparet locos 8. & 12. cap. non exponēdos esse de sacrificio Missę papisticę, sed de abrogatione & conculcatione iugi sacrificij quod offerebatur quidem in templo Hierosolymitano iuxta legem domini: sub Antiocho autem & Tito principe Romano deficiebat. Proinde nihil me mouet Lyrani, quam citas, expositio. Possem si ita liberet maximorum in ecclesia uirorum expositiones pro nostra sententia facientes recensere: uerum satis mihi est quod ipsum sese Daniel explanat, sed & breuitati stu deo. Iterum ergo seduxit te tuus Eccius, qui de hoc Danielis loco magno conatu magnas profundebar nugas dum uiueret. Resipisce quāso mi Cochle, & da gloriam deo, ne propter oppugnatam ueritatem te aliquando puniat iustus dominus.

Malachias de sacrificio Christianorum.

Ad testimonium Malachię, nostri responderunt diligentissime: sed

sed & locus ipse abunde satis per cōtextum semetipsum explicat. Ad dis tantillum tibi temporis & otij nō fuisse reliquum, ut fusius dicta parum commemorare licuerit. Miror autem Cochleæ, an expositio nem quoq; Irenæi & Terulliani uetustissimorum scriptorum ecclesiasticorum promississet, siquidem interpretationem loci Malachię per pares illustratam asserre potuisses. Irenæus certè lib. aduersus hæreses 4. cap. 32. adducens uerba Malachię è cap. 1. mox subiungit, Manifestissime significans per hæc, quoniam prior quidē populus cessauit offerre deo: omni autem loco sacrificiū offertur ei, & hoc purum: nomen autem eius glorificatur in gentibus. Et cap. 33. Incēsa, inquit, Ioannes in Apocalypsi orationes ait esse sanctorum. Et cætera. Elegantissime enim exponit per integrum caput 34. Malachię locum. Terullianus uero contra Martionem lib. 4. illa ipsa prophetæ uerba adducens, In omni loco, ait, sacrificium offeretur nomini meo, & sacrificium mundum, scilicet simplex oratio de conscientia pura. Item lib. 3. contra Martionem propè finem Malachię uerba recitās, Non est uoluntas mea in uobis, &c. In omni loco sacrificium mundū offertur nomini meo. Addit, Glorię scilicet relatio & benedictio, & laus, & hymni. Vides Cochleæ ista omnia pro nobis facere, nihil prorsus pro te. Docemus enim ecclesiam Christi eucharisticam siue confessionis oblationem immolare redemptori domino, cum Cernam sacram celebrat: & hoc futurum prædixit propheta, sicut completum esse & in diem compleri cum sanctis doctoribus, testatur praxis fidelium in ecclesia. Nunquam uero uel somniauit Malachias fore, ut semel oblatum in cruce pro nobis purissimū domini Iesu corpus quotidie impurissimæ sacrificium manus expiatoriam pergerent deo patri immolare hostiam. Vident ergo p̄lectores in hac Cochlei argumentatione uelut in specimine quodam, quomodo papistici doctores scripturas ad sua detorqueant dogmata, aut quomodo ex scripturis deducant quæ non scripta quidem, sed scriptis conformia esse clamitant. Palam enim & cernere & deprehendere licet insynceritatem, atq; utinam non etiam malignitatem istorum hominum: quorum iudicium non tardat, nisi mature conuerantur ad dominum, ueniam petant & agant sincere: id quod ipsis uere & ex animo imprecor.

Vbi autem uentum est ad testimonia Noui testamenti, nulla sigillatim recēset Cochleus, sed relegat ad Rossenses, Eccios, & Pighios, qui nostris permultos obiecerint ex euangelij & epistolis Pauli locos. Ergo remino & ego Cochleum ad scripta beata memoriæ D. Ioan. Oecolampadij, & D. Huldrychi Zuinglij, qui eduis libris abū-

de satis responderunt ad potissima istorum argumenta. Quod enim Cochleus dicit nihildum ad ipsa esse responsum, uel fingit, uel quid dicat nescit.

Postremo iactitat in patribus uerustissimis, quorū aliqui apostolorum fuerint discipuli, multo clariora siue expressiora de sacrificio Missæ extrare testimonia. Quibus ego quidem ne tantillum commoueor. Hactenus enim constat scripturas, omnia quæ ueræ pietatis & uitæ sunt comprehendentes, nihil suffragari sacrificio papistico, proinde nihil ponderis aut authoritatis merito haberet apud fideles, etiam si magna patrum turba affirmaret Missam esse expiatoriā uictimam. Nunc autem nihil huius reperiās apud priscos ecclesiæ doctores, uiderit ergo Cochleus, ne sibi ipsi uana spe turpiter imponat. Ad Clementem, Anacletum, Dionysium & Ignatium nihil respondeo. De libris enim ac epistolis, quæ ipsorum circumferuntur titulo, ualde contraheritur nō immerito, & adhuc sub iudice lis est. De Dionysio nō nescit, opinor, Cochleus, quid eruditi uiri sentiant. Epistolarum quidem Ignatii mentionē facit Eusebius in historia ecclesiastica: sed an illæ quæ hodie circumferuntur ipsæ sint quarum meminit Eusebius, multa sanè scrupulum iniiciunt. Clementis & Anacleti literæ, spiritus, contextu, totoq; orationis habitu, adeoq; ipsa tractatarum rerum materia, quales sint, satis de seipsis testificantur. Neq; ueterum quicquam facile earum meminit. Ad classicios ergo & receptos ecclesiæ doctores uenio, Irenæum, Cyprianum, Ambrosium, Augustinum, &c. quos docuisse Cœnam esse sacrificium, sed confessionis aut gratulatorium sacrificium, nunquam negauimus, sicut & nunc constanter & simpliciter confitemur. Recēui modo huius generis quædam ex Irenæo, quibus hæc ex 34. cap. lib. 4. adijcio De Eucharistiæ sacrificio loquens, Offerimus, inquit, deo non quasi indigenti, sed gratias agentes (obserua hoc) donationi eius, & sanctificantes creaturam. Et post aliquot sententias, Sicut igitur non his indigens, autamen a nobis propter nos fieri uult, ne simus infructuosi: ita ad ipsum uerbum dedit populo præceptum faciendarum oblationum, quamuis nō indigeret eius, ut disceret deo seruire. Sic & ideo nos quoq; offerre uult munus ad altare frequenter sine intermissione. Est ergo altare in cœlis. Illuc enim preces nostræ & oblationes nostræ diriguntur & ad templum, quemadmodum Ioannes in Apocalypsi ait, Et apertum est templum dei & tabernaculum. Ecce enim, inquit, tabernaculum dei, in quo habitabit cum hominibus. Non omnia uerbotim et ad longum recenseo. Sunt enim Irenæi uulgati & in omnium manibus libri: quos qui consulunt, inueniunt bona fide me ea quæ ad institutam

Quomodo
patres no-
minent Eu-
charistiā sa-
crificium.

Institutam disputationem pertinent recensere. Præterea dicta est eucharistia siue Cœna dominica oblatio corporis & sanguinis domini à beatis paribus: non quod iterum sacrificari arbitrentur semel duntaxat in salutem mûdi oblata hostiam, sed quod significet atq; memoria sit semel oblati sacrificij. Huc pertinet illud Cypriani ex 2. lib. epist. 3. Et quia passionis eius mentionē in sacrificijs omnibus facimus, (passio est enim dñi sacrificiū quod offerimus) nihil aliud q̃ quod ille fecit facere debemus. Scriptura enim dicit, Quotiescunque comederitis panem istum, & calicem istum biberitis, mortem domini annuntiabitis quoadusq; ueniat. Quotiescunq; ergo calicem in commemorationē domini & passionis eius offerimus, id quod constat dominum fecisse, faciamus. Eiusdem generis est & illud S. Ambrosij ex Comment. in 1. ad Corinth. 11. cap. Ostendit Paulus Corinthijs mysterium eucharistiæ inter cœnandū celebratum non cœnam esse. Medicina enim spiritalis est, quæ cum reuerentia degustata, purificat sibi deuotum. Memoria enim redemptionis nostræ est, ut redemptoris memores, maiora ab eo consequi mereamur. Quia enim morte domini liberati sumus, huius rei memores in edēdo & potando, carnem & sanguinem quæ pro nobis oblata sunt significamus. Et reliqua. Significatissime autem & manifestissime hoc negotium explanans S. Augustinus Bonifacio episcopo, in hæc uerba scribit in epistola quæ ordine est 23. Sæpe ita loquimur, ut pascha propinquant dicamus crastinam uel perendinam domini passionem, cum ille ante tam multos annos passus sit, nec omnino nisi semel illa passio facta sit. Nempe ipso die dominico dicimus, Hodie dominus resurrexit, cum ex quo resurrexit tot anni transierūt. Cur nemo tam ineptus est, ut nos ita loquētes arguat esse mentitos, nisi quia istos dies secundum illorum quibus hæc gesta sunt, similitudinem nuncupamus, ut dicatur ipse dies qui non est ipse, sed reuolutione temporis similis eius, & dicatur illo die fieri propter sacramenti celebrationem, quod non illo die, sed iam olim factum est? Nōne semel immolatus est Christus in seipso, & tamen in sacramento non solum per omnes paschæ solennitates, sed omni die populis immolatur? nec utiq; mentitur qui interrogatus, eum responderit immolari? Si enim sacramēta quandam similitudinem earum rerum quarum sacramēta sunt, non haberent, omnino sacramēta non essent. Ex hac autem similitudine plerunq; etiam ipsarum rerum nomina accipiunt. Sicut ergo secundum quandam modum sacramentum corporis Christi corpus Christi est, sacramentū sanguinis Christi sanguis Christi est: ita sacramentum fidei fides est. Non potuisset Augustinus pro sententia nostrā,

Improbatur sacrificium.

quæ non nostra, sed totius ecclesiæ catholicæ est, quicquam appositum & idoneum magis, adde & significantius scribere atq; testari. His euici, spero, argumenta Cochlei nihil facere ad probandam rem quam sibi & demonstrandam & confirmandam sumpsit. Nul- lum enim locum, nullum argumentum solidum hactenus produxit, quo probat Cœnam domini sacrificium esse expiatoriũ, quod pro peccatis quotidie offerant sacerdotes, de quo nobis certamen est. Ac miseret me profecto hominis, qui in negotio tanto non alijs inni- titur fulcris: interim tamen in sua illa stulta confidentia sibi placet a deo, ut & se dicat (male nexis illis uinculis suis) constringi & reti- neri in antiqua, ut falso uocat, fide, & à me consensum postulare au- deat. Aut, inquit, mecum approba & consenti, aut certiora q̃ alij se- ctarum duces fecerunt, argumenta propone. Non talem me reperi- es, qualem inquiris Cochlee: non is per gratiã domini sum, qui per uer- suam hominum & scripturarum detorsionem mihi os oblinere, et quouis uento doctrinæ circumferri me sinam: semel acquieui, & o- mnem spem meam fixi in semel duntaxat oblatam domini Iesu re- demptoris mei uictimam, ab ea neminem ulla arte, ullaue uiolentia auellere patiar, ac dominum toto corde precabor, ut animi mei pro- positum confirmet, atq; in gratia & protectione sua me conseruet. Proinde nõ approbo tua Cochlee, imò improbo & improbaui huc usq; argumentis solidis: unde tuum iam fuerit mihi, imò non mihi, sed ueritati consentire: aut dispicere unde tibi pares, sicut polliceba- ris, denos scripturæ locos, quos mihi unicum proferenti de distin- ctione personarum in adoranda trinitate, pro sacrificio Missæ, oppo- nas. His certè plurimum confusus es: at sentis eos nihil habere robo- ris: resipisce itaq; & mecum synceram ueritatem confitere. Quos se- ctarum duces intelligas, planè non curo. Ego nullis sectarum duci- bus obstrictus adhæreo. Christum dominum uerum ducem & ma- gistrum, & quos orbi doctores dedit prophetas & apostolos agno- sco & ueneror. Horum scripta cum sint authentica, nõ possunt non certissima esse argumenta quæ ex ipsis petuntur. Ex ijs itaq; potior ar- gumenta producam, quibus demonstrabo Cœnam domini planè non esse hostiam expiatoriam, sicuti à Papistis impie asseritur.

Demonstratur solis scripturis atq; argumentis, Cœnam non esse sacrificium expiatorium pro uiuis & mortuis. Cap. XXI.

On proferam hic omnia quæ possem testimonia & ar- gumenta, sed possima tantum: neq; hæc exculta plenè, sed adumbrata leuiter. Veritatis enim oratio simplex. Ducã illa ex locis hiscẽ tribus, ex sacerdotio & sacrificio Christi,

Christi, atq; ex institutione Cernæ dominicæ. Ex sacerdotio Christi hæc profluunt.

Completum est sacerdotium priscum, & desierunt siue abrogati sunt sacerdotes Aaronici: Christus modo solus & in æternum sacerdos est, perpetuum habens sacerdotium. Licet enim omnes Christiani sacerdotes sint, iuxta doctrinam apostolicam, alia tamen ratione id intelligit, quàm nos in præsentî de sacerdotio Christi loquamur. Nam propheta Dauid in Psalmo mystico, Iurauit dominus, inquit, & non pœnitebit eum: tu es sacerdos in æternum, secûdum ordinem Melchizedek. Vbi singulorum uerborum emphasis obseruanda est, quod uidelicet iurat dominus, quod non pœnitebit aut mutabit id quod iurauit, quodq; iuramenti summa exponitur & adjicitur talis, Christus est sacerdos secundum ordinem Melchizedek, nimirum in æternum, qui uidelicet perpetuum & non interruptum habet sacerdotium. Opposuit enim propheta ordini Aaronico ordinem Melchizedek: qui in eo est quod Iesus solus siue unicus sacerdos est, nullum habens uel consortem uel participem. Paulus enim ad Hebr. 7. cap. Hic Melchizedek, inquit, rex erat Salem, sacerdos dei altissimi, qui occurrit Abraham reuerenti à cæde regum, & benedixit illi, cui & decimas ex omnibus impertitus est Abraham, qui primum quidem ex interpretatione dicitur rex iustitiæ: deinde uero etiam rex Salem, quod est pacis, sine patre, sine matre, sine genere, nec initium dierum, neq; uitæ finem habens, sed assimilatus filio dei, manet sacerdos in perpetuum. Nam dominus Iesus iustitia & pax nostra est, sine patre iuxta humanitatem, sine matre secundum diuinitatem, *ἀγεννητός*, cuius generis origo non possit explicari. Generationē enim eius, ait etiam propheta, quis enarrabit: neq; initium neq; finem uitæ habet. Nam in principio erat uerbum, &c. Similitudinem ergo habuit filij dei, id est typum prætulit Iesu Christi Melchizedek, qui alioqui parentibus non caruit, genusq; habuit certum: sed non refertur in scripturis, ut inde colligamus qualis sit futurus sacerdos filius dei. De quo idem Apostolus in eodem cap. loquēs & ipsi Aaronicos sacerdotes opponens, Et illi quidem, inquit, plures facti sunt sacerdotes, propterea q; per mortem non sinerentur permanere: at hic quod idem maneat in æternum, (*ἀκατάβατος*) immigrabile uel perpetuum (quod scilicet successionē non transîr ad alium) habet sacerdotium: unde & saluos facere ad plenum potest, qui per ipsum adeunt deum, semper uiuens, ad hoc ut interpellet pro illis. En quid poterat dici clarius? Ecclesia Christi Christum habet sacerdotem, qui habet sacerdotiū immigrabile, quod successionē non transîr ad alium. Neq; successoribus opus

habet. Abrogatum illud & infirmum Aaronis sacerdotium propter mortem sacerdotum, successores habet. At dominus noster, quia semper uiuit, ac plene accedentes absolueri & perficere potest, nō habet successores, non habet consortes, sed solus & unicus manet sacerdos in æternum. Ordo itaq; ille papisticus innumeros constituens infirmitatem habentes & mortales sacerdotes, qui pro peccatis offerant, Iudaicum sacerdotium reuocans, renouat, ordinem Melchizedek obsecrat & adobruit, ipsumq; Iesu Christi sacerdotium conculcat. Semper uiuit & agit in ecclesia Christus, nullis ei opus suffraganeis, nullos agnoscit Christi ecclesia Christi uicarios, &c.

Qualis sacerdos ecclesie. 2 Præterea oportet sacerdotem Christianæ & catholicæ ecclesiæ, iuxta Apostoli uerbum, esse sanctum, innocentem, impollutum, segregatum à peccatoribus, & sublimiorem cælis factū. Porro tales non sunt uel ipsi pontifices summi, nedum sex illa papistica sacrificia: proinde non sunt catholicæ ecclesiæ sacerdotes: solus Christus Iesus cælo est sublimior, segregatus à peccatoribus, innocens & impollutus. Solus ergo ille uerus sacerdos est, sanctificans & purgans omnes in se credentes. Impie autem sibi sumunt atq; usurpant papistici sacri fici quod solius Christi est.

3 Ecclesiæ deniq; catholicæ Christi pontifex aut sacerdos talis sit necesse est, cui non sit quotidie necessarium, quemadmodum Aaronicis, prius pro proprijs peccatis uictimas offerre, deinde pro peccatis populi. At hoc solent sacerdotes papistici. Soli Christo non fuit necessarium primo pro proprijs, deinde pro populi peccatis offerre. Solus ergo manet sacerdos ecclesiæ catholicæ, nec admittit ullos sacerdotij sui consortes.

4 Rursus Apostolus, Lex, inquit, homines constituit sacerdotes habentes infirmitatē: porro sermo iurisiurandi, qui supra aut post legem fuit, filium (constituit) in æternum consummatum (τελειωµένον) id est legitimum & semper idoneum, omnibus numeris absolutum, & cui nihil deest prorsus. Illi enim sacerdotes propter affectus & imbecillitatem humanæ carnis non erant semper idonei, ac multa in eis mediocria nedum summa desiderabantur. Quod & in Papisticis sacerdotibus hæret tenacissime. Manet ergo ecclesiæ Christi solus Christus uerus sacerdos: cuius sacerdotium obscurant, & Iudaicum reuocant, qui infirmitatem habentes, & non semper idoneos ordinant in ecclesia Christi sacerdotes.

5 Iam tanta est sacrificij Noui testamenti dignitas, filius enim dei seipsum offeritur pro peccatis: ut nō possit abs quolibet immolari. Significatissime ergo Paulus, Semeipsum obtulit, inquit, dominus, Et, Christus

flus per spiritum æternum seipsum obtulit immaculatum deo. Rur-
sus, Semel per immolationem sui ipsius apparuit, ut multorum pecca-
ta tolleret. Item, Per semetipsum purgatione facta peccatorum no-
strorum confedit ad dexterā maiestatis in excelsis. Rursus ergo Chri-
sti gloriam impie sibi usurpant sacrifici, dum clamant se offerre deo
patri filium, qui non potuit nisi per semetipsum immolari. Vnde &
in lege præcipiebatur, Nullus homo sit in tentorio constitutionis cū
pontifex ingreditur ad expiandum in sanctuario. &c. Leuit. 16.

Porro constat ipsum Christi adeoq; noui testamenti sacerdotium 6
(postquam semel pro peccatis in terris satisfecit dominus) ē terris in *Sacerdos*
cœlos esse translatum. In dextera enim patris confidens sacerdos no- *ecclesiæ*
ster, semper pro fidelibus in conspectu patris apparet. Cælum nostri *Christus*
sacerdotis templū est. Apostolus enim, Talem habemus pontificem, *calouitur*
inquit, qui confedit ad dexteram throni maiestatis in cœlis, sancto *templo.*
rum administrator ac ueri tabernaculi, quod fixit dominus & nō ho-
mo. Nam si esset in terra, ne sacerdos quidem esset: nunc uero excel-
lentius fortius est ministerium. Et cætera. Nolite ergo cælo detrahe-
re, aut hominibus communicare sacerdotiū, quod totum sibi in cœ-
lis cœli retinet dominus, ac abundantissime res totius ecclesiæ opti-
mus pontifex curat. Non opus est ipsi ullis suffraganeis: ipse oban-
tulat inter candelabra aurea, & tenet in manu sua stellas. Tametsi *Apoc. 1.*
enim hac parte solus fungatur sacerdotio, habet tamen in ecclesia qui
doceant, sacramenta administrent, ac orent: habet ipsam ecclesiam
quæ ipsi gratulatorias offert, adde & cruentas uictimas, cum sangui-
nem fundit pro Christo, qui solus manet sacerdos, cuius oblatione
unica purgantur quotquot purgātur. Hæc ex ratione sacerdotiī Chri-
sti produximus: ex ratione sacrificij hæc conteximus.

Leuit. 16. iubetur Aaron à cœtu filiorum Israël duos accipere hircos 7
eos caprarum pro peccato, quorum alterum sacrificet pro peccato, *De sacrifici-*
sparso sanguine eius septies coram propitiatorio. De altero hircos ita *cio corpo-*
legis, Imponet manum utranq; Aaron super caput hirci uiuentis, & *ris Christi.*
confitebitur super ipsum cunctas iniquitates filiorū Israel, & omnes
transgressiones eorum, omniaq; peccata eorum, ponens scilicet eas
super caput hirci, & amandet eum per manum uiri opportuni siue
tempestiui in desertum. Et feret hircus ille super se omnes iniquitates
illorum in terram separatam, amandabitq; hircum in desertum. Et
mox, Die illo expiabitur pro uobis, ut mundi fiat, & mudi sitis ab
omnibus peccatis uestris coram domino. Et iterum, Sitq; uobis hoc
statutum perpetuum, ut expiet filios Israel ab omni peccato eorum
semel in anno, Nemo autem hæc legens non intelligit mysterium

*Expiandi ra-
tio ethnico-
rum.*

redemptoris nostri Iesu Christi, semel pro expiatione omnium pec-
catorū totius orbis immolati. Certē a posteriore hircō uidentur Gen-
tiles suum illum expiandi ritum mutasse. Nam cum Massilien. la-
boraret peste, unus se ex egenibus offerre solebat annum integrum
alendum publicis cibis & purioribus: postea uerbis uestibusq; sa-
cris ornatus ducebatur per urbem cum execrationibus. Precabantur
enim ut in eum omnia mala ciuitatis incumberet & inciderent, sicq;
proiiceretur in aquam: existimantes unius morte quicquid malo-
rum imminebat ciuitati posse aueri. Ideo enim appellabant huius-
modi homines *peruandis uq; lachrymatis*. Posteriore illo usus est Aposto-
lus in Corinthijs, dum significare uellet, apostolos non minus dete-
stabilis factos, quā sunt illi, qui diris obruti execrationibus pro sa-
lute publica abijciebantur. Talis uideri uolebat & Sinon ille Vergi-
lianus. Sunt qui testentur & Romanis eum fuisse in usu expiandi ri-
tum: unde claret expiatoriam illam ceremoniam late & pluribus in-
notuisse gentibus, quibus malus dæmon imponere & mysteria dei

*Christus fa-
ctus pro no-
bis execra-
tio.*

parricidij, pro ueteri more, uoluit infamare. Vtquē uero id habeat,
certum est dominum nostrum Iesum Christum maledictum pro no-
bis factū, semel omnia mundi peccata in se & suscepisse & sustulisse,
ac sustulisse quidem plenissime, ut nullo alio in posterum sacrificio
neq; huius eiusdē iteratione opus sit. Apostolus enim Paulus, Chri-
stus nos redemit, inquit, ab execratione legis, dum pro nobis factus
est execratio. Scriptum est enim, Execrabilis omnis qui pender in li-
gno. Et iterum, Qui non nouit peccatū, ait, eum fecit pro nobis pec-
catum, ut nos efficeremur iustitia dei per illū. Huc pertinet illud pro-
phetæ, Opprobria opprobrantium tibi, inciderunt in me. Rursus il-
lud ex Isaiā, Vniuersi nos quasi ouis errauimus, quisq; in uiam suam
respexit: dominus autem fecit incurrere in ipsum uniuersorum no-
strum iniquitatem. Ipse infirmitates nostras portauit, & dolores no-
stros ipse baiulauit. Vulneratus est propter transgressionem nostras, &
amittus est propter iniquitates nostras.

- 8 Alterius hirci pro peccato cæsi uel immolati mysterium, disertis
uerbis tractans S. Paulus in epistola ad Hebræos cap. 9. ostēdit Chri-
stum esse uerum ecclesiæ Christianæ siue catholicæ sacerdotem, qui
non hircinum offerat sanguinem, sed propriū, id est uere humanum
sanguinem, idē in plenissimam peccatorum remissionem: quippe
cum sit deus simul uerus & homo uerus. Verba Apostoli hæc sunt,
Christus accedens pontifex futurorum bonorum, per maius & per-
fectius tabernaculum, non manu factum, hoc est, non huius structu-
ræ: neq; per sanguinem hircorum & uulorum, sed per proprium
sanguinem

sanguinem ingressus est semel in sancta, æterna redemptione re-
per- ta. Obserua mihi hic quod ueritas dicit Christum semel oblatum esse,
& illa oblatione æternam reperisse redemptionē, id est quæ semper,
licet unica sit & non iterabilis, effectum habeat in credentibus per-
petuum, ac sanctificet. Nam sequitur, Si sanguis taurorum & hircor-
um & cinis iuuenæ aspergens inquinatos, sanctificat ad carnis pu-
rificationem, quanto magis sanguis Christi, qui per spiritum æternum
seipsum obtulit immaculatum deo, purificabit conscientiam uestram
à mortuis operibus, ad seruendum deo uiuenti? &c.

Idem paulo post per collationem plenius illud legis exponens, 9
quod sacerdos iubeatur semel in anno expiare uniuersum Israel, di- *Semel obla-
tus est Chri-
stus.*
cit, Non in manufacta sancta ingressus est Christus exemplaria ue-
rorum, sed in ipsum cælum, ut appareat nunc in conspectu dei pro
nobis. En habet ecclesia templum sacerdotis sui Christi, cælum: ha-
bet sacerdotem Christum, & sacerdotem quidem non otiosum, sed
maxime operantem. Apparet enim in conspectu patris. Quid autem
dicis de sacrificio? quid sacrificat? quomodo aut quando sacrificat?
Sequitur, Non ut sæpius offerat semetipsum, quemadmodum ponti-
fex ingreditur in sancta singulis annis per sanguinem alienum. En
sacrificium quod ecclesiæ sacerdos offert, Christus est, idem & sacer-
dos est, ac semetipsum sacrificat. Nemo enim tantæ dignitatis est in-
ter mortales, qui possit dei filium immolare: ergo ipse semetipsum
obtulit, ac obtulit quidem semel, non sæpius. Quare semel, & non sæ-
pius? Sequitur, Alioqui oportuisset illum sæpius passum fuisse à con-
dito mūdo. Qualis hæc quæso ratio? Talis omnino, Si Christum sin-
gulis annis sacrificare oportuisset, sicut pontifex quotannis semel sa-
crificauit, certè sæpius illum pati oportuisset. Nam sacrificare & pati
in idem recidunt. Sacrificia enim expiatoria non erant sine morte &
sanguine. At nō potest amplius mori & sanguinem fundere Christus:
ergo non potest amplius sacrificari. Poterat & talis uideri ratio Pau- *Non potest
amplius sa-
crificari
Christus.*
li, Vbi testamentum est, ibi mors testatoris intercedat necesse est. Et, Si
ne sanguinis effusione non fit remissio. Atqui per unicū dominum
Iesum condonantur & expiantur peccata totius orbis: quod uno ore
prophetæ & apostoli testantur: nisi ergo unica sufficeret pro omni-
bus sanctis semel oblata Christi hostia, oportuerat Christum sacrificari,
id est mori sæpius. Nunc autem (sequitur oppositū membrum-
uerum) semel sub cōsummationem sæculorum ad profligationem
peccati, per immolationē sui ipsius, apparuit. Semel oblatum & mor-
tuus est, & in consummatione sæculorum oblatus & mortuus est, ac
unica oblatione seu morte sua peccata orbis plene expiauit atq; pur-

gavit. Iterum autem reperitur quod semetipsum obrulit. De quo dictum est superius. Imò ne quid dubij in ullius hæreret animo, concludit, Et quatenus illud manet homines, ut semel moriantur, post hoc autem iudicium: ita & Christus semel oblatus est, ut multorum peccata tolleretur, iterum autem siue secundo absq; peccato conspiciatur ijs, qui illum expectant in salutem. Vt homo non nisi semel moritur, ita Christus non nisi semel immolatur, & hoc Christi sacrificiū sufficiens est. Tollit enim peccata mūdi. Sed & corpus Christi quod semel oblatum est, consideriam ad dexterā patris, nec iterum descendit ad nos, nisi cum iudicaturus uenerit uiuos & mortuos. Hæc irrefragabiliter euincunt corpus domini Iesu non sacrificari quotidie in Missis. Semel duntaxat immolatum est, ac abunde sufficit ad sanctificationem.

- 10 *Isaias in 53. cap. sic uaticinatur de Sacrificio Christi, Complacuit domino ipsum infirmando sic cōterere, ut ubi posuerit animā suam*
Dominus Iesus uictima pro culpa. (Cochleus) uictimam pro culpa seu hostiam delicti, uideat semen longæ uitæ, & uoluntas domini prospere cedat in manu eius. Et mox, Et cognitione siue scientia sui multitudinē iustificabit iustus seruus meus, quorum iniquitates ipse portabit. Hæc explicans Apostolus, Quoniam in Christo, inquit, bene complacitum est uniuersam plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare cuncta erga se, pacificatis per sanguinem crucis eius per eundem, siue quæ in terra sunt, siue quæ in cœlis. Significantius tamen propheta appellat dominum Iesum Victimam pro culpa. Est autem Aſcham proprie delictum uel expiatio pro delicto, quod oblatio ipsa sustineret debitā delicto execrationem ac pœnam. Nobis quidem debebatur propter peccatum mors, damnatio & execratio: id totum in se suscepit Christus. Sicut et Petrus testatur, Christus semel pro peccatis passus fuit, iustus pro iniustis, ut nos adduceret deo. Et certè reconciliauit nos deo, magnificumq; semen, Christianorum ecclesiam indeptus est, quæ iustificatur & purgatur per cognitionem siue scientiam Christi, id est fidem. Per hanc applicat meritum passionis suæ fidelibus, non per Missas precarias sacrificum. Credit ergo sancta Christi ecclesia unico se Christi sacrificio deo patri esse reconciliatam, atq; adeo perfecte, ut non sit necesse sacrificium illud iterare.

11 *Perpetua Christi hostia omnes hostias expunxit & abrogauit.* Danielis 9. legimus, Septuaginta hebdomades præfinitæ sunt populo tuo & urbi tuæ ad consummandum scelus, & perficiendū peccata, & expiandum iniquitatem, & ad iustitiam sempiternam adducendum, & obſignādum uisionem & prophetas, & ungendum sanctum sanctorum. Cæterum expiata est iniquitas, testibus apostolis, &

& ad iustitiam sempiternam Christus Iesus, in quo satisfactum est omnibus uisionibus & prophetis, ipse est sanctus sanctorum, rex regum, sacerdos sacerdotum, unicus uidelicet ille & perpetuus, qui semel oblatus, semper sufficit ad purgationem. Ideo enim abrogauit omnia sacrificia, quia unicū eius sufficit. Nam in Daniele sequitur, Porro hebdomas una confirmabit fœdus erga multos, & dimidium hebdomadis abrogabit uictimā & oblationem, &c. Sed & in euangelio legimus, quod immolato in ara crucis domino uelum templi scissum sit à summo usque ad imum; & quod dominus iam iam deposurus spiritum, dixerit, *Tetelestai*, Consummatum est, id est perfectissimè litatum est. Paulus enim ad Hebræos 7. dicit Christum sacerdotem esse *à perpetua uictima*, id est, in æternum consummatum, omnibus nimirum numeris absolutū, cui desit nihil. Dominus ergo in cruce testatus est perfectissime iam fuso sanguine, & intercedente morte litatum esse, & perfectissime purgata esse peccata mundi. Habentur autem merito extrema morientium uerba pro oraculis. Cur ergo diffidunt æternæ ueritati, qui quotidie Christum in Missis offerre se clamitant? Si enim consummatum est sacrificium plane, non est iterandum: iterando enim prima uirtus infringitur. Non amplius sacrificant, qui credunt sese semel esse consummatos: sic enim testificatur Paulus. Sacrificia ergo sacrificum pontificiorum certa sunt argumenta, quod ipsum Christi Iesu consummatum sacrificium, quo omnia abrogata sunt desieruntque sacrificia, nondum intellexerunt: aut scintellexerunt, ac nihilominus Christum offerre in Missis pergunt, grauissime contra dominum peccant.

Zacharię 3. ait dominus ad Iosue uel Iesum sacerdotem magnum, 12. Audi quæso Iesu sacerdos magne, tu & proximi tui qui ante te sedēt, *Unica Christi* quoniam uiri sunt portendentes. En ego adduco seruum meum gerens *si hostia ex* mæn. En enim lapis quem posui ante te, super lapidem unum sunt sepius *peccata mundi*. & auferam iniquitatem terræ illius, uno die, &c. Quis autem nesciat sacerdotes Aaronicos ideo dici uiros portendentes, quia summum sacerdotem Christum figurarunt? Apud Ieremiam in 23. cap. Christus dicitur Germen Davidis. Isaïæ 42. cap. appellatur seruus patris. In Davidis & Isaïæ scriptis nuncupatur lapis. In Christum ergo intenti sunt septem, id est omnium oculi, tam ueteris quā noui testamēti fidelium. Hunc lapidem sculpi permisit pater dominus exercituum, dum in crucem suffixus, & lancea uulneratus filius dominus Iesus profudit suum sanguinem, uno illo die terræ iniquitatem auferens. Nam unica pro peccatis oblata uictima sustulit omnia mundi pec-

cata. Huc facit quod Apostolus ad Hebræos 10. cap. dicit, Sanctificati sumus per oblationē corporis Iesu Christi semel peractam. Et iterum, Omnis quidem sacerdos assistit quotidie sacra peragens, & easdem sæpius offerens hostias, quæ nunquam possint auferre peccata. Hic uero pro peccatis una oblata uictima, perpetuò sedet ad dexterā dei, id quod superest expectans, donec reddantur inimici ipsius scabellum pedum eius. Vnica enim oblatione perfectos effecit in perpetuum eos qui sanctificantur. Opponit inter se Paulus quotidie & semel: quod easdem sæpius obrulerunt hostias, & quod Christus unicam obrulit: item quod hæc non poterint auferre peccata, hæc plene perficiat. Vnica est ergo hostia. Quare unica? quia in perpetuum efficax est, ac una omnes purgat, non repetita. Huc præterea pertinet quod locus sacrificij expiatorio unus, & mactationi agni paschalis unus ac certus est designatus Deut. 12. & 16. deniq; quod Rubenitas cōtribules propter aram erectam ad Iordanem Israelitæ graui bello opprimere uolebant, nisi unica expiatoria pergerent esse cōiecti. Locust extat Iosue cap. 22.

Locus sacrificij unus.

Synceritas sacrificij Christi asserita.

Sunt autem ista contra sacrificium corporis Christi in cæna quotidianum grauissima ex lege, prophetis & apostolis testimonia, doctencia interim quanta sit semel oblatae hostiæ Christi dignitas atque uirtus. Asseritur ijs puritas atq; synceritas sacrosancti sacrificij, confutaturq; sacrificium papisticum, quod ualde obscurauit hucusq; clarissimam suauissimamq; hanc lucem nostram, solem uidelicet iustitiæ Christum, qui semel oblatus est, & amplius non offertur: unica enim hostia perfectos effecit in perpetuum eos qui sanctificantur.

13 Augusti. de sacrificio Christi.

His placuit ceu cōronidis & epilogi uice appendere quæ S. Augustinus de sacerdotio et sacrificio disputauit libro de Trinitate 4. cap. 14. ubi indicat sacrificium quod deo debet placere, offerri oportere per sacerdotem sanctum & iustum, sed & sacrificium oportere immaculatum esse quod possit pro mundandis uitiosis offerri: quibus protinus subiungit, Quis tam iustus & sanctus sacerdos, q̄ unus filius dei, qui non opus haberet per sacrificiū suū purgare peccata nec originalia, nec ex humana uita quæ adduntur? Et quid tam congruenter ab hominibus sumeretur quod pro eis offerretur q̄ humana caro? Et quid tam aptum huic immolationi, q̄ caro mortalis? Et quid tam mundum pro mundandis uitis mortalium, q̄ sine ulla contagione carnalis concupiscentiæ caro nata in utero & ex utero uirginali? Et quid tam grate offerri & suscipi posset, q̄ caro sacrificij nostri corpus effectum sacerdotis nostri? Vt quoniam quatuor considerātur in omni sacrificio, Cui offeratur, A quo offerat, Quid offeratur, Pro quibus

bus offeratur, idem ipse unus uerusq; mediator per sacrificium pacis reconcilians nos deo, unum cum illo maneret cui offerebat, unum in se faceret pro quibus offerebat, unus ipse esset qui offerebat, & qd offerebat. Hæc Augustinus. Intelligis lector non nisi unum atq; perpetuum esse & sacerdotem & sacrificium ecclesiæ Iesum Christum: porro itaq; ne recipias sacerdotes papisticos, qui impie Christi gloriam sibi uendicant, quasi pro peccatis nostris sacrificent. Christo redemptori unico & sacerdoti & sacrificio adhære, qui ad plenum saluos facere potest accedentes. Contra hæc non præualebunt, ne ipsæ qui deum inferorum portæ. Nam hæc etiam pertinent innumera alia testimonia apostolorum de reconciliatione, propitiatione & peccatorum remissione parata per unicum sanguinem Christi, ac communicatur nobis per fidem in Christum: sicut docuit Petrus 1. Pet. 1. Paulus Roma. 3. & 4. Ephes. 1. & 2. Coloss. 1. & 2. Ioannes item 1. Ioan. 1. 2. & 4. cap. Redemptori, sacerdoti & sacrificio siue hostiæ ac uictimæ, domino nostro Iesu Christo sit laus & gratiarum actio in sæcula sæculorum, Amen.

Ex Institutione Cœnæ dominicæ hæc paucula colligimus. Certe 14. to constat ex traditione apostolorum Christum se in cœna non sacrificasse, sed in ara crucis: neq; sacrificos instituisse in cœna, qui corpus & sanguinem eius in Missis quotidie immolarent. Vnde ergo habet. *Institutio cœnæ domini* ni. isti quod se pro sacerdotibus uenditant, qui quotidie Christum pro peccatis immolent?

In Cœna dominus fregit panem, diuisit & edere discipulos iussit, 15. sacrificare non iussit. Similiter & poculum inter eos distribuens, bibere iussit omnes. In sacrificijs nos damus & offerimus domino: in cœna autem nos dona dei percipimus, pro quibus agimus gratias.

Præterea, Hoc est corpus meum, inquit, quod pro uobis traditur. 16. Hic calix est sanguis meus, qui pro uobis effunditur. Non autem dicit, Hoc corpus meum & hunc sanguinem meum offeretis. Semel enim oblatum est ab ipso domino in pretium, manetq; effectus semel oblatæ hostiæ in ecclesia, efficax & salutaris omnibus credentibus.

Apud Lucam ait dominus, Hoc est corpus meum quod pro uobis 17. datur. Hoc facite in mei recordationem. Apud Paulum dicit, Hoc poculum nouum testamentum est in meo sanguine. Hoc facite quotiescumq; biberitis in mei commemorationem. Quotiescumq; enim comederitis panem hunc, & de poculo hoc biberitis, mortem domini annunciate donec uenerit. En quid dici poterat planius & plenius de Cœna domini? Dominus iubet nos facere. Quid? Quod ipse facit Christi.

prior. Iubet ergo panem frāgere, & poculū distribuere. Sed in quem finem? In commemorationem traditi pro nobis corporis & sanguinis effusi in cruce pro expiatione peccati. Iubet nos annunciare, prædicare & laudare nomen eius. Ecclesia itaq; Christum in Cœna non sacrificat iterum uel quotidie pro peccatis per ministros, neque ministri ipsum offerunt, sed sacrificij memoriam celebrat, & pro sacrificio semel in cruce peracto agit gratias, gratiasq; illas fideles offert redemptori. His quid poterat dici breuius & simplicius? Cur his simplicibus uerbis & sacrosanctæ ac perspicuæ institutioni domini non credimus & acquiescimus? Cur exoticas quæstiones de sacrificio reali, deq; alienis à pietate rebus multis, clarissimæ luci offundimus? Ergo quibus mens est & iudicium, sensus item pietatis, ueritatem obuiam & simpliciter expansis ulnis excipiunt, pectoribusq; astringunt & retinent ad extremum usq; spiritum. Qui spiritu rotantur uertiginis, & ægrotant circa quæstiones & uerborum pugnas, erroribus subinde magis atq; magis implicantur, tandem uero ad simplicem & coruscantem ueritatem Christi caliginosos comprimunt oculos. Dominus Iesus absterget omnem caliginem ab oculis errantium, ut posito tergiuersationis uelamine, uideant in faciem Christi, intelligentq; uirtutem semel oblata eius uictimæ. Hactenus enim digressus disserui de falso pro peccatis papisticorum sacrificium sacrificio, rursus de uero unico & æterno in ecclesia Christi sacrificio.

Non dicet Cochleus, opinor, se contemptum, & argumenta eius superbo præterita esse silentio. Vider, si oculos habet, omnium uetustissimam nō modo antiquorum patrum, sed sanctorum quoq; apostolorum esse fidem ac doctrinam quam hucusq; professi sumus, quam ille oppugnat, nos autem defendimus. Charitatis & Christiani officij me admonuit, si errare ipsum arbitrer, rectiora doceam petijt: feci quod debui & potui, uideat ille ne pertinacius pergat semel receptum errorem tueri. Vider præterea scripturas omnia docentes, etiam plene tradere sacrificij & sacerdotij Christi ueram rationem. Cesset ergo humana mirari fragmenta, totus conuertatur ad canonicarum literarum studia, quæ uere possunt eruditionem reddere ad salutem per fidem quæ est in Christo Iesu domino nostro.

Respondetur ad Cochlei calumnias de Canonicis ueteris testamenti libris, & unde petenda sit emendata ueteris testamenti lectio. Cap. XXII.

Estat modo pars huius operis postrema, qua polliciti sumus nos responsuros ad criminationes, contumelias, calumnias atq; sutelas Cochlei, quibus ille nos conspuens obruere totos, & toti mūdo inuisos reddere satagit. Spargit

git has per tonum librum. Nolui in ipso disputationis cursu ad ipsa respondere, ne exorbitarem à statu, & lectoris animum onerarem uarietate, ac inuoluerem implicatius. Iam ergo seorsim nō ad singula, sed præcipua aduersarij capita respondebo. Compendio rursus studebo & simplicitati. Multas ille paginas conuijs occupauit, in quo libenter illi cedam. Neq; splendidam reportabit uictoriam, si me superet conuiuendo, modo æqui lectores nostram intelligant innocentiam. Ergo ingenue & libere causam susceptam defendam, ne quis nos aut nostras ecclesias ex calumnijs & contumelijs Cochlei iudicet.

Principio graui nos onerat suspicione, quasi de Canone codicis *De numero sacri perperam iudicem, magistꝝ Iudæorum quàm Christianorum canonicorū sequar doctores.* Nam in libro meo adduxi Iosephum historicum *librorum.*

XXII. ueteris testamenti canonicos libros numerantem: id quod uisio mihi uerit Cochleus, ac ex Augustino & Carthaginiens. consilio III. libros numerat XLIIII. Caterum nolui in libro meo de Canonicis, Ecclesiasticis & Apocryphis ueteris testamēti libris ex professo & ad plenum differere, per occasionem modo Iosephi uerba protuli, ut illis ostenderem quantam perpetuò habuerint sacri libri auctoritatem. Quia uero Cochleus numerum librorum codicis sacri per Iosephum possum, rapit ad calumniam, profiteor me non improbare Iosephi sacrorum librorum catalogum, non quia homo Iudæus ita *Iosephus historicus Iudas.*

Ut iam non dicam quod de Hebraicis nemo rectius aut melius q̃ Hebræi iudicare possunt: & quod illa temporibus apostolorum tradidit Iosephus, cuius iudicium doctissimus & piissimus Cæsareæ Palæstinæ episcopus Eusebius Ecclesiasticæ historiæ non uerius est inferere. Nisi ergo doctores ecclesiarum, & quotquot inter sacrum & prophanum, tanquam ueri sacerdotes dei, XXII. libros, aut eos saltem quos Iosephus recensuit, numerent, peccatum fatebimur. Veru-
tissimus itaq; Melito præcæ & apostolicæ Sardenis ecclesiæ præsul sanctissimus in epistola ad Onesimum, Quoniam quidem frequen- *Melito Sardenis epis-*
ter me rogasti, inquit, pro studio quod habes erga uerbum dei, ut in-
dicem qui sit ordo uel numerus ueteris testamenti uoluminum, po-
stulara libenter impleui, sciens quod sit in te discendi studiū, & quan-
ta fidei deuotio, & quod uitæ desiderio nihil præponas. Scias ergo
perrexisse me usq; ad Orientis locum, ubi prædicationis nostræ cœ-
pit exordium, & ubi gesta sunt illa omnia, quæ leguntur scripta, ibiq;
diligenter de omnibus explorasse, quæ essent ueteris testamenti uo-

lumina. Ibi igitur quæ cum omni inuestigatione comperi hæc sunt, Moſis libri V. Genefis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomium, Tum deinde Ieſu Naue, Iudicum, Ruth, Regnorum libri IIII. Paralipomenon libri II. Pſalmi Dauid, Solomonis Prouerbia, quæ & Sapientia, Eccleſiaſtes, Canica canticorū, Iob. Prophetæ autem, Iſaias, Ieremias, XII. prophetarum liber unus, Daniel, Ezechiel, Ezras, &c. Hæc ad uerbum Aſianus ille Melito, qui Imperatori Romano Antoino Vero apologeticum librum pro noſtra fide luculentiffime ſcriptum, porrexit. Floruit enim circa annum à natiuitate domini 173, ab aſcenſione eius 139, & à morte quidem Ioannis apoſtoli circa annum 37 aut 38.

Origenes.

Origenes quoq; exponēs primum Pſalmū, designat etiam ipſe qui ſic canon ueteris teſtamenti, hoc modo ſcribens, Non eſt ignorandum uiginti & duos eſſe libros in Canone ueteris teſtamenti, ſicut Hebræi tradunt ſecundum numerum elementorum quæ

Hierony.

apud ipſos habetur. Et reliqua. Origenem ſequutus D. Hieronymus in Prologo quem appellauit Galeatum, non plures recenset: nec plures numerat in celebri illa ad Paulinum epiſtola, quæ omnibus fer-

Cyprianus.

mè Biblijs Latinis præfigi conſueuit. Cyprianus item ſiue is Ruſſinus eſt in expoſitione ſymboli ex ſanctorum parum monumentis libros ueteris teſtamenti canonicos non plures numerat quàm Hieronymus.

Conſilium

Laodicen.

Sed & priſcum illud Conſiliū quod ex diuerſis Aſiæ præuincijs celebri epiſcoporum conuentu coijt apud Laodiceam apoſtoli cā eccleſiā, in hæc uerba fanciuit, Nō oportet in eccleſijs libros q̄ ſunt extra canonem legere, niſi canonicos noui & ueteris teſtamenti: quæ autem legi & in authoritatem recipi oporteat hæc ſunt, Genefis, Exodus, Leuiticus, Numeri, Deuteronomiū, Ieſu Naue, Iudicum, Ruth, Regnorum lib. IIII. Paralipomenon II. Ezræ, Liber Pſalmorum numero CL. Prouerbia Solomonis, Eccleſiaſtes, Canica canticorum, Iob, Heſther, XII. prophetarū libri, id eſt, Oſee, Amoz, Ioel, Abdias, Ionas, Micheas, Nahum, Abacuk, Sophonias, Aggeus, Zacharias, Malachias, Iſaias, Ieremias, Ezechiel, Daniel Noui teſtamenti nero, Et reliqua. Produxi hætenus celebres eccleſiæ Chriſti doctores, qui canonem ſacrum non aliter q̄ Iosephus hitoricus contexuerunt.

Auguſti.

Ceſſet ergo Cochleus me Iudaismi ſuſpicionē grauare. Quod Auguſtinus plures numerat è duplici exiſtit cauſſa. Nam quosdam ſigillatim numerat, quos alij coniunctim habent, non diſtinguunt: ueluti quod XII. libros facit ex unico XII. prophetarum libro, ſicut & Laodicen. Cōſiliū fecit. Atqui Stephanus protomartyr in Actis apoſtolicis prophetas XII. unius libri titulo comprehendit. Verum in his nullum eſt periculum. Et quod Eccleſiaſtiſcos libros miſcet canonicis.

niciis. Illos uero ut non contemnimus, reiſcimus atq; dānnamus, ita uidemus eos non paris authoritatis ſemper habitos cum prioribus. Sed de his diſputaui copioſius in Expoſitione mea quā de omnibus ſanctæ Scripturę libris eorumq; præſtantia & dignitate ſuperiore anno edidi.

Deinde ualde exagitat aduerſarius quod lectionem teſtamēti ueris petimus ex ueritate Hebraica. Putat enim omnino manendum eſſe cum translatione antiqua Latina, quā tot ſæculis receptam publice approbauit eccleſia. Sed & doctores, inquit, noſtris unā cum Septuaginta interprebus lōge iuſtius certiusq; tribuitur ſpiritus ſanctus, per quem ſcripſerunt, quā ſi Iudæis aut hæreticis. Præterea de LXX. interpretum authoritate & cellulis Alexandrinis quędā commemorat ex uerſtis paribus. Ad hæc adducit Lutherum, qui conſtanter aſſerat Iudæos annis hucusq; mille quingētis ſacra corrupiſſe Bibliā, quo ipſa Meſſiæ & fidei noſtræ contraria facerent. Ego uero ad iſta ſic reſpondeo. Cōſtat certo ipſum dei filium Ieſum Chriſtum dominum noſtrum eiꝝq; apoſtolos delectos in ſynagogis legem ac prophetas & legiſſe & expoſuiſſe ex ea lingua in qua ſcripta ſunt primis. De domino teſtatur fides euangelica. De Paulo autem ac reliquis apoſtolis teſtantur Acta apoſtolica. Paulus certe inſtitutus à Gamaliele Hieroſolymis, cum Hebræis Hebraice agebat, cum Gentilibus Græce, ſed ita ut ex patria peteret ſcriptura quæ his Græce uidebat. Quid ergo uetat quo minus etiā nos inde lectionis ueritatem petamus, unde dominum ipſum cum apoſtolis petiſſe uidemus? Exat canon apud Gratianum Diſtinctio. 9. petrus ex S. Auguſtino in hæc uerba, Vt ueterum librorum fides de Hebræis uoluminibus examinanda eſt: ita nouorum ueritas Græci ſermonis normam deſiderat. Idem de Doctr. Chriſt. lib. 2. cap. 11. Et Latinæ quidem linguę homines, inquit, quos nunc inſtituēdos ſuſcepimus, & duabus alijs ad ſcripturarum diuinarum cognitionem opus habent, Hebræa ſcilicet & Græca, ut ad exemplaria præcedentia recurratur, ſi quam dubitationem attulerit Latinorum interpretum infinita uarietas. Certè ſanctiſſimus & doctiſſimus ille Cypri epicoſopus Epiphanius in graui cōtra Ariomammas certamine ad Hebraicam conſugit ueritatē, & inde cōſutat aduerſarios. Quia inueniunt, inquit, Dominus creauit me: periculose uelut imaginantes ſomniant ea quę ad nihil commoda ſunt uitæ inferentes, & orbem terrarum turbantes. At Hebraica lingua non ſic habet. Vnde & Aquila dicit, Dominus ꝑoſſedit me. Semper autem hi qui filios generāt dicunt, Poſſedi uel adeptus ſum filium. Sed neq; Aquila uim interpretaus eſt, &c. Et mox, Iu Hebraicæ

*Lectionis
ueritas petenda ex ueritate Hebraica.*

eo dicit, קוּדְּעִי quod est dominus, קוּדְּעִי quod potest dici, Tum instar pulli exclusi me, tum possedit me. Verum exactissime dicitur instar pulli exclusi me. Et reliqua. Feliciter uicit aduersarios Epiphanius præsidio Hebraicæ linguæ: quos alij patres & docti & fideles infelicius & maiore opera oppugnarunt, quia linguæ primitiue destituebantur auxilio. Quantum enim torserunt sese nonnulli circa hunc Solomonis locum? Eat ergo Cochleus & neget lectionis puritatem & ueritatem in certamine potissimum ex ipso Hebraico fonte limpi dissimo esse petendam. Ut ne dicam interim, plurimis modis referre è suis haurias fontibus aliquid, an è qualibuscunq; lacunis. Quid qd quædam ob sermonum idiomata non possunt quidem ita transfundi in alienam linguam, ut eandem lucem, ut natiuam gratiam, ut partem obtineant emphasim. Extrat Clement. lib. 7. Vienn. consilij decretum de constituendis doctoribus, qui linguas aliquot publice doceant, inter quas principem locū obtinet Hebræa. Iam uero certum est uulgarem & receptam Bibliorum editionem non ubiq; congruere cum ueritate Hebraica, nec usq; quaq; cum uersione Græca, imò nec cum Hieronymianis quidem scriptis. Tutissimum ergo fuerit recurrere ad ipsos fontes, & ex ijs certam ac indubitatā petere lectionem. Pluribus nolo his immorari quod D. Erasmus Roterod. super hac re abunde responderit Martino Dorpio, Iacobo Latomo, ac reliquis quibusdam nouis translationibus sese opponentibus.

Libri à Iudæis accepti.

Porro quod adijcitur à Cochleo, Doctoribus Christianorum & LXX. interpretibus certius tribui spiritum sanctum, quàm Iudæis aut hæreticis, manifeste reuincit Cochleum nescire quid dicat, aut de quibus asseueret. Adeo ne stupidos & insanos nos esse putat, ut hæreticis tribuamus spiritum sanctum, adimamus eundem Christianis doctoribus. Ac de Iudæis quidem quibus nam adimar spiritum, miramur. Iudæi fuerunt qui nobis sacra scripserunt Biblia, ac ex spiritu sancto quidem scripserunt. Ergo de Iudæis forte intelligit, qui hodie uiuunt, & Christum blasphemant. Nihil autem negotij cum his nobis intercedit: his non tribuimus spiritū sanctū, hunc non adimimus Christianis doctoribus. Nō tamē possumus libros legis et prophetarum, quos illi nobiscum habent cōmunes reijcere atq; damnare, imò credimus libris Hebraicis: non quia à Iudæis accepimus, sed quia Iudæi acceperunt à sanctis dei prophetis, quibus credimus, non autem blasphemis Iudæis & blasphemis Iudaicis, quas toto corde abominamur. Sententiam uero illorum qui putant in ueteris testamenti libris nihil requirendum ultra LXX. translationem, satis in epistolis & præfationibus ipse refellit Hieronymus: quem ubi debellarit Cochleus,

LXX. interpretes.

Cochleus, ad nos redeat.

Cæterum Iudæi ab annis 1500. Biblia corruerunt, ut Messia & An Iudæi fidei nostræ facerent contraria. Verum quibus argumentis hoc pro- *Biblia cor-
babitur? Quæ hodie extant Bibliorum Hebraica exemplaria, quæ & ruperim.*
nostri in suis sequuti sunt ersionibus, adeo Messia & fidei nostræ non contradicunt, ut pulcherrime consonent, & Iudæos erroris reuincant id quod, si res postulet, euidenti demonstratione ostēdi potest. Quod Rabini aliquot torquent locos & interpretādo simplicitatem luxant, atq; sententias aliquot deprauant, ueritatem & fidem totius codicis non uocat in dubium. Detorserunt hæretici q̄ plurima noui testamenti loca ad blasphemias suas sententias defendendas. Interpolauit Marcion plerq; apostolorum scripta, ideo ne dubitandum est de fide & integritate totius testamenti noui? an ideo dicēdum est hæreticos à 1500. annis falsificasse testamentum nouum, unde nemo illi possit tuto credere? Absit, absit. Quod si semel huc nos abripiat contentio, ut dicere non uereamur Hebraica Biblia esse falsata siue corrupta, quid porro in religione nostra erit integrum? Quis noua nobis Biblia cudet? Et si qui noua orbi obrudere tentent, quis nouis tuto credet, quis facile noua recipiet? Ex quibus pro libris petemus lectio nem certam? Ex Græcis ne? Verum quid respondebimus ei qui dixerit etiam libros Græcos ab hæreticis esse falsatos? Ita uero liberū erit cuilibet in posterum sacrosancta quæq; uocare in dubium, & pro feruore contentionis negare & abijcere quæ nulla ratio iusta & sana, sed mera animi impotentia negare & abijcere iusserit. Quanto rectius & modestius beatus Hierony. iudicauit, qui tametsi nō raro de librorum oscitantia & librorum mendis & deprauatione queratur, nunquam tamen eo effunditur, ut codicem sacrum à Iudæis in detrimentum fidei nostræ dicat esse falsatum. Nam in Comment. ad Isaia lib. 3. Si aliquis dixerit, inquit, Hebræos libros à Iudæis esse falsatos, audiat Origenem, qui in octauo uolumine explanationum Isaia huic respondeat quæstiuncula: quod nunquam dominus & apostoli, qui cætera crimina arguunt in scribis & pharisæis, de hoc crimine quod erat maximū reticuisse. Sin autem dixerint post aduentum domini saluatoris, & prædicationem apostolorum libros Hebræos fuisse falsatos, cachinnum tenere non potero, ut saluator & euangelistæ & apostoli ita testimonia protulerint, ut Iudæi postea falsaturi erant. Hæc Hieronymus. Habuerunt profecto ab annis iam 1500. bibliothecæ Christianorum Hebraica Biblia, & exemplaria non pauca, seruauit item integrum domini bonitas ecclesiæ suæ codicem illum sacrum, qui inde nomen ueritatis obtinuit. Ab omni

bus enim hucusq; appellari meruit Veritas Hebraica, ut falsificatio nobis non sit à Iudæis metuenda. De quibus hæc hætenus.

Varias Bibliorum translationes prodesse non obesse ecclesiæ. Ecclesias item Heluetiorum neq; in nouum neq; falsificatum euangelium esse translatas.

Caput XXIII.

Rætereā multis uerbis ijsq; uirulentis nouas nostrę ætatis multiplicesq; uersiones siue translationes Bibliorum impetit aduersarius, quasi ea permultum deroget ueritati ualdeq; omnes Christi conturbet ecclesias. Verum aliter iudicaret, deq; maximis optimorum uirorum laboribus pronun-

Varias semper in ecclesia Bibliorū translationes fuisse.

ciaret syncrius, si uetustatis & historiarum esset peritior. Translatio- nes em̄ fuisse diuerfas in ecclesia Christi, tum apud Syros tum apud Græcos adde & Latinos, constat manifestissime ex ueterum theolo- gorum monumentis. At eam uarietatem incusauit nemo, doctissimi quiq; plurimū prodesse asseuerare. Neq; extat ullus in orbe liber, in quo describendo, reddendo uertendoq; plura laborarint egregia ingenia q̄ in codice diuinarum scripturarum sancto. Nam ut in præ- senti nihil dicam de Hebræorum interpretibus, de libris Chaldaicis & Arabicis, quorum alicubi meminit S. Hieronymus, an nō magna fuit interpretum uarietas nascente iam ecclesia & Origenis sæculo? Hic certē famosissimos illos codices composuit, in quibus per colum- mellas singulas, è regione separatim collocatas, cuiusq; interpretis opus (quemadmodum apud Eusebium legitur) descripsit: ita ut pri- mo omnium ipsa Hebræa uerba Hebraicis literis poneret, secundo in loco per ordinem Græcis literis è regione Hebræa uerba describe- ret, tertiam Aquilæ editionem subiungeret, quartā Symmachi, quin- tam LXX. interpretum, sextā Theodotionis collocaret. Et propter huiusmodi compositionem exemplaria ipsa nominauit *ἑξάμυρα*, id est sex ordinibus multiplicata conscriptaq;. Post eas uersiones dicuntur fuisse adhuc plures, Quinta uidelicet, Sexta & Septima editio. S. Hieronymi labores in hoc opere tota prædicat ecclesia, qui & in linguā Dalmaicā siue patriam uertit codices sacros. Post Hieronymum tes- tatur Augustinus plurimos in ecclesia scripturarum esse interpretes, Noui testamenti maxime. Nam libro de Doctrina Christi. 2. cap. 12. Qui, inquit, scripturas ex Hebræa lingua in Græcam uerterunt lin- guam, numerari possunt, Latini autem interpretes nullo modo. Ut

Prodest, nō enim cuiq; primis fidei temporibus in manus uenit codex Græcus, obest trans- & aliquātulum facultatis sibi met utriusq; lingue habere uidebatur, lationis ua- ausus est interpretari. Et in cap. 12. libri eiusdem addit, Quæ quidem rietas, res plus adiuuit intelligentiam q̄ impediuit: si modo legentes non sint

fiat negligentes. Nam nonnullas obscuriores sententias plurium co-
dicum sæpe manifestauit inspectio. Hæc ille.

Proinde quod Cochleus ex 1. cap. Isaia quadruplicem interpreta-
tionem: è Psal. 109. septemplex uersionem proferat, non obest eccle-
sia, sed sicut August. indicat, prodest plurimum. Imò ut non nihil gra-
tificer Cochleo, proferam & ego adhuc sexplicè huius eiusdem uer-
sus è Psal. 109. translationē, ut duplo auctiorem interpretationis nu-
merum habeat. Cochleus legit ex uulgari, Ex utero ante luciferum
genui te. LXX. legunt, Ex uentre ante luciferum genui te. Aquila
uerit, Ex utero excitatæ infantia tua tibi ros. Symachus reddit, Ve-
lut diluculo roris iuuentus tua. Theodorion autem transtulit, Ex ute-
ro à matutino iuuentutis tua. Quinta editio habet, Ex utero à matuti-
no tibi ros in iuuentute tua. Sexta editio legit, Ex uentre quærent te
ros iuuentutis tua, &c. Videt Cochleus & ante Hieronymi ætatem
multiplices fuisse in ecclesia uersiones, quas tamen nemo damnauit,
nemo ecclesias conturbare dixit, sicuti hodie tumultuans clamitat cū
suis Coch. Qui his præterea adiicit, nos inter nos ipsos per superbiam
philautiā, inuidiam & æmulationem (dum alter altero doctior uult
uideri) multa diuersitate dissentire. Cæterum ut de aliarum ecclesia-
rum interpreubus meliora q̃ Cochleus prædicat spero, ita de transla-
tionibus nostris, ecclesiæ uidelicet Tigurinae ministris fratribus charis-
simis, & qui ipsi superiore anno Latina uulgarunt Biblia, sancte te-
stari possum ipsos non nisi iuandi studio tantum subiisse laborem.
Imò non pigebit ipsorum ascribere & in hunc meum libellum tras-
ferre sententiam, quam operi Bibliorum his præfixerunt uerbis, Nos
D. Hieronymi exemplo docti, nolumus cum quoquam propter uer-
sionem uel editionem nostrā digladiari, aut imperiosius à quoquam
postulare, nostram ut recipiat, ueterem conspuat. Quibus enim hæc
nostra displicet, ijs manet integra & intacta uetus uulgaris et recepta
illa sua, quam nos hac nostra minime damnamus: etsi interim aper-
te fateamur ipsam non ubiq; & semper cum Hebraica & Græca ue-
ritate congruere. Imò nemini præiudicamus, neq; contemnimus in
hoc uel alio scripti genere ullius pij & docti uiri labores & uigilias,
quin potius probamus omnium sanctorum sanctam & sedulam di-
ligentiam, scientes optimum quenque interpretem, fide optima,
id doni quod cælitus concessit munificus dominus, ad ecclesiarum
proferre utilitatem: quo nomine laudem certè merentur eximiā, non
malignum uituperium, tamen si non omnia ubiq; sint assequuti. Inte-
rim non arbitramur nos assequutos hac editione omnia. Per omnia
enim cum illustrissimo literarum anistite D. Eras. Roterod. consen-

*Qua lege
& qua mo-
destia Ti-
guri edita
Biblia Las-
tina.*

antes, ingenue poscimus, ut quicq[ue] conferat atq[ue] expendant q[uo]d alla-
 tum est, atq[ue] ita dem[um] probent si attingimus scopu[m]: emendent amice, si
 quid ut homines aberrauimus a uia, & minus assequuti sumus q[uo]d se-
 dulo sumus sequuti. A quibus aut[em] id n[on] impetramus, hoc salte[m] donet
 nobis ut credant nos simplici pioq[ue] iuuandi studio quicquid hoc la-
 boris est suscepisse. Quod si parum alicubi succedit, error est non sce-
 lus: & corrigi meremur non damnari. Nil enim magis agnoscimus
 quam nos homines esse, & parum aut nihil scire, praeterq[ue] Iesum &
 hunc crucifixum. Profiteatur ac polliceantur alij quantumuis ingen-
 tia, nos pro nostra tenuitate nihil iactantes profiteamur, semper pa-
 rati discere meliora. Idcirco si quis felicius, doctius & tersius sacra Bi-
 blia post illam nostram interpretationem uerterit ex Hebraeo in Lati-
 num, n[on] inuidebimus, non calumniabimur, sed probabimus potius
 illorum fidem ac diligentiam, domino agentes gratias, qui ecclesiae
 suae fidelia & felicia donat ingenia. Haecenus recensui sententiam
 interpretum nostrae ecclesiae de sua & aliorum uersione, quam omni-
 bus & quibus & bonis lectoribus satisfacere, perq[ue] eandem Cochlei su-
 telam dissolutam arbitror. Quod si ille nihilominus perrexerit pun-
 gere, calumniari, bona instituta inuertere, maledicere, & solito suo
 more grunnire, nihilo maior mihi criminationis eius cura erit q[uam] ra-
 narum palustrium, quod dici solet, odiosum illud suum *Βραχυνή* nosq[ue]
νοή sine fine obstrepentiū. Clamar aduersarius indignissime factum,
 quod recepta consignatio numeri psalmorum a nostris sit mutata, et
 quod Hebraica propria nomina iuxta pronuntiationem & proprie-
 tatem linguae Hebraeae a quibusdam & scribantur & pronuncientur.
 Mirum uero an ipsis etiam prophetis irascatur qui primi sic scripse-
 runt. Sed uidetur delicatulus, imo morosus homo, in pulicis morsu
 Herculem implorare *ἀσπίσανον*. His aut[em] haec obiter adijcimus, Olim
 textores & nautae cementarii & calcearii legebant sacras literas Grae-
 ce & Latine, quarū linguarū erant periti, perinde ut nos linguae Ger-
 manicae. Praeterea concionabantur suae fidei commissis ecclesijs anistites:
 Graeci Graece, Latini Latine, Syri Syriace. Constat enim adhuc beati
 Gregorii suae ecclesiae Latine loquutum esse. Chrysostomus loque-
 batur & praedicabat suae ecclesiae Graece, studiumq[ue] diuinorum uolu-
 minum non semel laicis fideliter commendabat. Studium sacrarum
 literarum laudat beatus Hierony, in feminis, qui & Dalmatica lin-
 gua uertit sacros libros. Id quod ideo moneo, ut habeat responsonē
 Cochleus, si forte hoc nomine etiam irascitur, quod laici hodie sacra
 Biblia in uernacula legūt. Valde enim morosum esse & multis offen-
 di oportet eum, qui propter numerum Psalmorum mutatur & pro-
 pter

Numerus
 Psalmoru[m],
 & nomina
 propria mu-
 tata.

Biblia tras
 lata in ser-
 monem uul-
 garem.

pter nomina Hebraica Hebraice pronuntiata, ita stomachatur, & uelut de peccatis maximis conqueritur.

Illud autem cōumeliæ iniuriæq; genus nobis nec ferendum nec *Nouū euan-*
dissimulandum est, quod diserte dicit Zuinglium & nos fortissimam *gelium non*
Heluciorum gentem in nouum & falsificatum euangelium, quod *prædicatū*
ignorauerunt sancti paues & maiores eorum traduxisse. Capitalem *Helueticæ.*
enim causam actionemq; nobis intendit. Nam iure & merito suo
maximo plectitur capite, qui instrumentū publicum, ab hominibus
quidem confirmatum, falsauit, quid ergo commeruit, qui codicem
euangelij filij dei corrupti? Huc ergo prodi Cochlee, & proba non
quibuslibet, sed solidis, iustis euidentibusq; argumentis, quod semel
in detrimentum, imò exitium uitæ & famæ nostræ coram sancta dei
ecclesia effusiuisi & expuisti. Alioqui enim intelligent omnes, quid
os tuum usq; adeo impurum & petulans mereatur. Nos innocentiam
nostram ita defendimus. Nunquā ciuibus honestissimis, patriæ dul
ciss. prouulimus euangelium nouum, sed uetustissimum illud ante
annos 1410. per sanctissimos euangelistas & apostolos Iesu Christi
proditum ac scriptum, idq; ecclesijs nostræ fidei commissis bona fi
de recitauimus, magnæq; religione exposuimus. Cuius quidem rei
testimonium perhibebit nobis uniuersa Tigurinorū ecclesia. Verum
ignorauerūt hoc, ais, maiores uestri. Ignorauit ecclesia Israelis legem
dei sub Manassis & Amonis imperio, ritibusq; abominādis prophe
tarum templum domini sordebat: sub Iosia demum rege repertum
librum legis in æde dei Helkias sacerdos ad regem deferri curauit,
qui lectum protinus uniuersæ recitari iussit ecclesiæ. An uero noua
erat lex dei quod ea proximo sæculo, id est maioribus non esset reci
tata & cognita? Ita Zuinglius beatæ memoriæ minister Tigurinæ ec
clesiæ, euangelium ecclesiæ, ad quam legitime uocatus erat, ab initio
protinus exposuit, nō nouum, sed uetus illud à sancto Matthæo con
scriptum. Nouam itaq; doctrinā pepulit, ueterem reduxit. Seruatur
hic mos ac ritus in nostra ecclesia, ut non nisi canonici ueteris & no
ui testamēti libri, pro publica concione & in lectionib. sacris reciten
tur & explicentur fidelibus: unde ueterem non nouam doctrinam
tradimus: nec particulas aliquot pro nostra libidine ex ijs decerptas
tradimus, sed integros iusto ordine libros summa cum religione &
diligētia, inuocato dei auxilio, enarramus, singula ad institutionem
& utilitatem ecclesiæ accommodantes. Proinde graui nos iniuria affe
cit Cochleus, neq; unquam quod intendit probabit. Quod aliud *Euangelij*
& grauius quidem illud adiicit Falsificatum, tam falsum est q̃ quod non *falsifica*
falsissimum. Mori enim mallems, q̃ euangelium domino nostro *le- catum.*

su Christo falsare. Multi quidem in nos rabiose scripserunt, sed superat hic omnes. Nemo enim, quod sciam, tam atrox impiegit scelus: ac vindicabit nostram, fac scio, innocentiam dominus, qui nunquā defuit calumniam sustinentibus. Zuinglius pro concionibus publicis atq; in omnibus disputationibus & collationibus, non alio euangelij libro usus est q̄ Græco: nec priuato aliquo, sed maxime publico & impresso. Super sunt uel hodie libri eius omnes, & seruantur in publica ecclesiæ Tigurinæ & Collegij nostri bibliotheca. Ergo si in quam crimen falsificationis sacrosancti euangelij Iesu Christi hæret, uel in Aldo Manutio, uel in Ioan. Frobenio, uel in Thoma Anselmo Badensi, uel in ipso de literis sanctis optime merito D. Francisco Simenio Card. Hispaniensi atq; Toletano archiepiscopo hæret. Horum enim opera, fide & industria habemus Græcanica, quibus hodie utimur, euangelij exemplaria. Cæterū nemo nisi insanus optime meritis illis fidelissimisq; uiris tam atrox crimen impiegit. Norunt enim optimi quicq; uiri quantis sumptibus, quantis uigilijs atq; laboribus sudoribusq; nunq̄ satis laudari illi uiri optima & uertutissima quæq; ex Germaniæ, Galliæ, Italiæ, aliarumq; nationum spectatissimis bibliothecis exemplaria sibi compararunt, ac ad probatissimorum exemplariū fidem sua illa exemplaria typis excuderunt. Illis ergo ipsis & non alijs, illis ipsis quibus etiam aduersarij utuntur, nō ut corruptis aut falsificatis, sed ceu integris & emendatissimis usus est Zuinglius, ijs ipsis utimur & nos hodierna die. Quod translationes fideles.

*Translatio
nes fideles.*

Hierony.

Emserus in

Germanicā

editionem.

Non ignoro quid in uulgarem Noui testamenti translationem Germanicam annotarit Hieronymus Emserus: sed non nescit uicissim Cochleus eam uersionem non esse nostram. Adhuc nescire non possunt qui Germanicam illam uersionem & Emseranam unā cum annotationibus ipsius cum ueritate Græcanica consulerunt, calumnias

mnias esse ferè, quas ille ceu corruptelas et falsificationes persequitur atq; condemnat. Vt non possim mirari satis quorundam in Germania sciolorum imò idiotarum imperitiam audaciam, audacemq; imperitiam, qui cum nondum sibi uel conferendi facultatem Germani In indos
ca cum Latinis, ut nihil dicam interim de Græcis, pararunt, audent eos & tes
tamen pro publicis concionibus coram simplici plebecula cēsuram merarios de
sibi sumere in translationes fidelesq; optimorum uirorum labores, liquet con
ac impudenter clamare, plus q̄ trecentis locis Nouum testamentum cionatores.
ab euangelicis de industria & malitiose esse interpolatum atq; corru
ptum. Itane uero habet res, o imperitissimi & audacissimi mortaliū?
Vnde uobis hoc constat quod tanta cum confidentia pronuntiatis?
Vixdū Latina expedite legere plenēq; intelligere potestis Antronij,
& pronuntio uultis de trāslationis ex aliena lingua. Tamen si Germa
nica editio non per omnia cōgruat cum Latina recepta, ideo tamen
non est corrupta. Tamen si uerbum uerbo non respondeat, sensus ta
men non est adulteratus. Cuperem ab indoctis illis doctis legi ali
quando D. Hieronymi epistolam de optimo interpretandi genere
scriptam ad Pammachium, & reliqua eius de trāslationibus & trans
lationibus iudicia. Tamen si deniq; Emserus aut alius quispiam cla
mitet nouum testamentum ab euangelicis esse falsificatum, ideo ta
men crimen nondum est probatum. Præterea nō omnis mutatio est
falsificatio. Stultum profecto imò ignominiosum est, seipsum sura
sponte alienarum calumniarum interpretem & internuncium inter
ponere, unde cum ignominia probrosissima tibi aliquādo resorben
dum sit quod nunc impudenti cum audacia, & audaci cum temerita
te expuis. Sed de his hætenus, de quibus eruditiores suo loco & tem
pore dabunt: haud dubie pleniora copiosioraq;. Ad Cochleum iam
redeo.

*Neq; uera potissimaue religionis capita per nos impugnari, neq; sepul
tas excitari hæreses.* Caput XXIIII.

Ergit Cochleus criminando quodammodo seipsum su
perare. Iam enim ore pleno stomachum in me exonerās
totumq; sordibus adoperire tentans, in operis sui princi
pio, Si solos, inquit, reprehenderes abusus, qui prælato
rum negligentia, uergente in senium mundo, irreperunt, uitamq;
duntaxat scandalosam, & prauos mores plurimorū ex clero, qui suo
in ecclesia non recte funguntur officio, palam argueres, aut quan
tumuis acriter insectareris, non solum tacitus comprobarem, uerum
etiam publice collaudare non uererer. Quoniam uero præcipua to
tius religionis nostræ capita (quibus labefactis aut subuersis cun-

starum periclitaretur salus animarū) impetis, hostiliterq; oppugnās, non licet mihi ad omnia tacere, &c. Rursus his ne quid absolutū de-
esset contumeliā, adiicit, non iniquā esse piorum aduersus nos que-
relam, nempe sepultas nos hæreses excitare ex inferis. Quid oro desi-
gnare poteram contra deum, cōtra religionem ueram, & contra san-
ctam dei ecclesiam impium & sacrilegū magis? Miror si quid sibi ipsi
in posterum referuauit aduersarij contumeliarum, quas modo in
me non effuderit, Præcipua totius religionis capita impeto, imò &
hostiliter oppugno, sepultas insuper hæreses excito ex inferis. Quid
designare poterā atrocius? Verum ut lector æquus meam intelligat
innocentiam, & aduersarij cernat impotentissimū, ut ne quid dicam
atrocius, criminandi studium, hoc in primis mihi explicet cupio, Cu-
iusnam religionis capita potissima me impetere dicat, Papistica ne,
an Christiana? Si Papistica intelligit, fateor me impugnare quæ non
inter postrema sed prima potius numerantur, uidelicet Primarum Pa-
pæ, Indulgentiarum & sacrorum sacrilegam cauponationem, Simo-
niam, Auaritiam, Libidinem & luxum cleri, Inuocationem creatura-
rum, Cultum mortuorum & idolorum, Missæ sacrificium, & Cœnæ
domini prophanationem, Purgatorij flammās auriuoras, & si quæ
alia sunt salutari euangelio Iesu Christi aduersa. Hæc oppugno, &
oppugnabo, quoad scripturis non fuero meliora doctus. Nam do-
minus dicit in euangelio, Quemcūq; puduerit mei ac meorum ser-
monū in natione hac adultera & peccatrice, pudebit illius & filium
hominis, ubi uenerit in gloria patris sui cum angelis sanctis. Et ite-
rum, Qui non est mecum, contra me est: & qui non colligit mecum,
dispergit. Porro si intelligit potissimos Christianæ fidei articulos, q̄s
nobiscum & Papistæ uerboreneus consentiunt, per ipsum dominum
Iesum, & per aduentum eius in iudicium, oro aduersarium, indicet
mihi quodnam caput fidei catholicæ & orthodoxæ impetiuierim aut
oppugnarim hostiliter unquam? Prima & maxima Christianæ reli-
gionis capita, Symbolo comprehensa sunt apostolorum: quod cum
intimis uisceribus infixū teneam, ore palam & orthodoxe confitear,
& huic cupiam feliciter immori, pro mea item facultate cōcessa à do-
mino alacriter asseram atq; defendam contra omnes hæreses & se-
ctas, quo uultu, quo ue animo damnat me Cochleus impietatis ceu
hostem fidei Christianæ publicum? Libet hic illud Maronis exclama-
re, & ex animo quidem exclamare,

Sed mihi uel tellus optem prius ima dehiscat,
Vel pater omnipotens adigat me fulmine ad umbras
Pallentes umbras Erebi noctemq; profundam,

Ante

Potissima
capita re-
gni papisti-
ci.

Potissimæ
Christianæ
fidei capi-
ta.

Ante fides quam te uiolem.

Libenter amplector, reuerenter exosculor, pro sacrosancto recipio, & catholica obediētia sequor syncera ueteris ecclesiæ symbola, uel à generalibus synodis, uel ab orthodoxis ecclesiæ ministris, ex libris prophetarum & apostolorum condita, Nicenum in primis, Constantinopolitanum deinde, mox Ephesinum, sed & Chalcedonen. quæ recipiunt & quinta & sexta synodus: symbola denique Consilij Toletani primi, Irenæi, Terulliani, Gregorij martyris & episcopi Neocæsariensis, S. Athanasij, S. Cyrilli, S. Damasi, similiaque purioris ecclesiæ iudicia atque testimonia. Ea non modo confessus sum hucusque, imò defendi etiam & tuebor quo hic spiritus hos rexit artus.

Rursus toto corde execror & libero ore condemno ueterum philosophorum, Epicureorum & Stoicorum in primis, omniumque ethnicorum & idololatrarum scripturis damnatam uersaniam, Iudæorum quoque priscas sectas & nouas blasphemias, omnium denique hæreticorum abominanda dogmata, ueluti Cerinthi, Ebionis, Basilidis, Valentini, Martionis, Nouati, Praxeæ, Sabellij, Arii, Aetij, Eunomij, Macedonij, Manichæorum, Nestorij, Donatistarum, Eurychis, Monothelitarum, Pelagianorum, omnium denique illorum quorum deliria sancta dei ecclesia ex scripturis cōdemnauit. Execror tota mente Turcismum Machometisque ter impij & sacrilegi nebulonis & Antichristi furores atque sorditates. Fingis itaque & in tuum nō meum dedecus maximum fingis Cochlee, sepultas me hæreses excitare ex inferis. Neque hærent in me pœnæ, per te mihi frustra intentata, quæ non ini que hæreticis à sacratissimis imperatoribus Gratiano, Valentiniano & Theodosio decretae sunt. Cum hæreticis enim nihil mihi est negotij, tantūdem cum schismaticis & seditiosis: imò his anathema dico. Legem uero siue confessionem fidei D. Iustiniani ad Ioannem Papam, qua tu tentas meam commouere conscientiam, legi iam olim. Nisi uero cæcus & surdus esses Cochlee, uidisses iam olim & audisses me eandē fidem de domino nostro Iesu Christo & salute nostra, quam ibi profitentur Iustinianus & Ioannes me quoque profiteri, & Cyrum patriarcham cum sequacibus suis, de quibus ibi agitur præcipue, damnare. Ergo ad delēdos fucos illos, quibus meretricē tuam ornas, spōgiam hanc mihi nunc sumo & adhibebo semper, Nōs minime totam antiquitatem cum omnibus sanctorum placitis conuel lere, sed hoc potius unum agere, ut quæ temporum uitio corrupta sunt ac dissipata, in antiquum statum redeant: in quibus omnibus tamen Christo nihil derogeretur. Christi enim ius est, ut omnibus præfi deat, omnia uerbo & spiritu suo moderetur, & nullum in hac digni

*Dammatur
omnes hæreses.*

*Non omnis
dammatur
antiquitas.*

rate hominem habeat socium. Nouit qui nihil nescit dominus, nunquam mihi in mentem uenisse sanctos patres qui ante annos 1000. pro asserenda fide Christi, & subuertendis hæresibus sancte & legitime coierunt, suam non Christi quæsiuisse gloriam, quemadmodum me sentire & dicere fingit Cochleus. Nam diuersum manifeste professus sum 14. cap. lib. de autoritate scripturæ. Ac mirari ualde cogor, an sciat cogitæue Cochleus seuera dei iudicia contra conuictiores calumniatoresq; in scripturis pronunciata. Quod si nouit, mirum sane hominem in re periculossima tam esse facilem & prodigum. Si non nouit, cogitaret tamen nõ inutiliter neq; stolide cõsuluisse mortalibus, qui dixerunt, Linguam esse coercendam, ne dum quæ uolumus loquimur, quæ nolumus audire cogamur. Parcimus tamen aduersario permultum, nõ quod hoc ipsi debeamus, sed quod illa in re uinci quæ uincere malumus.

*Quæ reformatione ex
petant Pa-
pistæ.*

Simulat Cochleus sibi admodum displicere abusus ecclesiæ, & prauos plurimorum ex clero mores. Sed facit quod sui generis homines faciunt omnes. Omnes enim clamitant se emendationem ecclesiæ ex petere, interim uero neruos prauæ doctrinæ superstitiosa & impia permulta, contra & circa uerbum dei recepta confirmataq; adeo inficidi nolunt, ut ne attingi quidem sustineant. Nam statuas è templis submoueri nolunt, Missæ prophanationem, inuocationem creaturarum, meriti & operis humani iustificationem, cultum mortuorum, monachorum incolumitatem, Papæ & episcoporum pompam & luxum, & innumera alia quæ cum pietate pugnant salua prorsus & intemerata manere cupiunt. Qualem ergo expetunt emendationem? Talem nimirum, qua regno ipsorum, quæstui, superbiæ & libidini, decedat nihil. Volunt fortassis puluerem, ut ille dicebat, à statuis detergi in templis: uolunt picturas lenonum & meretricium nescio quid referentes pingi porro honestius: uolunt episcopos & sacerdotes uiuere castius, hoc est, ut una atq; altera cõcubina contenti, non rotos alant scortorum greges: uolunt ut monachi iuxta suas regulas uitam instituunt. Nam notæ sunt reformationes istorum hominum ex speciminibus quibusdam iam olim editis. De quibus qui recte iudicant, hoc prouerbij uobis occinunt, Mala quidem thripes, mala rursum ipes. Ego certe non puto ullam in ecclesia ualituram cõcordiam aut reformationem, nisi quæ ad regulam diuini uerbi fuerit composita. Nemo enim mittit uinum nouum in utres ueteres, sicut ipse testatur in euangelio dominus, alioqui rumpet uinum nouum utres, & ipsa effundetur, & utres peribunt. Sed uinum nouum in utres novos mittendum est, ut utraq; conseruentur, &c.

Vera reformatione.

Doctrinam

Doctrinam nostram non esse corruptam, sicut calumniatur Cochleus.

Caput XXV.

Ost hęc summis adnixus uiribus ostendere niritur aduersarius nostram doctrinam esse corruptissimā, ne quid scilicet nobis relinquat integri. Verbū dei, inquit, quod ab apostolis ecclesia traditionibus non scriptis accepit, reſcribitur: & uerbum dei scriptum, aliter docetis, q̃ tot retro sęculis docuerunt patres nostri sancti dei homines. De Traditionibus non scriptis respondi abunde satis: illud repetimus duntaxat, Referre ad apostolos omniū traditionum originem, quibus hactenus oppressa est ecclesia, mera est impostura. Porro iniuria graui nos afficit Cochleus, cum dicit nos uerbum dei scriptū aliter docere uel interpretari, q̃ tot retro sęculis docuerint patres sancti dei homines. Cum enim scriptura non sit humanę interpretationis, sed ex semetipsa & per eius maxime inspirationem, per cuius gratiam nobis prodita est, exponi debeat, ipsam per seipsam, obscuriora utiq; per clariora & pauciora loca per plura, religiosa collatione, excussis deniq; circumstantiis, præcedentibus & consequentibus, & obseruata ubiq; fidei analogia gemināq; charitate dei & proximi, interpretamur. Et hanc interpretationem suppeditant ipsę scripturę, adeoq; ipsam nobis sancti patres tradiderunt. Nam Tertullianus contra Praxeam, Oportet secundum plura, inquit, intelligi pauciora. Hęretici uero paucula ad suam sententiam excerpunt, cętera intueri nolunt, & posteriora aduersus priora suscipiunt. Regula autem omni rei ab initio constituta in prioribus & in posteriora præscribit, utiq; & in paucioribus. Et Augustinus de Doctrina Christiana, Nihil in scriptura ita obscurū est, inquit, quod nō alio loco explicetur manifestius. Vbi ergo aperius ponuntur, ibi discendum est quomodo in locis intelligantur obscuris. Maxime inuestigandum est, utrum propria sit an figurata loquutio quā intelligere conamur. Authores enim nostros tropis esse ufos copiosissime sciunt literati. Erit etiam hoc in obseruationibus scripturarum intelligendarum, ut sciamus alia omnibus communiter præcipi, alia singulis quibusq; generibus personarum. Considerandum item quo quid tempore præceptum sit. Et iterum, Quisquis diuinas scripturas uel quamlibet earum partem intellexisse sibi uidetur, ita ut eo intellectū non ædificet istam geminam charitatem dei & proximi, nondum intellexit. Quisquis uero inde talem sententiam duxerit, ut huic ædificandę charitati sit uilis, nec tamen hoc dixerit, quod ille quem legit eo loco sensisse probabitur, nō periculose fallitur, nec omnino menditur. Hęc Augustini sunt. Verum de ratione explicandi

*Scripturas
sanctas in-
terpretado
non corrū-
pimus.*

scripturas modo differere ad plenum nō instituimus. Qui studio ueritatis tenentur, & cupiunt uere intelligere, an scripturarum sensum nostra interpretatione torqueamus: corrumpamusue, habent unde plene discant. Extant libri nostri, quibus sacras scripturas enarrauimus orthodoxe opinor, non hæretice. Ex quibus illud quoq; intelligunt lectores, nulla nos gignere dogmata noua, sed priscam & synceram Christi & apostolorum doctrinam reparare atq; reuocare pro nostra uirili: aduersarios autem hanc non admodum curare, sed reuera dimicare de splendore, luxu ac uoluptatibus, non de genuino scripturarum sensu.

*Doctrina
nostra de
iustificatio
ne, de fide
& operib.
sincera est.*

Aliud iam profert Cochleus, quo doctrinam nostram corruptionis redarguat. Pessime facitis, inquit, dum populū à bonis operibus abducitis per falsificationem à uobis uerbum Apostoli de iustificatione fidei. Dicitis Paulum ubiq; docere solam fidem iustificare: at Paulus nunquam ita dicit, sed uos falsa huius uocis (Sola) additione deprauatis uerbum & sensum Apostoli. Dic obsecro quare nullus uestrum totannis dignatus aut uisus est hoc crimen falsi, quod uobis publice imputauim diluere ac excusare? &c. Ad hæc tua respōdeo, Pessime profecto res tuæ habent Cochlee, qui sic perfricueris frontē, ut nullius pudeat mendacij, nullius calumniæ, contumeliæ nullius. Nos populum nostræ fidei commissum non abducimus à bonis operibus, sed inuitamus magis, & quantum in nobis est propellimus ad bona opera, non quælibet tamen, sed ea quæ ex fide per charitatem ac secundum uerbum dei fiunt. Testimonium perhibebit hic nobis ecclesia quam docemus. Reforbeat ergo Cochleus quod in nos euomuit. Si qui uero alij irreligiosius loquuntur de fide & operibus, non nobis sed illis imputer qui peccant, neq; suppressis nominibus omnia sub unam Myconum conuoluat, ueluti cum multa iura confundit coquus parum mundus. Interim non pudet nec piget paucis commemorare Cochleo, imò omnibus lectoribus, quod de uera iustificatione docemus nostræ fidei commissam ecclesiam. Docemus hominem Christianum iustificari, id est à peccatis & intentata propter peccata morte æterna absolui, uitæq; hæredem effici æternæ, per unicā Christi mortem, per uictimam inquam & effusionem sanguinis filij dei: adeo ut dicamus Christum proprie nos iustificare, Christum esse nostram iustitiam. Quoniā uero Christus, qui uita est fidelium & salus unica, per fidem inhabitat corda fidelium, & fide siue fiducia uiua apprehenditur gratuita gratia & peccatorum remissio, fidesq; omnia uitæ & salutis Christo & misericordiæ dei tribuit: ideo fidei quoq; secundum scripturas, iustificationem attribuimus. Rursus & per opus fidelium

delium iustificationem proprie non tribuimus, ne uilescat gratia, & euacuetur meritum redemptoris & salutis unicæ Christi, aut homo sibi suisq; tribuat uiribus, quod gratiæ & uirtutis est Christi. Interea non damnamus opera uere bona, non dicimus fidem esse absq; operibus, non docemus uana fidei fiducia niti homines, & nihil boni operis operari, sicuti falsò de nobis prædicant in publicis etiam suis concionibus, quibus hoc unū in uotis & consilijs est nos & nostram doctrinam uulgo & maxime simplicibus reddere inuisam. Non potest fides esse absq; bonis operibus. Sequuntur tamen illa iustificationem. Iustitiam enim iustus operatur. Iustus autem ex fide sua uiuit. Proinde iustificat fides, opera non iustificat, sed à iustificatis fiunt ex officio. Non enim de eorum numero sumus, qui impure & lubricè de iustificatione disputantes, nunc fidei nūc operibus iustificationem tribuunt: item iustificationem operibus & fidei ex æquo partiumuri. Nos omnem gloriam, laudem, uirtutem, iustitiam, uitam redemptori Christo ascribimus. Huius solius sanguine nos ab omnibus peccatis mundatos & hæredes uitæ æternæ factos esse per fidem, clare & absq; uerborum meandris, ex toto corde & ore simplici confitemur. Didicimus hæc ex illustrissimo & selectissimo Christi organo Genitum doctore S. Paulo, qui Ephesijs scribens, absq; uerborum inuolucro leniusq; apertissimo, Erasmus, inquit, natura filij iræ, quemadmodum & ceteri. Sed deus qui diues est in misericordia, propter tantam charitatem suam qua dilexit nos, etiam cum essemus mortui per delicta, conuiuificauit unā cum Christo (per gratiam estis seruati) si multq; cum eo resuscitauit, & simul cum eo sedere fecit inrer cœlestes per Christum Iesum, ut ostenderet in sæculis superuenientibus opulentissimā gratiam suam benignitate erga nos, per Christum Iesum. Gratia enim estis seruati per fidem, idq; nō ex uobis, dei donum est: nō ex operibus, ne quis gloriatur. Nam ipsius sumus opus, cōditi in Christo Iesu ad opera bona, quæ præparauit deus, ut in eis ambularemus. Hæc omnia ad uerbū Pauli sunt. Quod ergo operibus alicubi tribui ut iustificatio, improprie & certa quadam ratione fit. De qua abunde dixi in libello meo seu præfatione ad Con. ment. in euang. Ioannis, in Con. ment. item ad epistolā Pauli ad Romanos cap. 3. . . ad Galatas cap. 2. 3. ad epistolā. item ap. osoli Jacobi cap. 2. Ex quibus illud quoq; parebit nos neq; uerba neq; sensum apostoli deprauare siue falsare. Quod nihilominus rogat cur ad crimen falsi nobis publice obiectum nemo hactenus responderit, minor profecto an mentis prorsus careat, an cum ratione insaniat. Nam non semel à uiris doctis & pñs responsum est ad intentatum falsi crimen: ac uidit & legit

responsiones illas uniuerſa Chriſti eccleſia: ſolus Cochleus nihil uidit, nihil legit, nihil audiuit, nihil dū reſponſum dicit. Tameſi enim nominatim Cochleo, quod ſciam, reſponderit nemo, nemo tamen negare poterit à noſtris fuſſime diſputatum eſſe de ſola fide iuſtificante contra calumniatores. Quod autem Cochleo nemo ſigillatim reſpondit, uereor ne ipſe ſit in culpa. Quid ita, rogas? Memineris Dionis gry.

Doctrinam de pœnitentia iuſtam eſſe. Adijcit hiſ porro nouam contumeliam, Veſtris, ait, de ſola fide iuſtificante importuniſſimis diſputationibus totum pœnitentiæ ſacramentum in ludibrium uenit apud plebes nouarum ſectarum. Sublata enim confeſſione ſecreta, & ſatiſfactione operis, pro contritione ſubornatis uanam de fide præſumptionem, &c. Ita uero Cochleus quæcunq; in buccam ueniunt, in nos expuit. Nos pœnitentiam ſtrenue & legitime docemus in eccleſiis noſtris, unâ cum fide, non illa quidem uana & præſumptuoſa, ſed uera & religioſa, iuxta canonem illum euangelicum, Oportet prædicari in nomine Chriſti pœnitentiam ac remiſſionem peccatorū in omnes gentes. Docemus autem pœnitentiam eſſe fidelem ad deum conuerſionem, qua ex timore dei ſyncero humiliari, peccata noſtra agnoſcimus, uitamq; torâ noſtram immutamus. Proinde confeſſionem peccatorum quæ ſit deo publicam & priuatam, nemo noſtrorum contemnit aut irridet, niſi qui noſtram imò dei doctrinam contemnit. Publica eſt, qua in ſacris cœribus publice peccata deo confitemur. Priuata, qua quiſq; peccata deo quæ commiſit, priuatim & ſecreto confitetur. Aliam nescit doctrina apoſtolica. Simpliciter enim magnus theologus & apoſtolus Ieſu Chriſti, Si dixerimus, inquit, Peccatum non habemus, noſipſos fallimus, & ueritas in nobis non eſt. Si confiteamur peccata noſtra, fidelis eſt & iuſtus, ut remittat nobis peccata noſtra, & emundet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus, Non peccauiſumus, mēdacem facimus eum, & ſermo eius non eſt in nobis. Confeſſionis interim & condonationis fraternæ, cuius meminit beatus apoſtolus Iacobus, non ſumus immemores. Porro ſatiſfactionē quoq; non aliam docemus, quàm acceptam illam traditamq; literis apoſtolicis ac prophetiſis. Vas electionis Paulus, Chriſtus Ieſus, inquit, factus eſt nobis ſapientia à deo, iuſtitiaq; ſanctificatio & redēptio. Huc pertinet integrum caput Iſaig 53. Ad quod alludens primarius ille à petra denominatus apoſtolus Petrus, Ipſe, inquit, peccata noſtra pertulit in corpore ſuo ſuper lignum. Sed adijcit, Quo peccatis mortui, iuſtitia uiueremus: cuius eiufdem uibice ſanari fuiſtis. Proinde innocentia ſtudio ualde diligenter urgemus, iuxta illud, Ecce ſanus factus es, ne poſthac pecces,

Confeſſio.

Satiſfactio

pecces, ne quid deterius tibi contingat. Hæc in omnibus & singulis concionibus nostris, non superuacaneæ aut negligenter, sed serio & summa cum diligentiâ inculcamus, nec pauci illa uere recipiunt. Fingit ergo Cochleus pœnitentiam apud nostros uenisse in ludibrium. Nec agnoscimus nouæ sectæ, qua nos ornat, si dijs placet, appellatio nem. Christiani sumus. Cæterum forum illud Papæ sacrilegum, & nundinationem Romanensem circa pœnitentiam exercitatam publicis in concionibus persequimur & impugnamus uerbo ueritatis: cuius quidem generis sunt confessio auricularis, scrupulosissime omnis generis & speciei peccata per truncum & ramos, per matrem & filias, ac per omnis generis circumstantias sacerdoti enumerans, casus referuati, redemptio peccatorum, indulgètiarum merx, & si quid aliud huius generis est ex Italicis, hoc est Romanensibus, excogitatū Chananæis. Quibus omnibus semel pro semper, quod dici solet, benedictionē conferens beatus Petrus, ad Simonem dixit, Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum dei existimasti pecunijs parari. Non est tibi pars neq; sors in hoc negotio. Cor enim tuū non est rectum coram deo. Act. 8. cap.

A pœnitentia descendit ad Baptismum, sed quia nihil habet quod doctrinæ nostræ de baptismo affricet, miscet nos Anabaptistis. Vestris inquit, intemperijs factum est, ut miseri Anabaptistæ & adultos rebaptizent, ac paruulis baptismum negent, &c. Sic tractamur ab aduersarijs nostris, amice lector, ut quicquid ijs cōtra nos libeat, liceat. Norunt sancti omnes, norunt ecclesiæ nostræ, ac testabuntur, siquidem fuerit necesse, non nostra culpa, non ē nostris intemperijs, sed ex malitia propria & suggestionē diaboli, cōtra puritatem doctrinæ & nostrum ministeriū, exortos esse Anabaptistas. Hos nūquam fouimus, nisi quos Christo sperauimus lucrifacere: nūquam defendimus, sed impugnauius perpetuō, priuatim & publice. Multa quoq; ab illis passi sumus, multas nobis turbas excitarunt, multos nostræ fidei creditos seduxerunt, quos non nisi maximis sudoribus ad ouile Christi posuimus reducere. Nunc uero pro his nostris laboribus hanc à Cochleio gratiam referimus, quod nos non tantum Anabaptistis connumerat, sed illorum, id est seditiosissimæ doctrinæ, & publici cuiusdam furoris, authores facit, quasi ea tempestas ex nobis ecclesiæ sit exorta. Sed cum Apostolo dicimus, E nobis egressi sunt, sed nō erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis, permāssissent utiq; nobiscum. Verum ut manifesti fierent quod non sint omnes ex nobis, 1. Ioan. 2.

Præterea nobis, id est doctrinæ nostræ, imputat quod in ecclesijs nostris eucharistiā nemo ad salutem, omnes autem ad iudicium in-

Anabaptista.

Doctrina de Cena domini in corrupta.

digne percipiant. Sed unde nobis hic cordium scrutator? E cælo opus
 nor delapsus. Vnde trismacarios heros? Ex insulis nimirum fortuna-
 tis. Nos præteritis quæstionibus de hoc sacro spinosis & sophisticis,
 orthodoxa docemus ecclesiam nostram, quæ uidelicet ab ipso domi-
 no & apostolis eius tradita accepimus. Nec sine fide & charitate, o-
 perante diuina gratia, recipit ea fidelis ecclesia: quomodo itaq; ad iu-
 dicium omnes, nemo ad salutem domini cœnam percipit? Abutun-
 tur, inquis, sacramento unitatis & fraternæ communionis ac dilectio-
 nis, permanentes interim pertinaciter in schismate & hæresi sua, con-
 tra unitatem ecclesiæ, atq; in odio contra Papam, episcopos, clerum,
 &c. Fatemur sanè Cœnam domini esse sacramentum unionis com-
 munionisue, sed fidelium, non infidelium, aut fidelium cum infide-
 libus. Negamus autem nos ac nostros discessisse ab unitate ecclesiæ
 catholicæ ueritatem colentis: negamus nos hære in ulla hæresi aut
 schismate ullo. Quod uero improbamus, imò & odio prosequimur
 abusus, superstitionem, falsa dogmata, cauponationem sacramento-
 rum, luxum & auaritiâ Papæ & cleri, non ex ullo personæ, sed sce-
 ris odio, adeoq; ex præcepto domini facimus. Propheta enim, An nō
 domine odissem inimicos tuos, inquit, & meipsum excruciarē, cum
 tibi resistunt? Imò consummato odio illos persequor, mihiq; erū ho-
 stes. Apostolus quoq; Sitis odio prosequentes, ait, quod malum est,
 adhærentes ei quod bonum est. Recte itaq; hac in re nostri faciunt,
 non peccant: imò apostolus Paulus in priore ad Corinthios uenit fi-
 deles communicare cum infidelibus. Fidelium autem nomen non
 merentur clerici, qui colunt idola, propagant falsam doctrinam, &
 euangelij prædicationem iustam ferro & igni persequuntur.

Cernit lector Cochlei tela in nos uibrata, planè betacea, & argu-
 menta quibus nostram doctrinam corruptionis redarguere uoluit,
 calumnijs, cōrumelijs & ineptijs instructiora esse q̃ sanis rationibus,
 ut planè nolens uolēs dicere cogar, authorem operis tam tardi, elum-
 bis, affectati & animalis, reuera Cochleam esse illam terrigenam, tar-
 digradam, domiportam, sanguine cassam. Nosti haud dubie lector,
 uersiculos, qui sunt de testudine apud Tullium, ex Pacuio,

Quadrupes, tardigrada, agrestis, humilis, aspera,

Capite breui, ceruice anguina, aspectu truci,

Euiscerata, inanima, cum animali sono.

Non mihi irascamr Cochleus, sed suis ineptijs, quæ illa mihi uel re-
 nitenti extorsērunt.

Ritus ecclesie apostolicos & salutare à nobis neq; abiectos neq; corruptos esse. Caput XXVI.

Escendit à doctrina ad ritus, nouaq; accusatione instituta, Oprimas & antiquissimas, ait, traditiones, quas ecclesia 1500. annis in publico usu & perpetua consuetudine habuit, abiicitis, & nouas subornatis, non è scripturis, sed ex proprijs capitum uestrorum figmentis deductas. Ad huc modum queritur aduersarius. Cæterum rhetorice, non arithmetice uerū est, quod proposuit Cochleus. Hyperbole enim rhetorica qualem cunq; fucum inducit falsæ supputationi, ne talis uideatur, qualis reuera est. At calculus, de ritibus per nostros submotis, subductis, nunquā eum attinget quem commemorauit numerum, annos uidelicet 1500. Et sunt ferè omnes papistæ hyperbolici magis q̃ calculatores, quoties uerustatem suarum traditionum suorumq; rituum iactādo apud simplices commemorant. Certè apostolica ecclesia omne studium impendens doctrinæ euangelicæ, puræ uitæ, & precibus synceris, pauculos opido habuit ritus, nec alios q̃ ab ipsis domini apostolis per scripturā traditos. Hos autem neq; corrupimus, neq; abiēcimus, sed modicus etiam hodie tenētes, religiose custodimus: id quod praxis & religiosa ecclesiæ nostræ obseruatio testatur. Scio quid Cochleus & alij superstitionum errorumq; patroni proferant ex Clemente & alijs quibusdam scriptoribus, quos ferè temporibus æquant apostolicis. Verum dixi aliās de authoribus & libris illis, dubiam esse ipsorum authoritatem. Iam si probatissima foret, cōstat ramen scripturam apostolicam omnia uerę pietatis continentem, omnium rerum in ecclesia gerendarum regulam esse, non pontifices Romanos, Clementes aut Anacletos: qui si ueri fuerunt apostolorum discipuli, nihil uariarūt, haud dubie, uel in doctrina, uel in ritibus ab apostolis. Quod uero clamat aduersarius nouas consuetudines nos non è scripturis, sed ex proprijs capitum nostrorum figmentis deducere, falsum est. Ex scripturis enim petita sunt quæ circa Baptismum, Cœnam domini, Publicos & sacros cœtus, circa ordinationem ministrorum, catechizandi rationem, matrimonij consecrationem, &c. obseruamus.

Verum audiamus quos ritus ueteres ab annis 1500. receptos ab ecclesia, nos abiēcisse dicat aduersarius. Valde exagitat quod baptismo nostro non adhibemus oleum, sal, spiritum, & exorcismos. Cæterum in paruis libris tragædias mouere, tale est, quasi personam Herculis & cothurnos aptare infantibus uelis. Satis enim cōstat uirorum sanctissimum Ioannem unā cum apostolis domini Iesu, qui uerustissimum & integerrimum baptizandi ritum, & seruauerunt ipsi, & nobis

Ritus apostolica ecclesie pauculi.

Ritus circa baptismum.

tradiderunt, illis rebus nunquam esse usos. Quis autem neget ipsos perfectissime baptizasse? Recte ergo & plene, nimirum more apostolico & uetustissimo baptizant ecclesiarum nostrarum ministri, tamen illis non utantur, quibus apostolos non fuisse usos certissimum est.

Ritus circa cenam domini.

Circa ritum Eucharistiæ consecrandæ, inquit, & sumendæ, sacratissimas pariter & antiquissimas ceremonias rejicitis, quibus per uniuersum orbem in Missa usi sunt catholici sacerdotes, & nouas, irreliciosas petulantia excogitatis, unusquisque secundum caput suum. Quid audio Cochlee? Vesterne missandi ritus, quo utimini hodie, durauit in ecclesia annis 1500? Ergone apostoli celebrarunt Missas? Assueverant hoc magna constantia papizantes omnes. Interea legitur apud scriptores ipsorum quid ad ritum Missæ quisque pontificum de suo attulerit, ritumque missandi auxerit: quorum postremi, imò ne primi quidem ad numerum annorum illorum perungunt, quem isti proferunt. Oportebat sanè mendaces esse memores, ne ipsis tandem eueniat quod nugoni isti lepido, qui iactare solebat in conuiuijs, celebres se peregrinando urbes lustrasse 50. atque in singulis earum exegisse sesquiannum: dumque rogaretur, quorum iam ætatis suæ annum ageret, responderetque nondum quadragesimum, protinus reuocabatur res ab auditoribus ad calculum, deprehendebaturque nugonem illum 35. annos priusquam in lucem esset editus, peregrinādo perlustrasse urbes. Ita certe, ubi res reuocata fuerit ad calculū, uobis quoque eueniet. Si enim per Missam receptum hodie uulgareque sacrificandi ritum intelligitis, cum dicitis Missam celebratam ab apostolis ante annos 1500. clara & expedita supputatione deprehendetur multis annis celebratam antequam naram. Si uero loquimini de Cœna domini siue de fractione panis, cuius meminerunt euangelistæ & apostoli in scripturis, negare non potestis, ritibus illis quibus hodie utimini, illos caruisse prorsus: imò fateri cogemini eos qui ritum illum apostolicum sequitur, apostolicum & uetustissimum tenere ritum: recētiorem autem sequi, qui posterius conditum receperunt: adeoque nos retinere uetera, uos autem usurpare & tueri recentiora.

Ritus Missæ Romanæ non ab omnibus receptus & usurpatus ecclesijs.

Illud quoque falsissimum est quod dicitis Missam frequentari per totum terrarū orbem à catholicis sacerdotibus. Nam manifestissimum est Romanū ritum, eum maxime qui hodie in usu est, & de quo certatur, nunquam fuisse receptum ab omnibus et singulis per orbem terrarū ecclesijs. Præterea certissimum est ecclesias in ritibus istis externis circa cenam, uel recipiendis uel seruandis multa usas esse libertate. Intelligere hoc, siquidē uoluisset, potuisset uel ex ipso Gregorio Papa & Augustino Anglorum episcopo: quorum hic, Cum una sit si-

des,

des, inquit, cur sunt ecclesiarum diuersæ consuetudines: & aliter consuetudo Missarū in sancta Romana ecclesia, atq; aliter in Galliarum ecclesijs tenetur. Ille uero respondet, Nouit fraternitas tua Romanæ ecclesiæ consuetudinem, in qua se meminit nutritam, quā ualde amabilem te habeat. Sed mihi placet, ut siue in Romana, siue in Galliarum, siue in qualibet ecclesia aliquid inuenisti, quod plus omnipotenti deo possit placere, solcite eligas in Anglorum ecclesia, quæ ad huc ad fidem noua est institutione, præcipua quæ de multis ecclesijs colligere potuisti, infundas. Non enim pro locis res, sed pro bonis rebus loca amanda sunt. Ex singulis ergo quibusq; ecclesijs, quæ pia, quæ religiosa, quæ recta sunt elige, & hæc quasi in fasciculo collecta, apud Anglorum mentes in consuetudinē depone. Constat ergo uel Gregorij sæculo non omnes ecclesias unum atq; eundem illum Romanæ ecclesiæ ritum circa Cœnam domini in usu ac consuetudine habuisse. Constat suam tum quoq; ecclesijs libertatem, in huiusmodi ritibus atq; externis, mansisse illæsam: neq; Romanum episcopum suæ ecclesiæ ritum omnibus obruisse ecclesijs reliquis. Eam libertatem qui hodie reparatam, assertam atq; reductam cupiunt, laudem non uituperiū merentur. Cochleus itaq; ex arena necit funiculum, & umbram fumi celebrat.

Infanos putat Cochleus omnes, qui Missam abrogant, & noui testamenti sacrificium esse negant. Cum autem in locum abrogatæ Missæ substituamus Cœnam domini, & sacrificium domini Iesu unum cum & æternū summa fide & diligentia inculcemus ecclesiæ, quam item ad sacrificandum deo spirituales & deo placitas hostias adhortamur, fidelisq; ecclesia ueritatem illam apostolicā religiose recipiat ac sese & omnia sua Christo redēptori offerat, infanus planē uidetur aduersarius, qui innocētes & religiosos Christi seruos non cessat calumnijs & contumelijs persequi.

Non potest peccatum uestrum, inquit, ulla ratione defendi aut ex *Non scitis* cusari, quod Tiguri & Bernæ tam impie grassati estis contra externū *tum esse Ti* dei cultum, &c. Laudem uero eximiam indeptus est sanctissimus *Iu guri & Ber* dæ rex Iosias, qui cultum illum dei, falsò sic appellatū, stirpiris exci- *næ in exte* dit. Verbum enim & præscriptionem dei sequutus, deum meruit ha- *nū dei cul* bere patronum. Ita sanctus clarissimarum urbium Tiguri & Bernæ *tum,* senatus, obsequens & fidelis populus, nullum dei cultum syncerum sed superstitionem meram excindens, illum habet patronum, qui dixit, Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cœlestis, eradicabitur. Nam nihil sublatum, nihil est excisum, nisi quod pater iussit cœlestis, hoc est, quod uel citra salutis & pietatis ueræ detrimentum

potuit tolli è medio: uel propter præceptum dei, propter superstitionem atq; scandalum debuit excindi funditus. Cesset ergo sibilare & stridere Cochleus. Cesset eximijs clarissimarum urbium magistratibus detrahere, & cauillando, calumniando & conuitiando uirtutes ipsorum obscurare. Dominus enim laudar in uerbo suo idolorum extirpationem: nemo nisi malæ fidei serui uituperant, quibus uidelicet superstitio & adinuentio humana plus adlubescit q̃ uera religio & præceptum siue uerbum dei. Hæc obiter ad obiectionem de sublati ritibus uetustis, deq; subuerso dei, ut Cochleus ait, cultu externo, hætenus respondimus.

Ecclesiam Christi nos non conscindere in sectas, neq; unquam descuiſſe ab ecclesia Christi catholica, & quæ nos retineant quo minus ad unitatem Romanæ ecclesie redeamus. Cap. XXVII.

Is quamquam acerbissimis contumelijs in nos effusus largissime, nondum tamen exartatus aduersarius, audet & hæc in nos exonerare. Populum dei ex uno ouili, in diuersa sectarum agmina, dispergitis, contra manifestum Christi mandatum euangelicum, Non uocemini magistri, quia magister uester unus est Christus. Item, Fiet unum ouile, & unus pastor. Atqui suo more agit aduersarius. Nos ut in dogmatibus horremus hæreses, ita in unitate ecclesiæ catholicæ schismata abominamur. Ideo gregem domini nostri Iesu Christi nō dispergimus in diuersa sectarum agmina, sed dispersum discētumq; in diuersissima innumeratq; sectarum & doctrinarū auia reducimus in uiam rectam, atq; in ouile Christi unicum, in catholicæ ecclesiæ societatem, & ad unicum pastorem Christum dominum, deniq; ad unicum & certissimū doctrinæ genus, ad unum dei filium omnia referens.

Papistica doctrina discipulis in seculis uariis.

Quale autem fuerit & adhuc uigear doctrinæ genus apud Papistas, quot deniq; sint sectarum fraternitatū regularumq; discrimina, quàm discissa & pluribus impartita simplicium fideliumq; corda, in hūc usq; diem, nemo nescit, nisi qui quid sit papatus, monachismus, creaturarum inuocatio & cultus, nescit. Docent pro publicis concionibus à Papa consecrati & missi, Papam esse uniuersalis ecclesiæ caput, Christi uicarium, qui potestatem habeat in cælo & in terra, & in purgatorio sub terra, & proinde obediētes ecclesiæ Romanæ filios, purgari à peccatis per indulgētijs plenarias, per Missas quotidianas, per opera pœnitentiæ satisfactoria, per merita item ceremoniarū clerici, sed & per interuentum & inuocationem diuorum. Ea autem doctrina non colligitur ad unicum totius ecclesiæ præfidiū dominum Iesum, ecclesia, sed dispergitur magis in agmina sectarum & formarum

rum mille. Alius enim ad limina cursitans apostolorum, Beatissimod si dijs placet, pedes exoculari, indulgentias redimere ac mercari, & a pœna ac culpa cupit absolui. Alius in desertū, nescio quo, proropens, inserit se sodalizio alicui monachorum (quorum tam diuersa sunt instituta uitę, quā diuersi & monstrosi habitus) noua uero diuo aut monacho alicui nuncupans, & uelut nouo quodam baptismo sese retingēs, quasi parum aut nihil sit semel in baptismo nomen dedisse Christo uniuersorū domino. Alius sibi hunc diuum, alius sibi alium colendum sumit, per cuius fauorem, gratiam atq; interuentum saluetur. Alius per Missarum sacrificia, & frater nitatum merita ad cælum peruenire contendit. Est qui se totum addicit idololatricis peregrinationibus, & nescio quibus alijs superstitionibus, quod reliquum est rubiginis, purgatorij flammis sese expurgaturum (iuuantibus interim sacrificijs inferias & anniuersaria celebrantibus) sperans. Iudicet ex his lector cordatus, quis a puritate & simplicitate ueteris & apostolicę doctrinę, adeoq; ab unitate catholicę ecclesię defecerit, quis nam uarias inducat sectas, quis diuidat & dispergat ecclesiam, quis deniq; scindat fideiū simplicia corda. De hoc schismate grauissimo uaticinans dominus Iesus in euangelio secundum Matthęum, dicit, Si quis uobis dixerit, Ecce hic Christus aut illic, ne credatis. Exorientur enim pseudochristi & pseudoprophetę, & edēt signa magna atq; prodigia, ita ut in errorem inducantur, si fieri possint, etiam electi. Ecce, prędixi uobis. Si ergo dixerint uobis, Ecce in deserto est, ne exeat: ecce in penetralibus, ne credatis. Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & relucet usq; in Occidentem, ita erit aduentus filij hominis. Vbi cunq; enim fuerit cadauer, illic congregabūtur aquilę. Proinde nos, *Euāgelica doctrina re* qui ab aduersarijs cōtumeliosissime hæretici appellamur & schisma *doctrina re* tici, hac Christi doctrina, ueteri utiq; non noua, cōfirmati, dispersum *colligimus* domini gregem recolligere in unitatē doctrinę & sanctissimę unitatē fidei *unitatē fidei* tatis, ad unicū pastorem atq; marum nostrarum Christum, satagen *& societate* tes, prædicamus, unam modo esse sanctam catholicam ecclesiam, san *us ecclesiā* ctorum communionem, cuius caput sit Christus, nō Papa, Christus inquam præsens, non absens, ecclesię, unde nullius egeat uicarij. In hoc Christo uero deo & homine, saluatore mundi & domino uniuersorum, docemus omnes thesauros sapientię & scientię reconditos, omnem deniq; plenitudinem inhabitare, de cuius plenitudine accipiant omnes. Non enim aliud nomen datum est hominibus, in quo oporteat saluos fieri, nisi nomen IESV CHRISTI. Suademus ergo omnibus nostrę fidei creditis hominibus, ne in ullo alio quærant salutem, iustitiam, absolutionem, uitam, Vnicū Christum has

bere omnia uitæ & salutis, unicum sufficere omnibus credentibus: Docemus huius merito seruari quorūq; seruant: hunc suos credentes plenissime absolueri à pœna & à culpa, huius uon Papæ pedes exo sculari, & Christū non Papā in spiritu & ueritate adorari oportere. Docemus item ad regulā & institutionē euāgelij filij dei omnem hominum uitam esse informandam: Christo uorum in baptismo nuncupatum fideliter & pie esse persoluendum: hunc colendum puritate fidei, charitatis, spei ac innocentia: hunc esse in omnibus inuocandum: huic omnia bona accepta referri oportere: hunc esse intercessorem & sacerdotem apud patrem in cœlis unicum: huius solius sacrificio & uictima perfici sanctos in perpetuum: per hūc omnes credentes effici fratres filios dei & concius sanctorum, &c. Sic inquam recolligimus palantes oues ad pastorem Christum, sic redintegramus discissa corda, sic ad unicum fontem omnis gratiæ, ad ipsam patris sapientiam aberrantes reducimus, cuius solius uocem audire, & ab ipso totos ceu unico uitæ præsidio bonorumq; omnium thesauro opulentissimo dependere iubemus. Itaq; non sumus schismatici, non diuidimus ecclesiam, sed in Christo per fidem & charitatem ceu glutinum tenacissimum, unitatem & fidei & ecclesiæ conseruare omnibus modis studemus. In te potius ac tuis hæret cœlus, quod nobis affricare uoluisti Cochlee. Vos populū dei ex uno ouili Christi in diuersa festarum agmina dispergitis, contra manifestū Christi mandatū euangelicum, Nō uocemini magistri, quia magister uester unus est Christus. Item, Fiet unum ouile & unus pastor. Respice ergo amice mi Cochlee, abiice spes tuas uanas, & nihil aliud q̃ bullas: recollige dispersum cor, ueni in catholicam sanctorum ecclesiam, recipe simplicem fidei doctrinam, complectere Christum, agnosce te in Christo, ut in summa & compendio summi boni, à patre omnia uitæ ac salutis accepisse, ac uiue in æternum nobiscum.

Quid reit-
neat in uni-
tate catho-
lica eccle-
siae.

Inter alia uerbis recenses S. Augustini, quæ retineant te in societate catholica ecclesiæ. Cæterum illa ipsa quæ S. Augustinū nunc reitauerunt, me nunc quoq; & omnes fideles in societate catholica reitauerunt ecclesiæ. Neq; enim recessi unquam ex eius consortio: licet ab ecclesiæ Romanæ superstitionibus, doctrinis prauis & abusibus recesserim atq; recedam. Recenses episcoporum Romanorū ferē XL. successionem. At ne cum his quidem male mihi conuenit: qui si reuiscerent, & Pontifices Romanos, quibus hodie dicuntur gubernacula mandata ecclesiæ, cernerent, nunquam agnoscerent, scilicet pro successoribus. Sæpe aliās testatus sum me non damnare omnem antiquitatē, & omnes ecclesiæ Romanæ antistites, atq; adeo ne ipsam quidem

quidem ueterem Romanam ecclesiam. Addis, Si tenuit in sede Petri & Romana ecclesia successio sacerdotum uix bene XL. quāto iustius, obsecro, nos tenere debet in eadem sede & ecclesia, tam longa & numerosa pontificum, ex certa serie, successio. Nam ad nostra hæc usq; tempora numerare uere possumus plures quā 230. Fateor sanè ad Gregorium usq; magnum, & post eum aliquot fuisse pontifices, & doctos & sanctos uiros, quorum pietas merito collaudatur in ecclesia sanctorum, & cum quibus non male cōuenit omnibus bonis. Sed addo, maiorem numerum, inter postremos maxime, impios, sacrilegos, crudeles & spurcos fuisse nebulones, omnis religionis & pietatis hostes, ueluti decebat magni Antichristi mēbra longe decenissima: cum quibus nemo pius, nemo Christum amans, ullum cupit habere consortium: ad quos nulla nos posse referri successione gaudeamus, ne uidelicet cum ipsis parum Christiani uideamur.

Et cum hæc ita habere nemo sit qui nesciat, miratur tamen aduersarius cur non redeamus in gremium sacræ Romanæ ecclesiæ. Siquidem, Quid tener uos, inquit, quo minus ad ecclesiæ Romanæ unitatem & obedientiā redeatis? Visne dicam? Paucis sanè explicaro, Retinet nos Romanæ sedis impietas superstitioq;, & quod illis rebus caret, quæ commendabilem reddiderunt aliquando priscam illam: retinet corrupta eius doctrina, factorum nundinatio & prophanatio, *Quid retineat quomā nus redeamus ad unitatem Romanæ ecclesiæ, si.* Simonia sacrilega, ueritatis item persecutio grauis, pertinax impietatis & fœdissimorum errorum defensio, uita deniq; pernitere nescia, nihilq; habens Christianismi, sed Epicureismi plurimum, id est mores illorum spurci, fœdi, crudeles, atroces, abominabiles. Habes quid nos retineat, quo minus ad Romanæ ecclesiæ, quæ hodie regnat, unitatem & obedientiam redeamus. Merito autem nobis exprobrares defectionis crimen, si salua adhuc puritate doctrinæ Christi, morum tantum corruptione offensi, renuntiata ecclesiæ societate, transissemus in partes nouas. Sed cum palam sit in sede illa pestilentia, ut summam conscclerationē, ita non tantum corruptam doctrinam, sed sanæ etiam doctrinæ euangelicæ ter sacrilegam regnare damnationem, quid nobis discessionis ab ecclesia Christi crimen obijcitur? Non essemus membra ecclesiæ Christi catholicæ & orthodoxæ, nisi ab illis seiungeremur, qui ut turpissime contra leges Christi uiuunt, Simoniam turpissime exercent, ita Christi doctrinam hæreseos condemnāt, & crudelissime persequuntur. Nec scio an uspiam gentium dominatio fuerit, quæ in sanctos exquisitiore inquisierit uigilantia, & auiduerit in deprehēsos festinantiis & crudelius, quā Papa coniurati. Simul enim atq; audiunt aliquem habere librum No-

ui testamenti nuper translaturum, aut mussitasse aliquid cōtra ipsorum impietatem, tyrannidem, effrenemq; libidinem, euestigio rapitur ad carceres, proutinus & in ignē conijcitur, totusq; à terra aufertur. Alio- qui scias nos non usq; adeo esse morosos, qui ob morum dumtaxat, graua licet, uita, scin. lenda putemus ecclesiæ unitatem. Rursus non usq; adeo stolidi et ignaui sumus, qui propter hypocrisim & speciem sanctimonie quamuis, uel propter suauia uerba & promissiones am- plissimas, facile sinamus nobis à quoquam acceptam à Christi gra- tia extorqueri libertatem fidei, puritatem. Simulet licet pontifex, si- mulent cum Cardinalibus Episcopi & prælati, sese de Reformatio- ne competenti, ut uocant, per generale Consilium, consulturos, mo- do nos positis nostris doctrinis & ritibus prius redeamus ad obedi- entiam sedis: nos tamen non aperiemus lapis illis grauissimis, ouil- lum & pastorale quiddam sibi sumentibus, ouilia Christi, non prœ- demus semel concessam nobis à principe pastorum & ecclesiæ Chri- sto, ueritatem & libertatem. Dominus adsit nobis perpetuo, & libe- ret nos à malo.

Tigurinorum ecclesiam ueram esse Christi ecclesiam, & de antiquitate eius primisq; doctoribus. Cap. XXVIII.

*Series &
successio sa-
cerdotum.*

Interrogat iterum Cochleus, Quæ est apud uos longa series, aut certa successio sacerdotum, in fide sibi per om- nia consentientium? Respondeo, dominum Iesum & a- postolos non potuisse successiones sacerdotum longas indicare. Caiaphas & Annas arrogabant hic sibi omnia: nihilomi- nus colligebant deo patri, per uerbum ueritatis, ecclesiam. Similitudi- ne quadam doctrinæ morumq; æqualitate poterant prophetas & sa- cerdotes pro se priscos adducere. Ita uero, licet peccatores simus, pro nobis tamen ueteres ecclesiarum antistites possumus allegare iuxta similitudinem fidei & doctrinæ sanæ. Quinimò pastorum principis filijq; dei discipuli & ministri sumus. Intramus enim per ostium in ouile ouium, non ut macemus, sed ut pascamus. Neq; cupimus, qd modo diximus, successione nos referre ad illos, qui nec doctrinæ syn- ceritate, nec uitæ innocentia, uel mediocrem laudem meruerunt. Sed quid laudem dico? cum nunquam possint seipsos à corruptissimæ do- ctrinæ uitæq; spurcissimæ macula expurgare. Certissimum & infal- libile successionis in ecclesia Christi legitimæ, uerorumq; pastorum

*Vera Christi signum est, synceritas doctrinæ. Nam à fructibus, ait dominus, agno-
sti ecclesiæ scietis eos. Certissima ueræ Christi ecclesiæ signa hæc sunt, si uera &
signa. syncera fide perseveret in doctrina apostolorum: in usu & exercitio
sacra-*

sacramentorum sancto & legitimo: in precibus synceris perpetuisq;
& in communicatione, charitatis uidelicet, pace longanimitatē patien-
tia. Has enim sanctæ ueræq; Christi ecclesiæ notas certas & infallibi-
les designauit beatus Lucas euāgelista in actibus apostolorum. Sed
& Lactantius scriptor uetustissimus Institut. lib. 5. cap. 30. Sola, inquit,
catholica ecclesia est quæ uerum cultum retinet. Hic est fons uerita-
tis, hoc est domicilium fidei, hoc templum dei: quo si quis non intra-
uerit, uel à quo si quis exiuerit, à spe uitæ ac salutis æternæ alienus est.
Sed quia etiam hæretici suam catholicam ecclesiam esse putant, scien-
dum est illam esse ueram, in qua est religio, confessio & pœnitentia,
quæ peccata & uulnera, quibus est subiecta imbecillitas carnis, salu-
briter curat. Hæc Lactantius. Cum autem hæc omnia & singula in
Tigurinorum ecclesia, per gratiam dei, inueniantur, certum est hanc
uerā esse Christi ecclesiam, licet nulla certa & longa serie possit enu-
merare sacerdotum successionem.

Verum pergit hanc aduersarius omnibus dotibus spoliata, nu- *Dotes eccle-*
dam & consulam impiorum ludibrijs obijcere. Rogat enim, Quis *suarū Chris-*
apud uos ordo? quæ authoritas? quæ obedientia? quæ disciplina? qua *sua.*
lis conuersatio? &c. Ordo apud nos legitimus est, & satis pulchre di-
gestus. Authoritas adest iusta, & bonis omnibus reuerēda. Obedien-
tia item fidelis et sancta. Disciplina quoq; Christiana. Hęc omnia ex
uerbo dei petita, per uerbum conseruantur, & omnem uirtutem &
gloriam suam ex uerbo dei habet. Quod si aduersario ex uita & con-
uersatione iudicium fieri placeat, legem hanc non recusamus. Qua-
lescunq; enim simus, gloriari tamen nobis meliori iure licet, quàm
ijs quos aduersarius beatissimos sanctissimosq; prædicat. Verum no-
lymus de rebus nostris splendidius differere. Norunt quibus res no-
stræ non incognitæ sunt, & qui uerum fateri uolunt, neq; irreligio-
sos & carnales nos esse, sicuti criminatur aduersarius, neq; episcopos
& presbyteros nouo apud nos more creati, sed prisco uereq; aposto-
lico. Atqui oportebat Cochleum, siquidem uere ab Antichristo ad
Christum conuerri uolebat, non ministros spectare, sed ipsum domi-
num: non fragilitatem humanam, sed uerbi et ueritatis inuictam uir-
tutem. In nobis adeoq; in omnibus hominibus, licet fidelibus, sem- *Vnde acce-*
per quod culpari queat, inueniet: in Christo domino, quem prædica *perit reli-*
mus, & cui credimus, ad quem deniq; omnes attrahimus, omnia sunt *gionē ex fia-*
inculcata, summeq; perfecta. Hunc unice spectet, in hunc se totum *dem Chris-*
conijciat Cochleus, siquidem uere saluari desiderat. *fianam Ti-*

Tandē uero, Vnde, inquit, accepistis uos & maiores uestri fidem *gurina ecc-*
& agnitionem Christi, doctrinam, obseruationes, & ceremonias re- *clesia.*

ligionis Christianæ, nisi à sede apostolica & Romana ecclesia? Ita tamen quidem sentis Cochlee, aliud uero tibi referam. Antequàm ulla essent celebrata consilia generalia, antequàm inuentum esset illud, quod hodie regnat in Romana ecclesia, doctrinæ & ceremoniarum genus: antequàm salutareretur Romanus episcopus, generalis siue uniuersalis omnium ecclesiarum pastor, caput ecclesiæ militantis, & uicarius Christi Iesu, Tigurina ecclesia fidem & religionem Christi receperat, eratq; uera & legitima Christi Iesu ecclesia, fundata uerbo ueritatis, non ullis consiliorum hominumue placitis. Verus enim narratio est Aegyptios homines, Thebæ legionis socios, Felicem, Regulam, & Exuperantium, fideles Christi præcones, imperantibus imò sauientibus Diocletiano & Maximiano Augustis, circa annum domini CCC. superatis Alpibus, per agrum Claronensem, uenisse Tigurum, Tigurinisque hominibus, tum quidē ex institutione & traditione maiorum suorum, idololatriæ & gentilismum colētib; ueram religionem, fidem & salutem in Christo prædicasse, prædicationemq; sub Derio proconsule siue præfecto castru ueteris Tigurini, sanguine fusso, per martyrium fortiter confirmasse. Tigurina ergo ecclesia originem fidei Christianæ & religionis ueræ, siquidem ad loca & homines referre oportebat, non ad Papam, non ad Romam, sed ad S. Marcum euangelistam, qui primus Aegyptiis euangelium prædicauit, & ad Alexandrinam Aegypti Thebaidosq; primariam ecclesiam, imò ad ipsam Hierosolymitanam, unde primum Marcus prodijt legatus domini Iesu (siquidem numeratur ab Epiphanio inter LXX. domini discipulos) referet. A martyrum autem saluari prædicatione & martyrio fuisse Tiguri ecclesiam Christi, & eam non defecisse, id maxime arguit, qd circa annum dñi 503. imperante Anastasio Augusto, Dux militū Sueuiæ Rupertus, regis Francorū Lodouici magni, quem Clodouē pulchrum cognominant, & consanguineus & minister, Tiguri fidelium cœtum reperit, cui & ecclesiam (templū puto) cōstrui, & eum in parochiam siue parochiā recolligi curauit. Durauit ea institutio salutaris ad ætatem usq; Caroli magni, annos nimirum 208. Carolus uero circa annum domini 810. consilio episcopi sui Theodori, parochiam Tigurinæ ecclesiæ ueuissimam, mutauit in Præposituram Canonicoꝝ collegium: quod tamen in sequentibus aliquot sæculis agro Tigurino uiros dedit & pios & doctos, qui uerbo ueritatis & sacramentorum administratione inservierunt sanctæ dei ecclesiæ. Omnes enim & singuli præposituræ Tigurinae canonici prædicabant tunc quidem & sacramenta administrabant, ex quo pastoralis fungentes officio, donec sub Bercholdo Zaringensi

tingens duce & rectore Burgundia, pastori siue plebano certo, & e canonis delecto, pastoralis demandaretur cura. Id quod sero quidē factum constat, anno nimirum domini 1187. quemadmodum in diplomatis & instrumentis ecclesie nostrae uetustissimis continetur. Ea nesciuit haud dubie Cochleus, legit autem in Chronicis atq; historijs Clementem quendam, qui & Vuillibrordus appellatus est, à Sergio Papa per Heluetios missum ad Fresones prædicarum Christi euangelium. Legit fortassis Bonifacium, etiam Vunnifridum dictum, à Gregorio 2. Papa ordinatum, & cum mādatis certis (sicut utriusq; testantur epistolæ) missum ad Germanos, quibus Christum prædica rit, quos ad religionē Christianā à paganismo conuerterit, primusq; Moguntie federit archiepiscopus, nomen deniq; Apostoli Germano rum meruerit. Atq; huc facit qd mox adijcit Cochleus, Romanamq; sedem sic inducit loquentem, Fuerūt maiores uestri plus minus 800. annis mihi obedientes & subditi. Totidem enim anni ab ætate Bonifacij hucusq; numerantur. Nam certo constat Bonifacium hunc à Papa Gregorio missum esse in Germaniam anno domini 720. Placissimum itaq; est Tigurinam ecclesiam recepisse & retinuisse Christum dominum & religionem Christianam annis 420. priusquam hic Vunnifridus ueniret in Germaniam ac Germanos conuerteret ad Christum, atq; utinam non etiam ad Papam. Cuius quidem rei non modica uestigia reperiuntur in Gregorij & Bonifacij epistolis. Certē Tigurina ecclesia semper, etiam à Pontificibus Romanis, numerata est inter primas ac uetustissimas Christi ecclesias. Possemus super hac re proferre diploma Ioan. 22. Pontificis. Sed hec hætenus. Plura ubi necessitas postularit dabimus.

Quod post hæc per dialogismon inducit aduersarius Romanam ecclesiam cum nostra imò cum Germanicis ecclesijs omnibus expulstantem atq; dicentem, Quid habetis de Christo & eius euangelio quod à me non accepistis? Ego, nō Græcia, non Antiochia, non Alexandria, non Hierosolyma uos genui: ad meam, nō ad orientalium patriarchales sedes, omni iure pertinetis. A mea non ab illorum sedibus episcopos accepistis. Quicumq; aliunde subintrant, non pastores & episcopi, sed fures sunt & latrones, &c. euincit miserum imò temerarium hominem magna iudicii inopia et maiori affectuum morbo laborare. Zacharias propheta cecinit longe aliud carmen, dicens, In die illa effluent aquæ uiuæ de Hierusalem, dimidium earum ad mare anterior, dimidium uero earum ad mare posterior, eruntq; tam in ætate q̄ in hyeme. Eruntq; dominus rex super omnem terram. In illo die erit dominus unus, & nomen eius unum. Præcinit & Micheas

*Germani à
paganismo
conuersi ad
Christianis
mum.*

*Hierosoly
ma non Ro
ma mater
omnium ec
clesiarum.*

in hæc uerba, Futurum est postremis diebus, ut mons domus domini præparetur in uertice montium, eleueturq; ipse supra colles, confluantq; ad eum populi. Tum ibunt gentes multe & dicent, Agite ascendamus in montem domini, & ad domum dei iacob: is nos uias suas docebit, ut in semitis eius ambulemus. Quoniam lex è Zion egredietur, & uerbum domini de Hierusalem. Hierosolymorum ergo ecclesia, si ulli debetur ulla prærogatiua, deferenda est ea gloria, quam turpissimus adulator Cochleus, corruptissimæ Romanorum tribuit ecclesiæ. Quinimò edisserat mihi Cochleus, unde primitiua Romanorum ecclesia euangelium Christi acceperit: Nõne à Hierosolymorum ecclesia? Cur itaq; suppressa & conculcata hac solâ iam cupit regnare Româ? Multo iustius nostra. poterit ecclesia iurgari & exornare cum Romana, non prisca illa, sed nouitia & defestrice. Ego ab Alexandrina & Hierosolymitana Christi ecclesia per fideles ministros & sanctos dei martyres acceperam synceram Christi doctrinam & fidem: uerum hanc tu mihi per temporum successionem artibus subduxisti, & corruptam supposuisti doctrinam, unâ cum confusissima ceremoniarum turba. Misisti legatos, qui loculos pauperum expilando euacuauerunt, diuites autem & potentiores muneribus corruerunt, qui deniq; bella concinnauerunt, & ciuium hauserunt sanguinem. Cum martyrum & primorum euangelij præconum tuba resonaret, adhorrabatur optimus quisq; proximū suum, iuxta illud prophetæ, clamitans, Age ascendamus in montem domini, & ad domum dei iacob, is nos uias suas docebit, &c. Vbi uero classicum apud nos cecinit legatio Pontificis, diuersum planè euenit. Querebatur S. Bernardus sua ætate, hoc est ante annos 400. ex toto orbe Romam confluere ambitiosos, auaros, Simoniacos, sacrilegos, concubinaros, incestuosos, et huius generis reliqua monstra, ut apostolica autoritate uel obtinerent honores ecclesiasticos, uel consequutos retinerent: fraudem, circumuentionem & uiolentiam inualuisse. Clamat plenâ esse ambitiosis ecclesiam, nec esse qui magis exhorreat flagitia perpetrare, quàm latrones in spelūcâ cum spolia uiatorum distribuunt. Quis autem nesciat hodie omnia in deterius prolapsa, longe esse abominabiliora? Quod itaq; defecimus à nouitia illa impietatis, superstitionis, errorum & scelerum refertissima Romanorum ecclesia, uera pietate & fide coacti fecimus. Recurrimus autem ad uetera: cumq; mera barbaries & impietas hodie Hierosolymorū & Romanorum urbem occupet, ut nulla spes sit inde posse peti ueterem & synceram doctrinam & rituum formulam, scripta reuocauimus apostolorum: cumq; ad ipsa nostrâ reformauerimus ecclesiam, libere & sancte nobis

his gloriari licet nostram nos doctrinam, nostros nos ritus sacros, non ab ipso Pontifice Romano, neq; ab urbe Romana, sed ab apostolis adeoq; ab ipso Christo domino sapiētia patris, & omnium ecclesiarum summo principe, habere. Intrauimus ergo per ostium in ouile ouium: tu qui per Simoniacum Papam & aliunde uis in ouile domini irrepere, adde & irrumpere: uide ne furibus & laironibus, quibus nos coniungere uoluisti, annumereris.

Quæ sit facies, quæ corruptio ecclesiæ Papisticæ, ac quo ordine, quo modo, quibusue ex causis reformatio Tigurinæ ecclesiæ capta atq; perfectæ sit. Caput XXIX.

Aec ut perspiciantur plenius & cognoscatur certius, paucis & per compendium adumbrabo quo ordine, quo modo, quibusue ex causis reformatio ecclesiæ Tigurinæ capta sit atq; perfectæ: quo simul elucescat ecclesiæ nostram nihil egisse hic temere contra uerbum æterni dei, neq; nos peccasse contra leges imperiales, neq; loci ordinarium superbe præteritum atq; contempnunt, neq; ullis æquis legibus, uti obijcit aduersarius, repugnatum esse, nisi imperiales leges recte facere prohibeant, ipsamq; pietatem proscribant. At si hoc faciant, quis nesciat tum maxime illud Petri dictum ualere, Oportet deo magis obedire q̃ hominibus?

Ac præstat initio paucula repetere, atq; commemorare qualis ante captam reformationem fuerit generalis ecclesiarum status papisticarum, qualis ratio atq; facies. Hinc enim colliget æquus & pius lector, non nisi grauissimas ob causas captam esse reformationem, imò necessitatem publicam, salutem communem, & pietatem uere Christianam compulisse ecclesiam nostram ad eam, quæ recepta est, reformationem. Doctrina enim euangelij sincera & scripturarum canonicarum legitima & religiosa expositio, quæ primas merito tenet in ecclesia Christi, præ alijs corrupta in ecclesijs papisticis, uel prorsus iacuit neglecta, uel spinosis peregrinisq; obruta questionibus, hominumq; argutijs & traditionibus, clarum ac narium fulgorem ecclesiæ reddere non potuit. Nam in publicis ad plebem contionibus rara fuit mentio meriti, hostiæ, mediationis, redemptionis gratiæ, & iustificationis Iesu Christi domini nostri per fidem. Prædicabatur quidē historia passionis domini, sed obscurabatur interim meritum Christi, per digressiones, additiones & expositiones parum ad rem faciētes, perq; immodica præconia meriti humani. Nemo deniq; aut paucissimi ex animo quærebant Christum, paucissimi unice respiciebant in hunc gratiæ thronum, uni tribuentes uitæ & salutis in solidum omnia, ab unico relictis omnibus alijs præsidij dependentes,

Doctrina corrupta.

cen ab illo fideli clauo Dauid, à iugi gratiarum fonte, perfectissimò supremòq; bono. Recitabatur à pastoribus euangelij certa quædam breuistq; portio, sed à paucissimis explicabatur quod quisq; thema sibi deligeret, quod post recitatum euangelium in partes fusius diducens persequeretur. Eruditiores & qui uideri uolebant subtiliores, colligebant sibi certas ex Decretis & Decretalibus, ex Magistro sententiarum & scholasticis summarumq; scriptoribus, Alexandro, Thoma, Scoto, similibusq; authoribus sententias, disputationes atq; materias, uti appellabant, quas uulgo nullo cum fructu recitabant, cum quod impeditius de rebus impeditis differerent, tum quod de rebus nihil ad pietatem pertinentibus frigidissime disputarent. Vulgus autem sacerdotum & parochorū & uicariorum, promiscua deniq; monachorum turba, ad uerbum ferè edidicit conceptos & præscriptos sermones ex sermologis (sermologis dixisset alius) uelut ex Iacobo de Voragine, ex Discipulo uel Dormifecure, ex Parato, ex Pomerio Pelbarto, ex Messero aut ex alio adhuc ineptiore collectore Possillatore rapsodoue: imò non pudebat eos fabulas illas & plus q̃ aniles nenas recitare ad uerbum, quas uanissimi homines scriptas reliquerunt in Promptuario exemplorum, in Legenda aurea, & Lamparica historia, &c. De dogmatibus dixi quædam in cap. 27. De impudentia mendicantium, de quæstu augendo, de oblationibus & similibus mercibus, in quibus bona concionum pars consumpta est, nihil nunc dicam. Quod enarrationem scripturarum attinet, rarissima, indiligēs & duntaxat perfunctoria ea fuit. Omnis ingeniorum uis, omnis facultas intendebatur in Scoti Thomæ argutias explicandas. Prælegebatur in scholis multo maiori diligentia sententiarum IIII. liber, & explicabatur ex commentatoribus innumeris, una cum summa doctoris sancti, q̃ sacrosanctum Christi Iesu euangelium: imò pro simplicitano, ut aiunt, non pro arguto & sublimi theologo habebatur, si quis in Biblijs duntaxat, non etiam in scholasticis trictis esset exercitatus.

Biblius doctor simplicianus.

Corrupta Cæna dominici.

In usu Sacramentorum, Cœnæ potissimū dominicæ, quanta fuerit prophanatio, adde & nundinatio, quàm longe lateq; recessum à simplicitate & puritate ac institutione prima, nemo paucis explicarit. Applicata est ferè mortuis. Viuis non ea lege eorū modo, quo instituit Christus, communicata est. Valde aggravatæ fuerunt conscientie per articulum transubstantiationis corporalitq; Christi in pane & sanguinis sub uino præsentie: parumq; religiose iactabant impurissimi quisq; sacrifici se dominum in manus suas certe pollutissimas & cælis conceptis euocare imò compellere uerbis. Quid autem pluribus

huc opus est: Cœna postremis nostris temporibus & proxime præcedentibus facta est questuosissima cleri nūdinaio. Adhibita est morbis curandis ferè omnibus: celebrata deniq; contra omnis generis calamitates. Si quis peregrinationem instituisse, ut ea felix esset & fausta, preiio Missam mercabatur à sacrificio. Mercator, miles, opifex, usurarius, raptor atq; impostor Missam redimebat à monacho, quo felicius quod instituerat, caderet.

Porro preces, obsecrationes, inuocationes & gratiarum actiones, *Corrupta oratio sanctorum.* non tantum deo creatori & patri omniscio & omnipotenti, per Iesum Christum, oblatae sunt, sed communicatae quoq; creaturis, oratum est deniq; per interuentum & nomina diuorum: imò paucissimi per solius Christi nomen patrem inuocarunt cœlestem, uiluitq; prorsus sacrosanctum Christi Iesu sacerdotium, quod unice in ecclesia catholica, singulorumq; fidelium cordibus florere debebat. Præterea preces in certum redactæ numerum, plebi sunt à clero diuēditæ. Lectæ sunt legendæ, fabulis non absimiles, pro sacris literis palam in templo. Lectio turba multiplex & prolixa, cantus item operosus, & strepitus instrumentorum musicorum, prædicationem uerbi dei & synceras sanctorum orationes, impedinit magis q̃ iuuat. Quid quod omnia clerus in templis recitauit (id quod omnem sanè insaniam superat) peregrina lingua, quam non raro ne ipsi quidem recitatores intellexerunt, tantum absuit ut potuerit uulgi deuotionem, ut aiunt, excitare?

Iam quæ dominus maxime uoluit in sua uigere & florere ecclesia, *Corruptus dei cultus uerus.* innocentia iustitiaq; studium, charitatem proximi, misericordiaq; opera, frigide & rarissime commendata sunt ecclesiæ à plerisque pauperibus. Ardentius disputatum est de ornandis sacris ædibus imaginibusq; uestiendis, de sacrilegijs, usura, furtis, rapinis & repertis, eleo & ædibus sacris, sub restitutionis specie, consecrandis. Sed & ethnico more inuocati sunt mortui, statua mortuis erectæ, ararum, facellorum & phanorum nullus est numerus, ad quæ ex orbe undiq; conuersum est confertim. Huiusmodi idololatricis & superstitiosis cultibus, ceremonijs deniq; ineptis & nimijs omnia templa omnia referta sunt uel hodie collegia. Ad hæc adorabatur Pontifex Romanus, ueluti plenariam potestatem habens in cœlo & in terra. Saluator etiam hodie pro Vicario Christi: illius pedes osculantur, qui nescium quid sit osculari apud prophetam uel manum uel filium. Ac transiit & mutauit hic æterni dei leges & ritus apostolicos, suos, id est à se inuentos, substituit: omnibus & singulis ecclesijs cum potestate mandauit. Eius auspicijs cœpit per indulgentiarum negotiationem dis-

uendi meritum passionis domini, & sanguis sanctorū Christi martyrum. Instituta sunt nihilominus in diem ceremoniæ nouæ, noua sacella, noui cultus, noua idola, nouæ fraternitates, noua festa, noua passagia, adeoque nullus fuit innoationis ac superstitionis uel finis uel modus, quæ deus ille terrestris confirmauit, largisque donans indulgentiis ueluti illustrauit, tenebras nimirum umbris. Quibus accesserunt signa & prodigia stupenda, quæ idolomanicæ ministri, quous plus inde quæstus esset, omnibus modis exornarunt. Simul autem creuit sacrificorum & monachorum iners turba, de qua dubites indoctiorne fuerit an irreligiosior: simul inualuit cum his & impuritas uitæ. Nam stupra, adulteria, scortationes spurcissimæ, & his fœdiore libidines regnarunt in clero: proscrip̃ta uero in exilium ablegata est coniugalis castitas. De dignitate uitæ politicæ obedientiaque iusta, & bono coniugali, nemo ferè pro dignitate differebat: monastica tantum uita obedientiaque, & immundus ille coelibatus supra cœlos esse rebatur. Vnde factum est, ut nobilissimi quique & opulentissimi ferè in orbe homines facultates suas consecraret clero & cœnobijs. Itaque factum, ut maxima pars facultatum orbis Christiani, census, fundi, prædia, proprietates atque dominia cesserint Papæ, sacrificijs & monachis, opprimeretur autem urbium populorumque libertas, multiplicarentur pauperes, aut mancipia fierent cleri. Nihil dum dixi de scrupulosa illa auriculari confessione, & satisfactionis perfectione, quibus mirum est, quàm diuexatæ & omnigenis tormentis excruciatæ sunt bonorum hominum conscientiæ. Hæc autem fuit facies, & nunc quoque manet apud multos, papisticæ ecclesiæ, utcumque à nobis depicta hucusque. Quædam enim attingimus, non omnia norantes consignauimus aut descripsimus, pro dignitate imò pro indignitate rei. Quis enim unus, uno aliquo libro, licet copiosissimo, altissimam hanc exhauriat sentinam?

*Collatum
cum episcopo
de reformatione
ecclesiæ.*

Valde autem indoluit optimis quibusque uiris, & dolet etiamnum horribilis hæc ecclesiæ & omnium sacrorum prophanissima corruptio uastatioque, ideoque cœperunt nonnulli non sine suspirijs diuinum implorare auxilium, & querelas atque consilia sua cum fide conferre communicareque amicis. Inter quos & beatæ memoriæ Huldrychus Zuinglius, cum adhuc ageret in Mariæ Heluetiorum eremo, circa annum domini 1516. & 17. conferre cœpit & disputare cum D. Mathæo Card. Sedunensi de ecclesiæ corruptione, de humanarum traditionum erroribus, deque grauissimo ceremoniarum pondere, pios nimium opprimente, simulque monere ut ceremoniarum abusu errorumque ingentem nimbum paulatim tollere aggrediantur, qui

qui sibi gubernationem sumunt in ecclesia. Hoc enim nisi fiat, illam aliquando nimio pondere nutantem ac depressam, maximo cum tu multu & fragore ruituram. Idem ille anno domini 1518. Tigurum *Zuinglius* (qui prius Claronæ & in Eremitio Heluetiorum Mariæ Christum do *Tiguru us* cuerat) uocatus legitime ad pastorem ecclesiæ curam suscipiendam, *catur.* unâ cum anno XIIX. incipit publice è sacra cathedra, ecclesiæ iam suæ fidei concreditæ enarrare euangelium secundum Mattheum, uerumq; Christi gratiæ gratiæ & redemptionis beneficium cognitio nemq; insituare. Id cum magno animi studio & frequentiori ecclesiæ concursu faceret, uenit Roma à Pontifice missus Franciscanus *Samson* quidam monachus Samson Mediolanensis nugiuendus, hoc est in *Mediola* indulgentiarum pontificiarum preco, grandis belua, & os impudens, *nenfis.* Prædicabat hic sanctissimū & beatissimum illum patrem gratiarum aperuisse fontem, plenariamq; peccatorū remissionem deriuasse ad Heluetios, ad eos inquam, qui oblata salute uti cupiant, & prompta redimant pecunia. Idem ille nebulo & Antichristi electū organum, prædicabat animas iam olim à corpore solutas, nunc proxima indulgentiarū beneficio, è cimiterio euolare ad cælos: additis his etiam uocibus, Ecce uolant, uolant. Idem fraud difficilem sese præbebat ijs quoq; qui committendorum in posterum scelerum postularent ueniam. Reportabat enim ab hoc deo terrestri, id est ab incarnato diabolo, quicquid petisset sceleratissimus quisq; modo in promptu haberet pecuniam. Huic Antichristo, Pontificis uidelicet legato, opposuit se omnibus uiribus ecclesiæ Tigurinæ pastor Zuinglius, ecclesiæ suam fideliter monens atq; adhortans, ab impostore & pseudo propheta hoc sibi ueluti à lue & peste caueat. Beneficiū remissionis peccatorum deberi morti & effusioni sanguinis Christi, cælumq; ipsum nō emi ulla pecunia, sed uera recipi fide in Christum. Ea cum audisset D. Hugo episcopus Constantiensis, literas ad Zuinglium de *Hugo epis* dit per uicarium suum Ioan. Fabrum, quibus hortabatur, ut quod se *scopus Con* liciter cœperat, fortiter exequeretur atq; absolueret: se nusquam defu *stantem.* turum periclitanti. Qua occasione Zuinglius cœpit publice simul & priuatim epistolis ac supplicationibus, debita reuerentia & modestia scriptis, episcopi animum sollicitare, uehementissimeq; urgere, ut euangelicæ ueritati uere & ex animo faueret, & renascenti adesset, quam cernebat tanto cum successu emergere. Apud Antonium Pucciū Romanum Pontificis ad Heluetios legatum, idem conatus, hoc diserte adiecit, se posthac per synceram euangelij doctrinam omnibus modis regnum & errores Pape impugnaturū, quo reparetur regnum Christi, postliminioq; ueritas euangelica redeat in ecclesiam.

*Quid pri-
mis annis
prædicarit
Zuinglius
Tigurina
ecclesia.* Cæterum cum prælati ecclesiastici, quorum maxime intererat sa-
lubri ueritatis euangelicæ medicina morbis mederi ecclesiæ, suum
officium non facerent, & salutem ecclesiæ negligenter, pergit Zuin-
glius in cæpto semel negotio, ac enarrationi euangelicæ historiæ se-
cundum Matthæum subnectit expositionem Actuum apostolorum,
ut ex his disceret Tigurinorum ecclesia, qualis nam fuerit apostolica
ecclesia, quomodo fundata & conseruata, quibusue rebus sese exer-
cuerit maxime. Finitis Apostolorum actis, priorem S. Pauli ad Timo-
theum epistolam explicauit, quod ea contineret pulcherrimam ueræ
dei ecclesiæ æconomiam, moresq; informaret & animum ecclesiæ
& ipsius ecclesiæ. Rursus ne quis à uero fidei scopo aberraret, episto-
lam S. Pauli ad Galatas exposuit. Nam illa breui compendio conti-
net ueram iustificationis rationem, & omnia ea, quæcūq; scire refert
de fide iustificante, de lege & eius usu itemq; abrogatione, de liber-
tate Christiana, de ueris operibus bonis, officijsq; sanctorum. Iam ne
quis dubitaret de pulcherrima doctrinæ apostolorum consensione,
adiexit illis utranq; epistolam S. Petri, totum Christianismum sancta
sub breuitate plenissime comprehendentes. Quibus prorinus subie-
cit nobilissimam diuinissimamq; S. Pauli epistolam ad Hebræos scri-
ptam, ex qua discerent omnes, thesauros illos à patre cælesti in Chri-
sto Iesu ecclesiæ donatos agnoscere, quod scilicet Iesus Christus ue-
rus sit deus & homo, saluator & redemptor mundi, quem etiam an-
geli & omnes creaturæ merito adorant, quod hic sit summus ille ec-
clesiæ catholicæ princeps, caput, pastor & pontifex, qui unica in ter-
ris oblata pro peccatis uictima, ascenderit in cælos, confederitq; ad
dexteram patris, ubi nunc intercedens pro omnibus fidelibus, omnes
accedentes ad plenum saluare perficereq; possit. Ad hunc ergo omni-
bus accedendum esse per fidem ueram, uiuam & solidam quotquot
saluari & absolui cupiunt, hunc colendum esse charitate, patientia et
studio innocentia.

*Tigurina
ecclesiæ re-
cipit euan-
gelium.* Nec caruit fructu suo solida hæc apostolicaq; fidelissimi pastoris
doctrina. Bona enim pars Tigurina ecclesiæ conuersa ad Christum,
in hunc unum omnem spem uitæq; præsidium figere, à Christo so-
lo pendere, & superstitiones omnes despiciere, uanaq; nihil iam mo-
rari amplius cepit: ut planè Tigurinæ urbi, primariæ Heluetiorum
ciuitati, & luxu perditissimæ, usu uenisse cordati dicerent, quod Co-
rintho & Epheso euenisse testatur Acta apostolica, quæ cum & ipsæ
idololatriæ & luxui deditissimæ fuissent urbes, ad unius tamen Pau-
li prædicationem conuersæ, resipuerunt, & totis animis Christum re-
ceperunt, Sathanas uero felici rerum euangelicarum successu exasperatus
frendebat

frendebat, indignissime ferens se suo pelli regno, quod hactenus tam
 secure obtinuerat: ergo satellites suos instigās armabat ualide in prae-
 lium. Acriter itaq; Papae aliquot iurati, ueritati renascenti sefe oppo-
 nebant, inter quos maxime eminebāt monachi picales. Verum uno
 atq; altero congressu facile superati per uerbum ueritatis semper uin-
 cens, sibilare desierunt. Ne quid tamen priuato uideretur geri affe-
 ctu, utiq; satisficeret contradicentibus adhuc euangelio, deniq; omni-
 bus & singulis pro papismo contra euangelij doctrinam certare uo-
 lentibus, liber ac patens aperiretur cāpus, uisum est Cos. Senatui to-
 tiq; Populo Tigurino Synodū conscribere seu conuocare in urbem
 Cōuocabatur ea ad 29 Ianuarij diem anni 1523. Ad eam itaq; undiq;
 ex agro uicinisq; ecclesijs confluebat magna cleri fideliumq; copia.
 Veniebat & episcopi Constantien. legatio, D. Ioannes Faber, episco-
 pi uicarius, comitatus Tubingen. quodam doctore, & alijs quibus-
 dam uiris spectabilibus. Vbi autem in conspectu ecclesiae, ad locum
 esset uentum certaminis, Zuinglius summā doctrinā suā redactam
 in capita siue articulos aut conclusiones L X VII. ac antea etiam uul-
 gatas typis, quo pugnae cupidi queri non possent, ignorasse se qui-
 bus de rebus fuerit conferendum aut certandum, nunc maxime pro-
 posuit, omnesq; aduersarios in certamen prouocauit. D. Faber mul-
 tis conabatur synodo persuadere, negotiū religionis grauissimum,
 non oportere uel collatione uel disputatione publica in praesentia
 discuti, sed ad futurum usq; differri consilium, quod uix finito prae-
 senti anno 23. aut saltem circa initium 24. anni, certe intra anni spatium
 foret celebrandū. Cumq; urgeret ipsum Zuinglius, quandoquidem
 certō constaret libros utriusq; testamenti canonicos, unicam & cer-
 tissimā esse regulam, ad quam ecclesia Christi fidelis omnia sua com-
 ponere instituereq; debeat: ij autem libri in sancta hac synodo He-
 braea, Graeca & Latina lingua exarati praesentes & aperti sint, nunc
 itaq; ē canonicis libris euincat, hortabatur, si quid puer in toto articu-
 lorum ordine esse, quod alienum à scripturis, & Christi ecclesia indi-
 gnū esse uideatur: respondebat Faber se non in hac synodo, sed co-
 ram Vniuersitate aliqua disputaturum. Ad haec pollicebatur se con-
 tra conclusiones 67. scripturum, ostensurumq; illas non esse ortho-
 doxas. Zuinglius contra promittebat se Fabrum uictorem, id est si
 praearet promissa, leporino donaturum caseo. Post Fabrum non in-
 ueniebatur in tota synodo, licet frequentissima esset celeberrimaq;
 qui scripturis uellet aut posset conclusiones propositas erroris redar-
 guere: uel qui demonstraret scripturas canonicas nō sufficere ad ple-
 nam reformationem perficiendam. Sanctus ergo Tigurinae urbis

Quomodo
 capta re-
 formatio
 Tigurinae
 ecclesiae.

Synodus
 Tigurinae
 prima.

Restituta *magistratus,* finito hoc colloquio, decreto publico cauit ne quis pa-
pit synceris *storum aut concionatorum* porro humanas traditiones, pontificum
tas doctrinae, *decreta, & nugas sermologorum legendarumq;* sed synceram dun-
 taxat Christi ex prophetarum & apostolorum libris, ecclesijs sua fi-
 dei creditis, prædicando annunciet, utq; omnes sibi in posterū à con-
 uitijs temperent, legitime, modeste & religiose Biblicam ueritatem
 proferant. Itaq; synodus soluta est.

Tigurina
Synodus
 II,

Iam ergo non in urbe tantum, sed & in agro annūciabatur Chri-
 stus, qui & antea quoq; non à paucis fuerat prædicatus parochis. Ec-
 clesia autem ita uerbo ueritatis imbuta est, ut maxima eius pars, iam
 non tantum contemneret abusus & superstitionem, quæ nondum
 erat deposita, sed cuperet etiam omnia ea quæ cernebat præter & con-
 tra scripturam uerbi dei in templis dei uigere usurpariq; penitus ab-
 ijcere atq; conculcare. Id cum intelligeret magistratus, ne quid rursus
 præpropere & immature parūm religiose geri uideretur, denuo
 in urbem alteram conuocat synodum. Ad hanc uocati sunt episcopi
 Constantienſi. Curienſi. Basiliensſi, unā cum schola siue uniuerſitate
 Basiliensſi, uocati sunt confœderati omnes: sed non uenerūt omnes,
 neq; quenquam miserunt episcopi. Nihilominus posterior hæc prio-
 re multo erat celebrior. Confluebant enim docti & clari uiri nō pau-
 ci, confluebant ecclesiarum antiſtites & sacerdotes plus minus D C.
 Fiebat è scripturis collatio, & præcipue disputabatur continuis tribus
 diebus, de tollendis ex ecclesia imaginibus, & de abroganda Missa
 Papistica. Iterumq; uicit ueritas, ac exactis aliquot diebus, soluta est
 synodus.

Restituta
plene synceris do-
ctrinae euā-
gelica.

Noluit tamen festinare & protinus innouare res in ecclesia cla-
 rissimus urbis senatus, tamenſi aperte iam ueritatē cerneret, animoq;
 teneret, imò placuit ut populus per Vrbes, Comitatus, Prouincias si-
 ue Præfecturas Tigurinæ urbis diuioni subditas in fide adhuc ple-
 nius institueretur, ne quis coactus religionē hæctenus à maioribus
 receptam deponeret, sed uera fide & solida doctrinae euangelicæ in-
 stitutione imbutus, magis sua sponte ac bona consciētia ceremonias
 traditionesq; abijceret, & Christum cum salutarī euāgelio reciperet,
 receptoq; adhereret firmiter. Id quo fieret cōmodius ac felicius, con-
 scripta est pro rudioribus, typis excusa, & omnibus ecclesiarū etiam
 peritissimis rectoribus atq; ministris missa, breuis quædam Isagoge
 siue introductio in negotium euangelicum, quomodo uidelicet ue-
 re in pietate ac religione iusta instituant plebem sibi creditam. Scri-
 pta erat de Lege & Peccato, de Euangelio & Christo, de Fide & Iusti-
 tia, de Abrogata lege & Libertate Christiana, de officijs Christiano-
 rum

rum & Obedientia, de Idolis & Idololatria, de Missa & uirtute perpetua sacerdotij & sacrificij Christi, similibusq; ueræ religionis capitibus. Ita uero plene tandem restituta est ecclesiæ syncretas canonice & sanæ doctrinæ. Nam denuo præcepit clariss. Cos. Senatus Populusq; Tigurinus omnibus ecclesiarum antistitibus canonica duntaxat scriptura fundatam doctrinam fidelibus tradere. Inhibuit autem cum scripturis pugnantem doctrinam, quocumq; tandem profectam homine.

Cumq; iam ad claram ueritatis doctrinam non pauci illuminati, zelo legis dei exardescerent, & paulo importunius idola deiceret, Tigurini senatus populiq; urbani auctoritas intercessit. Publico enim edicto cautum est, ne quis priuatis idola qualiacumq; subuerteret (nisi si quis domi suæ priuata haberet, uel quæ suis sumptibus atq; impensis fieri curauisset, itaq; in sua ipsius non alterius essent potestate) usq; dum quid ab omnibus fieri deberet, à senatu iudicaretur. Hac ergo magistratus de priuatis imaginibus permissione factum est, ut non exiguus earum numerus ex templis eijceretur, idq; eorum obedientia & pietate, qui uera fide instructi pio zelo omnia idola è medio sublata cupiebant. Post hæc rursus à senatu ac plebe decretum est, ut singulis ecclesijs liberum sit, idola è suis templis exportare, præscripto tamen certo, quem obseruarent ordine. Iubebantur omnes qui ad ecclesiam aliquam pertinebant unà cum pastore suo, in cærum coire, & simul quid de usu idolorum sentiant singuli cōferre: ut si uel omnes simul uel maior & potior ecclesiæ pars, tollenda esse pronunciarer, iam id commodè & sine turbis & sine importunitate exequerentur. Quod si adhuc maior pars nondum plene intelligat & deberi & posse tolli idola, pastorem eousq; uerbum dei urgere debere, donec & hæc ecclesia unanimi consensu eadem demoliat. Ut autem hæc publico senatus plebisq; consulto statuta sunt, sic etiā ipse magistratus eadem eodem ordine obseruauit: nec quisquam imperiose ut idola tolleret coactus est. In urbe enim hæc res sic transacta est. Primum idolorum fautoribus certum temporis terminum constituerunt, ad quem usq; ipsis liceret propria illa sua idola domū asportare. Vnde factum est, ut rursus magna ex parte idolorum numerus imminueretur. Constituto autem illis tempore elapso, ex omnium tam clericorum quàm laicorum siue ciuium numero, trium ecclesiarum in urbe ministros primos, cum XII. senatoribus è singulis tribubus desumptis, delegit magistratus, addito simul urbano ædili, unà cum fabris lignarijs, ferrarijs, alijsq; seruorum manu ad illud opus idonea, qui unà templam ingressi, clausis post se ianuis, circa tumultum & importunitatem, o-

Quomodo
Tigurini su-
stulerūt ido-
la ex tem-
plis.

omnia idola sustulerunt, quæ opportuno tempore uel flammis exusta conflagrarunt, uel in alios usus consumpta sunt. Plærq; uero in agro ecclesiæ magna alacritate, eos qui in urbe erant præuenientes, confestim exusserunt. In urbe certe imagines sublatae sunt. Mense Iunio proximis Natalem D. Ioannis Baptistæ præcedentibus diebus, anno 1524.

*Abrogata
quoq; Missa
Papistica
ca.*

Interea pararunt Constantien. episcopi doctores librum, quo idolorum usum in templis Missæq; propugnantes sacrificium, Tigurinæ ecclesiæ, Episcopi nomine, suadebant, ne tolleretur templis Christi idola, neue abrogari Missam sineret. Lectus est liber in Senatu & corā plebe, id est diacosijs, qui ē plebe delecti, plebis nomine omnia agunt. Cæterum protinus episcopo responsum est, & dissoluta argumenta eius. Sicuri restatur responsio, quæ typis excusa prostat. Ac post datam atq; transmissam responsionem, expectatum est mensibus aliquot, si quid forte uel episcopus Constantiensis, uel alius ē Papæ familia pro idolis, Missis adeoq; pro toto papismo esset allaturus. At cum prodiret nemo, qui solidis, iustis eq; scriptura petitis argumentis probaret aut demonstraret Missam diuinitus institutam, & eo ritu celebrandam, quo hucusq; cōsuetum erat, publico Cos. Senatus Populiq; Tigurini decreto abrogata est Missa papistica. Factū id est XII. die Aprilis, anno domini 1525. Eadem in agro quoq; per urbes, comitatus & præfecturas eo modo eoq; ordine abrogata est, quo idola diximus submota, ut nihil inde turbarū ullo in loco sit exortum. Breuitati studeo, non omnia prolixius & operosius prosequor: nec iam refero splendidius quæ his annis scripserit uulgaritq; Zuinglius, quibus renascentem iuaret religionem puriorem. Edidit librū De claritate & certitudine uerbi dei: alium quendam De ciborum delectu: item Apologeticum ad episcopū Constantiensem: rursus alium De perpetua deiparæ uirginis Mariæ uirginitate: Opus quoq; articulorum expositorum LXVII. alium deniq; De diuina & humana iustitia: alium De Canonæ Missæ: item De pastore & eius officio: alium Contra Hieronymum Emserum. Commentarios quoq; de uera & falsa religione ad Galliarum regem Franciscum, &c.

*Reposita
meliora.*

Exposui per compendium hucusq; initia reformatæ ecclesiæ Tigurinæ, cætera quæ huc pertinent consignatione duntaxat breuissima persequens adijciā, ne liber uidelicet crescat in immensum, neue sit qui suspiceretur eiecta esse ex ecclesia inutilia & noxia, utilia uero & salutaria in eiectorum locum surrogata esse nulla. Nam non desunt hodie qui diruunt quidem strenue, in dirutorum uero locū paula aut nulla ferē substituunt; cum tamen celeberrimo uatū dictum sit

fit à domino, Constitui te hodie super gentes & regna, ut euellas & exirpes, ut perdas & dissipes, ut ædifices & plantes. De doctrinæ san-
 næ & euāgelicæ restitutione, deiectionisq; loco suo traditionibus & do-
 ctrinis papisticis satis annotatum est hucusq;. Ad doctrinā pertinet *Iura episco-*
 consideratio reformatioisq; pastorum siue doctorum ecclesiæ. Non po-
 tuit ecclesia nostra sperare Constantiensem episcopum doctores ipsi *palia eccle-*
 ordinaturum, qui synceram, nullo papistico infectam fermento, do-
 ctrinam, traderent, &c. renunciāns itaq; episcopo, ē pastoribus, sena-
 toribus & plebe religiosos delegit uiros, qui ad canonē apostolicum
 1. Timoth. 3. quoties essent ordinādi mittendiq; ecclesijs pastores atq;
 doctores, optimos quosq; deligerent, ecclesijsq; senioribus nomina-
 rent, ex quibus demum piissimus, doctissimus fidelissimusq; delige-
 retur ac reciperetur, qui mox conuocatis uicinariū ecclesiarū rectorib;
 bus, per impositionē manuum Senioris & publicas ecclesijs preces inau-
 guratus, ecclesijs curam reciperet. Reuocatus est ab ecclesia nostra &
 uetustissimus Synodorum, quę singulis annis bis coire consueuerūt,
 ritus: quo uidelicet disciplina, censura morum, institutio, admonitio,
 correctio, & cōsultatio communis de rebus ecclesiasticis, uigear, intq;
 ecclesiæ incolumitatem uergat perpetuō. Ac celebrantur illæ certis
 temporibus magna cum religione, seueritate, uigilantia & cura, sub
 præsidentia, ut sic dicam, optimorum quorunq; ex pastoribus, sena-
 toribus & plebe. Deliguntur præterea annis singulis ferē ab eccle-
 sia nostra, ē pastoribus rursus, senatoribus & plebe, uiri prudentes ac
 religiosi, qui iudices sint causarum matrimonialium. Instituit hoc
 in salutem & utilitatem totius reipublicæ, ne uidelicet nostræ fidei
 consortium patientia papisticis legibus in episcoporum consistorijs
 exerceretur. Licet itaq; loci ordinario renunciari nostræ ecclesia, salu-
 taria tamen instituta non abiecit, imō longe rectius & melius ea nūc
 habent, quā sub episcopis habuerint unquam.

Missæ papisticæ quid factum sit, iam diximus. Simul autem cum *Restituta*
 Missa deposita sunt & ea quæ coherēt Missæ, sacrificia pro mortuis, *Cena do-*
 applicatio Missæ ad omnia & singula ferē hominum uota: subtile *mini.*
 deniq; & superuacaneæ de transubstātiatione ac præsentiā ueri cor-
 poris Christi miraculosa præsentiā, disputationes & quæstiones.
 Cumq; symbolo ueræ fidei & omnibus scripturis traditum & con-
 fessum sit, Christum dominū uerum suum corpus subleuasse in cæ-
 los, sedere nunc ad dexteram patris in omni gloria & maiestate, in-
 dignissimas iudicat sacrificum uoces illas, quibus sibi potestatem da-
 tam iactitant detrahendi, adeoq; compellendi, quinq; uerborum uir-
 tute, uerum domini corpus, in suas ipsorum manus ferē pollutissi-

mas, Et cum crassas & irreligiosas imperitorum, imò irreligiosorum uoces illas horret, non tamen Christum dominum à Cœna excludit fidelium. Præsentem hunc esse ecclesiæ, & operari in ipsa omnem salutem credit, præsertim cum fide & charitate instructa, Cœnam peragat mysticam. Manducat fide dominum ecclesiæ: cibatur carne Christi spiritualiter sumpta, & potatur sanguine Christi uero spiritualiter hausto. Viuit in Christo ecclesiæ, & uiuit hæc in illo. Nam per inhabitantem in ipsa dominum, idonea redditur ad gratiarum actiones, & ad omne opus bonum. Cessauit itaq; omnis in ecclesiæ nostræ superstitio & quæstus circa salutarem domini Cœnam turpissime & sceleratissime exercitatus. Nemini uēditur porro cœna domini, nemo mercatur cœnam domini: imò sacrilegiū grande iudicaretur, si quis pro pecunia uel cœnaret, uel pretio cœnam sibi uel suis compararet. Nec abrogauit tantum Missam ecclesiæ nostræ, sed in locum Missæ abiecit reposuit adeoq; restituit Cœnæ domini uel Fractionis dominici panis distributionisq; poculi salutaris (sub utraq; enim specie sicut iussit dominus communicant omnes) uerum usum, mysterium inquam & ritum ab ipso Christo institutū, & ab apostolis usurpatum, quàm minimum habētem ceremoniarum, proximèq; ad primitiuæ ecclesiæ ritum accedentem. Extat is typis excusus, ut non sit necesse pluribus cōmemorare. Quoties autem hanc celebrat, maxima cum religione, maximo cum spiritali gaudio & desiderio celebrat. Agit in ea gratias redemptori, peragit memoriam mortis domini, quam fide ceu recentem contemplatur, consōderatur, percipit fide ingentia dona, exercet & profert certissima partæ salutis testimonia & signa à domino instituta certissima. Quia tamen Cœnam nō celebrat quotidie, sed certis modo per annum solennitatibus, Missa autem, dum florere inter nos papatus, quotidie celebrata est, ne quis cultū dei clamaret imminutum, & quia religio præterea suadebat, pro celebrationibus Missarum quotidianis, institutum est, ut cōciant quotidie matutinis horis seu illucescente iam die cœtus sacri, in quibus & uerbum dei annūciatur beneficiumq; Christi redemptoris, unā cum studio ueræ pietatis & innocentie, tum charitatis commendatur, & oratio fidelis pro omnibus necessitatibus unā cum gratiarum actione offertur domino, iuxta præceptum Apostoli 1. Timoth. 2.

*Instituta
salutaria
absq; super
stitione re-
tenta.*

Iam & Baptismum, Pœnitentiam, Impositionem manuum, Matrimonium (quæ ferè sub numero sacramentorum comprehendunt) Catechismum puerorum, & Curam uisitationemq; infirmorum seu ægrotantium, ac ritus circa hæc salutare, non abiecit ecclesiæ nostræ penitus, sicuti superius quoq; attigimus, sed repurgata à nimis ceremonijs

monij abusibusq; ad scripturarum simplicitatem, & ad priscam puritatem reformas, retinuit & usurpat, quæ uidelicet ad ædificationem conducere uidentur q̄ plurimum. Cæterum linguam Latinam quam *Latina lingua mutata in Germanicam.* papistica usurpauit ecclesia in sacris cœtibus hucusq; ea nō amplius utitur ecclesia nostra. Nam sicut dementia & infania extrema est, preces, sermones & ritus sacros, qui ex æquo pertinent ad omnes, & intelligi ab omnibus, quia omniū mentes mouere & instruere debent, barbara proponere lingua: ita ex diametro pugnat cum apostolico canone, 1. Cor. 14. ut nihil nunc dicam de constitutione imperatoria, quæ his uerbis prodita est, iubemus ut omnes episcopi pariter & presbyteri non tacito modo, sed clara uoce quæ à fidei populo exaudiantur Sacram oblationem & Preces in sancto baptismate adhibitas celebrent, quo maiore exinde deuotione in depromendis domini dei laudibus audientium animi efferantur. Ita enim & D. apostolus docet in epistola ad Corinth. &c. Nostra ergo ecclesia uulgari & Germanica lingua utitur in omnibus ad religionem pertinentibus, ac in sacris suis cœtibus publicis, ut omnes & singuli quid dicatur, quid agatur, & in quem finē fiant omnia, intelligant, ac ex ijs ædificentur.

Restituta est & Oratio populi fidelis, præsidium ecclesiæ cum sit *Restituta oratio fidelis.* tum tutum, suo nitori. Omnes enim preces, obsecrationes, inuocationes & gratiarum actiones, offert ecclesia uni deo omnipotenti, per Iesum Christum dominum nostrum. Nam ut neminem adorari, nemini uora nuncupat, neminē inuocat, nisi deum patrem omnipotentem & omniscium: ita nullo alio apud patrem intercessore q̄ Iesu Christo uero deo & homine utitur: cuius quidem sacerdotium unicum fidele perpetuum & æternum agnoscit & confitetur per id, quod à solius sacerdotis huius interuētū depēdet apud Deum. Creaturas inuocare, creaturis quantumuis sanctis, corda effundere precesq; offerre, hoc est deo debitam gloriam creaturis communicare, planē irreligiosum esse creditur. In templis nostris publicis nemini porro permittitur preces cuiquā uendere, id est orare aut canere pro pretio. Oratur autem ab omnibus & pro omnibus assidue ex charitate & officio, pro quibus orare iussit dominus. Et ut statæ orationibus publicis sunt horæ, ita oratio fidelis nihilominus libera est: interim tamen nec clauo caret nec ordine. Musica in templis nostris auditur planē nulla. Tempus quod sacris destinatum est cœtibus, duntaxat synceris precibus & salutari uerbi dei prædicationi impēditur totum: ne fortē delassatæ fidelium mentes prolixo cantu, parum alacres sint cum precandum ac uerbum dei audiendum erat. Iam & Hōræ, ut appellant, canonicæ, & templis nostris sic sunt sublatæ, ut is Psal

morum numerus, & lectiones, antiphonæ, illa responsoria, illi hymni & uersus non canantur aut recitentur, sicuti cōsuevit olim, imò huius nihil amplius apud nos auditur: sed lectio interim canonicorum librorum adeo non est sublata, ut iam multo maiori cum diligentia & utilitate ecclesiæ legatur, quàm antea unquam. Nam ad canonem apostolicum 1. Cor. 14. pars temporis, quæ horis illis ferè tumultuarie demurmurandis impensa est, nunc prophetiæ, id est lectioni ex aliena lingua & explicationi ueræ canonicæ scripturæ destinatur. Quotidie enim in sacro coeunt auditorio, qui donum consecuti sunt linguarum, ac literas sanctas legis & prophetarum, &c. primo quidem ex Hebræa & Græca lingua recitant & interpretantur, dein de usum earum & quomodo ad ædificationem ecclesiarum aptari debeant, indicant. Mox autem hac collatione finita, prodeunt ad plebem concionatores, & plebi explicant uulgari lingua, quæ in peregrina inter doctos dicta fuerunt, quæ uidelicet ad ecclesiæ ædificationem pertinere uidentur: quod simul atq; perfectum est, publica ad deum effunditur ab ecclesia oratio.

*Restituitur
uerus dei
cultus.*

Iam uero corpi satis strenue uerus quoq; dei cultus, studio iustitiæ, charitatis, innocentiae, pacis, beneficentiæq; constans, restitui atq; asseri in ecclesia nostra. Proscripta est & grauissimis pœnis prohibita mercenaria militia, quam inter nostros Romani illi imperatores potius quàm pontifices, maximo nostrorum damno, olim fouerunt studiosissime. Pensiones à regibus & principibus adeoq; uel teruncium à bellorum ducibus accipere, capitale est. Itaq; non tam concionibus sacris, quàm legibus publicis plantatur pacis & beneficentiæ studium, excluditur otium, multorum scelerum fomentum, reuocatur labor manuum sanctus, & negotiatio honesta. Sunt disciplinæ publicæ præfecti, quam conseruent & qui effrenes, contumaces, parumq; religiosos coërceant, uiri & seniores ecclesiæ destinati. Blasphemiae enim, execrationes, compotationes, alea, luxus, scortatio, neglectus sacrorum, & si quæ huius generis alia sunt flagitia ac uitia, puniuntur. Exercentur ab illis & tempestiua admonitio & correctio salutaris. Nec deest nostræ ecclesiæ & eiectio atq; abscisio, erga desperatos duntaxat usurpara. Templorum iustus ornatus creditur esse legitimus & fidelis doctrinæ & sacrorum usus, luxus in sacris & superbiae contemptus atq; conculcatio. Omnem ornatum constituit in uirtutibus, non in gemmis holosericis aut māmōna iniquitatis: imò his bene uti extra ædem sacram, ad charitatem & necessitatē, uerum & iustum dei cultū esse reputat. Intelligit præterea iniustas facultates, non monachis aut idolis pendēdas, sed uel ipsis qui defraudati sunt, uel

uel pauperibus & serio egētibz: sed & restituta seu collata iam olim in usus idololatrias distribuit pauperibus. Ethnici cultus nulla uel uestigia apud nos reliqua uisuntur. Sublata sunt unā cū idolis aræ, anathemata, sacella atq; phana. Grauiissime in pietatē & religionem Christianam peccasse uideretur, si quis fidelium nostrorum peregrinationē religionis imo superstitionis ergo, suscepisset aut perfecisset. Cum pontifice Romano nostræ ecclesiæ nihil est negotij amplius, totidem cum eius benedictionibus, legibus, indulgentijs. Huius uel Domitiani pedes exosculari in idem recidere credit. Nouas ceremonias, nouos cultus, noua festa & nouas consuetudines, non cudit in diem: semel autem ex scriptura & ingenio pietatis ac charitatis religiose recepris, constantissime adhærendum esse putat. Ieiunia quoq; nulla sunt ei coacta aut præscripta, sed in cuiusq; arbitrio liberū permittitur, quando, quories, & à quibus maxime rebus abstineat, corpusq; castigans spiritus subiiciat dictamini. Perpetua certè abstinentia, & corporis castigatio temperans & religiosa, urgetur in doctrina quotidiana. Nouit illa deniq; inter uera dei Christi & mendacia Antichristi prodigia, uerbis edocta Apostoli 1. Thess. 2. probe interstinguere, sibiq; diligenter ab his cauere.

Turbæ sacrificum & monachorum, quæ ab initio apud nos erat *Quid actū*
ingens, nulla uis per nostros illata est, nemo horū beneficio suo spo- *cum sacrifi-*
liatus, nemo coactus, nemo est proscripius, nisi qui urbas mouere, *cis & mona-*
& ueram religionem subuertere uellet. Alioqui singulis permissum *chis.*
est sacrificijs pie & citra superstitionem sub publica disciplina & reli-
gione, sub æquis magistratus legibus, suo beneficio aut sacerdotio
suisq; facultatibus secure & tuto frui. Proscripta est autem forda sacer-
dorum fornicatio: coniugium uero sanctum, omnibus instituto do-
mini uti uolentibus, permissum est. Cæterum si quis cœlibem uitam
uiuere maluit, ac interim cœlibatum uage suæ libidini dolose & ma-
litiöse non prætexuit, nemo prohibuit, laudarunt eximium dei do-
num omnes. Ita etiam cœnobitis, tam monachis quàm nonnis, per-
missa est libertas, & legitima quidem illa, agendi uidelicet quæ ho-
nesta sunt, & quæ deo placent: non autem libidinandi & indulgen-
di genio, turbādīq; ordinem ecclesiæ sanctum. Aperta sunt enim cœ-
nobitis cœnobita, liberumq; illis permissum, uel manendi in cœno-
bio, sed ne quid interim exercerent impietatis aut superstitionis, quin
uiuèrent magis sub religione euāgelica, & sub legibus publicis: uel
egrediūdi mutandīq; genus uitæ monasticæ in ciuile. Ergo qui man-
serunt, uiuunt ex facultatibus ecclesiæ, sicuti antea, mutarunt tamen
habitum, posueruntq; superstitionem monasticam, inuisunt autem

certus sacros, & seruiunt domino in uera religione. Qui uero egressi sunt, uel literis sese consecrarunt, atq; ad ecclesie ministeria, siquidem idonei digniue inuenti sunt, uocati, uerbū dei nunc annūciant: uel manuarijs artibus sese addixerunt, manu & honesta aliqua negotia tione sibi nunc uictum quarētes: quos omnes magistratus iuuat sub sidio aliquo ē facultatibus ecclesiasticis desumpo.

*Vsus opum
ecclesiasti-
carum.*

Falsissimum enim est quod magistratui nostro à quibusdam im- pingitur, per sacrilegia pulsīs sacerdotibus, & eiectionis monachis diri- pere beneficia, adeoq; facultates ecclesie omnes in priuatum suum redigere usum. Nā singulis collegijs, cœnobijs & edibusq; sacris & co- nomi siue diaconi, ritu ueteris ecclesie apostolicæ, præfetti sunt, à qui bus magistratus œconomie administratæ rationem reposcit. Norūt isti ex ordinationis ecclesiasticæ tenore, quid & quibus expendant opes conceditas. Et cedit quidem pars illarum facultatum ijs, quos modo diximus in cœnobijs, posita tamen superstitione, mansisse, aut retinuisse sacerdotia. Pars cedit mendicis, quibus ad eum modū ele- mosyna adhuc erogatur, sicut fieri consuevit dum adhuc regnarent monachi. Pars publicis templorum scholarū ædiumq; ad cœnobias & collegia pertinētium ædificijs impendiur. Suspendia hinc quoq; iusta penduntur œconomis & ministris publicis. Quædam bona per missa sunt parochijs, ut inde publicis ecclesie necessitatibus subue- niatur. Bona pars cedit ecclesiarum pastoribus, concionatoribus, le- ctoribus, ministris atq; scholis: atq; hic admodum liberalis est eccle- sia, studijs bonis & pijs admodum cupiens consultum. Vnde & ue- rustissimum illud collegium, cuius superius mentionem fecimus, & quod Carolus magnus sanctorum Felicis & Regulæ appellauit, to- tum ferē studijs sacris destinauit. Nam distribuuntur quædam ex eo etiam in eleemosynā publicam. Iam & indigenis pauperibus, orpha- nis, pupillis, uiduis, morbis & senio confectis, alijsq; calamitosi ho- minibus, liberalissime suppeditat ex bonis seu facultatibus ecclesiasti- cis. Si quid uero post hos usus sanctos & necessarios superest opū sa- crarū, publicis seruatur calamitatibus leuandis. Habet enim ecclesia suos thesauros, habet cellas & granaria, in quibus ea bona fide con- seruantur. Cæterum iurisdictiones & imperia clericorum suscepit magistratus gubernanda, idēq; ex liberali eorum resignatione (ut uo- cant) in quorum potestate erant. Agnoscunt enim omnes pij quid debeatur sancto magistratui, uel ex 13. capite Pauli ad Romanos edocti, &c.

*An liceat
ecclesie re-
formatio-
nem moliri
inconsulta
Rom. eccle-
sia.*

Sic autem cœpra & felicissime perfecta est Tigurine ecclesie refor- matio, quemadmodū luculq; rudi, quod dici solet, Minerua adum- braui.

braui. Non adieci singulis locis sua scripturæ testimonia. Nam historiam fere consignare non disputare de locis cōtrauerfis uolui. Sed & scripturarum testimonia in libris nostrorum iam olim copiosissime recollecta uulgata sunt. Præterea non arbitror esse quenquā qui non uideat, modo sacrarum literarum non sit rudis plane, ea quæ instituta sunt & mutata apud nos, iuxta scripturas regulamq; charitatis et pietatis esse instituta atq; mutata. Ea re quid peccauit obsecro ecclesia nostra contra ulla & quas leges? At dicit Cochleus, non licere ulli ecclesiæ priuata & propria sua potestate & incōsulta ecclesia Romana, nec dum consentiente episcopo, loci ordinario, quicquam innouare aut reformare in ecclesia. Sed quibus hoc nobis probabit scripturis? Cum enim præcipitur aliquid à Christo ecclesiæ, an non obtemperabit hæc, nisi iubeat Papa, nisi consulat & consentiat episcopus? Quid audio? Quæ hæc quæso uersania est? Quinimò si quid præceperit Christus, prohibeat autē hoc ipsum Papa cum omnibus episcopis, Christo obsequēdum erit, calcato omnium episcoporum mandato. Præcepit autem reformationem dominus ecclesiæ. Sanam & euangelicam doctrinam commēdauit, unā cum legitimo sacramentorum usu: idem cōdemnauit falsam & supersticiosam hominibusq; profectam doctrinā, unā cum prophanatione abusibusq; sacramentorum. Proscripsit idem ille falsum cultum, uerū tradidit, idq; in uerbo suo per apostolos: quemadmodum uerbum ueritatis in scriptura abunde testatur: cur itaq; non liceret ecclesiæ nostræ regi & principi suo obsequi, & iuxta legem & mandata illius omnia sua instituire? Habent potestatem singulæ nationes, singulæ urbes atq; ecclesiæ, quæ religionis Christianæ sunt procurare, cum omnibus præceptum sit ut credant euangelio, hoc ipsum cōfiteantur & propagent pietatem: habent ergo potestatem & uiria, si quæ irrepsērunt, corrigere, idq; ad uerbum Christi ecclesiarum supremi principis. Historiæ ecclesiasticæ commemorant diuersis in prouincijs synodos esse celebratas, in quibus actum est de fide ecclesiarumq; reformatione, nulla interim uel mentione habita Romani pontificis. Quid quod inuenias in quibusdam consilijs, excommunicatū esse eum, qui à suæ nationis consilijs, Romam prouocasset? Intellexerunt enim singulis pastoribus certam gregis portionem esse attributam, quam regat quisq;, rationem sui actus domino redditurus. His accedit quod sacerdotes & magistratus Israelis, qui ad regulam uerbi dei suas reformarunt ecclesias, auferentes idololatriam & falsam doctrinam, rursus autem uerum dei cultum cum sana doctrina restituentes, felicissimi erant, & beatissimi prædicantur in uerbo ueritatis: contra uero infelicissimi fue-

runt, damnatiq; ab ipso domino, & domino fauētib; omnib; se
guntur quicunq; diuersum instituisse.

*Reforma-
tione non
quæsitæ uo-
luptates,
potentiam,
oper.* Iam uero labores, molestiæ & curæ maiores nos urgēt & exercēt,
q̃ quisquam suspicari possit, reformationē aut immutationē rerum,
cœptam esse querendari gratia uoluptatum. Magistratus nostri gra-
uia profecto sustinent onera, pro uirili res curant ecclesiasticas, inte-
rim nec reipublice desunt, pro qua inuigilant studiosissime. Studia li-
terarum promouent, pauperum misentur, pacis deniq; studiosissi-
mi, potentissimorum etiam regum fœdera & munera ingentia sper-
nunt, necubi exterorum bellorum fiant participes: nec uulgaria mul-
torum sentiunt odia, quod hucusq; innocens pauperum sanguis in
oculis eorum habetur pretiosissimus. Nos quibus ministerium uer-
bi & ecclesiarum creditum est, grauissimam sustinemus persecutio-
nem, quando aduersarij nostris quicquid libet, licet. Sed quid agi-
mus? Pergimus alacriter, domino iuuante, in officio nostro: patienter
sufferimus, & sicubi res postulare uidentur, aduersarij respondemus,
atrocia nihilominus conuitia, iniurias grandes, deuoramus adeoq;
& concoquimus: promouemus quantum nobis licet literarum stu-
dia bonarum sacrarumq; pietatem ueram & sanctam uitæ innocen-
tiam plantamus. An uero his nostris studijs & laboribus opes quæri-
mus aut potentiam huius sæculi? Potentiam, gloriam & uoluptates
huius sæculi deposuerunt multi nostrorum uiri boni, qui cum opi-
bus & luxu certare potuissent cum nobilissimis huius mundi proce-
ribus, maluerunt tamen sese magistratui subijcere, positaq; gloria sæ-
culari, in humilitate & temperantia seruire Christo domino. Abba-
tes opulentissimos, Præpositos gloria præcellentes & Prælatos eccle-
siæ primarios nominatim recensere possem, si liberet gloriari in ho-
minibus. Hi certe omnes cum eximio dei propheta Mose, potius ele-
gerunt simul malis affici cum populo dei, q̃ temporarijs peccati com-
modis frui, maiores arbitantes diuitias probri Christi, q̃ Aegyptio-
rum thesauros. De opibus ministrorum uerbi dei apertum est, mori-
entes liberis non amplas, imò ne mediocres quidem relinquere hgre-
ditates. Certe cum tranquillius uiuere, & facultates non spernendas
nobis parare possemus, siquidē arma deponere, & in aduersariorum
castra liberet concedere, bellum tamen, labores atq; mille magis deli-
gimus pericula. Nec caruit hucusq; nostrum ministerium splendido

*Bellū ciuile
in quo ceci-
dit Zuingli-
us.* per Christi gratiā fructu. Sunt enim p̃j & fideles multi, qui calcato
immundo mūdo, Christo se totos consecrarunt. Iam tranquillæ etiā
sunt reipublicæ nostræ. Vnica exorta turba est, sed ea causas habuit
ciuiles non paucas, quas cum ignoret Cochleus, Zuinglium belli ci-
uilib;

uiliis authorem & incentorem præcipuum facit, sequutus nimirum
 osorum Zuinglij penulantes calumnias & audacia mēdacia. Quem
 admodum & illud ex seipso fingit, aut ex mendace aliquo profun-
 dit, quod scribit Zuinglium inter recens occisa corpora seminecem
 & adhuc spirātem, fortuito repertum, protractumq; in iudicium, &
 ita extremo affectum esse supplicio. Cecidit enim in acie inter hone-
 stissimos quosq; ciues fortissimosq; uiros, pro religione & patria pu-
 gnantes, Zuinglius, ac mortuus, non uiuus, in hostium manus deue-
 nit. Cæterum non miror Cochleum alioqui maledicum, ista uel con-
 fingere, uel ab alijs prius conficta, impudenter proferre: id magis mi-
 sor in historijs quibusdam, & quorundam Chronicis, quibus nihil
 falsi debebat misceri, pudenda quædam de hoc bello scribi menda-
 cia, quæ tamen impressa publice leguntur ab omnibus pro certissi-
 mis. Extat Chronicon Ioannis cuiusdam Carionis, hominis ut per
 alia non indiligētis, ita in hac re uel plus nimium creduli uel planè
 uani, ut ne quid dicā aliud. Nam scribit hic Tigurinos tribus fufos
 prælijs, hostium cecidisse pauculos, Tigurinorū uero desiderata 5000.
 Cum reuera non nisi semel atq; iterum collatis signis confictum sit.
 Primum quidem ad Capellas, ubi soli Tigurini in patrio adhuc so-
 lo consistentes, necdum bene collecti, imò dispersi magis, & feruenti
 ex urbe ad terminos tuendos cursu fracti ac pauculi numero, cum
 ualida & instructissima Quinq; pagicorū manu, infelicitèr quidem
 sed fortiter tamen, quod ipsi etiam hostes fatebantur, pugnarunt, il-
 laram magis hostiū uim excipientes, quàm inferentes ipsi hostibus.
 Deinde in monte Tugino, ubi rursus Tigurini pauculi, (iustus enim
 ipsorum exercitus Bernatibus ac reliquis socijs coniunctus, alibi ca-
 stra posuerat) sed sociorum tamen non imbelli, nec imparata manu
 adiuti, hostium nocturna & repentina irruptione oppressi quidem,
 sed non ita tamen protriti atq; excisi sunt, sicut spargit Chronogra-
 phus ille. In utroq; enim prælio Tigurinorum uix 600. desiderata
 sunt, ac totidem fortassis sociorū in prælio illo posteriore: quanquam
 hic etiam numerus satis funestus atq; nimius haud immerito bonis
 omnibus esse uideatur. Sed de his suo loco & tempore dicitur for-
 tassis copiosius. Hæc autem per occasionem nunc annotata dunta-
 xat sufficiant.

*Carionis
Chronicon.*

*Respondetur ad ea quæ Cochleus de auctoritate Consiliorum à sede
 approbatorum, & de sedis Romanæ maiestate attulit.*

Caput XXX.

De auctori-
tate Consi-
liorum à se
de aproba-
torum.

Ostremo ac in calce ferè libelli sui ita cornicatur & in-
puit aduersarius, ut omnibus suspitione inijciat, causam
susceptam esse ab eo parum sincere. Aut enim nocturne uola-
runt, aut certe cum ratione insanit miser, aut iudicii ino-
pia laborans desipit plus quam aniliter. Quis enim sensu communi ad-
huc utens, non obstupescat ad insanam illam assertionem, qua ille
omnia Consilia à sede Romana approbata, contendit ab ipsomet
Christo (ita enim loquitur) & à spiritu Christi sancto esse dictata.
Quot enim decreta & constitutiones, præsertim in postremis illis, san-
cta sunt, quæ cum scripturis & uera pietate pugnant ex diametro?
Quid quod ipsa mutuis sese conspuerunt, cassarunt annihilaruntque
condemnationibus & anathematismis? Ac in uno, ut multa alia
transcam, Constantiensi Consilio, præ cæteris ferè omnibus à sede ap-
probato, quot obsecro reperiuntur errores? quot scandala? quot im-
pietates atque sacrilegia?

De Roma-
næ sedis ma-
iestate.

Deinde cum tot tantisque laboribus Romanam illam sedem orna-
re gestiens, demonstrare conetur, nequicquam ipsam oppugnari à no-
bis, cum inexpugnabilis & imperterrita consistat aduersus ipsas quoque
inferorum portas, quid aliud quam arcem facit ex cloaca? Satis scitur quan-
tum ualeat Pontifex, tum armorum potentia, tum scæderum auxilijs,
tum pecunijs: sed hæc communia habet cum Pharaone, cum Antio-
cho, cum Herode, cum Nerone ac Diocletiano. Rursus non ignora-
tur quantum illa uis immensa intra pauculos annos attrita sit, & ab
illis quidem attrita sit, qui contempti & ab omnibus ferè damnati,
euangelium Christi Iesu prædicauerunt. Ac stulta quidem hæc euan-
gelij annuntiatio plus nocuit in orbe Christiano papæ, quam in-
structissima & inclita illa Germanicorum imperatorum Henrycho-
rum, Friderychorum & Ludouicorum mauortia arma. Verum causa
in promptu est. Nam scriptum est, Terram percutiet uirga oris sui, &
spiritu labiorum suorum interficiet impium. Et iterum, Quem domi-
nus conficiet spiritu oris sui, & abolebit claritate aduentus sui. Nunc
itaque per uirtutem euangelij, non per artes ullorum hominum, cadere
& inclinare incipit, qui sedem suam in excelsis cum altissimo collo-
cauit: Christo autem ea gloria reservatur, ut in uniuersum aboleat re-
gnum illud impurissimum. Interea uero donec iudicaturus ueniat do-
minus rex & princeps noster, sequietur ac regnabit Antichristus ille. De
typo enim eius legimus, Stabit rex foris facie, & intelligēs ænigma-
ta: is pollebit uiribus, nec tamen est sua uirtute, & miris modis uasta-
bit, ac prospero successu rem geret, & infestabit robustos ac populū
sanctorum. Et pro sua calliditate feliciter per dolos negotia sua expe-
dit,

Isaie 11.
2, Thess. 2.

diet. In animo etiam suo magna sibi sumet, copiaq; rerū instructus uastabit multos. Ad hæc resistet summo principi, & absq; manibus conteretur. Tempus uero illud propè est. Time ergo deum, & da illi honorem, quia mox ueniet hora iudicij eius: & adora illum qui fecit cælum & terrā, & omnia quæ in eis sunt, qui dedit filium suum pro nobis in morē, qui est princeps, sacerdos, redēptor, resurrectio, uita, spes, gaudium, adde & uindex & iudex ecclesiæ catholicæ. Renuncia bestia & imagini eius, ne aliquando bibas de uino irę dei, & crucieris igne & sulphure in conspectu sanctorum angelorum, & ante conspectum agni. Dominus extricet te ex erroribus, & liberet te ab omni malo.

Valde autem irasceris, & grandia mihi & omnibus nostris impu *Roma eda* *put omniū* *ecclesiarū.* tas mendacia, quod ex historijs Phocæ Imp. adducens, dixerim hunc primum constituisse, ut Roma esset Caput omniū ecclesiarum. Op-
ponis tu mihi Plarynam, qui non dicat, Vt esset caput, sed, Quę est ca-
put omniū ecclesiarum. Adducis quędam & ex Iustiniani Codice, testantia Romanam ecclesiam & Iustiniani Imperatoris sæculo ap-
pellatam caput omnium ecclesiarum. Verum sciui ac legi id quidem iam olim, nec dissimulaui (bona ubiq; fide utens) in libro meo. Di-
feris enim uerbis, Huc pertinere puto, dixi, quæ leguntur in initio Co-
dicis Iustiniani, & in Nouellis, &c. Quomodo autē & quare illi tan-
ta Romæ tribuerint, in eodem quoq; libro subindicaui. Legi sanē mi-
Cochlee, apud Cyprianum sanctum dei martyrem, qui aliquot sæ-
culis Iustinianū Imperatorem antecessit, Romam in epistolis ipsius uocari primam siue præcipuam ecclesiarum, matrem deniq; ecclesia-
rum. Sed quid tum postea? Maiora meruit præconia illustriusq; orna-
ta est à prophetis Hierosolymorum ecclesia. Quare oro? Quia retine-
bat puritatem doctrinæ, & syncerum dei æterni cultū. Eum ubi cor-
rupisset, & corruptum tueretur strenue, ab ipso domino ac ministris
eius appellatur postrema, imò meretrix, Aegyptus, impietatis officina,
Sodoma, Gomorra, adeoq; & latronum spelunca. Prærogatiua il-
la uetus ecclesiæ Romanæ, puritatis uerius doctrinæ ac cultus fuit,
quàm loci & episcoporum loco ministrantium: quanquam & his
quoq; oblata sit propter puritatem dogmatum. Id quod agnoscentes
synceriores episcopi Romani, titulis illis magnificis uti nolue-
runt, capitis & uniuersitatis uocabula plane reiicientes. Gregorius
enim ad Mauriciū Imperatorem, Antichristi præcursor est, ait, quis-
quis appellari cupit Vniuersalis episcopus. Et iterum ad Antioche-
num & Alexandrinum episcopum, Nouit, inquit, ueneranda sancti-
tas uestra per sanctam Chalcedonen. Synodum Pontifici sedis apo

stolica, cui deo disponere seruiro, hoc Vniuersitatis nomen oblatum
 esse, sed nullus decessorū meorum hoc tam prophano uocabulo uti
 Phocas & Bonifacius. consensus, &c. Caterum cum post mortem Gregorij Ioannes patriar-
 cha Constantinopolitanus capitis uniuersalisq; titulum ambitio-
 sissimum ad se ac suos successores rapere contenderet uiribus suis o-
 mnibus, ac huic Bonifacius episcopus Romanus aribus & uiribus
 suis omnibus exertis obstaret, non iam nemini, aut omnibus ex æ-
 quo prerogatiuam illam communicari cupiens, sicuti fecerat Grego-
 rius, sed sibi iam soli anhelans conferri, Phocas litem hanc publico
 decreto diremit, Bonifaciusq; prophanum sibi titulum munificentia
 Imperatoris concessum, usurpauit: ut quāquam capitis mentio olim
 quoq; facta, ac titulus is & antiquioribus sit oblaus (non a Christo
 quidem, sed ab hominibus) merito tamen indepti imperij regniq;
 usurpati originem referamus ad Phocam Imperatorem, & Bonifa-
 cium pontificem. Nec pro me adduxi Platynam, ita uti calumniatur
 Cochleus, nec uitiaui uerba eius. Paulum diaconū adduxi, is ad uer-
 bum sic habet, Phocas rogante Papa Bonifacio, statuit sedem Roma-
 næ & apostolicæ ecclesiæ primam esse, cum prius Constantinopoli-
 tana se primam omnium ecclesiarum scriberet. Ac transcripsit hæc ex
 libro Bedæ de ratione temporum, a quo ea quoq; mutuauit quæ suis
 Chronicis inseruit Abbas Vrspergēs. Otho Frisingen lib. Chron.
 5. cap. 8. Bonifacius III. inquit, impetrauit a Phoca, ut ipsius autho-
 ritate Romana ecclesia caput omnium diceretur ecclesiarum. Nam
 Constantinopolitana se primā, puto propter regni sedem, illuc tras-
 laram, scribebat. Sed & Vincentius in Speculo historiali lib. 23. cap.
 107. Bonifacius, inquit, obrinuit apud Phocam imperatorem, ut eccle-
 sia Romana caput esset omnium ecclesiarum: quia ecclesia Constan-
 tinopolitana scribebat se esse primā omnium ecclesiarum. Hæc cum
 ita habeant, quid oro mentitus sum, qui nihil aliud dixi, q̃ quod hi-
 storici ante me alij totidem uerbis scripserunt. Fateor Platynam scri-
 bere, Quæ est, non autem, Vt esset. Neq; ego Platynam de illo addu-
 xi, sed de illo quod Bonifacius id non sine modica contentione im-
 petrarit. Cui autem plus fidei tribuendum sit, Papæ ne iurato mand-
 pio, an historicis antiquioribus, iudicet æquus lector. Piget enim his
 certe friuolis & nullius momenti nugis tan opere immorari.

Peroratio
 ad Cochle-
 um

AD T E nunc conuerto, mi Cochlee. Satis iam contēdi tecum,
 & fortassis acrius q̃ credant quidam ferre modestiam: sed prouoca-
 tus feci quicquid hic feci. Coëgisti me aliquando loqui acerbiora:
 quanquam & uolens & libens ipsum egerim negotium hætenus,
 utpote indaganda propugnandaq; ueritatis gratia. Intelligis autem

ex his & alijs meis scriptis, quid omnibus meis consilijs, dictis & factis quaram, quid spectem, quid propugnem, quid impugnem, & quid ab omnibus fieri cupiam. Cupio ex tota mente & anima mea tota ueritatem in ecclesia, ueritatem inquam scripturæ canonicæ certam, infallibilem perpetuam uigere, florere & regnare, & ad hanc omnia ecclesiæ negotia institui atq; componi, præteritis traditionum humanarum inextricabilibus, & nunquā finiendis tricis atq; meandris. Cupio ecclesiam, Christi Iesu sponsam unicam, à solius sponsi uoce, imperio, amore & complexu pendere: in hoc omnia uitæ & salutis collocare præsidia, ab hoc petere reposcereq; omnia. CHRISTVS enim Iesus uerus deus & homo, mundi est salus unica, sacerdos unicus & perpetuus, intercessor fidelis & unicus, hostia & uictima pro peccatis mundi unica & salutaris, satisfactio, redemptio, iustificatio omnium credentium. Cupio hunc à sanctis uera fide agnoscere & recipi syncerissime, perq; fidem ueram omnes coniungi cum æterno & summo bono, quo tandem sine fine, ubi hinc soluerint, perfruantur. Cupio pace, charitate, iustitia & innocentia uitæ, seruire deo, & coli dominum uniuersorum: ne uerbis duntaxat iactemus fidem, sed uirtute, in dictis & factis, uitam Christo dignam exprimamus q̄ religiosissime. Cupio ergo cultum dei uerum & legitimum sacramentorum usum reuocari & usurpari in ecclesia, citra omnem superstitionem & nundinationem. Cupio deniq; uitia, peccata, scelera atq; flagitia cleri ac uulgi, ad regulam præceptorum dei, per gratiam Christi, & salutarem fidelis pœnitentiæ prædicationem, corrigi atq; emendari. Cur ergo sancta hæc cupientem, & salutaria hæc molientem persequeris Cochlee? Cur obsecro contra ueterem ueramq; religionē, & contra prophetis & apostolicis scripturis innitentem doctrinā insurgis? Cur eos defendis, quos quales sint, nescire non potes? Impios, sacrilegos, Simoniacos, crudeles, superbos, ambitiosos, sanguinarios, stupris, incestu, luxu & execrandis implicitos facinoribus, defendis, hostes Christi & religionis synceræ ornas & extollis? Conscientiam tuam appello Cochlee. Descende oro in te ipsum. Cogita de honore tuo, & de salute tua. Nescis qualis & quā spurca sit Papæ, Cardinalium, Episcoporum, & totius cleri uita. Quis deus, quæ religio, quæ probitas, quæ honestas sese ex his profert? Vide Cochlee, uide, ne cum conscelerata hac turba, quam tu uis sanctissimam uideri, cui tu nequicquam conaris totum orbem connectere, & quodammodo conciliare, propter nephandum conatum de repente corripiaris, & pereas in æternum. Quare obsecro propugnas apertam, manifestam & confessam idololatriam? Quare defen-

dis doctrinā Papæ multis modis & partibus longe corruptissimam? Quare faues & participas omnia sacra prophanantibus, uendentibus atq; calcantibus? Resipisce obsecro, mi Cochlee, resipisce. Satis superq; satis oppugnasti ueritatem & pietatem. Si quid habes facultatis à domino deo nostro iusto, uiuo, uero & æterno, ipsi ac Christo dilecto eius filio, redemptori nostro, & ecclesiæ eius ueræ, impendito, segregare ab ijs quibus iam olim iudicium nō tardat: quos in ueræ pietatis & omniū piorum exitium pertinaciter tendere uides, cernis, deprehendis. Senesce esse audio (alioqui enim mihi ignotissimus es) & ætatis prouectæ: memineris oro mortis tuæ ad fores & tibi & mihi propè cubanti. Memineris iudicis iusti domini nostri Iesu Christi, qui in euangelio suo, Estote, inquit, parati, quia qua hora nō putatis, filius hominis uenturus est. Quis est fidelis seruus & prudens, quem præfecit dominus famulatio suo, ut det illis alimentum in tempore? Beatus seruus ille, quem cum uenerit dominus eius, inuenierit sic facientem. Amen dico uobis, omnibus bonis suis præficiet eum. Quod si dixerit seruus ille malus in corde suo, Cunctatur dominus meus uenire, cœperitq; percutere cōseruos, edere autem & bibere cum ebrijs, ueniet dominus serui illius in die qua non expectat, et hora qua ignorat, & dissecabit eum, partemq; eius ponet cum hypocritis: ibi erit ploratus & stridor dentium. Dominus Iesus aperiatur tibi cor tuum, & misereatur omnium nostrum. Tiguri Mense Martio. Anno domini 1544.

F I N I S.

IN H. BVLLINGERI AD

IOANNIS COCHLEI LIBELLVM

Responsionem INDEX.

BELIS sacrificium	possunt	16
granulatoriū b 36	Augustinus de sacramento pa-	
Abrahæ sacrificium	schali	40
ex fide placet 57	Augustini sententia de oblatione	
Abusus ecclesiastici quales 63	Christi	ibid.
Acrimonia uerbi dei 1	Augustini sententia de sacrificio	
Agni paschalis sacrificiū, typus	& sacerdotio uno	b 44
Christi qualis 57	Augustinus de numero librorū	
Ambrosius de substantia & con-	canonicorum	b 46
substantialitate dei b 21	Augustinus de librorum Hebrai-	
Ambrosius de eucharistiæ sacrifi-	corum autoritate	47
cio 40	Augustini sententia de doctrina	
Anabaptistarum exortus cui im-	Christiana	53
putandus 55	Authentici quare dicti Canonici	b 10
in Anima Christi nihil pollutio-	Autoritati hominum nō nimis	
nis 26	deferendum	6
Animam rationalem in Christo	B	
esse probatur 25	Baptismi ritus apostolicus qs 58	
Antiquitas quæ damnetur, non	Belli ciuilis Tigurini ratio b 70	
omnis 52	Berchtoldus Zaringen. mutat or-	
Antonius Puccius Roma. Pont.	dinē collegij Tigurini b 60. 61	
legatus tentatus ad bonum ec-	Bernardi querela contra Roma-	
clesiæ frustra 64	nos	b 61
Apostolicæ doctrinæ summa in	Biblia si à Iudæis corrupta 47. 48	
sacris literis b 26	Biblia quantisper lauuerit eccle-	
Apostolorū traditiones uiuæ &	fias	50
scriptæ b 30	Biblia iure uulgaribus translata.	
Apostolorū quales traditiones 32	pagina	49
Apostolicæ ecclesiæ doctrina &	Bibliorū optimi impressores b 50	
ritus prædicata b 64	Biblia Latina Tigurina qua lege	
Approbare scripturā, est censurā	uersa	49
sibi uendicare uerbi dei b 4	Biblia uarijs linguis prædicata	
Argumentum epistolæ ad Timo-	& legenda a fidelibus omni-	
theum b 64	bus	49
Articulū fidei patres tradere non		

INDEX.

Bibliorum translationes multæ semper in ecclesia ad eius utili tatem b 48	Christus pro nobis execratio fa ctus b 42
Bonifacius Moguntinus archie piscopus 61	Christus semel oblatus 43
C	Christus amplius sacrificari nō potest ibid.
Canonicæ scripturæ prima debe tur gloria b 2	Christus unicum sacrificium & quale b 57
Canones apostolorum Clemen tis nomine 32	Christus sacrificijs significatus. pagina 57
Canonicæ horæ quomodo refo mata Tiguri 63	Christus solus intercessor inuo candus 63
Canonicorum librorum nume rus 46	ad Christū quomodo colliguntur oues eius b 53
Canonicorū librorum lectio ex Hebræis sumenda 47	Christi fide quomodo iustifica mur b 53
Causa mala peius agitur à Papi stis 35	Christi non ministrorum sancti tas spectanda 60
Ceremoniæ quales instituendæ in ecclesijs 57	in Christo omnia inculpari fide libus ibid.
Ceremoniæ nouæ papisticę b 63	Christus præsens caput ecclesiæ, non Papa 53
Christi mysteriū ex Vigilio epi scopo b 24	Christus unicus salutis author. b 53.
Christi testimonia de ueteri testa mento b 3	Christianorū appellatio prijs suffi cit 7
Christus imperat suę sponsæ, nō contra b 11	Christiani nō sunt noua secta 55
in Christo duæ naturæ & natiui tates 24	Clementis & similium quāta au thoritas 56
Ceremonialia muranda proban tur scripturis b 23	Cleri & cœnobiorum diuinitę un de orat b 63
Christus sacerdos secundum or dinem Melchizedek 41	Clericorū preces plebi uēditę 63
Christus sequendus, non sectæ. b 40.	Comprehendi omnia in scriptu ris 14
Christus seipsum semel obtulit. b 41.	Cochleus orat sibi respōderi b 1
Christi sacerdotis nostri tēplum cælum est 42	Cochleus pollicita nō præstitit 2
Christus sacerdos ecclesiæ 41	Cochleus citatur ab Eccio b 3
	Cochlei institutum contra Tiguri nos b 45
	Cochlei præceptores allegantur 39
	Cœnæ dominicę traditio qualis &

INDEX.

unde	b 31	Consilij generalis promissio	67
Cœna dominica quid sit	36	Constitutiones humanæ quales	
Cœna quomodo sit sacrificiū	36	& quæ	33
Cœnæ dominicæ quis ritus sit an		Consubstantialitas filij ad patrem	
tiqussimus	b 56	probatum ex euāgelij & Pau	
Cœna domini qua ratione sacri		lo	b 19.20
ficiū	b 39	Corpus Christi oblatū sedet ad	
Cœna Christi est eucharistica ob		dexteram patris	b 43
latio	39	Consubstantialitas personarum	
Cœnam nō esse sacrificiū pro		iuxta Augustinum	22
uiuis & mortuis, probatur.		Corpus domini nō offertur quo	
b 40.41.		tidie, sed semel	59
In cœna accipimus, non damus.		Creatura nulla inuocanda, sed	
pagina	45	creator	63
Cœnæ dominicæ institutio qua		Cultus dei externus qua ratione	
lis	ibid.	probatum	b 29
Cœna memoria est immolati fa		Cultus dei uerus quomodo Ti	
crificij corporis & sanguinis		guri restitutus	b 63
Christi, non sacrificiū	45	Cypriani de sacrificio ecclesiæ	
Cœna domini sacramentū unio		sententia	40
nis & charitatis	b 55	Cyprianus de libris canonicis,	
Cœnæ dominicæ quāta prophæ		pagina.	b 46
natio in ecclesia	b 62		
Cœna domini in locum abro		D	
gatæ Missæ posita	57.67	Dignitas ecclesiæ qualis	73
Cœnæ mysteriū exponitur sim		Diui minime adorandi, sed deus	
pliciter	b 67	solus	69
Cœqualitas filij ad patrem pro		Disciplina restituta in ecclesia Ti	
batur	29	gurina	b 63
Cœessentialitatis nomen in diui		Doctrina monachorū & pleba	
nis unde	21	norum qualis nuper	b 62
Concionatores indocti & teme		Diuinæ ecclesiasticæ quomodo	
rarij	51	dispensandæ	b 63
Confessio auricularis qualis	55	Doctrinæ synceræ restitutio	b 65
Confessio uera peccatorum uere		E	
prædicatur	b 54	Eccij dogma de authoritate uer	
Consiliū Laodicen. de libris ca		bi dei	3
nonicis	b 46	Ecclesia catholica uera quæ iuxta	
Consiliorum authoritas & ap		Laſtantium	60
probatio	b 71	Ecclesiæ Christi dotes etiam Ti	
		guri	ibid.

INDEX.

Ecclesia catholica nō est ipsa tan- tum Romana	6	nā à scripturis	b 38
Ecclesia non uult sine scripturis sibi credi	b 34	Energiam habet sacra scriptura.	b 10.
Ecclesiā si liceat reformationem aggredi inconsulto Romano Pontifice	b 69	Epiphanius in Panatio de con- substantialitate	22
Ecclesia Christiana unde & quo modo nata	13	Episcopus ueritati contradicētes redarguat	1
Ecclesia qualis & quomodo au- dienda	b 33	Episcopalia iura ut cedant eccle- sijs	67
Ecclesiā ubi uerbū Christi ibid.	ibid.	Episcoporum ordinatio in eccle- sia Tigurina	ibid.
Ecclesia quē sit uera Christi spon- sa	b 11	Epistolā apostolicā qua ratione scripta	13
Ecclesia sponso connectitur per uerbum dei & fidem	ibi.	Essentiā diuinā nomen ex scri- pturis probatur	b 17
Ecclesia colligitur euāgelica do- ctrina	58	Essentiā nomen in diuinis unde acceptum	22
in Ecclesia catholica quā retine- re debeant	b 58	Eucharistia nobis ad salutem ha- betur	55
Ecclesiā consensus nō caret sua authoritate	13	Eucharistia quomodo sacrificiū dicatur à patribus	b 39
Ecclesia ut digna laudāda	b 13	Euāgelium uerum & antiquum prædicarum Heluetijs	50
Ecclesia à nostris colligitur, non dispergitur	b 57	Euangelium quibus sit uelut iux- ta apostolos, & Cochleū	b 3
Ecclesia Papæ scissa in schismata multa	b ibid.	Euangelium cordibus insculptū	31
Ecclesia ad regulam uerbi dei re- formanda	b 58	Euangelij uiua traditio relata in litteras	ibi.
Ecclesiā unde persuasa sit autho- ritas scripturæ	b 5	Euangelium qua ratione susce- ptum Tiguri	b 64
Ecclesiā doctrina corrupta	62	Euāgelium minime falsificatum à Tigurinīs	b 50
Ecclesia dei non contemnēda, ex- ponitur	30	Euangelica ueritas ab ecclesia re- cepta	15
Ecclesiā Christi ueræ signa quæ.	b 59. 60.	Euangeliorum cōscriptionis or- do	b 32
Ecclesia columna ueritatis	12	Execratio pro nobis fit Christus	b 42.
Ecclesiā dulce & uenerandū no- men	b 21	Expiandi ratio ethnicorū per hir- cum	ibid.
Ecclesiasticæ traditiones nō alie-			Falsū

INDEX.

F

Falsi crimen obiectum sæpe re-
pulsus est 54
Felix, Regula & Exuperantius
apostoli Tigurinorum eccle-
siæ b 60
Fides catholica unde dicat b 11
Fidei certamen arduum est b 1
Fidei articulos nullos patres tra-
diderunt extra scripturam 16
Fides ecclesiæ consentit scriptu-
ræ b 18
Fidei unica regula iuxta aposto-
los quæ sit b 32
Filius dei seipsum patri immo-
lat 43
Fidei Christianæ potissima capi-
ta b 51
Fides Iustiniani ad Papam Ioan-
nem 52
Fides sola iustificat, defenditur.
b 53.
Fidei iustificatio qualiter prædi-
canda b 53
Fidei iustificationis doctrina nõ
præiudicat vere bonis operi-
bus b 53
Fidem ueram uanā non esse 54
Fidem Christi unde Tigurina ac-
ceperit ecclesia 60
Filiū patri consubstantialem pro-
batur scripturis b 19
Forum Papisticū contra uerbum
dei 55

G

Germani per quos cōuersi ad Pa-
pismum 61
Gloria bene actorum, dei nõ mi-
nistorum est b 6
Gratulatorium sacrificium b 35

H

Hebraica ueritas authentica 47
Hebraica antiquitas & ueritas a-
sylum 47
Hebraicæ ueritatis puritas præ
Græcæ 47
Hebræa pro ecclesia sunt æque
uel magis q̃ Græca 48
Heluetijs non nouum sed uetus
& uerum euangelium prædi-
catum esse 50
Hæreses damnandæ 52
Hæreses sepultæ non resuscitan-
dæ ibid.
Hieronymus de corruptela Bib-
liorum à Iudæis 48
Hierosolyma non Roma mater
omnium ecclesiarum 61
Hircus legalis Christi typus 42
Hominibus pijs & doctis quan-
tum tribuendum 7
Homouision filiū esse probatur
scripturis 20.22
Homouision contra Arianos ex
scripturis b 22
Hostia Christus alias abrogauit.
b 43
Hugo episcopus Constantiensis
contra legatos Papæ 64
Huldrychi Zuinglij qualis uoca-
tio & doctrina ibid.
Hyperbole Cochlei & Papista-
rum 56

I

Incruenta hostia Christus non
est b 57
Idola qua ratione ex templis eie-
cta Tiguri 66
Idolorum extirpatio laudabilis.
b 57.

INDEX.

Idololatria Christianorum eth- nico more	63	Magistri in ecclesia qui dicantur.	M
Indulgentiarum negotiatio pro pugnata	b 63	b 58.	
Innocētiæ studium ualde urgen- dum	b 54	Malachias de sacrificio Christia- norum	b 38
Interpretes plures ueteris & noui testamenti	b 48	Mariam dei genitricem esse, pro batur scripturis	b 22
Ioannes euangelista unde suam habeat authoritatem	10	Mariam perpetuam uirginē esse probat	23
Iosephus historicus de canonicis libris	46	Mariæ uirginis dignissimæ lau- des	ibid.
Isagoge in euangelicum nego- tium	b 65	Matthæus Card. Sedunensis qua- lis	b 63
Isaiā Christus legit & explicuit. b 9.		Matrimonialium causarū tracta- tio	67
Israelis ecclesia per scripturam re- darguitur	b 12	Melchizedek typus Christi in q- bus	41
Iustificatio quatenus tribuit ope- ribus	54	Melchizedek non sacrificat pro Abraham	b 56
Iudæi si Biblia corruerint	48	Melito Sardē. de sacrōrum libro- rum ordine & numero	46
L		Missæ qua ratione dicatur domi- nicæna	36
Lactantius de signis ueræ eccle- siæ Christi	60	Missæ sacrificium quomodo de- fenditur	35
Laodicen. Consiliū de libris ca- nonicis	b 46	Missæ quæstiuosa nundinatio cle- ri	63
Legi quomodo nihil addēdum uel detrahendum	28	Missæ papistica abrogata qua ra- tione	b 66
Libri mutatio non est falsifica- tio	51	Missæ ceremoniæ & partes à qui- bus additæ	b 56
Librorum canonicorum autho- ritas	65	Missæ Romanæ ritus non rece- ptus ab omnib. ecclesijs	b 56
Linguarum studia promouēda. b 47.		Modestia decet uerbi ministros	2
Linguis uarijs prædicanda & le- genda Biblia.	49	Monachi quomodo in ordinē re- stituti	69
Lingua Latina cur ab ecclesia Ti- gurina remota	68	Monothelitarum error improba- tur	25
Lingua quatenus coërcēda	b 52	Moses unde habeat authoritatē.	10. 12.
Locus unus sacrificij unius	b 44		

Musica

INDEX.

Musica eliminata ab ecclesia Tigurina qua ratione	63	P	
N		Papæ coniuratorum crudelitas	55
Natiuitates & naturæ duæ in Christo	24	Papæ nulla potestas contra Christum & uerbum dei	70
Naturæ uox in Christo asserta & proprietatis	b 23.24	Papistici regni potissima capita.	b 51.
Naturæ duæ in una Christi personæ	b 23	Papisticum forum contra scripturas sacras	55
Noë sacrificiū typus Christi	b 56	Papistica ecclesia quantum scissa.	b 57.
Nomina propria Hebraica curmutata	b 49	Papistica ecclesiæ facies passim.	b 63.
Nouum testamentum sancte prædicatum & impressum	50	Papistæ qualem expectant reformationem	b 52
O		Paschæ sacramentum explicat Augustinus	40
Obediendum præpositis qua ratione	30.33.	Pastorum in ecclesia legiuimorum successionis signa quæ sint	b 59
Oblatio incruenta qualis intelligenda	b 57	Pauli doctrina scripturis comprehensa	27
Odienda quæ sint perfecto odio.	b 55.	Pauli doctrina de traditionibus.	b 31.
Oblatio pro peccatis non necessaria postremis peccata	b 57	Petrus unde suam habuerit auctoritatem	10
Ordo agendi in responsionibus.	b 2.	Personarum in deitate distinctio probatur	17
Offert Christus seipsum	b 33	Pœnitentia strenue & legitime prædicatur	b 54.
Opera bona minime improbantur, sed docentur	54	Pœnitentia uera quæ sit	ibi.
Opum ecclesiasticarum usus in ecclesia Tigurina	b 69	Pontifex noster non necessarios habet suffraganeos	43
Operibus quatenus tribuitur iustificatio	54	Pontifices Romani ueri pii plures	59
Oratio quomodo restituta & reformata in ecclesia Tigur.	63	Pontificis Romani insolentia	63
Oratio ad sanctos corruptissima pagina	63	Probata in ministris quæ sint	7 b
Origenes de numero canonicorum librorum	b 46	Proclus Cyzicenus de uirginitate Mariæ	b 23
Origenis laudandum studium circa Bibliorum translationes	b 48	Prophetæ unde habeant suam auctoritatem	10
		Psalmorum numerus cur mutatus	

INDEX.

mus	b 49	Sacrifici quomodo in ordinem	
Psalmi 109. multiplex uersio	49	restituti	69
Q		Sacramenta quatenus & quæ sibi	
Quæstus idolomania quantus.		scienda	b 14
b 63.		Sacramentum corporis Christi	
R		Christus est	40
Rebus non personis responden-		Sacrificium eucharistia quomo-	
dum	b 1	do dicatur à patribus	b 39
Regula gerendorum in ecclesia	56	Sacrificium quid dicatur & sit	35
Restituta meliora apud Tiguri-		Sacrificiorum multæ species	b 35
nos	76	de Sacrificio abrogando Daniel.	
Reformatio qua ratione tentan-		b 38.	
da	b 70	Sacrificia abrogata omnia per	
Reformatio uera & necessaria		unum	44
quæ	b 52	de Sacrificio Missæ quid Cassio-	
Reformatio Papistis grata quæ.		dorus & Augustinus	59
b 52.		de Sacrificio Christi August. b 38	
Regno Christi subditi qui sint.		Sacrificium ecclesiæ quale sit	36
b 11.		Sacrificium Abel, Noe, Melchize-	
Religiose loquendum coram ec-		dek	b 38
clesia	b 1	de Sacrificio corporis Christi	42
Ritus apostolicæ ecclesiæ pauci,		Sacrificij unius unus locus	b 44
& quales	56	Samson Mediolanens. nugigeru-	
Rixandi malum bono compen-		lus Minorita Indulgentarius	
satum	1	apud Heluetios	64
Romanæ ecclesiæ traditiones	b 32	Sanctorum priscorum cõcors dog-	
de Romanæ sedis maiestate	b 71	ma non contemnendû à pijs.	
à Romana ecclesia quare nunc fi-		b 52.	
deles deficiant	b 61	Sanguis non hircinus, sed Chri-	
Romanæ nunc sedis scandalum		sti oblatas	b 42. b 57
ecclesijs sanctis	59	Satisfactio iuxta Apostolum præ-	
Romanæ nunc sedis doctrina	59	dicanda	b 54
S		Schisma grauissimum in Papali	
Sabbatum abrogari non posse	29	ecclesia	58
Sacerdotum in ecclesia qualis suc-		Scripturis non credentes quomo-	
cessio	b 59	do instruendi	b 7
de uno Sacerdote & sacrificio		Scriptura canonica os est & uer-	
Augustinus	b 44	bum dei	b 7
Sacerdos ecclesiæ semel obtulit se		Scriptura ex seipsa auctoritatem	
ipsum	b 41	habet	8
			ab

INDEX.

ab hominibus nullā accepit Scri- pturā auctoritatem	11	Tigurina ecclesia uetustissima	50
Scripturæ ueteris processus	31	Tigurinam ecclesiam orthodo- xam esse	b 59. 60
Scripturæ ut torquetur impie	34	Tigurina ecclesia unde fidē Chri- sti acceperit	60
Scripturæ non Iudæis authorita- tem deferimus	b 47	Tigurinorū apostoli qui & qua- les	b 60
Scriptura ex seipsa interpretan- da	53	Tigurinę ecclesię antiquitas	b 60
Septuaginta interpretum autho- ritas tractatur	b 47	Tigurinæ uersionis Biblicę ra- tio	49
Spiritus sanctus testatur de ueri- tate uerbi dei	5	Tigurinæ ecclesię querela cōtra Romanos	b 61
Spiritus sanctum ab utroq; pro- cedere probatur	26	Tigurina ecclesia qua ratione re- formata	62
Studium ecclesię Tigurinæ in Biblijs	50	Tigurina ecclesia qua ratione cō- uersa ad euangelicam doctri- nam	b 64
Superbia Luciferanica	b 4	Tigurinæ ecclesię reformatio q̃ modo suscepta	65
Suffocatum non edi qua ratione prohibitum	29	Tigurina Synodus celebris ibi.	
Superstitioni successit religio iux- ta uerbum dei	67	Tigurini magistratus religiosa prudentia	b 65
Synodi ecclesię reuerenter susci- piendæ	52	Traditiones redactæ in scripta. b 30.	
Synodorum uetus mos reuoca- tus	67	Traditiones patrum nō scriptæ. pagina	31
Synodi in ecclesijs seruandæ etiā sine Papa	70	Traditiones apostolorum uiuæ. pagina	30.
T		Traditiones quomodo retinen- dæ iuxta Paulum	32
Tabularum fides seruanda san- cte	b 5	Tituli librorum incerti sapius. b 39.	
Tacendo crimen agnosci uide- tur	b 1	Trinitatis mysteriū scripturis pro- batum ostenditur	b 15. 16
Templorum ornatus iustus quis sit	b 68	Tropis nuntur sancti authores. pagina	53.
Tertullianus de S. trinitate	18	V	
Tertullianus exponit Malachiā de sacrificio	39	Verbum dei lux est sole clarior. b 3.	
Tertullianus docet scripturā ex- ponere	53	Verbum dei approbatione non	
Templi Tigurini author	b 60		uu 3

INDEX.

egere	b 2	bantur	35
Verbum dei ecclesia maius, q̄ ut		Vfus opum ecclesiasticarū	b 69
oporteat comprobari	4	Votorum nouus usus apud mo-	
Verbū dei approbare & credere		nachos	58
non idem	b 4	Z	
Veritas confessa tuenda	b 1	Zachariæ testimonium de unico	
Verſio multiplex Bibliorum pro		sacrificio	44
dest studiosis	49	Zuinglij doctrina uetus, non no-	
Victima pro cul'pis nostris Chri-		ua simpliciter	50
stus ex Iſaia	b 43	Zuinglij uocatio & doctrina ze-	
Vigilius de duabus naturis in		lusq̄	64
Christo	b 23	Zuinglius quid primo Tiguri	
Virtus Christi dicitur etiam spiri-		predicari, & quo ordine	b 64
tus sanctus	b 26	Zuinglij articuli L X V I I. qua	
Vocabula quædam excogitata,		ratione impressi fuerint Ger-	
præter, sed pro scriptura	b 14	manice	65
Voluntates duæ in Christo pro-		Zuinglij quædā opuscula	b 66.

De Hereticis qui errant in humanitate Christi et quorundam
FINIS.

Cordon
marcon
Mantichon

perhibuit Christum phantasma, assignasse uero uerū corpus.

Apollus.

Voluntarius aut tamē reus Christi dñico non
abnegat, infirmus tamē id de uirginis ossi assignatum
quod ad Christum sibi conuerſum in deo, et per uirginem
utrum una per carnalem transfuit. Ihesus Annus et primus
carni non appellat phantasmatis

Arrius

ut testatur Epiphanius episcopus Christi dñi solam
assignasse carni finem animæ, uerū autē illi animæ loco
fuisse

Apollinarius

animæ Christi tribuit, sed aduicit ei naturā
hoc est rationē preciguit animæ uim q̄ etā dñdum et ab atq̄
animatū dñst.

Emphius

constituit in Christo unā uerā naturā
carnis ex diuina et humana compositam. Dicitur sunt Monotheliti
unā uerā dñstet in deo uoluntate reſtatuus

Nestorius

autē uoluit duas perfectas in Christo naturas totidemque
quas fuit personas, uerū uerba omni uerū in personā eādem
sē in habuisse uerū, uerū et maritā uirginē falso dei matrem appell
pari tribuebat. Thymoliani heretici quoq̄ a Thimotheo sic dñi
naturas inuicē reſtatuus. Appollidarius hanc dñi uerū
tribuebat. Verū raro factū, apponbat uerū reſtatuus.

De Sacramentis.

Sacramenta externa signa sunt sui actus sacre ab ipso Deo instituta
quibus Deus promissiones evangelii obfigurat, usque usque sibi
et proximis obstringit. 77. Alia expressim Verbum per quod
Sacramentum est sacramentum signum sacre ecclesie et infallibile. Similiter
erga nos in scripturis in Christo promissa. 77. Sacramentum est actus
sacre quia Deus sua promissa nobis obfigurat, et totius salutis angelum
externis quoque sensibus exponit, usque usque nostri officij adiuvant.

Sic itaque Deus instituit sacramenta propter fidei nostre infirmitatem
quoniam Deus in promissionibus suis ex parte dispensat.

Sed itaque diffinitio verborum et Sacramenta.

Primum per verbum inchoat spiritus sanctus in nobis fidem et confirmat

Sacramenta non inchoant sed tantum confirmant.

Secundo Verbum esse potest absque sacramentis, sacramenta autem absque verbo
nam cum sacramenta sunt verbi signa, ac ut sigilli in aëre
litteris appropinquat nihil est, sic quoque sacramenta absque verbo

Tertio Verbum atque promissa, sacramenta autem administrantur tantum
a fidelibus et illud facimus.

Quarto. Similiter verbum in adultis consequitur salutem, atque
sui sacramentis non corruptis nihil servatur.

Quinto. Verbum servatur, sacramenta gestibus administrantur.

Sacramenta duo. Baptismus et Cena.

In uno quoque sacramento unum testamētum, primum requiritur Christi
institutiō. Secundo. Externum et visibile signum quod ab ipso Christo
in institutum et non ab hominibus. Tertio. Quod usus sacramentorum
unum testamētum. Quatuor debet ad finem usque servari. Quarto
Requiritur ut signum habeat adiunctam promissionem unum testamētum
proprietatem, videlicet de gratuita potestate remissionis. Math. 28
Ergo voluit etc. Marc. 16 qui crediderit. Act. 2. Perhibetur
agere et baptizari dimissionem. Act. 22. Ananias ad paulum
Surge et ablui potest. Mar. 14. Hoc est corpus meum. Hic est
sanguis etc. Reliqua autem sacramenta ab hominibus repugnantia sunt
et illa predicta non habent, videlicet promissionem etc. unum testamētum
primum. Nam aut non habet institutiōem aut non habet externum signum
ab ipso Deo institutum aut promissionem de eternitate servari aut promissionem
fidem unum testamētum proprietatem.